

DONNA LEON
ODJEVEN
ZA SMRT

Naslov izvornika: *Dressed for death*

Copyright © 1994 by Donna Leon and

1997 by Diogenes Verlag AG Zurich

Copyright za hrvatsko izdanje IZVORI, Zagreb

S engleskog preveo: Nenad Patrun

Korektura: Anđelka Vidmar

Produkcija: Verlag INGENIUM GmbH & Co KG,

Graz, Austrija

Nakladnici: IZVORI d.o.o. i Večernji list, d.d.

Dizajn naslovnice: Tomislav Bobinec

Fotografija na naslovnici: Gettyimages

ISBN 953-203-219-3

DONNA LEON

Odjeven za smrt

Večernji list

U znak sjećanja na Arleen Auger
Nestalo sunce

CIP - katalogizacija u publikaciji Nacionalna i sveučilišna
knjižnica - Zagreb

UDK 821.1 ll(73)-31=163.42

LEON, Donna

Odjeven za smrt: Donna Leon; preveo Nenad Patrun. -
Zagreb : Izvori, 2005. - 240 str. - (Večernjakova biblioteka)

Prijevod djela: Dressed for death.

ISBN 953-203-219-3

*Ah, for se adesso
Sul morir mio delusa
Priva d'ogni speranza e di consiglio
Lagrime di dolor versa dal ciglio.*

*Ah, možda već
Zavedena mojom smrću,
Bez svake nade i utjehe,
Suze boli ona roni.*

Sadržaj:

<u>1</u>
<u>2</u>
<u>3</u>
<u>4</u>
<u>5</u>
<u>6</u>
<u>7</u>
<u>8</u>
<u>9</u>
<u>10</u>
<u>11</u>
<u>12</u>
<u>13</u>
<u>14</u>
<u>15</u>
<u>16</u>
<u>17</u>
<u>18</u>
<u>19</u>
<u>20</u>
<u>21</u>
<u>22</u>
<u>23</u>
<u>24</u>
<u>25</u>
<u>26</u>
<u>27</u>
<u>28</u>

29

30

31

Kraj

1

Cipela je bila crvena, crvena poput telefonskih govornica u Londonu, ili poput njujorških vatrogasnih vozila, iako to nisu bile slike koje su pale na pamet čovjeku koji je prvi ugledao tu cipelu. Pomislio je na crvenu boju Ferrarija Testarosse na kalendaru u prostoriji u kojoj su se mesari presvlačili, onog preko kojeg se rastezala gola plavuša, koja je naoko grozničavo vodila ljubav s prednjim lijevim farom. Vidio je cipelu kako pijano leži na boku, a vrh joj jedva dotiče rub jedne od masnih lokava koje su se poput točkastog prokletstva osule zemljištem iza klaonice. Vidio ju je ondje i, naravno, također pomislio na krv.

Prije mnogo godina, netko je izdao dopuštenje za gradnju klaonice, davno prije nego je Marghera procvala (iako je ta riječ, možda, neprimjerena) u jedno od vodećih industrijskih središta Italije, prije nego što su se rafinerije i kemijske tvornice počele širiti preko prostranog močvarnog područja što je ležalo na drugoj strani lagune, nasuprot Veneciji, jadranskom biseru. Betonsko je zdanje ležalo, nisko i surovo, okruženo visokom mrežastom žičanom ogradom. Je li ta ograda podignuta davno, u doba kad se ovce i goveda još moglo stjerati niz prašnjave ceste prema tom zdanju? Je li izvorna svrha te ograde bila da spriječi

bijeg životinja prije nego što ih dovedu i udarcima potjeraju uz rampu prema njihovoj sudbini? Sada su životinje dovozili kamionima, a te kamione bi navozili unatrag po visokim rampama, tako da nije postojala nikakva mogućnost da životinje pobjegnu. A jamačno nitko ne bi poželio približiti se tom zdanju; zato vjerojatno ta ograda uopće nije bila potrebna kako bi spriječila prilaz nezvanim gostima. Možda zbog toga nitko nije ni krpao velike pukotine u ogradi, a psi luralice, privučeni smradom onog što se zbivalo unutra, ponekad su noću prolazili kroz ogradu i zavijali od žudnje za onim za što su znali da je unutra.

Oko same klaonice vladala je pustoš; kao da se pokoravaju nekom tabuu dubokom poput same krvi, tvornice su stajale podalje od niskog betonskog zdanja. Te zgrade držale su se podalje, ali ono što je iz njih curilo, i njihov otpad i smrtonosne tekućine koje su cijevima izbacivale u tlo, kao da nisu znale ništa o tom tabuu, pa su se svake godine sve više približavale klaonici. Crna je sluz bućkala oko stabljika močvarnih trava, a sjajno je ulje, poput paunova repa, plutalo na površini lokvi koje nikad nisu nestajale, bez obzira na suhoću godišnjeg doba. Priroda je ovdje vani bila zatrovana, pa ipak je posao koji se odvijao unutar te zgrade bilo ono što je ispunjavalo ljude jezom.

Cipela, ta crvena cipela, ležala je na boku otprilike stotinjak metara iza klaonice, odmah s druge strane ograde, lijevo od velikog busena visoke morske trave koja je, čini se, bujala hraneći se otrovima koji su se cijedili oko njenih korijena. U jedanaest i trideset, u ponedjeljak, jednog vrućeg poslijepodneva u kolovozu, zdepasti muškarac u krvlju natopljenoj kožnoj pregači naglo je otvorio željezna vrata sa stražnje strane klaonice i pojavio se na vrelom suncu. Iza njega, provalili su valovi vrućine, smrada i zavijanja. Zbog sunca je bilo teško osjetiti da je vani zrak svježiji, ali barem

je smrad strvina bio podnošljiviji, a zvuci koje je čuo nisu dopirali od vrištanja i skvičanja koje je ispunjavalo zrak iza njega, nego od brujanja motora vozila na cesti udaljenoj kilometar, kojom su se turisti slijevali u Veneciju za *ferragosto*.

Obrisao je krvavu ruku o svoju pregaču, spustivši pogled tražeći suho mjesto dolje pokraj zida, a zatim posegnuo rukom u džep na košulji i izvukao kutiju cigareta Nazionale. Plastičnim upaljačem zapalio si je cigaretu i pohlepno uvukao dim, uživajući u mirisu i kiselkastom okusu jeftinog duhana. Iz zgrade za leđima dopre do njega duboko zavijanje, potjeravši ga da se još više udalji od zgrade, prema ogradi i sjeni koju se moglo pronaći pod zakržljalim listovima bagrema koji je uspio dosegnuti visinu od četiri metra.

Stojeći tako, okrenuo je leđa zgradi i zagledao se prema šumi tvorničkih dimnjaka koja se pružala prema Mestrama. Iz nekih među njima povremeno je sukljala vatra; drugi su rigali sive, zelenkaste oblake dima. Lagani povjetarac, previše lagan da bi ga mogao osjetiti na svojoj koži, ponio je sa sobom oblake natrag prema njemu. Povukao je još jedan dim i zagledao se u svoja stopala, uvijek strogo pazeći, ovdje u poljima, kamo staje. Pogledao je dolje i ugledao cipelu, kako leži na boku pokraj ograde.

Bila je načinjena od nekakvog platna, ta cipela, ne od kože. Svila? Saten? Bettino Cola nije znao kako se taj materijal zove, ali je znao da njegova žena ima jedan par cipela od istog materijala, i da je potrošila više od sto tisuća lira na njih. Morao bi ubiti pedeset ovaca ili dvadeset telaca da zaradi toliko, a ona bi taj novac potrošila na par cipela, obula ih jednom, a zatim ih bacila u kut ormara i više ih nikad ne bi pogledala.

Ništa drugo u uništenom krajoliku nije zasluživalo njegovu pozornost, tako da je proučavao tu cipelu, uvlačeći dim cigarete. Pomaknuo se ulijevo i pogledao je pod drugim kutom. Iako je ležala pokraj velike lokve ulja, činilo se da se nalazi na komadiću suhog tla. Cola načini još jedan korak ulijevo, čime se izložio svoj vrućini sunca, pogledom pretražujući područje oko cipele kako bi joj našao par. Ondje, ispod jednog grma, ugledao je duguljast oblik koji je sličio potplatu druge cipele, koja je također ležala na boku.

Bacio je cigaretu i zgnječio je nožnim palcem u mekom tlu, prešao nekoliko metara uz ogradu, a zatim se nisko sagnuo i provukao se kroz veliku rupu, pazeći da ga ne ogrebu oštre, zahrđale željezne bodljike kojima je ta rupa bila obrubljena. Uspravljaajući se, odšetao je prema cipeli, koja je s drugom činila par koji se još mogao spasiti.

“Roba di puttana” promrmlja on u pola glasa, vidjevši potpeticu prve cipele, koja je bila viša od kutije cigareta u njegovom džepu: samo bi kurva nosila takvo što. Posegnuo je dolje i podigao prvu cipelu, pazeći da ne dodirne vanjštinu. Baš kako se i nadao, bila je čista, nije upala u uljnu lokvu. Napravio je nekoliko koraka udesno, posegnuo dolje i ovio dva prsta oko potpetice njenog para, ali činilo se kao da se zapetljala o travnati busen. Spustio se na jedno koljeno, pazeći kamo spušta koljeno, i snažno potegnuo cipelu. Oslobodila se, ali kad je Bettino Cola vidio da je ono od čega ju je oslobodio ljudsko stopalo, odskočio je od grma i ispustio prvu cipelu u crnu lokvu pokraj koje je bila preživjela prethodnu noć.

2

Policija je stigla onamo dvadesetak minuta kasnije, dva plavo-bijela sedana *Squadre Mobile* iz Mestra. Tada je polje sa stražnje strane klaonice već bilo ispunjeno ljudima iz unutrašnjosti zgrade, koje je van na sunce izvabila radoznalost izazvana ovom drukčijom vrstom ubijanja. Cola je bio omamljeno odjurio natrag unutra čim je ugledao stopalo i nogu kojoj je to stopalo pripadalo i otišao u poslovođin ured reći mu kako se mrtva žena nalazi u polju s druge strane ograde.

Cola je bio dobar radnik, ozbiljan čovjek, tako da mu je poslovođa povjerovao i odmah nazvao policiju, a da nije otišao van provjeriti govori li Cola istinu. Ali ostali su vidjeli Colu kako ulazi u zgradu i došli ga pitati što se dogodilo, što je to vidio vani. Poslovođa se izderao na njih neka se vrate natrag na posao; kamioni-hladnjače čekali su na utovar i nisu imali vremena zijevati okolo cijeli dan i blebetati o nekakvoj kurvi kojoj su precvikali grkljan.

On to, naravno, nije mislio doslovno, jer mu je Cola bio rekao samo za cipelu i stopalo, ali polja između tvornica bila su područje dobro poznato ljudima koji su radili u tim tvornicama - i ženama koje su radile u tim poljima. Ako ju je netko ubio ondje, onda je ona vjerojatno jedna od onih

nafarbanih odrtina koje su provodile kasno poslijepodne stojeći pokraj ceste koja je vodila iz industrijske zone do Mestra. Kraj je radnog vremena, vrijeme je za polazak kući, ali zašto se ne zaustaviti nakratko pokraj ceste i prošetati se do pokrivača prostrtog pokraj kakvog grmička? Posao bi brzo bio obavljen, i one nisu očekivale od vas ništa osim deset tisuća lira, i one su, sve češće i češće, bile plavuše iz istočne Europe, toliko siromašne da vas nisu mogle natjerati da koristite ikakvu zaštitu, a ne kao Talijanke na Via Cappuccina, i otkad to kurva govori muškarcu što mu je činiti i kamo da ga stavi? Ova je to vjerojatno učinila, razbahatila se, a onda je muškarac uzvratio istom mjerom. A svakog mjeseca ih sve više i više dolazi preko granice.

Policijska vozila su se zaustavila i po jedan je policajac u odori izašao iz svakog od vozila. Krenuli su prema pročelju zgrade, ali poslovođa ih je presreo prije nego što su dospjeli do vrata. Iza njega je stajao Cola, koji je osjećao silan ponos što se nalazi u središtu sve te pozornosti, kao i blagu mučninu koja ga je obuzela kad je ugledao ono stopalo.

“Vi ste nazvali?” upita prvi policajac. Lice mu je bilo okruglo i sjajilo se od znoja; zurio je u poslovođu kroz tamne naočale.

“Da,” odgovori poslovođa. “U polju iza ove zgrade nalazi se mrtva žena.”

“Jeste li je vidjeli?”

“Ne,” odgovori poslovođa, koraknuvši u stranu i rukom pozvavši Colu da priđe. “On jest.”

Nakon što mu je prvi kimnuo glavom, policajac iz drugog vozila izvukao je plavu bilježnicu iz džepa na vjetrovci, otvorio je jednim pokretom, skinuo poklopac sa olovke i stao tako s olovkom iznad prazne stranice.

“Vaše ime?” upita prvi policajac, a tamno žarište njegovog pogleda sada je bilo upereno u mesara.

“Cola, Bettino.”

“Adresa?”

“Kakve veze ima njegova adresa?” prekine ga poslovođa. “Tamo leži mrtva žena.”

Prvi policajac okrene se od Cole i malo spusti glavu, tek toliko da se može zapiljiti u poslovođu preko gornjeg ruba sunčanih naočala. “Ona neće nikamo otići.” A onda, ponovno se okrenuvši prema Coli, ponovi, “Adresa?”

“Castello 3454.”

“Koliko dugo radite ovdje?” upita on, kimnuvši glavom prema zgradi iza Cole.

“Petnaest godina.”

“U koliko sati ste jutros došli ovamo?”

“Sedam i trideset. Kao i uvijek.”

“Što ste radili u polju?” Nekako je način na koji je postavljao pitanja, kao i način na koji je onaj drugi zapisivao odgovore, navodio Colu na osjećaj da ga sumnjiče za nešto.

“Izašao sam van zapaliti cigaretu.”

“Sredina kolovoza, a Vi ste izašli pušiti na sunce?” upita prvi policajac, kao da mu to zvuči kao ludost. Ili laž.

“Izašao sam za vrijeme svog odmora,” reče Cola glasom koji je zvučao sve ogorčenije. “Uvijek izlazim van. Želim se maknuti od smrada.” Kad je to izgovorio, policajcima se to učinilo iskrenim, i njih dvojica pogledala su prema zgradi, a onaj s bilježnicom nije mogao sakriti grčenje nozdrva pred onim s čim su se susretale.

“Gdje je ona?”

“Odmah iza ograde. Nalazi se ispod jednog grma, tako da je nisam odmah uočio.”

“Zašto ste joj prišli?”

“Vidio sam cipelu.”

“Molim?”

“Vidio sam cipelu. U polju, a zatim sam ugledao i drugu. Pomislio sam da su možda dobre, tako da sam prošao kroz ogradu kako bih ih pokupio. Pomislio sam da bi se možda svidjele mojoj ženi.” Bila je to laž; pomislio je na to kako bi ih mogao prodati, ali to nije želio reći policiji. Bila je to mala laž, i potpuno nevina, ali bila je to tek prva od mnogih laži koje će policija čuti o toj cipeli i osobi koja ju je nosila.

“A onda?” potakne ga prvi policajac, jer je Cola zastao.

“A onda sam se vratio natrag ovamo.”

“Ne, prije toga,” prvi policajac reče razdraženo tresući glavom. “Kad ste vidjeli cipelu. Kad ste vidjeli nju. Što se dogodilo?”

Cola je brzo govorio, nadajući se da će se tako brže izvući i riješiti se svega toga. “Podigao sam jednu cipelu, a zatim sam ugledao drugu. Bila je ispod grma. Pa sam je povukao. Mislio sam da se zaglavila. Pa sam opet povukao i ona se oslobodila.” On proguta slinu jednom, dvaput. “Bila joj je na nozi. Zato se i nije dala izuti.”

“Jeste li dugo ostali ondje?”

Ovaj put Cola je posumnjao u nečiju ludost. “Ne, ne. Ne, vratio sam se natrag u zgradu i rekao Banditelliju, a on je nazvao Vas.”

Poslovođa kimne glavom kako bi potvrdio njegov iskaz.

“Jeste li se kretali onuda, straga?” prvi policajac upita Colu.

“Kretao onuda?”

“Stajali ondje? Pušili? Ispustili nešto pokraj nje?”

Cola odrješito odmahne glavom, niječući to.

Drugi policajac prelistavao je stranice bilježnice, a prvi reče: "Pitao sam Vas nešto."

"Ne. Ugledao sam je, ispustio cipelu i vratio se u zgradu."

"Jeste li je dotaknuli?" upita prvi.

Cola ga pogleda, razrogačivši oči od iznenađenja.

"Ona je mrtva. Naravno da je nisam dodirnuo."

"Dotaknuli ste joj stopalo," reče drugi policajac, ne dižući pogleda sa svojih bilježaka.

"Nisam joj dotaknuo stopalo," reče Cola, iako se sada nije mogao sjetiti je li ga dotaknuo ili ne. "Dotaknuo sam cipelu i ona je spala s njenog stopala." Nije se mogao suzdržati, pa je upitao: "Zašto bih je uopće želio dotaknuti?"

Nijedan mu policajac nije odgovorio na to pitanje. Prvi se okrene i kimne drugom koji je jednim pokretom zatvorio bilježnicu. "Dobro, a sad nam pokažite gdje je."

Cola je stajao kao prikovan na mjestu i odmahivao glavom slijeva nadesno. Sunce je bilo osušilo krv kojom je bila poprskana prednjica njegove pregače, i muhe su zujale oko njega. Nije gledao u policajce. "Ona je otraga, kod one velike rupe u ogradi."

"Želim da nam Vi pokažete gdje je," reče prvi policajac.

"Upravo sam Vam rekao gdje je," odreže Cola, naglo podižući glas.

Dvojica policajaca razmijenili su poglede kojima su nekako uspjeli jedan drugom reći kako je Colino oklijevanje znakovito, i kako to valja upamtiti. Ali, ne rekavši ni riječ, okrenuli su leđa njemu i poslovođi i zamaknuli za ugao zgrade.

Bilo je podne i sunce je nemilosrdno tuklo po plosnatim vrhovima policijskih kapa. Ispod njih kosa im je bila sva mokra, a niz vrat su im tekli potoci znoja. Sa

stražnje strane zgrade, ugledali su poveću rupu u ogradi i pošli prema njoj. Za leđima, kroz samrtne hropce i skvičanje koje je još dopiralo iz zgrade, čuli su ljudske glasove i okrenuli se prema njima. Okupljeni oko stražnjeg ulaza u zgradu, pregača zaprskanih zgrušanom krvlju baš kao što je i Colina bila, pet ili šest muškaraca skupilo se na hrpu. Navikli na ovakvu radoznalost, policajci su se ponovno okrenuli prema ogradi i pošli ka otvoru. Pognuvši se nisko, prošli su jedan za drugim kroz rupu, a zatim se uputili lijevo, prema velikom, bodljikavom grmu što je rastao s one strane ograde.

Policajci su se zaustavili nekoliko metara od grma. Znajući da trebaju tražiti nogu, lako su je pronašli ugledavši stopalo kako viri ispod grančica pri tlu. Obje su cipele ležale pred tim stopalom.

Obojica polako priđoše stopalu, gledajući u tlo kojim su kročili, pazeći pri tome da izbjegnu gadne lokve, kao i da ne zagaze u išta što bi moglo izgledati kao otisak nekog drugog stopala. Odmah do cipela, prvi je policajac kleknuo i razmaknuo rukom metar visoke vlati trave.

Tijelo je ležalo na leđima, a vanjska strana gležnjeva bila pritisnuta u tlo. Policajac posegnu rukom i razmaknu travu, razotkrivši obrijanu potkoljenicu. Skinuo je sunčane naočale s nosa i zagledao se u sjenu, pogledom klizeći niz noge, dugačke i mišićave, klizeći preko kvrgavog koljena, sve do crvenih čipkastih gaćica koje su se vidjele ispod kričavo crvene haljine prebačene preko lica. Pogled mu se ondje zadržao trenutak dulje.

“Cazzo” vikne on i pusti da se trava vrati na svoje mjesto.

“Što je?” upita drugi.

“To je muškarac.”

3

Obično bi vijest da je transvestit-prostitutka pronađen u Margheri s razbijenom glavom i licem izazvala senzaciju, čak i među umornim osobljem venecijanske *Questure*, osobito tijekom *dugog ferragosta*, kad je broj zločina običavao opasti ili bi zločini postali dosadno predvidljivi - krađe i provale. Ali danas se trebalo dogoditi nešto daleko primamljivije da istisne spektakularnu vijest koja se poput požara širila hodnicima *Questure*: Marija Lucrezia Patta, dvadesetsedmogodišnja supruga *vice-questorea* Giuseppea Patte, toga je vikenda napustila svoga supruga i preselila se u milanski stan - a ovdje bi svaki pripovjedač zastao kako bi svakog novog slušatelja pripremio za bombu - Tita Burrasce, zvijezde vodilje i začetnika talijanske filmske porno-industrije.

Ta je vijest pala s neba u *Questuru* upravo toga jutra, a u zgradu ju je unijela jedna službenica zaposlena u Ufficio Stranieri, čiji je stric živio u jednom stančiću kat iznad obitelji Patta i koji je tvrdio da je prolazio pokraj vrata Pattina stana u trenutku kad su izbile teške svađe između supružnika. Patta je, prema stričevim riječima, nekoliko puta izviknuo Burrascino ime, prijeteci kako će ga dati uhititi ukoliko se ovaj ikad usudi doći u Veneciju; *signora* Patta

uzvratila je paljbu prijeteci da će ne samo otići živjeti kod Burrasce, nego da će i glumiti u njegovom sljedećem filmu. Stric se bio popeo kat više i proveo sljedećih pola sata pokušavajući otključati vrata svog vlastitog stana, a za to vrijeme bračni par Patta nastavio je razmjenjivati prijetnje i uzajamno se optuživati. Svađa je prestala tek kad je doplovio taksi na kraj *calle*, a *signora* Patta otišla; s njom se stubištem spustilo i šest putnih kovčega koje je ponio vozač taksija, a slijedile su je i Pattine kletve, koje je do stričevih ušiju donijela akustičnost stubišta.

Vijest je pristigla u osam sati u ponedjeljak ujutro; Patta je u *Questuru* stigao nakon vijesti, u jedanaest. U jedan i trideset, stigla je vijest o transvestitu, ali u to je doba većina osoblja već bila otišla na ručak, tijekom kojeg su se neki djelatnici *Questure* upustili u prilično neobuzdana nagađanja o budućoj filmskoj karijeri gospođe Patta. Jedan od pokazatelja omiljenosti *vice-questorea* Patte bilo je i to da je za jednim stolom otvorena kladionica - prva osoba koja se usudi pitati *vice-questorea* kako mu je žena dobit će stotinu tisuća lira.

Guido Brunetti je za ubijenog transvestita saznao od samog *vice-questorea* Patte koji je u dva i trideset pozvao Brunettija da dođe u njegov ured.

“Upravo sam primio poziv s Mestra,” reče Patta nakon što je Brunettiju ponudio da sjedne.

“S Mestra, gospodine?” upita Brunetti.

“Da, iz onog grada na kraju Ponte della Liberia,” odsječe Patta. “Siguran sam da ste čuli za njega.”

Brunetti se sjeti onog što je bio čuo jutros i odluči ne obazirati se na tu primjedbu. “Zašto su zvali Vas, gospodine?”

“Imaju ubojstvo, a nemaju nikog tko bi ga istražio.”

“Ali oni imaju više ljudi od nas, gospodine,” reče Brunetti, koji nikad nije bio siguran u to koliko Patta uopće zna o djelovanju policije u bilo kojem od ova dva grada.

“Znam to, Brunetti. Ali dva su im *commissarija* na godišnjem odmoru. Jedan je slomio nogu u prometnoj nezgodi proteklog vikenda, tako da imaju samo jednog istražitelja, a ona” - Patta je uspio otpuhnuti s prijezirom na takvu mogućnost - “odlazi na porodiljni dopust u subotu i neće se vratiti sve do kraja veljače.”

“A što je s onom dvojicom na godišnjem? Pa valjda ih mogu pozvati da se vrate?”

“Jedan je u Brazilu, a drugoga nitko ne može pronaći.”

Brunetti je zaustio da kaže kako *commissario* mora ostaviti obavijest gdje ga se može pronaći, bez obzira na to kamo otišao na odmor, ali ugledao je Patta izraz lica i odlučio, umjesto toga, upitati: “Što su Vam rekli o tom ubojstvu, gospodine?”

“Riječ je o kurvi. Transvestitu. Netko mu je razbio glavu i ostavio tijelo u jednom polju u Margheri.” Prije nego što je Brunetti dospio prigovoriti, Patta reče: “Ne pitaj. Polje se nalazi u Margheri, ali vlasnik polja je klaonica koja se nalazi u Mestrama, nekoliko metara od polja, tako da je to u nadležnosti Mestra.”

Brunetti nije želio gubiti vrijeme na pojedinosti oko imovinskih prava ili granica grada, pa upita: “Kako znaju da je riječ o prostitutki, gospodine?”

“Ne znam kako oni znaju da je riječ o prostitutki, Brunetti,” reče Patta, a glas mu se povisi. “Govorim Vam ono što su meni rekli. Transvestit-prostitutka, u haljini, s razbijenom glavom i smrskanim licem.”

“Kad su ga pronašli, gospodine?”

Patta nije imao običaj praviti bilješke, tako da se nije ni potrudio zapisati poziv koji je bio primio. Njega činjenice

nisu zanimale - jedna kurva više-manje - ali mučilo ga je to da će njegovi djelatnici obavljati posao koji bi trebali obaviti ljudi s Mestra. Što znači da će bilo kakve lovorike, ako ih bude, pokupiti Mestre. Ali onda je pomislio na nedavne događaje u svojem osobnom životu i zaključio da bi ovo također mogao biti slučaj za koji bi Mestre mogle pokupiti sve zasluge - kao i publicitet.

“Jutros me nazvao njihov *questore* i zamolio me da preuzmemo slučaj. Što radite vas trojica?”

“Mariani je na godišnjem odmoru, a Rossi se još uvijek bavi papirologijom oko slučaja Bortolozzi,” objasni Brunetti.

“A Vi?”

“Odlazim ovog vikenda na godišnji odmor, *vice-questore*.”

“To može pričekati,” Patta reče sa sigurnošću koja se uzdizala visoko iznad hotelskih rezervacija ili zrakoplovnih karata. “Osim toga, ovo bi trebao biti jednostavan slučaj. Pronađite svodnika, napravite popis klijenata. Jamačno je netko od njih ubojica.”

“Imaju li svodnike, gospodine?”

“Kurve? Naravno da imaju svodnike.”

“Muške kurve, gospodine? Transvestiti-kurve?

Naravno, ako pretpostavimo da je on bio prostitutka.”

“Zašto mislite da bih ja trebao znati takvo što, Brunetti?” upita Patta, sumnjičavo i razdraženije no obično, opet prisiljavajući Brunettija da se sjeti prvih jutarnjih vijesti i da brzo promijeni temu.

“Prije koliko vremena su Vas nazvali, gospodine?” upita Brunetti.

“Prije nekoliko sati. Zašto?”

“Pitam se jesu li maknuli tijelo?”

“Po ovoj vrućini?” upita Patta.

“Da, zbog toga,” složi se Brunetti. “Kamo su ga otpremili?”

“Nemam pojma. U jednu od bolnica. Vjerojatno u bolnicu Umberto Primo. Mislim da ondje obavljaju razudbe. Zašto?”

“Volio bih ga pogledati,” reče Brunetti. “I mjesto gdje su ga pronašli.”

Patta nije bio čovjek kojeg su zanimale pojedinosti. “Budući da je ovaj slučaj u nadležnosti Mestra, pobrinite se da Vam daju svog vozača.”

“Još nešto, gospodine?”

“Ne. Siguran sam da će ovo biti jednostavan slučaj. Do kraja tjedna ćete to riješiti i moći ćete slobodno otići na godišnji odmor.” Samo je Patti bilo slično da ne pita ništa o tome kamo je Brunetti nakanio otputovati niti kakve će sve rezervacije morati otkazati. Bilo bi to još samo suviše pojedinosti.

Izlazeći iz Pattinog ureda, Brunetti je uočio da se, dok je bio unutra, u maloj čekaonici odmah ispred Pattinog ureda iznenada pojavio namještaj. Na jednoj je strani stajao veliki drveni pisaći stol, a jedan je stolić bio postavljen ispod prozora. Ne obazirući se na to, spustio se kat niže u ured gdje su radili policajci u službenim odorama. Narednik Vianello podigao je pogled s papira na stolu pred sobom i nasmiješio se Brunettiju. “Čak i prije nego što postavite pitanje, *commissario*, da, istina je. Tito Burrasca.”

Čuvši potvrdu, Brunetti nije bio ništa manje zapanjen nego što je bio prije nekoliko sati, kad je prvi put čuo tu priču. Burrasca je bio, ako je "legenda" prikladna riječ, legenda u Italiji. Filmove je počeo snimati šezdesetih godina, filmove strave pune krvi i iznutrica, koji su bili toliko očevidno umjetni da su nenamjerno postali parodija žanra. Burrasca, koji uopće nije bio glup, bez obzira na to koliko su

filmovi strave koje je snimao bili glupavi, odgovorio je na reakcije javnosti snimajući filmove s još više nedostataka: vampiri su imali ručne satove, jer su ih glumci zaboravljali skinuti sa zglavaka; vijesti o Draculinom bijegu prenošene su telefonski; glumci su doslovce ponavljali pokrete koje im je on sam pokazivao. Vrlo brzo, postao je kultna ličnost i ljudi su jatimice odlazili gledati njegove filmove, s namjerom da u filmu pronađu pogreške i uoče pojedinosti zbog kojih bi se valjali od smijeha.

Sedamdesetih godina, okupio je oko sebe sve te majstore doslovnoga glumačkog izraza i počeo s njima snimati pornografske filmove, u kojima se nisu pokazali ništa spretnijima. Budući da kostimi nisu predstavljali poteškoću, uskoro je shvatio da, isto tako, ni radnja filma ne predstavlja prepreku stvaralačkom umu: jednostavno je obrisao prašinu sa scenarija svojih starih filmova strave i preobratio sablasti, vampire i vukodlake u silovatelje i seksualne manijake, i počeo puniti kina, iako su sada to bila manja kina, s drukčijim gledateljstvom, onim koje, izgleda, uopće nije bilo zainteresirano za uočavanje anakronizama.

Osamdesetih godina u Italiji se pojavilo na desetke novih privatnih televizijskih postaja, a Burrasca je tim postajama ponudio svoje najnovije filmove, ponešto umjerenije inačice, iz poštovanja prema pretpostavljenoj osjetljivosti televizijskog gledateljstva. A zatim je otkrio video. Njegovo je ime uskoro postalo dijelom talijanske svakodnevice; u televizijskim emisijama pričali su se vicevi o njemu, u novinama su izlazile karikature s njegovim likom. Ali pažljivo praćenje njegova uspjeha nagnalo ga je da se preseli u Monaco i postane građaninom te kneževine s razumnim poreznim stopama. Apartman s dvanaest soba koji je imao u Milanu služio je samo za zabavu poslovnim

partnerima, kako je izjavio talijanskim poreznim službama. A sada, činilo se, poslužiti će Mariji Lucreziji Patti.

“Tito Burrasca, glavom i bradom,” ponovi narednik Vianello, suzdržavajući se, a Brunetti nije znao otkud mu snaga da ne prasne u smijeh. “Možda imate sreće što ćete sljedećih nekoliko dana provesti u Mestrama.”

Brunetti nije mogao a da ne upita: “Zar nitko nije ništa znao o tome već ranije?”

Vianello odmahne glavom. “Ne. Nitko. Ni riječi.”

“Čak ni Anitin stric?” upita Brunetti, odavši da čak i više razine znaju tko je izvor te obavijesti.

Vianello zausti da odgovori, ali ga prekine zvono na njegovom stolu. Uzeo je slušalicu, pritisnuo dugme i rekao: “Da, *vice-questore*?”

Slušao je jedan trenutak, pa je rekao: “Svakako, *vice-questore*” te spustio slušalicu.

Brunetti ga upitno pogleda. “Ljudi iz useljništva. Želi znati koliko dugo Burrasca može ostati u zemlji sada kad je promijenio državljanstvo.”

Brunetti zatrese glavom. “Valjda bi nam trebalo biti žao tog jadnika.”

Vianello naglo podigne pogled. Nije mogao, ili nije želio, sakriti iznenađenje. “Žao? Njega?” S vidljivim naporom, suzdržao se od toga da nastavi govoriti i ponovno svu svoju pozornost usmjeri na mapu za spise rastvorenu na stolu.

Brunetti izađe iz njegova ureda i vrati se natrag u svoj. Odatle je nazvao *Questuru* u Mestrama, predstavio se i zamolio da ga spoje s bilo kim tko je zadužen za slučaj ubijenog transvestita. Za nekoliko minuta spojili su ga s narednikom Gallom, koji mu je objasnio da se on bavi tim slučajem sve dok osoba s višim činom ne dođe i preuzme ga. Brunetti se predstavi i reče da je on ta osoba, a zatim zamoli

Galla da pošalje auto po njega na Piazzale Roma za pola sata.

Kad je Brunetti iskoračio iz mračnog predvorja *Questure*, učinilo mu se kao da ga je sunce doslovce udarilo. Trenuto zaslijepljen svjetlošću i ljeskanjem vode u kanalu, posegnuo je u unutarnji džep svog sakoa i izvukao sunčane naočale. Nije napravio ni pet koraka, a već je osjetio kako mu košulja upija znoj koji mu se cijedio niz leđa. Skrenuo je lijevo, toga trenu odlučivši poći do San Zaccarije i pričekati broj osamdeset dva, iako je to značilo da će morati dobar dio puta propješačiti po suncu. Iako su *calli* koje su vodile do Rialta bile u sjeni visokih zgrada, trebat će mu dvostruko više vremena da stigne onamo, a bilo mu je muka pri pomisli da bi samo jednu minutu duže morao provesti vani.

Kad je izronio na Rivi degli Schiavoni, bacio je pogled nalijevo i vidio da je *vaporetto* privezan za dok za iskrcaj, i da rijeka ljudi istječe iz njega. Pred njim je bila jedna od onih tipično venecijanskih odluka: da li da trči i pokuša stići na brod ili da ga pusti neka ode, a zatim provede deset minuta u uzavreloj kutiji ljuljuškajućeg *embarcadera*, čekajući na sljedeći. Potrčao je. Dok je teška koraka trčao po drvenim daskama doka za iskrcaj, suočio se s još jednom odlukom: zastati na trenutak da poništi svoju voznu kartu u žutoj napravi na ulazu i tako možda propusti brod, ili da utrči na brod i plati pet stotina lira kazne što nije poništio kartu. Ali onda se sjetio da je na policijskom zadatku i da se može, stoga, voziti na račun grada.

Čak i ovaj kratak trk bio je oblio njegovo lice i prsa znojem, tako da je izabrao ostati na palubi, tijelom hvatajući i najmanji dašak vjetra što ga je stvarala otmjena plovidba niz Veliki Kanal. Osvrnuo se oko sebe i ugledao napola gole turiste, muškarce i žene u kupaćim kostimima, kratkim hlačama i majicama s kratkim rukavima i U-izrezom, i na

trenutak im je pozavidio, iako je znao da se on tako odjeven ne bi mogao pojaviti nigdje osim na plaži.

Kako mu se tijelo sušilo, tako je i zavist postajala sve manja, a on se vratio u svoje uobičajeno stanje razdraženosti pri pogledu na tako odjevene ljude. Možda bi ih smatrao manje razdražujućima kad bi imali savršena tijela i savršenu odjeću. Ali kako su stvari stajale, otrcana odjeća i još otrcaniji izgled njihovih tijela u misli su mu prizvale obvezatnu skromnost islamskih društava. On nije bio jedan od onih koje je Paola zvala "estetskim snobovima", ali jest vjerovao da je bolje izgledati dobro nego loše. Skrenuo je pozornost s ljudi na palubi na *palazzi* koje su se nalazile s obje strane kanala, i istoga trena osjetio kako njegova razdraženost isparava. Iako su mnoge od njih isto tako bile otrcane, njihova je otrcanost bila posljedica proteklih stoljeća, a ne lijenosti i jeftine odjeće. Grad je bio ostario, ali je Brunetti volio tugu na njegovom promjenljivom licu.

Iako nije bio točno odredio gdje da ga čeka vozilo, odšetao se do karabinjerske postaje na Piazzale Roma i vidio, parkiran ispred postaje, s upaljenim motorom, jedan od plavo-bijelih sedana Squadre Mobile s Mestra. Pokucao je na vozačev prozor. Mladić koji je sjedio unutra spusti prozor, a val hladnog zraka zaigra ispred Brunettijeve košulje.

"*Commissario?*" upita mladić. Kad mu Brunetti kimne na odgovor, mladić izađe van iz auta, govoreći: "Poslao me narednik Gallo," i otvori mu stražnja vrata. Brunetti uđe u auto i na trenutak spusti glavu na naslon stražnjeg sjedala. Znoj na prsima i ramenima se hladio, ali Brunetti nije mogao razlučiti pričinjava li mu isparavanje znoja zadovoljstvo ili bol.

"Kamo biste željeli poći, gospodine?" upita mladi policajac, ubacivši u brzinu.

“Na godišnji odmor. U subotu,” reče on, ali samo u svojim mislima i samome sebi. I Patti. “Odvezi me onamo gdje ste ga pronašli,” uputi ga Brunetti.

Na drugom kraju povišene ceste koja je vodila od Venecije do kopna, mladić je skrenuo u pravcu Marghere. Laguna je nestala i ubrzo zatim su se našli na ravnoj cesti zakrčenoj prometom, na kojoj je na svakom raskrižju bio semafor. Sporo su napredovali. “Jeste li bili jutros ondje?” Mladić se osvrne i baci pogled prema Brunettiju, a zatim ponovno pogleda naprijed. Stražnja strana njegova ovratnika bila je uskrobljena i čista. Možda je po cijele dane provodio u ovom automobilu s klima-uređajem.

“Ne, gospodine. To su bili Buffo i Rubelli.”

“U izvješću koje sam dobio piše da je riječ o muškoj prostitutki. Je li ga itko prepoznao?”

“To ne znam, gospodine. Ali to ima smisla, zar ne?”

“Zašto?”

“Pa, gospodine, tamo se okupljaju kurve, barem one najjeftinije. Oko tvornica. Uvijek ih je najmanje desetak ondje, pokraj ceste, u slučaju da netko poželi fuk nabrzaka pri povratku kući s posla.”

“I muškarci?”

“Oprostite, gospodine, ali tko bi drugi trebao kurve?”

“Mislim na muške kurve. Zar je moguće da bi bili ondje, gdje njihove klijente, muškarce koji ih koriste, mogu vidjeti kako zaustavljaju automobile na putu kući s posla? Ne zvuči mi baš kao nešto što bi mnogi muškarci voljeli da im prijatelji znaju za to.”

Vozač se neko vrijeme zamislio nad time.

“Gdje obično rade?” upita Brunetti.

“Tko?” upita mladić oprezno. Nije želio da ga Brunetti opet uhvati nespremno na još jednom dvosmislenom pitanju.

“Muške kurve.”

“Obično ih se može naći uzduž Via Cappuccina, gospodine. Ponekad na željezničkom kolodvoru, ali pokušavamo to spriječiti ljeti kad mnogo turista prolazi onuda.”

“Je li ovaj redovno nudio svoje usluge?”

“To ne znam, gospodine.”

Automobil skrene lijevo, presiječe uskom cestom, a zatim skrene na široku cestu s niskim zgradama s obje strane. Brunetti baci pogled na sat. Uskoro će pet.

Zgrade s obje strane ceste bivale su sve rjeđe, razmak među njima bivao je sve veći i ispunjen niskom travom i tu i tamo pokojim grmom. Nekoliko napuštenih automobilskih olupina ležalo je u nemogućim položajima, prozori su im bili razbijeni, a sjedala iščupana i bačena pokraj vozila. Izgleda da je svako od zdanja nekad bilo ograđeno žičanom ogradom, ali najveći dio te ograde sada je pijano visio sa stupića koji kao da su bili zaboravili da moraju pridržavati žicu.

Nekoliko je žena stajalo pokraj ceste, dvije od njih u sjeni šarenoga suncobrana zabodenog u zemlju pod njihovim nogama.

“Znaju li one što se danas ovdje dogodilo?” upita Brunetti.

“Siguran sam da znaju, gospodine. Vijesti o takvim stvarima brzo se rašire.”

“I još uvijek su ovdje?” upita Brunetti, ne skrivajući iznenađenje.

“I one moraju od nečega živjeti, zar ne, gospodine? Osim toga, ako je ubijen muškarac, onda one nisu u opasnosti, ili mi se barem čini da one tako gledaju na to.” Vozač uspori i zaustavi se pokraj ceste. “Tu smo, gospodine.”

Brunetti otvori vrata i izađe van. Vrućina i sparina istog su ga trena primile u zagrljaj. Pred njim je stajala dugačka, niska zgrada; s jedne strane četiri betonske rampe vodile su do dvokrilnih željeznih vrata. Plavo-bijeli policijski sedan bio je parkiran u podnožju jedne od tih rampa. Na zgradi nije bilo nikakvog natpisa, niti ikakvog znaka po kojem bi se dalo zaključiti čemu služi. A nikakav znak nije bio ni potreban, pokraj smrada koji je dopirao od zgrade.

“Mislim da se to dogodilo sa stražnje strane zgrade, gospodine,” javi se vozač.

Brunetti pođe prema desnoj strani zgrade, prema otvorenim poljima koja su se sterala iza nje. Zaobišavši zgradu i našavši se iza nje, ugledao je još jednu letargičnu ogradu, bagremovo drvo koje je pukim čudom bilo preživjelo i, u njegovoj sjeni, policajca koji spava na drvenom stolcu, s bradom na prsima.

“Scarpa,” pozvao ga je vozač prije nego što je Brunetti išta dospio reći. “Stigao je *commissario*.”

Policajčeva glava naglo se trznula uvis i on se istoga trena razbudio, a zatim odmah skočio na noge. Pogledao je Brunettija i salutirao. “Dobar dan, gospodine.”

Brunetti je vidio da je gornji dio čovjekove odore prebačen preko naslona stolca i da mu košulja, znojem sljepljena uz tijelo, više ne izgleda bijela, već blago ružičasta. “Koliko ste dugo ovdje, policajče Scarpa?” upita Brunetti prišavši čovjeku.

“Otkad su ljudi iz labosa otišli, gospodine.”

“Kad je to bilo?”

“Okolo tri, gospodine.”

“A zašto ste još uvijek ovdje?”

“Narednik zadužen za ovaj slučaj rekao mi je da ostanem ovdje dok ne stignu ljudi koji će razgovarati s radnicima.”

“Što radite ovdje na suncu?”

Policajac nije ni pokušao izbjeći pitanje ili uljepšati svoj odgovor. “Nisam mogao izdržati unutra, gospodine. Taj smrad. Izašao sam van i pozlilo mi je, i onda mi je postalo jasno da se ne mogu vratiti unutra. Prvi sat sam pokušao stajati, ali samo ovdje ima malo sjene, tako da sam se vratio unutra po stolac.”

Nagonski, Brunetti i vozač bili su se zgurali pod tu malu sjenu dok je policajac govorio. “Znate li jesu li stigli ljudi koji će ispitati radnike?” upita Brunetti.

“Da, gospodine. Stigli su ovamo otprilike prije jedan sat.”

“Pa što onda još uvijek radite ovdje?” upita Brunetti.

Policajac uputi Brunettiju okamenjen pogled. “Upitao sam narednika mogu li se vratiti natrag u grad, ali on je htio da mu pomognem oko ispitivanja. Rekao sam da ne mogu razgovarati s njima, osim ako radnici ne izađu van. To mu se nije svidjelo, ali nisam se mogao vratiti natrag unutra.”

Razigrani povjetarac podsjetio je Brunettija na istinitost toga.

“Dakle, što onda radite ovdje vani? Zašto niste u vozilu?”

“Rekao mi je da ga ovdje čekam, gospodine.” Izraz na licu toga čovjeka nije se mijenjao dok je govorio. “Pitao sam smijem li sjesti u auto - ima klima-uređaj - ali rekao mi je da ostanem ovdje kad mu ne želim pomoći u ispitivanju.” Kao da je osjetio koje će biti Brunettijevo sljedeće pitanje, on reče: “Sljedećeg autobusa nema do osam i petnaest, kad odvozi ljude natrag do grada nakon posla.”

Brunetti razmisli o ovom, a zatim upita: “Gdje su ga pronašli?”

Policajac se okrene i prstom pokaže prema duguljastoj površini prekrivenoj visokom travom i grmljem s druge strane ograde. "Bio se ondje, gospodine."

"Tko ga je pronašao?"

"Jedan od radnika. Izašao je van da popuši cigaretu i ugledao jednu od žrtvinih cipela na tlu - mislim da je bila crvena - tako da se približio da bolje vidi."

"Jeste li bili ovdje kad su došli ljudi iz labosa?"

"Da, gospodine. Sve su pregledali, posnimili i pokupili sve s tla na površini od oko stotinu četvornih metara oko grma."

"Je li bilo otisaka stopala?"

"Mislim da jest, ali nisam siguran. Čovjek koji ga je pronašao ostavio je neke od tih tragova, ali mislim da su pronašli i druge." Zastao je na trenutak, obrisao znoj sa čela i nastavio: "I prvi policajac koji je došao na mjesto zločina ostavio je svoje tragove."

"Tvoj narednik?"

"Da, gospodine."

Brunetti baci pogled prema grmlju, a zatim natrag na policajčevu košulju natopljenu znojem. "Policajče Scarpa, sjednite u naš automobil. Ima klima-uređaj." A zatim se obrati vozaču, "Idite s njim. Obojica me možete pričekati ondje."

"Hvala Vam, gospodine," sa zahvalnošću reče policajac i posegne za svojom vjetrovkom prebačenom preko naslona stolca.

"Ne morate se odjenuti," reče Brunetti vidjevši da čovjek gura jednu ruku u rukav.

"Hvala Vam, gospodine," ponovi on i uzme stolac. Njih dvojica krenuše prema zgradi. Policajac je odložio stolac na betonskoj plohi ispred stražnjih vrata na zgradi, a

zatim se pridružio vozaču. Obojica su nestali iza ugla zgrade, a Brunetti pođe prema otvoru u ogradi.

Pognuvši se nisko, prošao je kroz otvor i krenuo prema grmlju. Svuda uokolo vidio je tragove koje je za sobom ostavila momčad iz labosa: rupe u tlu gdje su zaboli štapove kako bi izmjerili udaljenost, zemlja izrovana od mnoštva stopala i, bliže grmlju, snopak otkošene trave uredno sklonjen u stranu; očito, morali su ukloniti travu kako bi došli do tijela i uklonili ga, a da ga ne ogrebu na oštre rubove lišća.

Iza Brunettija netko je tresnuo vratima, a zatim se začuo muški glas: “Hej, ti, što to radiš? Vrag te odnio, miči se odatle!”

Brunetti se osvrne i, kao da je znao, ugleda muškarca u policijskoj odori kako mu se brzim korakom približava iz pravca zgrade. Kako ga je Brunetti promatrao, ali se nije micao od grmlja, muškarac je potegao revolver iz korica i povikao Brunettiju: “Digni ruke u zrak i priđi ogradi.”

Brunetti se okrene i pođe prema ogradi; hodao je poput čovjeka koji hoda kamenitim tlom, ruku ispruženih uz bok kako bi održao ravnotežu.

“Rekao sam ti da digneš ruke u zrak,” zalaje policajac na Brunettija kad je ovaj došao do ograde.

Policajac je imao pištolj u ruci, tako da mu Brunetti nije pokušao objasniti da su mu ruke bile u zraku, jedino što nisu bile iznad glave. Umjesto toga, on reče: “Dobar dan, naredniče. Ja sam *commissario* Brunetti iz Venecije. Jeste li uzeli izjave ljudi unutra?”

Muškarčeve su oči bile sitne, i u njima se nije dalo pročitati mnogo inteligencije, ali bilo je dovoljno da Brunetti shvati da je čovjek vidio kako mu tlo izmiče ispod nogu. Mogao je zatražiti da vidi dokaz, zamoliti policijskog *commissarija* da mu pokaže svoju iskaznicu, ili je mogao

šutke prijeći preko svega i ništa ne pitati neznanca koji tvrdi da je policijski dužnosnik.

“Oprostite, *commissario*, nisam Vas prepoznao jer mi je sunce tuklo ravno u oči,” reče narednik, iako mu je sunce sjalo preko lijevog ramena. Još se i mogao izvući s tom isprikom, i tako zaraditi Brunettijevo gundavo poštovanje, da nije dodao: “Teško je prepoznati ljude kad ovako izađete na sunce iz mraka. Osim toga, nisam očekivao da će itko doći čak ovamo.”

Na pločici na prsima pisalo je “Buffo”.

“Čini se da će Mestre sljedećih nekoliko tjedana biti bez policijskih *commissarija*, tako da su mene poslali da se pozabavim istragom.” Brunetti se sagne i provuče kroz otvor u ogradi. Kad se uspravio s druge strane ograde, Buffov revolver je već bio u koricama, a preklopac korica čvrsto zakopčan.

Brunetti krene prema stražnjim vratima klaonice, Buffo odmah uz njega. “Što ste saznali od ljudi unutra?”

“Ništa više od onoga što sam saznao kad sam primio prvi poziv jutros, gospodine. Jedan mesar, Bettino Cola, pronašao je tijelo nekoliko minuta poslije jedanaest sati jutros. Izašao je popušiti cigaretu i prišao grmlju kako bi pogledao nekakve cipele koje je, rekao je, vidio na tlu.”

“Je li ondje bilo ikakvih cipela?” upita Brunetti.

“Da. Bile su ondje kad smo mi stigli onamo.” Po načinu na koji je govorio, svatko tko bi ga čuo pomislio bi da ih je Cola bio stavio onamo kako bi otklonio sumnju sa sebe. Baš kao i svi civili ili zločinci, Brunetti je mrzio “opake murjake”.

“Primili smo poziv i saznali da se ovdje u polju nalazi jedna kurva, žena. Ja sam primio poziv i došao izvidjeti stanje, ali to je bio muškarac.” Buffo pljune.

“U izvješću koje sam ja primio piše da je riječ o prostitutki,” reče Brunetti ravnim glasom. “Jeste li saznali tko je on?”

“Ne, još nismo. Ljudi iz mrtvačnice ga slikaju, iako je prilično gadno premlaćen, tako da ćemo morati angažirati crtača da napravi crtež kako je ovaj izgledao prije. Pokazivat ćemo tu sliku okolo, i prije ili kasnije netko će ga prepoznati. Ti su momci prilično poznati,” Buffo reče napola naceren, napola iskrivljena lica, a zatim nastavi: “Ako je riječ o jednom od mještana, prilično brzo ćemo saznati tko je.”

“A ako nije?” upita Brunetti.

“Onda će nam valjda trebati više vremena. Ili možda nećemo saznati tko je. U svakom slučaju, gubitak nije velik.”

“A zašto mislite tako, naredniče Buffo?” tiho upita Brunetti, ali Buffo je čuo samo riječi, a ne i ton.

“Kome oni trebaju? Perverznjaci. Puni su AIDS-a i uopće ne razmišljaju o tome da će zaraziti i pristojnu radničku klasu.” On ponovno pljune.

Brunetti se zaustavi, okrene i pogleda narednika ravno u oči. “Kako sam ja to shvatio, naredniče Buffo, ova pristojna radnička klasa o kojoj se toliko brinete zaražuje se AIDS-om zato jer plaća tim ‘perverznjacima’ da im dopuste da im nabiju svoje kurce u guzice. Pokušajmo ne zaboraviti na to. I pokušajmo također ne zaboraviti to da je, tkogod bio taj mrtvac, on ubijen, i da je naša dužnost pronaći ubojicu. Čak i ako je taj ubojica pripadnik pristojne radničke klase.” Izgovorivši to, Brunetti otvori vrata i uđe u klaonicu, a smrad koji je dolazio iznutra bio mu je draži od onog smrada vani.

4

Unutra nije saznao puno više; Cola je ponovio svoju priču, a poslovođa ju je potvrdio. Mrzovoljno, Buffo mu je rekao da nitko od ljudi koji su radili u tvornici nije vidio ništa sumnjivo, ni toga jutra, niti dan ranije. Kurve su se već toliko stopile s krajolikom da nitko više nije obraćao pozornost na njih ili na ono što su radile. Nitko se nije sjećao da su to određeno mjesto iza klaonice kurve ikad koristile - a to je bilo lako objasniti smradom. A čak i da su koju vidjeli ondje, najvjerojatnije nitko ne bi uopće obratio pozornost na nju.

Saznavši sve ovo, Brunetti se vrati do svog automobila i zamoli vozača da ga odveze do *Questure* u Mestre. Policajac Scarpa, koji je u međuvremenu bio navukao svoju vjetrovku, izašao je iz automobila i pridružio se naredniku Buffu u drugom. Dok su se dva automobila vraćala prema Mestrama, Brunetti otvori do pola svoj prozor, bez obzira na vrućinu vani, kako bi prozračio vozilo i izvjetrio smrad klaonice, koji mu se uvukao u odjeću. Kao i većina Talijana, Brunetti se bio oduvijek podsmjehivao vegetarijanstvu, podrugujući se toj zamisli kao još jednoj od mnogih hirovitosti dobro uhranjenih, ali danas mu se ta zamisao činila savršeno logičnom.

U *Questuri*, vozač ga je odveo na drugi kat i predstavio ga naredniku Gallu, mršavom čovjeku upalih očiju, koji je izgledao kao da su ga godine koje je proveo proganjajući zločince pojele iznutra. Kad je Brunetti sjeo pokraj Gallovog pisaćeg stola, narednik mu reče kako nema mnogo više dodati onome što je Brunetti već čuo, iako je imao prvi, usmeni izvještaj patologa: smrt je nastala nakon niza udaraca po glavi i licu i to između dvanaest i osamnaest sati prije nego što je tijelo pronađeno. Zbog vrućine bilo je teško dati točniju procjenu. Prema komadićima hrđe pronađenim u nekim ranama, i prema njihovom obliku, patolog je pretpostavljao da je oružje kojim je počinjeno ubojstvo bio komad željeza, najvjerojatnije komad cijevi, ali zasigurno nešto valjkasto. Laboratorijski nalazi sadržaja želuca i krvna slika neće, u najboljem slučaju, stići prije srijede, tako da je bilo nemoguće zaključiti je li bio pod utjecajem droge ili alkohola kad je ubijen. Budući da su mnoge prostitutke u gradu i gotovo svi transvestiti bili registrirani ovisnici o drogama, to je bilo moguće, iako na njegovom tijelu izgleda da nije bilo uboda iglom. Želudac je bio prazan, ali bilo je naznaka da je bio pojeo nešto šest sati prije nego što je umoren.

“A što je s njegovom odjećom?” upita on Galla.

“Crvena haljina od jeftinog umjetnog materijala.

Crvene cipele, jedva da su bile nošene, veličina četrdeset i jedan. Dat ću ih na provjeru, da vidimo možemo li pronaći proizvođača.”

“Ima li fotografija?” upita Brunetti.

“Neće biti gotove do sutra, gospodine, ali prema izvješćima ljudi koji su ga donijeli, možda ih i ne želite vidjeti.”

“Zar je toliko gadno?” upita Brunetti.

“Tkogod ga je sredio, sigurno ga je silno mrzio ili nije bio pri sebi dok je to činio. Više uopće nema nosa.”

“Hoćete li naručiti crtača da napravi crtež?”

“Da, gospodine. Ali to se sve svodi uglavnom na nagađanje. Sve što će imati jest oblik lica i boja očiju. I kosa.” Gallo na trenutak zastane, pa nastavi: “Kosa mu je vrlo tanka, a ima i popriličnu ćelu, tako da pretpostavljam da je nosio vlasulju kad je, ovaj, kad je radio.”

“Jeste li pronašli tu vlasulju?” upita Brunetti.

“Ne, gospodine, nismo. A izgleda i da je ubijen negdje drugdje, a zatim donesen onamo.”

“Otisci stopala?”

“Da. Tehnička ekipa kaže da su pronašli nekoliko tragova koji vode prema grmlju i udaljavaju se od grma.”

“I dublji su kad se približavaju grmu?”

“Da, gospodine.”

“Dakle, donijeli su ga onamo i bacili ga ispod toga grma. Odakle su došli ti tragovi?”

“Postoji uska oploćena cesta koja se pruža uzduž stražnje strane polja iza klaonice. Izgleda kao da je došao odande.”

“A na cesti?”

“Ništa, gospodine. Tjednima nije padala kiša, tako da je auto, pa čak i kamion, mogao stati ondje i ne bi ostavio nikakav trag. Postoje samo ti otisci stopala. Muških. Veličine četrdeset i tri.” Brunettijeva veličina.

“Imate li popis prostitutki-transvestita?”

“Samo onih koje su se uvalile u nevolje, gospodine.”

“U kakve se nevolje uvaljuju prostitutke?”

“Uobičajene. Droge. Međusobno se svađaju.

Povremeno, pokoja od njih se posvađa s klijentom. Obično zbog novca. Ali nijedna od njih nije nikad bila upletena u nešto ozbiljno.”

“A te svađe? Jesu li nasilne?”

“Nimalo slične ovom, gospodine. Nikad nisu nimalo slične ovom.”

“Koliko ih ima na popisu?”

“U arhivi ih imamo tridesetak, ali pretpostavljam da je to tek malen djelić. Mnoge od njih stižu iz Pordenonea ili iz Padove. Čini se da im ondje posao dobro ide.” Prvo mjesto je bio veliki grad najbliži američkim i talijanskim vojnim objektima; toliko o Pordenoneu. Ali Padova? Sveučilište? Ako je tako, stvari su se, bogami, promijenile otkad je Brunetti diplomirao pravo.

“Noćas bih pregledao te dosjee. Možete li mi ih preslikati?”

“Već sam unaprijed naložio da se to učini, gospodine,” reče Gallo, dodajući mu debele plave kartonske korice što su ležale na pisaćem stolu.

Uzevši korice od narednika, Brunetti shvati da će se, čak i ovdje u Mestrama, manje od dvadeset kilometara od doma, prema njemu odnositi kao prema strancu, tako da je tragao za nekakvim zajedničkim ozračjem u kojem bi postao član radne skupine, a ne *commissario* koji je pristigao izvan grada. “Ali, Vi ste Venecijanac, zar ne, naredniče?” Gallo kimne glavom, a Brunetti nastavi: “Castello?” Gallo opet kimne glavom, ali ovaj put s osmijehom na licu, kao da zna da će ga, kamo god krenuo, njegov naglasak pratiti cijelog života.

“Pa, što radite ovdje, na Mestrama?” upita Brunetti.

“Znate kako je, gospodine,” zausti on. “Umorio sam se od traženja stana u Veneciji. Moja žena i ja tragali smo za stanom dvije godine, ali nemoguće ga je naći. Nitko ne želi iznajmiti stan Venecijancu, boje se da ćete ući unutra i da vas više nikada neće moći izbaciti iz njega. A cijene - ako

poželite kupiti stan - pet milijuna lira za četvorni metar stana. A tko si to može priuštiti? Pa smo došli ovamo.”

“Zvučite kao da Vam je žao, naredniče.”

Gallo slegne ramenima. Bila je to općeprisutna sudbina Venecijanaca, koje su iz grada istjerivale nevjerojatno visoke najamnine i cijene. “Uvijek je teško napustiti dom, *commissario*” reče on, ali Brunettiju se učinilo da je, kad je to izgovarao, njegov glas bio malo topliji.

Vrativši se temi kojom su se upravo bavili, Brunetti kućne prstom po koricama. “Imate li ovdje ikoga s kim one razgovaraju, u koga imaju povjerenja?”

“Imali smo jednog policajca, Benvenutija, ali on je otišao u mirovinu prošle godine.”

“I nikog drugog?”

“Ne, gospodine.” Gallo zastane na trenutak, kao da razmišlja o tome bi li bilo pametno izložiti se opasnosti i izgovoriti sljedeće. “Bojim se da većina mlađih policajaca, znate, bojim se da oni te momke ne uzimaju za ozbiljno.”

“Zašto to kažete, naredniče Gallo?”

“Ukoliko se itko od njih požali, znate, na to da ga je istukao klijent - ne na to da nisu plaćeni, shvaćate, to nije nešto što mi možemo nadzirati - nego na to da ga je netko istukao, pa, nitko ne želi otići i istražiti slučaj, čak i ako i imamo ime čovjeka koji je to učinio. Ili, čak i ako odu ispitati ga, obično se ništa ne dogodi.”

“To sam već imao prilike čuti i vidjeti, čak i u nešto izražajnijem obliku, kod narednika Buffa,” reče Brunetti.

Na spomen toga imena, Gallo stisne usne, ali ne reče ništa.

“A što je sa ženama?” upita Brunetti.

“Kurvama?”

“Da. Ima li čestih kontakata između njih i transvestita?”

“Nikad nije došlo ni do kakvih nevolja, barem ja ne znam za njih, ali ne znam koliko se dobro slažu. Mislim da se ne natječu oko klijenata, ako na to mislite.”

Brunetti nije bio siguran na što misli i on shvati da njegova pitanja neće biti precizna sve dok ne pročita dosjee u plavim koricama ili sve dok netko ne prepozna mrtvacu. Sve dok to ne saznaju, nema ni govora o motivima i, dotad, neće biti ni objašnjenja toga što se bilo dogodilo.

On ustane i baci pogled na sat. “Želim da Vaš vozač dođe po mene sutra ujutro u osam i trideset. I želim da crtač napravi crtež do tada. Čim bude gotov, pa bilo to još noćas, neka najmanje dva policajca počnu obilaziti druge transvestite i pokušaju saznati poznaje li ga itko ili jesu li čuli da je netko iz Pordenonea ili Padove nestao. Također želim da Vaši ljudi pitaju kurve - to jest, žene - koriste li transvestiti područje gdje je pronađen leš i znaju li za ikoga tko je nekad koristio to područje.” On podigne korice s dosjeom. “Pročitat ću ovo noćas.”

Gallo je bio zapisivao što mu je Brunetti govorio, ali sada je ustao i otpratio ga do vrata.

“Onda se vidimo sutra ujutro, *commissario*.” Okrenuo se, pošao natrag prema stolu i posegnuo za telefonom. “Kad se spustite dolje, čekat će Vas vozač da Vas odveze natrag do Piazzale Roma.”

Dok je policijski auto jurio nasipom prema Veneciji, Brunetti se zagledao kroz prozor s desne strane prema oblacima sivog, bijelog, zelenog i žutog dima koji je sukljao uvis iz šume tvorničkih dimnjaka u Margheri. Dokle god mu je dopiralo oko, dimni prekrivač ovijao se oko ogromnog industrijskog kompleksa, a traci zalazećeg sunca preobražavali su sve to u blještavu viziju sljedećeg stoljeća. Rastužen tom mišlju, okrenuo se na drugu stranu i zagledao se prema Muranu i, iza njega, udaljenom tornju bazilike

Torcello gdje je, prema nekim povjesničarima, i bila začeta cijela zamisao o Veneciji prije više od tisuću godina, kad su ljudi iz priobalja pobjegli u močvare kako bi se spasili pred najezdom Huna.

Vozač je naglo skrenuo kako bi izbjegao ogromnu kampkućicu s njemačkim registarskim pločicama koja im je iznenada presijekla put, a zatim još jednom, zaustavivši se na parkirališnom otoku Tronchetti, i Brunetti se naglo vrati u sadašnjost. Huna je još više nego što ih je bilo, samo se sada više nemaš kamo sakriti.

S Piazzale Roma odšetao je kući, gotovo ne obraćajući pozornost na to pokraj čega ili koga prolazi, a um mu je lebdio iznad tog sumornog polja, još uvijek su mu pred očima zujale muhe koje su se rojile oko mjesta ispod grma gdje je tijelo ležalo. Sutra će otići i pogledati tijelo, razgovarati s patologom i vidjeti kakve će se tajne možda razotkriti.

Stigao je kući minutu do osam sati, tako da je to bilo još uvijek dovoljno rano da izgleda kao da se vraća doma nakon običnog radnog dana. Paola je bila u kuhinji kad je otključao vrata i ušao u stan, ali nije bilo uobičajenih kuhinjskih mirisa ili zvukova. Znatiželjan, spustio se niz hodnik i provirio glavom u kuhinju; stajala je uz radnu plohu i rezala rajčice na kriške.

"Ciao, Guido," reče ona, podigavši pogled i nasmiješivši mu se.

On baci plave korice na kuhinjsku plohu, priđe Paoli i poljubi je u vrat s leđa.

"Po ovoj vrućini?" upita ona, ali se leđima pripila uz njega rekavši to.

Nježno ju je liznuo jezikom po vratu. "Gubitak soli," reče on, ponovno je liznuvši.

“Mislim da prodaju solne tablete u ljekarnama.

Vjerojatno je to higijenskiije,” reče ona, nagnuvši se naprijed, ali samo zato da uzme sljedeću rajčicu iz sudopera. Izrezala ju je na debele kriške i dodala ih onima koje je prethodno složila u krug po rubu velikog keramičkog tanjura.

Otvorio je hladnjak i izvadio bocu mineralne vode, a zatim čašu iz visećeg ormarića. Napunio je čašu, iskapio je, pa još jednu, a onda začepio bocu i vratio je u hladnjak.

S najniže police uzeo je bocu prošeka. Otkinuo je srebrnastu foliju s čepa, a zatim polako palcima počeo gurati čep, lagano ga pomičući i nježno radeći njime naprijed-natrag. Čim je čep izletio iz boce, trgnuo je bocu na suprotnu stranu kako bi spriječio da se pjena prolije. “Kako to da si ti znala kako spriječiti prolijevanje pjenušca kad sam te oženio, a ja nisam?” upita on, točeći pjenušavo vino u čašu.

“Mario me to naučio,” objasni ona, a on je istoga trena znao da, od dvadeset i nešto Marija kojeg je poznavao, ona govori o svojem rođaku, vinaru.

“Hoćeš malo?” upita on.

“Daj mi samo gutljaj iz svoje čaše. Ne volim piti po ovakvoj sparini; odmah me udari u glavu.” On je zagrlj jednom rukom i prinese čašu njenim usnama, a onda i sam potegne jedan gutljajčić. “*Basta*” reče ona. On uzme čašu i potegne gutljaj.

“Dobro,” promrmlja on. “Gdje su klinци?”

“Chiara je na balkonu. Čita.” Je li Chiara ikad činila išta drugo? Osim što je rješavala matematičke probleme i molila da joj kupi računalo?

“A Raffi?” Vjerojatno je kod Sare, ali Brunetti je uvijek pitao.

“Kod Sare. Povečerat će kod nje, a zatim idu u kino.”

Ona se nasmije, zabavljena Raffijevom psećom odanošću Sari Paganuzzi, djevojci koja je živjela dva kata ispod njih,

kao i s olakšanjem što ju je on pronašao. “Nadam se da će biti u stanju odlijepiti se od nje na dva tjedna da pođe s nama u planine,” reče Paola, uopće ne misleći tako; dva tjedna u planinama iznad Bolzana, kako bi se pobjeglo neumoljivoj vrućini grada, bila su dovoljna da čak i Raffija odmame od užitaka nove ljubavi. Osim toga, Sarini roditelji bili su rekli da se ona može preko vikenda pridružiti Raffaeleovoj obitelji na odmoru. A Paola, slobodna od predavanja na sveučilištu sljedeća dva mjeseca, jedva je čekala mirne dane koje će provoditi čitajući.

Brunetti ne reče ništa na ovo, natoči si još pola čaše vina. “*Caprese?*.” upita on, glavom kimnuvši prema prstenu od rajčica na tanjuru ispred Paole.

“Oh, supercajkan,” reče Paola, posežući za još jednom rajčicom. “On ugleda prsten od rajčice s praznim mjestom između svake kriške, dovoljno velikim da između stane kriška *mozzarella*, a zatim ugleda svjež bosiljak u čaši s lijeve strane njegove lijepe žene, odmah pokraj svježe *mozzarella* na tanjuru. I on sve zbroji i pogađa, brzo poput munje, da je za večeru *insalata caprese*. Nije ni čudo da je taj čovjek pravi strah i trepet za zločince u ovome gradu.” Ona se okrene prema njemu i nasmiješi mu se izgovorivši to, odmjerujući njegovo raspoloženje, da nije otišla predaleko. Uvidjevši, nekako, da jest otišla predaleko, ona mu uzme čašu iz ruke i potegne još jedan gutljaj. “Što se dogodilo?” upita ga, vraćajući mu čašu.

“Dobio sam zadatak da riješim jedan slučaj u Mestrama.” I prije nego što ga je dospjela prekinuti, on nastavi. “Dva su *commissaria* na godišnjem odmoru, jedan je u bolnici sa slomljenom nogom, dok je zadnja na porodiljnom dopustu.”

“Tako da te je Patta predao Mestrama?”

“Nema nikog drugog.”

“Guido, uvijek postoji netko drugi. Recimo, Patta glavom i bradom. Ne bi mu škodilo da, osim što samo sjedi u svom uredu, potpisuje papire i pipa tajnice, malo i radi.”

Brunettiju je bilo teško i zamisliti da neka žena dopusti Patti da je pipa, ali to je zadržao za sebe.

“Dakle?” upita ona kad Brunetti ne reče ništa.

“On ima problema,” reče Brunetti.

“Dakle, istina je?” upita ona. “Umirem od želje da te nazovem cijeli dan i zatim te je li to istina. Tito Burrasca?”

Kad je Brunetti kimnuo glavom, zabacila je glavu unatrag i proizvela neugodan zvuk koji bi se najbolje mogao opisati kao bukanje. “Tito Burrasca,” ponovi ona, ponovno okrenuta sudoperu, i zgrabi sljedeću rajčicu. “Tito Burrasca.”

“Ma daj, Paola. Nije to baš tako smiješno.”

Ona se naglo okrene, s nožem u ruci pred sobom. “Kako to misliš, nije to baš tako smiješno? Patta je pompozno, licemjerno kopile koje samog sebe smatra kreposnim, i ne mogu si zamisliti nikoga drugog tko bi zasluživao nešto slično više od njega.”

Brunetti slegne ramenima i natoči si još vina u čašu. Dokle god je bijesnila protiv Patte, zaboravljala je na Mestre, iako je znao da je to tek trenutno skretanje s teme.

“Ne mogu vjerovati,” reče ona, opet mu okrenuvši leđa i očigledno se obraćajući tom primjedbom posljednjoj rajčici u sudoperu. “Godinama te progoni, petlja ti se u posao i kvari bilo što napraviš, a ti ga sada braniš.”

“Ne branim ga, Paola.”

“Meni to upravo tako zvuči,” reče ona, ovaj put izgovorivši to loptici *mozzarella* koju je držala u lijevoj ruci.

“Samo kažem to da nitko ne zaslužuje takvo što. Burrasca je svinja.”

“A Patta nije?”

“Hoćeš da pozovem Chiaru?” upita on, videći da je salata gotovo pripravljena.

“Ne prije nego što mi kažeš koliko će trajati ta stvar u Mestrama.”

“Nemam pojma.”

“O čemu je riječ?”

“Ubojstvo. Jedan je transvestit pronađen u polju u Mestrama. Netko mu je smrskao lice, vjerojatno upotrijebivši nekakav komad cijevi, a zatim ga odnio u polje.” Jesu li i druge obitelji, pitao se, imale ovako poticajne razgovore prije večere kao njegova?

“Zašto bi mu smrskao lice?” upita ona, pogodivši pitanje koje ga je bilo mučilo cijelo poslijepodne.

“Bijes?”

“Hm,” reče ona, režući *mozzarella* i raspoređujući kriške između kriški rajčice. “Ali zašto u polju?”

“Zato što *je* želio da tijelo bude što je moguće dalje od mjesta gdje ga je ubio.”

“Jesi li siguran da nije ubijen na licu mjesta?”

“Ne izgleda mi tako. Pronašli smo otiske stopala koji vode do mjesta gdje se nalazilo tijelo, kao i plice otiske koji su vodili od tijela.”

“Transvestit?”

“To je sve što znam. Nitko mi nije ništa rekao o dobi, ali svi su uvjereni u to da je bio prostitutka.”

“Zar ti ne misliš tako?”

“Nemam razloga ne misliti tako. Ali također nemam ni razloga misliti da jest tako.”

Uzela je nekoliko listića bosiljka, brzo ih isprala pod mlazom hladne vode, pa ih nasjeckala na sitno. Prosula ih je povrhu rajčica i mozzarelle, posolila sve zajedno, i na koncu sve obilato zalila maslinovim uljem.

“Mislila sam da večeramo na terasi,” reče ona. “Chiara je trebala složiti stol. Hoćeš li provjeriti?” Okrenuvši se da ode iz kuhinje, on uzme sa sobom bocu i čašu. Vidjevši to, Paola spusti nož u sudoper. “Slučaj neće biti riješen do kraja tjedna, zar ne?”

On zatrese glavom. “Sumnjam da hoće.”

“Što želiš da učinim?”

“Imamo rezervacije za taj hotel. Klinci su spremni za polazak. Još od završetka nastave jedva čekaju da odemo onamo.”

“Što želiš da učinim?” ponovi ona. Jednom, prije osam godina, bio je uspio izbjeći odgovoriti joj na neko pitanje; nije se više sjećao o čemu je bilo riječi. Tada je uspio odgoditi odgovor samo dvadeset i četiri sata.

“Želim da ti i klinci odete u planine. Ukoliko uspijem ovo riješiti na vrijeme, doći ću za vama i priključiti vam se. U svakom slučaju, pokušat ću doći sljedećeg vikenda.”

“Više bih voljela da si sa mnom ondje, Guido. Ne želim provesti godišnji odmor sama.”

“Bit ćeš s klincima.”

Paola se nije udostojila odgovoriti mu na ovo razboritim protivljenjem. Uzela je tanjur sa salatam i krenula prema njemu. “Idi vidi je li Chiara složila stol.”

5

Te je noći, prije spavanja, pročitao dosjee i u njima pronašao dokaze za postojanje svijeta za koji je možda bio znao da postoji, ali o kojem nije znao gotovo ništa određeno ili izvjesno. Koliko je njemu bilo poznato, u Veneciji nije bilo transvestita koji su radili kao prostitutke. Međutim, postojao je najmanje jedan transseksualac, a Brunetti je za postojanje te osobe znao samo zato jer je jednom prigodom morao potpisati neko pismo koje je potvrđivalo da Emilio Marcato nema dosje u policiji, a to je bilo prije nego što je Emilia promijenila spol naveden na njenoj *carta d'identita* u skladu s tjelesnim promjenama na svojem tijelu. Nije imao pojma kakvi nagoni ili strasti mogu navesti osobu da donese takvu krajnju odluku; ipak, sjećao se kako se zbog promjene tog jednog jedinog slovca u službenoj ispravi uznemirio i kako se u njemu rodio osjećaj koji je bio odlučio ne analizirati: Emilio - Emilia.

Ljudi o kojima je bilo riječi u tim dosjeima nisu bili nagnani da odu tako daleko i odlučili su promijeniti samo svoj izgled: lica, odjeću, šminku, način hoda, pokrete. Fotografije pričvršćene za neke od dosjea svjedočile su s kakvom su vještinom neki od njih to činili. Polovicu ih se uopće nije moglo prepoznati kao muškarce, iako je Brunetti

znao da su to muškarci. Njihova su lica općenito bila nježna i kosti tanašne i u njima nije bilo ni trunka muškosti; čak i pod nemilosrdnim reflektorima i pred lećama policijskih fotoaparata, mnogi od njih izgledali su prekrasno, a Brunetti je uzaludno tragao za kakvom sjenom, izbočenom bradom, za ičim što bi ih označilo kao muškarce, a ne kao žene.

Paola je sjedila na krevetu pokraj njega i iščitavala stranice redom kako joj ih je dodavao, bacila bi pogled na fotografije, pročitala jedan izvještaj o uhićenju, ovaj o preprodaji droge, i vratila mu stranice bez komentara.

“Što misliš?” upita Brunetti.

“O čemu?”

“O svemu ovome.” On podigne dosjee jednom rukom.

“Zar ti se ovi ljudi ne čine čudnima?”

Ona mu uputi dug pogled, po njegovom mišljenju, pun gnušanja. “Mislim da su ljudi koji plaćaju za njihove usluge mnogo čudniji.”

“Zašto?”

Pokazavši rukom na dosjee, Paola reče: “Ovi se ljudi barem ne zavaravaju oko toga što rade. Za razliku od ljudi koji ih iskorištavaju.”

“Kako to misliš?”

“Ma daj, Guido. Razmisli malo o tome. Ovim ljudima plaćaju da jebu ili budu jebani, ovisno o ukusu ljudi koji im plaćaju. Ali oni se moraju odjenuti kao žene prije nego im drugi muškarci plate za to da ih iskoriste. Zamisli se na trenutak nad tim. Pomisli samo kakvo je to licemjerje, potreba za samozavaravanjem. Tako da oni mogu reći sljedećeg jutra, ‘Oh, *Ges Bambino*, nisam znao da je to muškarac sve dok nije bilo kasno,’ ili ‘Pa, čak iako je ispalo da je to muškarac, ja sam ipak taj koji ga je metnuo.’ Tako su oni i dalje prave muškarčine, macho-tipovi, i ne moraju se suočiti s činjenicom da više vole jebati druge muškarce, jer

bi im to ugrozilo muževnost.” Uputila mu je dug pogled. “Ponekad mi se čini da se tebi, Guido, stvarno ne da razmišljati o mnogo stvari.”

To je, u grubom prijevodu, općenito značilo da on ne razmišlja na način na koji razmišlja ona. Ali ovaj put je Paola bila u pravu; o ovome nikad nije razmišljao. Onog trena kad ih je otkrio, žene su bile osvojile Brunettija, i nikad nije mogao shvatiti što ima privlačno u bilo kojem - pa, zapravo ima samo jedan - drugom spolu. Odrastajući, bio je pretpostavljao da su svi drugi muškarci uglavnom slični njemu; kad je ustanovio da nisu, bio je i više nego uvjeren u svoje vlastito zadovoljstvo da bi postojanju alternative odao išta drugo osim intelektualnog priznanja.

Tada se sjetio nečeg što mu je Paola rekla ubrzo nakon što su se upoznali, nešto što nikad nije bio primjećivao, a to je da se Talijani neprestano dodiruju, hvataju, gotovo maze vlastita spolovila. Prisjetio se kako se nasmijao u nevjerici i podsmijehu kad mu je to rekla, ali sljedećeg je dana počeo obraćati pozornost na to i, za tjedan dana, postalo mu je jasno koliko je ona u pravu. U sljedećih tjedan dana, postao je opčinjen time, iznenađen učestalošću kojom muškarci na ulici spuštaju ruku dolje i upitno se tapšu, samouvjereni se dodiruju, kao da se boje da su im spolovila otpala. Jednom, dok su šetali, Paola ga je bila zaustavila i upitala o čemu razmišlja; činjenica da je ona jedina osoba na svijetu pred kojom mu ne bi bilo neugodno izjaviti o čemu je upravo u tom trenutku razmišljao uvjerila ga je, iako je to već bilo učinilo tisuću stvari, da je to žena koju želi oženiti, mora oženiti, koju će oženiti.

Voljeti i željeti ženu bilo mu je izgledalo savršeno prirodno tada, kao što mu je to bilo i sada. Ali muškarci iz ovih dosjea, iz razloga o kojima je mogao čitati i koje je mogao znati, ali koje nije mogao nikako razumjeti, okrenuli

su leđa ženama i potražili tijela drugih muškaraca. Učinili su to za novac ili za drogu ili, bez sumnje, ponekad čak i u ime ljubavi. A jedan od njih - u kakvom je divljem zagrljaju mržnje doživio svoj nasilni kraj? I zbog čega?

Paola je spokojno spavala pokraj njega, sklupčano brdašce pod plahtama u kojem je bila skrivena njegova ljubav. Položio je dosje na noćni ormarić, ugasio svjetlo, ovio joj ruku oko ramena i poljubio je u vrat. Još uvijek je bila slana. Uskoro je i sam zaspao.

Kad je Brunetti sljedećeg jutra stigao u *Questuru* na Mestrama, zatekao je narednika Galla za njegovim stolom, s još jednim plavim koricama u rukama. Kad je Brunetti sjeo, policajac mu je predao korice, i Brunetti je prvi put ugledao lice ubijenog. Na vrhu je bila crtačeva rekonstrukcija mogućeg izgleda žrtve, a ispod toga fotografije smrskane stvarnosti prema kojoj je crtač bio napravio svoj crtež.

Nije bilo moguće ustanoviti broj udaraca kojima je lice bilo razbijeno. Kao što je Gallo bio rekao sinoć, nosa nije bilo, jednim osobito snažnim udarcem bio je zatjeran u lubanju. Jedna je jagodica bila potpuno zdrobljena, od čega se na toj strani lica bila rupa. Fotografije tjemena pokazivale su slično nasilje, ali ovo su bili ubojiti udarci, njima se nije nagrđivalo.

Brunetti zatvori korice i vrati ih Gallu. “Jeste li dali napraviti preslike tog crteža?”

“Da, gospodine, imamo cijeli snop preslika, ali crtež smo dobili tek prije pola sata, tako da još nijedan naš čovjek nije bio na ulici s njim.”

“Otisci prstiju?”

“Skinuli smo jedan savršen komplet otisaka i poslali ih u Rim i u Interpol u Genevu, ali znate kakvi su oni.” Brunetti je doista to znao. Rimu su trebali tjedni; Interpol je obično bio nešto brži.

Brunetti lupi prstima po koricama dosjea vrhom kažiprsta. "Lice je prilično unakaženo, zar ne?"

Gallo kimne glavom, ali ne reče ništa. U prošlosti je imao posla s *vice-questoreom* Pattom, iako samo telefonski, tako da je bio oprezan s bilo kim tko bi došao iz Venecije.

"Gotovo kao da je osoba koja je to učinila željela da lice bude neprepoznatljivo," nastavi Brunetti.

Gallo mu uputi kratak pogled ispod gustih obrva i ponovno kimne glavom.

"Imate li ikakvih prijatelja u Rimu koji bi nam mogli učiniti uslugu i ubrzati postupak?" upita Brunetti.

"Već sam to pokušao srediti, gospodine, ali moja veza je na godišnjem. A Vi?"

Brunetti niječući odmahne glavom. "Osoba koju sam ja poznao ondje prebačena je u Bruxelles i sada radi za Interpol."

"Tada ćemo, pretpostavljam, morati pričekati," reče Gallo, glasom kojim je jasno davao do znanja da mu se to uopće ne sviđa.

"Gdje je on?"

"Mrtvac?"

"Da."

"U mrtvačnici bolnice Umberto Primo. Zašto?"

"Želio bih ga vidjeti."

Ako je Gallo i pomislio kako je to neobičan zahtjev, ničim to nije pokazao. "Siguran sam da Vas Vaš vozač može odvesti onamo."

"Nije daleko, zar ne?"

"Ne, svega nekoliko minuta," odgovori Gallo. "Možda nešto više, imajući u vidu jutarnje gužve."

Brunetti se pitao idu li ovi ljudi ikamo pješice, ali zatim se sjetio plašta tropske vrućine koji je poput pokrivača ležao preko cijelog venetskog područja. Možda je bilo

mudrije putovati u automobilu s klima-uređajem do i od klimatiziranih zgrada, ali sumnjao je da je to način s kojim bi se on ikad osjećao ugodno. Ipak, nije ništa rekao, već se spustio stubama i rekao svom vozaču - izgleda da je već počeo i vozača i vozilo smatrati svojim - da ga odveze do bolnice Umberto Primo, najveće od mnogih bolnica u Mestrama.

U mrtvačnici, pronašao je službenika za niskim pisaćim stolom, s primjerkom *Gazzettina* raširenim pred sobom. Brunetti pokaže svoju iskaznicu i zamoli da vidi ubijenog muškarca pronađenog dan ranije u polju.

Službenik, nizak muškarac s popriličnim trbuhom i oksericama, sklopio je novine i ustao. "Ah, njega, smjestio sam ga s druge strane, gospodine. Nitko ga nije došao vidjeti osim onog crtača, a sve što je taj htio vidjeti bili su kosa i oči. Uslikali su ga s prejakim bljeskalicama, pa ih crtač nije mogao dobro vidjeti. Samo je bacio pogled na njega, nategnuo mu očni kapak i pogledao ga u oči. Rekao bih da mu se nije svidjelo gledati ga, ali, Isuse, trebao ga je vidjeti prije razudbe, sa svom tom šminkom pomiješanom s krvlju. Trebala nam je cijela vječnost da ga očistimo. Izgledao je poput klauna prije nego što smo to učinili, kad Vam kažem. Imao je crnila za oči po cijelom licu. Zapravo, po onome što mu je ostalo od lica. Čudno kako se neka šminka teško opere s lica. Što mislite, ženama treba vraški puno vremena da to skinu s lica, zar ne?"

Za to vrijeme, vodio je Brunettija kroz prohladnu prostoriju, povremeno zastajkujući kako bi se izravno obratio Brunettiju. Konačno se zaustavio ispred jednih od mnogih željeznih vratašaca kojima su bili prekriveni zidovi te prostorije, sagnuo se i okrenuo željeznu ručicu, a zatim izvukao plitku ladicu u kojoj je ležalo tijelo. "Je li ovako

dobro, gospodine, ili želite da Vam ga posjednem? Nije uopće problem. Ja to napravim za tren oka.”

“Ne, ovako je dobro,” reče Brunetti, gledajući dolje. Iako to nije od njega zatraženo, službenik je povukao bijelu plahtu kojom je bilo prekriveno lice, a zatim podigao pogled prema Brunettiju da vidi da li da potpuno ukloni plahtu. Brunetti kimne i službenik svuče plahtu s cijelog tijela i brzo je ispresavija u pravilan četverokut.

Iako je Brunetti vidio fotografije, ništa ga nije moglo pripremiti na ruševinu od čovjeka koju je imao pred sobom. Patolog se zanimao samo za istraživanje i uopće ga nije zanimala rekonstrukcija; ako ikad pronađu njegovu obitelj, možda će oni platiti nekome da se pobrine za to.

Nije čak ni pokušao rekonstruirati muškarčev nos, tako da se Brunetti zagledao dolje u konkavnu površinu s četiri plitka udubljenja, kao da je zaostalo dijete načinilo ljudsko lice od gline, ali umjesto nosa jednostavno je izdubilo rupe. Bez nosa, nestalo je i ljudske prepoznatljivosti.

Gledao je to tijelo, nadajući se da bi mu to moglo dati nekakvu zamisao o dobi ili tjelesnom stanju. Brunetti je začuo svoj vlastiti udah kad je shvatio da je to tijelo zastrašujuće slično njegovom: ista tjelesna građa, blago zadebljanje oko struka i ožiljak od operacije slijepog crijeva u djetinjstvu. Jedina razlika bila je u tome što je mrtvac bio gotovo bez dlaka po tijelu, tako da se Brunetti nagnuo nad njega kako bi mu proučio prsa, grubo raspolovljena dugim rezom načinjenim prilikom razudbe. Umjesto čvrste, kovrčave dlake kakva je rasla na njegovim vlastitim prsima, ugledao je kratke, oštre dlake. “Je li mu patolog obrijao prsa prije razudbe?” upita Brunetti službenika.

“Ne, gospodine. Patolog nije na njemu obavio operaciju srca, već samo razudbu.”

“Ali prsa su mu obrijana.”

"I noge, također, ako pogledate."

Brunetti pogleda. Doista je bilo tako.

"Je li patolog rekao išta o tome?"

"Ne dok je radio, gospodine. Možda je nešto spomenuo u svom izvješću. Jeste li dovoljno vidjeli?"

Brunetti kimne glavom i odstupi od leša. Službenik raskrili plahtu pred njim, zamahne njome u zraku kao da je to stolnjak i spusti je nježno preko tijela. On gurne ladicu natrag na mjesto, zatvori vratašca i tiho okrene ručicu.

Vraćajući se natrag prema pisaćem stolu, službenik reče: "Tkogod bio, nije zaslužio takvu smrt. Priča se da je bio uličar, jedan od onih tipova koji se odijevaju kao žene. Jadnik, nije baš mogao zavarati nekoga, jer jamačno nije imao pojma kako se koristi šminka, barem se meni tako učinilo kad su ga dopremili ovamo."

Na trenutak, Brunetti je pomislio kako je ovaj sarkastičan, ali je ispod sadržaja razaznao ton i shvatio da je ozbiljan.

"Vi ste taj koji će pokušati otkriti tko ga je ubio, zar ne gospodine?"

"Da."

"Pa, nadam se da hoćete. Mislim da mogu shvatiti da netko poželi ubiti nekoga, ali ne mogu shvatiti da netko može ubiti na ovakav način." Stane i upitno podigne pogled prema Brunettiju. "Možete li Vi, gospodine?"

"Ne, ne mogu."

"Kao što rekoh, gospodine, nadam se da ćete uhvatiti čovjeka koji je to učinio. Bio kurva ili ne, nitko ne zaslužuje takvu smrt."

6

“Vidjeli ste ga?” upita Gallo Brunettija kad se ovaj vratio u *Questuru*.

“Da.”

“Gadno, zar ne?”

“I Vi ste ga vidjeli?”

“Uvijek nastojim vidjeti žrtve,” reče Gallo nepromijenjenim glasom. “To mi daje poticaja da uhvatim osobe koje su ih ubile.”

“Što Vi mislite, naredniče?” upita Brunetti, sjedajući na stolac pokraj narednikova pisaćeg stola i spuštajući plave korice na stol kao da to treba poslužiti kao materijalni dokaz ubojstva.

Gallo je razmišljao gotovo punu minutu prije nego što je odgovorio. “Mislim da je zločin počinjen u silnom bijesu.” Brunetti kimne glavom na ovu mogućnost. “Ili, kao što ste ranije rekli, Dottore, u pokušaju da se skrije njegov identitet.” Trenutak kasnije, Gallo se ispravi, vjerojatno se prisjetivši onoga što je vidio u mrtvačnici. “Ili da ga uništi.”

“To je gotovo nemoguće u današnjem svijetu, zar ne, naredniče?”

“Nemoguće?”

“Osim ako osoba nije potpuno nepoznata u tom mjestu ili ako živi bez rodbine ili prijatelja, njen nestanak bit će zamijećen već za nekoliko dana - a u većini slučajeva za nekoliko sati. Nitko više ne uspijeva nestati.”

“Onda je bijes logičnije rješenje,” reče Gallo. “Možda je nešto rekao klijentu, ili učinio nešto što ga je izazvalo. Ne znam mnogo o ljudima o kojima je riječ u tim dosjeima koje sam Vam dao jučer. Nisam psiholog niti išta slično tome, tako da ne znam njihove motive, ali moja je pretpostavka da su ljudi koji, ovaj, koji im plaćaju, daleko nestabilnije osobe od onih kojima plaćaju. Dakle, bijes?”

“A što je s odnošenjem tijela u dio grada za koji se zna da u njemu rade kurve?” upita Brunetti. “To ukazuje na inteligenciju i planiranje, prije nego na bijes.”

Gallo je brzo reagirao na testiranje kojem ga je izlagao ovaj novi *commissario*. “Pa, nakon što je to učinio, možda je došao k sebi. Možda ga je ubio u svom vlastitom domu ili u mjestu gdje je žrtva bila poznata, tako da je morao ukloniti tijelo. A ako je to takav čovjek - mislim na ubojicu - ako je to takav čovjek koji koristi usluge tih transvestita, onda on zna gdje se kreću kurve. Dakle, možda bi to izgledalo logično mjesto na kojem će ga ostaviti, tako da sumnja padne na druge ljude koji ih koriste.”

“Da,” polako se složi Brunetti, a Gallo je čekao na “ali” koje je *commissariov* ton učinio neizbježnim. “Ali to ukazuje na to da su te kurve iste kao i kurve.”

“Ne razumijem, gospodine.”

“Da su muške kurve iste kao i ženske kurve, ili da, u najmanju ruku, rade na istom mjestu. Prema onome što sam čuo i vidio jučer, čini se da je područje iza klaonice mjesto koje koriste ženske kurve.” Gallo se zamisli nad ovim, a Brunetti nastavi, izazovno: “Ali ovo je Vaš grad, tako da Vi

znate više od mene, budući da sam ja ovdje više kao nekakav stranac.”

Gallo na kompliment uzvratil malim osmijehom i kimne. “Obično djevojke rade u tim poljima pokraj tvornica. Ali sve je više i više momaka - mnogi među njima su iz slavenskih zemalja i sa sjevera Afrike - tako da su možda bili prisiljeni potražiti nove prostore.”

“Jeste li čuli ikakve glasine o ovome?”

“Ne osobno, gospodine. Ali obično nemam mnogo posla s kurvama, osim ako nisu upetljane u kakve nasilne zločine.”

“Događa li se to često?”

Gallo odmahne glavom. “Obično, kad se i dogodi, žene nam se boje reći išta o tome, boje se da će završiti u zatvoru, bez obzira na to tko je odgovoran za nasilje. Mnogo ih je nezakonito ušlo u zemlju, pa se boje doći k nama, boje se da ćemo ih deportirati ako upadnu u ikakvu nevolju. A ima i mnogo muškaraca koji ih vole tući. Valjda one nauče kako ih prepoznati, ili im druge djevojke kažu za njih, pa ih onda pokušavaju izbjeći.

Pretpostavljam da su muškarci sposobniji zaštititi se. Ako ste pročitali taj spis, vidjeli ste koliko su krupni neki od njih. Neki su zgodni, čak i lijepi, ali su ipak muškarci. Mislim da bi imali manje takvih nevolja. Ili, ako bi ih i imali, barem bi znali kako se obraniti.”

“Jeste li dobili razudbeno izvješće?” upita Brunetti.

Gallo uzme nekoliko listova papira i doda mu ih.

“Stiglo je dok ste bili u bolnici.”

Brunetti počne brzo čitati, jer su mu izrazi i stručni pojmovi bili dobro poznati. Na tijelu nije bilo ubodnih rana, tako da pokojnik nije intravenozno uzimao drogu. Visina, težina, opće tjelesno stanje; sve ono što je Brunetti bio vidio bilo je navedeno ovdje, ali sa svim točno izmjenjenim

pojedinostima. Spomenuta je bila i šminka o kojoj je bio govorio službenik, ali tek toliko da se kaže kako je bilo znakovitih tragova crvenila za usne i crnila za oči. Nije bilo dokaza nedavne seksualne aktivnosti, ni aktivne ni pasivne. Pregled ruku ukazivao je na sjedilačko zanimanje; nokti su bili uredno podrezani, a na dlanovima nije bilo žuljeva. Uzorci modrica po tijelu potvrđivali su pretpostavku da je bio ubijen negdje drugdje i odnesen na mjesto gdje je pronađen, ali strahovita vrućina kojoj je tijelo bilo izloženo učinilo je nemogućim određivanje koliko je vremena proteklo od ubojstva do trenutka pronalaska tijela; najviše što se moglo zaključiti bilo je to da je moglo proteći između dvanaest i dvadeset sati.

Brunetti podigne pogled prema Gallu i upita: “Jeste li pročitali ovo?”

“Da, gospodine.”

“I što mislite?”

“Pretpostavljam da još uvijek moramo odlučiti između bijesa i lukavstva.”

“Ali prvo moramo ustanoviti tko je žrtva,” reče Brunetti. “Koliko je ljudi detaljno upoznato s ovim?”

“Scarpa.”

“Čovjek koji je jučer stajao na suncu?”

Gallovo smireno “Da, gospodine” reklo je Brunettiju da je bio čuo za taj ispad, i način na koji je to izgovorio ukazivao je na to da mu se to nije svidjelo. “On je jedini policajac koji je dodijeljen tom slučaju. Smrt prostitutke nije prioritet, osobio ljeti, kad nas je premalo u službi.”

“I nitko drugi?”

“Ja sam tek privremeno dobio taj slučaj, jer sam bio ovdje kad smo primili poziv, tako da sam poslao Squadru Mobile na uviđaj. Ovdašnja gospođa *vice-questore* bila je

predložila da se taj slučaj dodijeli naredniku Buffu, budući da je on bio taj koji je primio prvu obavijest.”

“Shvaćam,” reče Brunetti, razmišljajući o tome.

“Postoji li alternativa?”

“Mislite, postoji li alternativa naredniku Buffu?”

“Da.”

“Možete podnijeti zahtjev, budući da ste izvorno kontaktirali samnom, a i raspravljali smo o slučaju naširoko i nadugačko...” Ovdje Gallo zastane, kao da želi to ‘nadugačko’ još više produžiti, pa nastavi: “Moglo bi nam uštedjeti vremena ako ja nastavim raditi na ovom slučaju.”

“Kako se zove gospođa *vice-questore* zadužena za ovo?”

“Nasci.”

“Mislite li da bi ona mogla... hoću reći, hoće li joj se ta zamisao svidjeti?”

“Siguran sam da će se ona složiti ako zahtjev stigne od jednog *commissaria*, gospodine. Osobito zato jer ste Vi došli nama u pomoć.”

“Dobro. Nađite nekoga da napiše taj zahtjev, i ja ću ga potpisati prije ručka.” Gallo kimne glavom, zapiše to na komadiću papira pred sobom, a zatim pogleda Brunettija i kimne. “I recite svojim ljudima neka se pozabave odjećom i cipelama koje je ubijeni imao na sebi.” Gallo kimne i napravi još jednu bilješku.

Brunetti jednim pokretom otvori plave korice spisa koji je bio proučavao noć ranije i uperi prst u popis imena i adresa pričvršćen spajalicom s unutrašnje strane korica.

“Mislim da je najpametnije što možemo učiniti to da počnemo ovim ljudima postavljati pitanja o žrtvi: poznaju li ga, mogu li ga prepoznati ili znaju li ikoga tko bi ga mogao poznavati. Patolog je rekao da je žrtva u ranim četrdesetim godinama. Nijedna od osoba navedenih u ovom spisu nije

toliko stara, nekolicina ih je u tridesetim godinama, tako da, ako je odavde, sigurno se ističe godinama, tako da će ljudi sigurno znati za njega.”

“Kako to želite da obavimo, gospodine?”

“Mislim da bismo morali ovaj popis podijeliti na tri dijela, a zatim Vi, ja i Scarpa možemo početi pokazivati crtež i ispitivati ih što znaju.”

“To nisu ljudi koji će drage volje razgovarati s policijom, gospodine.”

“Onda predlažem da ponesemo još jednu sliku, jednu od fotografija snimljenih na mjestu gdje smo ga pronašli u polju. Vjerujem da, ako uvjerimo te ljude da im se može dogoditi isto, da će se možda manje kolebati razgovarati s nama.”

“Pozvat ću Scarpu ovamo gore,” reče Gallo i posegne za telefonom.

7

Odlučili su, iako je još uvijek bilo jutro - vjerojatno je to više sličilo sredini noći ljudima s popisa - da odmah porazgovaraju s njima. Brunetti je zamolio domaće policajce, budući da su oni dobro poznavali Mestre, da poslože adrese nekakvim prostornim redom tako da ne moraju putovati s jednog na drugi kraj grada dok obrađuju ljude s popisa.

Kad su to obavili, Brunetti uzme popis koji je dobio i spusti se dolje po svog vozača. Sumnjao je u to da je pametno doći u plavo-bijelom policijskom vozilu s policajcem u odori za upravljačem i ispitivati te ljude, ali dovoljno je bilo iskoračiti na ulicu sredinom jutra u Mestrama, pa da čovjek zaključi da je puko preživljavanje bitnije od bilo kakvog opreza.

Vrućina ga je istoga trena obavila i činilo se kao da ga zrak grize za oči. Nije bilo ni daška vjetra, ni najmanjeg strujanja zraka; dan je ležao poput prljavog prekrivača nad gradom. Automobili su migoljili pokraj *Questure*, njihove su trube blejale uzaludno prosvjedujući protiv crvenog svjetla na semaforu ili pješaka koji su prelazili ulicu. Vrtlozi prljavštine i kutije cigareta koje su letjele amo-tamo preko ulice označavali su njihov prelazak. Brunetti, vidjevši to,

čuvši to i udišući to, osjećao se kao da mu je netko bio prišao s leđa i čvrsto ga rukama obuhvatio oko prsa. Kako su samo ljudska bića mogla živjeti ovako?

Brunetti uleti u svježju čahuru policijskog vozila i izađe iz njega četvrt sata kasnije ispred osmerokatnice na zapadnom kraju grada. Podigao je pogled i vidio obješeno rublje između ove i zgrade nasuprot njoj, s druge strane ulice. Ovdje je puhao blagi povjetarac, tako da su se šareni slojevi plahti, ručnika i donjeg rublja valovito nadimali iznad njega i, na trenutak, oraspoložili ga.

Unutra, *portiere* je sjedio u svom uredu nalik na krletku, slažući novine i omotnice na svom pisaćem stolu, raspoređujući pisma koja su vjerojatno upravo dostavljena za stanare te zgrade. To je bio starac s rijetkom bradicom i naočalama za čitanje sa srebrnim okvirom koje su održavale ravnotežu na vrhu njegova nosa. Podigao je pogled iznad ruba naočala i zaželio mu dobro jutro. Vлага je pojačavala nakisli miris prostorije, a ventilator na podu, koji je puhao zrak oko starčevih nogu, nije činio ništa drugo osim što je raznosio taj miris uokolo.

Brunetti odzdravi i upita gdje može pronaći Giovannija Feltrinellija.

Na spomen toga imena, *portiere* odgurne stolac pod sobom i ustane. "Upozorio sam ga da mu više ne dolazite u ovu zgradu. Ako hoće raditi svoj posao, onda ga može obavljati u Vašim automobilima ili na poljima s drugim životinjama, ali on svoj prljavi posao neće obavljati ovdje, ili ću zvati policiju." Rekavši to, desnom rukom posegne za telefonom na zidu iza sebe, plamtećim pogledom strijeljajući gore-dolje po Brunettiju s gađenjem koje nije ni pokušavao sakriti.

"Ja sam policajac," reče Brunetti tiho i izvadi iz novčanika svoju iskaznicu, pruživši je starcu da je pogleda.

On je grubo uzme od Brunettija, kao da želi reći da on isto tako zna gdje se takve stvarčice daju krivotvoriti, i gurne prstom naočale do korijena nosa kako bi pročitao što piše na iskaznici.

“Izgleda prava,” konačno prizna i vrati je Brunettiju. Izvadio je prljavi rupčić iz džepa, skinuo naočale s nosa i počeo trljati stakla, prvo jedno, pa drugo, pažljivo, kao da je čitav život samo to radio. Vratio ih je na nos, pažljivo ih zakvačivši iza uha, vratio rupčić u džep i upitao Brunettija, drukčijim glasom: “Što je sad učinio?”

“Ništa. Moramo ga ispitati u svezi s nekim drugim.”

“Nekim od njegovih prijatelja pедера?” upita starac, ponovno onim napadačkim tonom.

Brunetti se ne obazre na to pitanje. “Željeli bismo razgovarati sa *signor* Feltrinellijem. Možda nam on može dati nekakve obavijesti.”

“*Signor* Feltrinelli? *Signor*?’’ upita starac, ponavljajući Brunettijeve riječi, ali izgovarajući tu formalnost kao uvredu. “Mislite, Nino Lijepi Dečko, Nino Pušikurac?”

Brunetti umorno uzdahne. Zašto ljudi ne nauče razlučivati koga treba mrziti, zašto nisu izbirljiviji? Možda bi čak trebali biti inteligentniji? Zašto ne mrze demokršćane? Ili socijaliste? Ili zašto ne mrze one ljude koji mrze homoseksualce?

“Možete li mi reći broj stana *signor* Feltrinellija?”

Starac se povuče iza stola i vrati se svom poslu raspoređivanja pošte. “Peti kat. Ime je na vratima.”

Brunetti se okrene i ode, ne rekavši više ni riječ. Kada je stigao do vrata, učinilo mu se da je čuo kako starac mrmlja, “*signor*”, ali možda je samo ljutito gundao. S druge strane mramornog predvorja, pritiskom na dugme pozvao je dizalo i čekao. Nakon nekoliko minuta dizalo još nije bilo

stiglo, ali Brunetti se nije htio vratiti do *portiera* i pitati ga radi li dizalo. Umjesto toga, krenuo je lijevo, otvorio vrata koja su vodila na stubište i popeo se na peti kat. Putem je morao olabaviti kravatu i odvajati od butina nogavice zaljepljene znojem. Stigavši do petog kata, izvadio je rupčić i obrisao lice.

Kao što je starac bio rekao, ime je bilo na vratima: "Giovanni Feltrinelli - Architetta".

Bacio je pogled na sat: 11:35. Pozvonio je. Istoga trena začuo je brze korake kako se približavaju vratima. Otvorio ih je mladić koji je neznatno sličio osobi na policijskoj fotografiji koju je Brunetti bio proučavao noć ranije: kratka plava kosa, nježna i ženskasta čeljust i krupne, tamne oči.

"*Si?*" reče on, promatrajući Brunettija s prijateljskim upitnim osmijehom na licu.

"*Signor Giovanni Feltrinelli?*" upita Brunetti, pokazujući svoju iskaznicu.

Mladić jedva da je i pogledao iskaznicu, ali kao da ju je odmah prepoznao, a to prepoznavanje izbrisalo je osmijeh s njegova lica.

"Da. Što želite?" Njegov je glas bio jednako hladan kao što mu je i osmijeh postao.

"Želio bih porazgovarati s Vama, *signor Feltrinelli*. Smijem li ući?"

"Zašto uopće pitate?" Feltrinelli reče umorno i širom otvori vrata, koraknuvši unatrag kako bi pustio Brunettija unutra.

"*Permesso,*" reče Brunetti i uđe unutra. Možda natpis na vratima i nije lagao; stan je imao simetričan izgled životnog prostora koji je bio umješno i precizno isplaniran. Dnevna soba u koju je ušao bila je obojena u bijelo, na podu je bio svijetao parket složen u uzorku riblje kosti. Nekoliko tepiha, boja izbljedadjenih s vremenom, ležalo je na podu, a

dva istkana komada - Brunetti pomisli kako su možda perzijski - visjeli su na zidovima. Sofa je bila dugačka i niska, naslonjena na suprotni zid i činilo se da je prekrivena svilom bež boje. Ispred sofe stajao je dugački stol sa staklenom plohom, na čijem je kraju bio veliki keramički tanjur. Na jednom je zidu bila polica s knjigama, na drugom uokvireni crteži arhitektonskih rješenja zgrada i fotografije izgrađenih zdanja, a sva su bila niska, prostrana i okružena divljinom. U suprotnom kutu prostorije bio je visoki crtaći stol, ploha mu je bila nakošena prema prostoriji i prekrivena prevelikim komadima papira. U pepeljari koja se pod čudnim kutom nalazila na nakošenoj površini crtaćeg stola gorjela je cigareta.

Simetričnost prostorije neprestano je privlačila oko promatrača natrag prema središtu, prema tom jednostavnom keramičkom tanjuru. Brunetti je snažno osjećao da se to događa, ali nije mogao dokučiti kako je to postignuto.

“*Signor Feltrinelli*,” zausti on, “želio bih Vas zamoliti da nam pomognete, ako možete, u istrazi.”

Feltrinelli ne reče ništa.

“Želio bih da pogledate sliku jednog čovjeka i kažete nam poznajete li ga ili ga možete prepoznati.”

Feltrinelli se odšetao do crtaćeg stola i uzeo cigaretu. Gladno je povukao dim, a zatim je nervozno zgnječio u pepeljari. “Ne odajem imena,” reče on.

“Molim?” reče Brunetti, razumjevši ga, ali pretvarajući se da ga ne razumije.

“Ne odajem imena svojih klijenata. Možete mi pokazati sve fotografije ovoga svijeta, ali ja neću prepoznati nikoga na njima, niti znam ijedno od imena.”

“Ne pitam Vas za Vaše klijente, *signor Feltrinelli*,” reče Brunetti. “Niti me zanima tko su. Imamo razloga vjerovati da biste Vi mogli znati nešto o ovom čovjeku, i

željeli bismo da pogledate crtež i kažete nam prepoznajete li ga.”

Feltrinelli se udalji od stola i priđe prozorčiću na zidu s lijeve strane, a Brunettiju postane jasno zašto je prostorija bila oblikovana na taj način: cilj je bio odvući pozornost s tog prozora i sumornog zida od opeke koji je bio samo dva metra dalje. “A ako neću?” upita Feltrinelli.

“Ako nećete što, prepoznati ga?”

“Ne. Ako neću pogledati sliku?”

U prostoriji nije bili klima-uređaja ni ventilatora, i zaudaralo je na jeftine cigarete, i Brunettiju se činilo kao da osjeća kako mu se taj miris uvlači u vlažnu odjeću, u kosu. “*Signor Feltrinelli*, od Vas tražim da obavite svoju građansku dužnost, da pomognete policiji u istrazi jednog ubojstva. Od Vas tražimo samo da prepoznate ovog čovjeka. Sve dok ne znamo tko je, uopće ne možemo početi istragu.”

“Je li to onaj kojeg ste pronašli u polju jučer?”

“Da.”

“I mislite da bi mogao biti jedan od nas?” Feltrinelli nije morao objašnjavati tko su to ‘oni.’

“Da.”

“Zašto?”

“Nije bitno.”

“Ali mislite da je transvestit?”

“Da.”

“I kurva?”

“Možda,” odgovori Brunetti.

Feltrinelli se okrene od prozora i pođe prema Brunettiju. Pruži ruku. “Dajte da vidim tu sliku.”

Brunetti rastvori korice koje je držao u ruci i izvuče fotokopirani crtež. Primijetio je da mu je vlažni dlan bio zamrljan svijetloplavom bojom papirnatih korica. On pruži crtež Feltrinelliju, koji ga pažljivo promotri, zatim dlanom

druge ruke prekrije kosu na crtežu i ponovno ga počne proučavati. Vratio je crtež Brunettiju i zatresao glavom. "Ne, nikad ga prije nisam vidio."

Brunetti mu je povjerovao. Vratio je fotografiju natrag u korice. "Pada li Vam na pamet itko tko bi nam možda mogao pomoći ustanoviti tko je ovaj čovjek?"

"Pretpostavljam da provjeravate one među nama koji su na popisu kažnjavanih," reče Feltrinelli, a glas mu više nije bio toliko neljubazan.

"Da. Ne znamo kako bismo ikoga drugog nagovorili da pogleda sliku."

"Hoćete reći, one koje još niste uhićivali, zar ne," reče Feltrinelli, a zatim upita: "Imate li još koji preslik tih crteža?"

Brunetti izvuče jedan iz korica i pruži mu ga, a zatim mu da i jednu od svojih posjetnica. "Morat ćete nazvati *Questuru* u Mestrama, ali možete tražiti mene. Ili narednika Galla."

"Kako je ubijen?"

"Moći ćete pročitati u jutarnjim novinama."

"Ne čitam novine."

"Premlaćen je do smrti."

"U polju?"

"Nisam ovlašten otkriti Vam to, *signore*."

Feltrinelli ode do crtaćeg stola i položi crtež licem nagore na plohu. Zatim zapali još jednu cigaretu.

"U redu," reče on, okrećući se ponovno Brunettiju. "Imam crtež. Pokazat ću ga nekim ljudima. Ukoliko išta saznam, javit ću Vam."

"Jeste li Vi arhitekt, *signor* Feltrinelli?"

"Da. Hoću reći, imam *laureu d'architettura*. Ali ne radim. Hoću reći, nisam zaposlen."

Kimnuvši glavom prema papiru na crtaćem stolu, Brunetti upita: "Ali sada radite na nekom projektu?"

"Samo za zabavu, *commissario*. Izgubio sam posao."

"Žao mi je što to čujem, *signore*."

Feltrinelli stavi obje ruke u džepove i zagleda se u Brunettijevo lice. Zadržavši glas potpuno neutralnim, on reče: "Radio sam u Egiptu, za vladu, projektirao stambena naselja. Ali, onda su Egipćani donijeli odluku da se svi stranci moraju jednom godišnje testirati na AIDS. Ja sam prošle godine pao na testu, tako da su me otpustili i poslali natrag kući."

Brunetti ne reče ništa na ovo, a Feltrinelli nastavi:

"Kad sam se vratio ovamo, pokušao sam pronaći posao, ali, kao što i sami vjerojatno znate, arhitekata ima kao pljeve. I tako," on napravi stanku, kao da pokušava pronaći pravi izraz za to. "I tako sam odlučio promijeniti zanimanje."

"Mislite, postali ste prostitutka?" upita Brunetti.

"Da, tako je."

"Ne brine Vas opasnost kojoj se izlažete?"

"Opasnost?" upita Feltrinelli, zamalo ponovivši osmijeh koji je bio uputio Brunettiju kad je otvorio vrata. Brunetti ne reče ništa. "Mislite na AIDS?" nepotrebno upita Feltrinelli.

"Da."

"Za mene nema opasnosti," reče Feltrinelli i okrene leđa Brunettiju. Vratio se do crtaćeg stola i uzeo cigaretu. "Možete i sami izaći, *commissario*" reče on, sjedajući za stol i naginjući se nad crteže.

8

Brunetti se pojavio na suncu, na ulici, okružen bukom i krenuo prema kafiću koji se nalazio desno od stambene zgrade. Zamolio je čašu mineralne vode, zatim još jednu. Kad je gotovo ispio drugu čašu, vodu s dna izlio je na rupčić i uzaludno pokušao obrisati plavu boju sa dlana.

Je li zločin ako prostitutka koja ima AIDS vodi ljubav s nekim? I to bez zaštite? Toliko je već vremena prošlo otkad su policajci prostituciju smatrali zločinom da je Brunettiju bilo teško smatrati je takvom. Ali sigurno, ako je netko imao AIDS i znao za to, pa i dalje vodio ljubav bez zaštite, to je sigurno bio zločin, iako je bilo potpuno moguće da zakon kasni za tim, i da takvo što nije protuzakonito. Spoznavši moralni živi pijesak koji je takva razlika stvarala, naručio je treću čašu mineralne vode i pogledao sljedeće ime na popisu.

Francesco Crespo živio je samo četiri bloka dalje od Feltrinellija, ali isto tako su mogli živjeti na različitim planetima. Zgrada je bila šminkerska, visoki pravokutnik zastakljena pročelja, koja je, prije deset godina, kad je bila izgrađena, jamačno izgledala kao sam vrhunac urbanog dizajna. Ali Italija je zemlja u kojoj se nove dizajnerske zamisli nikad ne cijene duže nego što je potrebno da ih se primijeni, a tada su oni koji vječno gledaju naprijed, u

budućnost, već odavno otišli u potragu za novim živopisnim stjegovima koje će slijediti, poput onih prokletih duša u predvorju Danteova *Inferna*, koje vječno idu u krug, tragajući za stijegom koji nisu u stanju ni prepoznati ni imenovati.

Desetljeće koje je proteklo od izgradnje ovog zdanja bilo je sa sobom odnijelo modernost, i sada je zgrada izgledala baš kao otvorena kutija *spaghettina*. Prozorska su stakla ljeskala, a komadić travnjaka između zgrade i ulice bio je uredno pokošen, ali ništa nije moglo pomoći: to se zdanje nikako nije uklapalo među niska, skromnija zdanja između kojih se bilo uzdizalo s takvim uzaludnim samopouzdanjem.

Imao je broj stana i klimatiziranim dizalom brzo se popeo na sedmi kat. Kad su se vrata otvorila, Brunetti je stupio u mramorom opločen hodnik, također klimatiziran. Krenuo je desno i pozvonio na vratima stana D.

Iznutra se začuo nekakav zvuk, ali nitko nije došao do vrata. On opet pozvoni. Onaj se zvuk nije ponovio, ali i dalje nitko nije dolazio otvoriti vrata. Pozvonio je treći put, zadržavši prst na zvonu. Kroz vrata je mogao čuti histerično zvrndanje zvona, a zatim i glas koji se javio, "*Basta. Vengo.*"

Maknuo je prst sa zvona i za trenutak vrata mu je naglo otvorio visok, krupan muškarac u lanenim sportskim hlačama i nečem slično dolčevitki od kašmira. Brunetti baci kratak pogled na tog muškarca, ugleda dva tamna, ljutita oka, i nos koji je bio polomljen mnogo puta, ali zatim mu oči padoše ponovno na visoki ovratnik dolčevite i ostanu ondje prikovane. Sredina kolovoza, ljudi na ulicama od vrućine padaju u nesvijest, a ovaj čovjek nosi kašmirsku dolčevitu. On podigne pogled natrag na muškarčevo lice i upita: "*Signor Crespo?*"

“Tko ga treba?” upita muškarac, ni ne trudeći se da sakrije ljutnju i prijetnju.

“*Commissario* Guido Brunetti,” odgovori on, pokazujući svoju iskaznicu. I ovom je čovjeku, kao i Feltrinelliju, trebao samo trenutak da je prepozna. Odjednom je stupio korak bliže Brunettiju, možda u nadi da će ga izgurati natrag na hodnik samom svojom napadačkom pojavom. Ali Brunetti se ni ne pomakne, a muškarac odstupi. “Nema ga ovdje.”

Iz susjedne sobe obojica su začuli kako je nešto teško tresnulo na pod.

Sada je Brunetti napravio korak naprijed, rukom dajući znak drugom muškarcu da se makne od vrata. Brunetti uđe dublje u prostoriju i priđe kožnom stolcu nalik na prijestolje pokraj stola na kojem je stajao nevjerojatan buket gladiola u kristalnoj vazi. Sjeo je na stolac, prebacio nogu preko noge i rekao, “Onda ću, možda, pričekati *signor* Crespa.” On se nasmiješi. “Ako nemate ništa protiv, *signor*...?”

Drugi muškarac zalupi ulaznim vratima, okrene se na peti prema vratima na suprotnoj strani prostorije i reče: “Idem po njega.”

Otvorio je vrata i nestao u prostoriji iza njih, zatvorivši vrata za sobom. Njegov je glas, dubok i ljutit, odzvanjao kroz vrata. Brunetti je čuo još jedan glas, tenor koji se obraća basu. Ali zatim je začuo treći glas, još jedan tenor, ali pun ton viši od prvog. Kakav se god razgovor vodio iza tih vrata, trajao je nekoliko minuta, za koje vrijeme se Brunetti ogledao po prostoriji. Sve u prostoriji bilo je novo i očito skupo, ali Brunetti u svojoj kući ne bi htio imati nijedan sličan komad pokućstva, ni biserno sivu kožnu sofu ni šminkerski stolić od mahagonija pokraj nje.

Vrata koja su vodila u susjednu prostoriju otvoriše se, i krupni muškarac izađe odatle, a u stopu ga je slijedio drugi čovjek, deset godina mlađi i najmanje tri broja manji.

“To je taj,” reče ovaj u dolčeviti, prstom pokazujući prema Brunettiju.

Mlađi je muškarac nosio široke, svijetloplave sportske hlače i bijelu, svilenu košulju raskopčanu pod vratom. S drugog kraja prostorije prišao je Brunettiju, koji je stajao i upitao: “*Signor* Francesco Crespo?”

Prišao je i stao ispred Brunettija, ali tada se, naoko, nagon ili profesionalno iskustvo iskazalo u nazočnosti čovjeka Brunettijevih godina i, općenito, pojave. Napravio je sićušan korak bliže, podigao ruku jednom nježnom gestom opuštenih prstiju i vrhovima prstiju dodirnuo korijen svoga vrata. “Da, što biste željeli?” To je bio onaj viši tenor kojeg je Brunetti bio čuo kroz vrata, ali Crespo se trudio zvučati dublje, kao da će to njegov glas učiniti zanimljivijim ili zavodljivijim.

Crespo je bio nešto niži od Brunettija i izgledao je deset kilograma lakši. Bilo slučajno ili namjerno, oči su mu bile iste blijedosive boje sofe; sumorno su se isticale na njegovom od sunca tamnom licu. Da je takve crte lica imala kakva žena, njeno bi lice smatrali tek uobičajeno zgodnim; oštrina i uglatost koju je njegovom licu davala muževnost činile su te crte lijepima.

Sada je Brunetti napravio malen korak unatrag i odstupio od drugog muškarca. Čuo je kako je onaj u dolčeviti otpuhnuo na to, pa se Brunetti okrene kako bi podigao korice koje je bio stavio na stol pokraj sebe.

“*Signor* Crespo, želio bih da pogledate jednu sliku i kažete mi prepoznajete li osobu na njoj.”

“Bilo bi mi drago pogledati bilo što što biste mi Vi htjeli pokazati,” reče Crespo, izrazito naglasivši ono ‘Vi’, i

rukom zađe ispod ovratnika košulje te se stane milovati po vratu.

Brunetti otvori korice spisa i da Crespu crtež ubijenog čovjeka. Crespo baci na crtež pogled kraći od sekunde, pogleda Brunettija, nasmiješi se i reče: "Nemam pojma tko bi to mogao biti." On pruži sliku natrag Brunettiju, ali ovaj je ne uzme.

"Volio bih da sliku malo bolje pogledate, *signor Crespo*."

"Već Vam je rekao da ga ne poznaje," reče krupni muškarac s drugog kraja sobe.

Brunetti se ne obazre na njega. "Taj je čovjek prebijen do smrti, i mi moramo otkriti njegov identitet, zato bih Vam bio zahvalan kada biste ga još jednom pogledali, *signor Crespo*."

Crespo na trenutak sklopi oči i rukom zabaci jedan nestašni uvojak za lijevo uho. "Ako baš inzistirate," reče on, ponovno pogledavši crtež. Nadvio je glavu nad crtežom i, ovaj put, doista pogledao lice koje se nalazilo ondje. Brunetti mu nije mogao vidjeti oči, ali je vidio kako mu se ruka iznenada spušta od uha ponovno prema vratu, ovaj put bez ikakve zavodljive namjere.

Sekundu kasnije, podigao je pogled prema Brunettiju, slatko se nasmiješio i rekao: "Nikad ga u životu nisam vidio, gospodine policajče."

"Jeste li sada zadovoljni?" upita drugi i korakne prema vratima.

Brunetti uzme crtež koji mu je Crespo pružio i vrati ga među ostale listove u koricama. "To je umjetnički pokušaj dočaravanja izgleda toga čovjeka, *signor Crespo*. Ako ne zamjerate, želio bih da pogledate i njegovu fotografiju." Brunetti mu uputi svoj najzavodljiviji osmijeh, a Crespova ruka poleti, lepršavo poput lastavice, do mekog udubljenja

između njegovih ključnih kostiju. "Naravno, gospodine policajče. Štogođ Vi kažete. Štogođ."

Brunetti se nasmiješi i posegne na dno tanke hrpice fotografija u koricama. Izvadio je jednu od njih i jedan je trenutak proučavao pogledom. Sve su bile jednako dobre i svrsishodne. On pogleda Crespa, koji je u međuvremenu smanjio udaljenost između njih dvojice. "Postoji mogućnost da ga je ubio čovjek koji mu je plaćao za njegove usluge. To znači da ljudima poput njega možda prijeti opasnost od iste osobe." On ponudi fotografiju Crespu.

Ovaj uzme fotografiju, usput dodirnuvši Brunettijeve prste. Držao je fotografiju u zraku između njih dvojice, uputio Brunettiju dug osmijeh, a zatim okrenuo svoje nasmiješeno lice prema fotografiji. Ruka mu je napustila vrat i skliznula na usta, jer je zinuo od zaprepaštenja. "Ne, ne," reče on, pogleda prikovana za fotografiju. "Ne, ne," ponovi on i pogleda Brunettija očima razrogačenima od užasa. Ispružio je ruku kako bi odmaknuo tu fotografiju što dalje od sebe, pritisnuo je na Brunettijeva prsa i počeo se povlačiti unatrag kao da je Brunetti sa sobom u prostoriju unio i nekakvo zagađenje. Fotografija je pala na pod. "Oni to meni ne mogu učiniti. Meni se to neće dogoditi," reče on, udaljavajući se od Brunettija. Sa svakom izgovorenom riječi, glas mu je bivao sve viši, balansirao je na rubu histerije, a zatim je pao u nju. "Ne, to se meni neće dogoditi. Meni se nikad neće ništa dogoditi." Glas mu se povisio do vrištavog izazova cijelome svijetu u kojem je živio. "Ne meni, ne meni," vikao je, sve više i više se udaljujući od Brunettija. Sudario se sa stolom u sredini prostorije, uspaničio se u trenutku kad je shvatio da se nešto ispriječilo u njegovom pokušaju bijega pred tom fotografijom i čovjekom koji mu je bio pokazao tu fotografiju, pa je zamahnuo rukom da skloni

prepreku. Vaza jednaka onoj pokraj Brunettija padne na pod i razbije se.

Vrata koja su vodila u susjednu sobu otvoriše se, a treći muškarac uleti u prostoriju. "Što nije u redu?" upita on. "Što se događa?"

On pogleda Brunettija i njih dvojica se istoga trena prepoznaše. Giancarlo Santomauro nije bio samo jedan od najpoznatijih odvjetnika u Veneciji, koji je vrlo često besplatno davao pravne savjete patrijarhu, nego je također bio i predsjednik i zvijezda vodilja društva "*Lega della Moralita*" udruge kršćana-laika koji su se posvetili "očuvanju i promicanju vjere, doma i vrlina".

Brunetti samo kimne glavom. Ako nekim slučajem ovi ljudi nisu znali identitet Crespova klijenta, onda je bolje za odvjetnika da tako i ostane.

"Što Vi radite ovdje?" ljutito se javi Santomauro. Okrenuo se starijem od dvojice muškaraca, koji su sada stajali iznad Crespa, koji je završio na sofi, objema rukama sakrivši lice i jecajući. "Zar ga ne možeš utišati?" poviče Santomauro. Brunetti je gledao kako se stariji muškarac naginje nad Crespa. Nešto mu je rekao, a zatim mu stavio obje ruke na ramena i snažno ga prodrmao tako da mu se glava zatresla naprijed-natrag. Crespo je prestao plakati, ali dlanovi su mu i dalje prekrivali lice.

"Što Vi radite u ovom stanu, *commissario*? Ja sam pravni zastupnik *signor* Crespa i odbijam dati policiji dopuštenje da se dalje izživljava nad njim."

Brunetti ne odgovori na to, ali nastavi proučavati par na sofi. Stariji muškarac sjeo je pokraj Crespa i zaštitnički mu stavio ruku na rame, i Crespo se postupno utišao.

"Nešto sam Vas upitao, *commissario*," reče Santomauro.

“Došao sam pitati *signor* Crespa može li nam pomoći ustanoviti identitet žrtve jednog zločina. Pokazao sam mu fotografiju žrtve. Vidite kako je reagirao na to. Prilično snažna reakcija na smrt čovjeka za kojeg je rekao da ga ne prepoznaje, zar ne?”

Muškarac u dolčeviti pogledao je Brunettija kad je to izgovorio, ali progovorio je Santomauro. “Ako Vam je *signor* Crespo rekao da ga ne prepoznaje, onda ste dobili odgovor na svoje pitanje i možete ići.”

“Naravno,” reče Brunetti, zataknuvši korice spisa pod desnu ruku i načinivši korak prema vratima. Osvrnuvši se prema Santomauru, glasa opuštena kao da su do sad čavrljali, Brunetti reče: “Zaboravili ste vezati cipele, *avvocato*”

Santomauro pogleda u cipele i istoga trena vidje da su obje uredno svezane. On uputi Brunettiju pogled oštar poput noža, ali ne reče ništa.

Brunetti stane ispred sofe i pogleda dolje na Crespa. “Zovem se Brunetti,” reče on. “Ukoliko se ičega prisjetite, možete me nazvati u *Questuru* u Veneciji.”

Santomauro htjede nešto reći, ali se predomisli. Brunetti sam izađe iz stana.

9

Ostatak dana nije bio ništa produktivniji, ni za Brunettija ni za druga dva policajca koji su obrađivali ljude s popisa. Kada su se kasno poslijepodne sastali u *Questuri*, Gallo ga je izvijestio da su tri muškarca s njegovog dijela popisa rekli kako nemaju pojma tko je to; vjerojatno su govorili istinu. Druga dvojica nisu bila kod kuće, a jedan je rekao kako misli da mu taj čovjek izgleda poznato, ali nije znao zašto ni kako. Scarpa je imao slična iskustva; svi ljudi s kojima je razgovarao bili su uvjereni kako nikad u životu nisu vidjeli tog mrtvaca.

Dogovorili su se da pokušaju s istim pristupom sutradan, kako bi priveli kraju obradu imena s toga popisa. Brunetti zamoli Galla da pripremi drugi popis ženskih kurvi koje su radile i kod tvornica i na Via Cappuccina. Iako nije polagao mnogo nade u to da će imati koristi od tih žena, uvijek je postojala mogućnost da su bile obraćale pozornost na konkurenciju i da će prepoznati toga čovjeka.

Dok se Brunetti penjao stubama prema svom stanu, zamišljao je što će se dogoditi kad otvori vrata. Kao nekom čarolijom, vilenjaci su došli tijekom dana i klimatizirali stan; drugi vilenjaci su ugradili jedan od onih tuševa koje je vidio samo u reklamnim brošurama iz toplica i u američkim

sapunicama: dvadeset različitih mlaznica usmjeravat će poput iglica tanke mlazove mirišljave vode na njegovo tijelo, a kad se istušira, zamotat će se u debeli ručnik carske veličine. A zatim će otići do bara, možda onakvog kakvi stoje pokraj bazena, i barmen u bijeloj odori ponudit će mu visoku, ledenu čašu s hibiskusom na površini. Pobrinuvši se za svoje osnovne tjelesne potrebe, njegova je mašta skliznula u znanstvenu fantastiku i smislila dvoje marljive i poslušne djece i vjernu ženu koja će mu, čim otvori vrata, reći kako je slučaj riješen i kako slobodno svi zajedno sutra ujutro mogu otići na godišnji odmor.

Ispostavilo se da je stvarnost drugačija, kakva obično i jest. Njegova se obitelj povukla na terasu, na kojoj se osjećala prva svježina rane večeri. Chiara je podigla pogled s knjige, rekla "*Ciao, Papa*" okrenula mu obraz da je lakše poljubi, a zatim se bacila dalje na čitanje. Raffi je podigao pogled s najnovijeg izdanja časopisa *Gente Uomo*, ponovio Chiarin pozdrav i sam se opet zadubio u razmišljanja o neodgodivoj potrebi za novim donjim rubljem. Paola, vidjevši u kakvom je stanju, ustane, zagrli ga i poljubi ga u usta.

"Guido, idi istuširaj se, a ja ću ti pripremiti nešto za piće." Negdje s njihove desne strane začuje se zvonjava, Raffi okrene sljedeću stranicu, a Brunetti razveže kravatu.

"Stavi mi i hibiskusa u čašu," reče on i ode se istuširati.

Dvadeset minuta kasnije, sjedio je, odjeven u udobne pamučne hlače i lanenu košulju, bosih nogu podignutih na željeznu ogradu terase, i pričao Paoli o tome što mu se sve dogodilo na poslu. Djeca su bila nestala, bez sumnje u potrazi za nekom marljivom i poslušnom djelatnošću.

"Santomauro?" upita ona. "Giancarlo Santomauro?"

"Baš taj."

“Kako slatko,” reče ona, glasa puna iskrenog oduševljenja. “Ponekad poželim da ti nisam nikad obećala da nikome neću reći što mi ispričaš; ovo je sjajno.” I ona ponovi Santomaurovo ime.

“Ti to nikome ne govoriš, zar ne, Paola?” upita on, iako je znao da ne bi smio.

Ona zausti da mu ljutito uzvрати, ali onda se nagne prema njemu i spusti mu ruku na koljeno. “Ne, Guido. Nikad nikome nisam ništa rekla. Niti ću ikad ikome išta reći.”

“Oprosti što pitam,” reče on, spustivši pogled i gucnuvši Campari sa sodom.

“Poznajesh li mu ženu?” upita ona, prebacujući se na drugu temu.

“Mislim da sam se jednom prigodom upoznao s njom, na nekakvom koncertu prije nekoliko godina. Ali nisam siguran da bih je prepoznao da je ponovno vidim. No, kakva je?”

Paola potegne gutljaj pića, zatim spusti čašu na rub ograde, što je neprestano branila djeci da čine. “Pa,” započne ona, kao da traži najkiseliji mogući odgovor na to pitanje. “Da sam ja *signor*, ne, *avvocato* Santomauro, i da mogu birati između svoje visoke, mršave, besprijekorno odjevene žene s frizurom Margaret Thatcher, da ne govorim o njenoj naravi, i mlađahnog momka, bez obzira na njegovu visinu, kosu ili ćud, bez sumnje bi moje ruke u zagrljaj uzele toga momka.”

“Odakle je poznajesh?” upita Brunetti, kao i obično ne obazirući se na govorne figure i usredotočujući se samo na srž.

“Ona je Bibina klijentica,” reče ona, spomenuvši ime svoje prijateljice draguljarke. “Nekoliko puta sam je susrela u njenoj trgovini, a onda sam ih susrela i kod mojih roditelja na jednoj od onih večera na koje ti nisi išao.” Pretpostavivši

da je to način da mu se osveti za to što ju je pitao govori li ikome ono što čuje od njega, Brunetti šutke prijeđe preko toga.

“Kako njih dvoje funkcioniraju zajedno?”

“Ona govori, a on samo stoji i mrko sijeća očima, kao da ne postoji ništa i nitko unutar kruga od deset kilometara, što bi i tko bi ikada mogao udovoljiti njegovim visokim mjerilima. Oduvijek sam ih smatrala parom naoko bogobojaznih, zadrthih licemjera. Dovoljno mi je bilo da je pet minuta slušam kako govori i da znam; ona je poput onih sporednih likova u Dickensovim romanima, jedan od pobožnih, zloćudnih likova. Budući da je ona cijelo vrijeme brbljala, nikad nisam bila sigurna kako procijeniti njega, uzdala sam se u svoj nagon, ali vrlo mi je drago što mogu reći da sam imala pravo.”

“Paola,” upozori je on, “nemam razloga ne vjerovati da se ondje nalazio samo zato da Crespu pruži pravni savjet.”

“A da bi to učinio morao je izuti cipele?” upita ona, otpuhnuvši s nevjericom. “Guido, molim te, vrati se u ovo stoljeće, u redu? *Avvocato* Santomauro bio je ondje iz samo jedne jedine stvari, a to nije imalo nikakve veze s njegovim zanimanjem, osim ako nije razradio jedan vrlo zanimljiv način plaćanja za *signor* Crespa.”

Paola, naučio je to tijekom više od dva desetljeća zajedničkog života, bila je sklona tome da ide predaleko. Nije bio siguran, čak ni nakon toliko vremena, je li to mana ili vrlina, ali nije bilo sumnje da je to bio nepromjenljiv dio njene osobnosti. Čak bi joj se u očima dao razaznati izvjestan divlji pogled kad bi kanila otići predaleko, a to je sada vidio u njima. Nije imao pojma u kakvom će se obliku javiti, ali znao je da dolazi.

“Misliš da je smislio sličan način plaćanja i za patrijarha?”

U ta dva desetljeća također je bio naučio da je jedini način na koji se može boriti s tom njenom sklonošću bio taj da se uopće ne obazire na to što govori. “Kao što rekoh,” nastavi Brunetti, “činjenica da je bio u stanu ne dokazuje ništa.”

“Nadam se da si u pravu, inače ću se morati zabrinuti svaki put kad ga budem vidjela da izlazi iz patrijarhovitih dvora ili Bazilike, zar ne?”

Samo ju je pogledao.

“U redu, Guido, bio je tamo poslovno, kao pravnik.” Pustila je da prođe nekoliko trenutaka, a zatim dodala, potpuno drukčijim glasom kako bi mu jasno dala do znanja da će se sada dolično ponašati i ozbiljno razgovarati o svemu. “Ali, rekao si da je Crespo prepoznao čovjeka na slici.”

“Mislim da jest, kad je prvi put vidio crtež, ali dok je podigao pogled imao je sekundu vremena da dođe k sebi, tako da je izraz njegova lica bio savršeno prirodan.”

“Onda taj čovjek na slici može biti bilo tko, zar ne? Još jedna kurva, ili čak klijent? Je li ti to palo na pamet, Guido, da je to možda klijent koji se voli odijevati kao žena kad, ovaj, kad se sastaje s drugim muškarcima?”

Na seksualnom tržištu suvremenoga društva, Brunetti je znao da je dob ubijenog nagonila na zaključak da je vjerojatnije riječ o kupcu, a ne o prodavaču. “To znači da bismo tragali za čovjekom koji je koristio usluge muških prostitutki, a ne čovjekom koji sam jest prostitutka,” reče on.

Paola uzme piće, promućka ga nekoliko puta, a zatim iskapi. “Pa, onda bi tvoj popis jamačno bio mnogo dulji. A s obzirom na to što si mi upravo kazao za *l'Avvocato del Patriarca*, i daleko zanimljiviji.”

“Je li to još jedna od tvojih teorija zavjere, Paola, prema kojoj je grad pretrpan naoko sretno oženjenim

muškarcima koji jedva čekaju da se odšuljaju u grmlje s nekim od tih transvestita?"

"Za Boga miloga, Guido, pa o čemu vi muškarci razgovarate kad se sastanete? O nogometu? O politici? Zar se nikad ne skupite na hrpu i tračate?"

"O čemu? O dečkima na Via Cappuccina?" Spustio je čašu malo presilovito i počeo se po gležnju, gdje ga je upravo bio ubo prvi komarac te noći.

"To je, valjda, zato jer nemate prijatelje homiće," reče ona mirno.

"Imamo mi mnoštvo prijatelja homića," reče on, svjestan činjenice da je jedino u prepirci s Paolom mogao biti prisiljen izreći takvo što kao da je to nešto vrijedno poštovanja.

"Naravno da ih imate, ali ti s njima ne razgovaraš, Guido, mislim, doista ne razgovaraš."

"A što bih trebao raditi, razmjenjivati recepte s njima ili im otkrivati tajne svoje ljepote?"

Ona zausti nešto reći, uputi mu dug pogled, a zatim izgovori, potpuno ravnim glasom: "Nisam sigurna da li da tu tvoju primjedbu shvatim kao uvredu ili kao glupost."

On se počeo po gležnju, razmišljajući o tome što su oboje upravo bili izgovorili. "Valjda sam izrekao glupost, iako je bila i prilično uvredljiva." Ona ga sumnjičavo pogleda. "Oprosti," doda on. Ona se nasmiješi.

"U redu, reci mi što bih trebao znati o tome," zamoli je on, opet se češući po gležnju.

"Ono što sam ti pokušavala reći jest to da neki od homića koje ja poznajem kažu da bi mnogi od muškaraca u ovom gradu vrlo rado vodili ljubav s njima - obiteljski ljudi, oženjeni ljudi, liječnici, pravnici, svećenici. Pretpostavljam da u tome što mi govore ima podosta pretjerivanja, i nemalo taštine, ali također mi se čini da tu ima i dosta istine." Mislio

je da je završila, ali ona nastavi: “Kao policajac, vjerojatno si čuo ponešto o ovome, ali sumnjam da bi većina muškaraca željela to čuti. Ili, ako već čuju, onda ne žele povjerovati u to.” Izgledalo je kao da ga ona ne stavlja u isti koš s njima, ali, naravno, u to nije mogao biti siguran.

“Tko je tvoj glavni izvor obavijesti o svemu tome?” upita on.

“Ettore i Basilio,” reče ona, navodeći imena dvojice svojih kolega sa sveučilišta. “A i neki od Raffijevih prijatelja rekli su mi isto.”

“Molim?”

“Dva Raffijeva prijatelja iz *licea*. Ne budi toliko iznenađen, Guido. Obojica imaju sedamnaest godina.”

“Obojica imaju sedamnaest godina i što?”

“I homići su, Guido. Homići.”

“Jesu li bliski prijatelji?” upita on prije nego li je uspio samog sebe obuzdati.

Iznenada, Paola ustane. “Stavit ću vodu za tjesteninu. Mislim da će ovaj razgovor pričekati da večeramo. A do tada ćeš imati dovoljno vremena da razmisliš o nekim stvarima koje si izgovorio i nekim pretpostavkama koje, čini se, praviš u svojoj glavi.” Ona pokupi svoju čašu, uzme mu iz ruke njegovu i ode u kuću, ostavivši ga da nasamo razmisli o svojim pretpostavkama.

Večera je bila mirnija nego što je bio očekivao, imajući u vidu naglost s kojom je Paola bila otišla u kuhinju. Pripremila je umak od svježe tune, rajčica i paprika, za koji je bio siguran da ga nikad prije nije pripremala, i debele Martellijeve spaghetti koje je jako volio. Nakon toga bila je salata, komad ovčjeg sira koji su roditelji Raffijeve djevojke bili donijeli sa Sardinije, i na kraju svježe breskve. U skladu s njegovom maštarijom, djeca su se ponudila da operu suđe,

bez sumnje kao pripremu za planiranu najezdu na njegov novčanik prije odlaska na odmor u planine.

Nakon večere povukao se na terasu, s čašicom rashlađene votke u ruci, i zauzeo svoje mjesto. U zraku iznad i svuda ukolo kovitlali su se šišmiši, presijecajući nebo cik-cak letom. Brunetti je volio šišmiše; oni su klopali komarce. Nekoliko minuta kasnije pridružila mu se i Paola. On joj ponudi svoju čašu i ona otpije gutljajčić. "Je li ono boca votke u zamrzivaču?" upita ona.

On kimne glavom.

"Gdje si je nabavio?"

"Mislim da bi to mogla nazvati mitom."

"Od koga?"

"Od Donzellija. Zamolio me ako bih mu mogao srediti za godišnji odmor tako da može otići u Rusiju - bivšu Rusiju. Kad se vratio, donio mi je bocu votke."

"To je još uvijek Rusija."

"Hmm?"

"To je bivši Sovjetski Savez, ali je još uvijek obična, stara Rusija."

"Oh. Hvala ti."

Ona potvrdno kimne.

"Što misliš, jedu li išta drugo?" upita on.

"Tko?" upita Paola, sva zbunjena.

"Šišmiši."

"Ne znam. Pitaj Chiaru. Ona obično zna takve stvari."

"Razmislio sam o onome što sam rekao prije večere," reče on, pijucnuvši iz svoje čaše.

Očekivao je oštar odgovor od nje, ali samo je rekla: "Da?"

"Mislim da si možda u pravu."

"U svezi s čim?"

“U svezi s tim da je možda riječ o klijentu, a ne jednoj od kurvi. Vidio sam njegovo tijelo. Ne izgleda mi kao tijelo za koje bi netko želio platiti.”

“Kakvo je bilo to tijelo?”

On gucne još malo. “Ovo će ti zvučati čudno, ali kad sam ga ugledao, pomislio sam kako mi je sličan. Otprilike smo iste visine, iste tjelesne građe, vjerojatno i istih godina. Znaš, Paola, osjećao sam se vrlo čudno gledajući njegovo tijelo kako leži ondje.”

“Da, sigurno je bilo vrlo čudno,” reče ona, ali to je bilo sve što je rekla.

“Jesu li ti dečki Raffijevi dobri prijatelji?”

“Jedan od njih dvojice. Pomaže mu oko domaćih zadaća iz talijanskog.”

“Dobro.”

“Dobro što, to što mu pomaže oko domaće zadaće?”

“Ne, dobro je to što je on Raffijev prijatelj, ili što je Raffi njegov prijatelj.”

Ona se nasmije glasno i zatrese glavom. “Nikad te neću shvatiti, Guido. Nikad.” Ona spusti dlan na stražnji dio vrata, nagne se naprijed i uzme mu čašu iz ruke. Potegne još jedan gutljaj, a zatim mu je vrati natrag. “Što misliš, kad završiš s tim pićem, bi li mi dopustio da ti platim kako bih iskoristila tvoje tijelo?”

10

Sljedeća dva dana bila su gotovo ista, samo još toplija. Četiri čovjeka s Brunettijeva popisa još uvijek se nisu vratila na svoje adrese, niti su njihovi susjedi imali pojma o tome gdje bi mogli biti i kad će se vratiti. Dvojica s popisa nisu znala ništa. Gallo i Scarpa bili su isto tako slabe sreće, iako je jedan od ljudi sa Scarpina popisa rekao da mu lice s crteža izgleda nekako poznato, samo da nije siguran zašto ni gdje ga je vidio.

Njih trojica ručali su zajedno u trattoriji u blizini *Questure* i raspravljali o tome što znaju, a što ne.

“Pa, nije znao obrijati noge,” reče Gallo kad je već izgledalo da nemaju više što nabrojati. Brunetti nije znao pokušava li narednik biti duhovit ili se hvata za slamke.

“Zašto to kažete?” upita Brunetti, ispivši vino i pogledom tražeći konobara da ga zamoli za račun.

“Njegov leš. Po nogama je imao gomilu neobrijanih dlačica, kao da mu baš i nije navikao brijati ih.”

“Zar bi itko od nas bio navikao na to?” upita Brunetti, a zatim razjasni zamjenicu. “Hoću reći, od nas muškaraca.”

Scarpa se nasmiješi držeći čašu pred ustima. “Ja bih si vjerojatno odsijekao britvom koljeno. Ne znam samo kako

im uspijeva,” reče on i zatrese glavom pred još jednim od ženskih čuda.

Tada se pojavio konobar s računom i prekinuo ih. Narednik Gallo uzme račun prije nego što je to stigao učiniti Brunetti, izvadi novčanik i spusti nekoliko novčanica povrh računa. I prije nego što se Brunetti dospio pobuniti, on objasni: “Rečeno nam je da ste gost našega grada.” Brunetti se pitao što bi Patta rekao na to, osim što bi mislio kako Brunetti to ne zaslužuje.

“Iscrpili smo sva imena s popisa,” reče Brunetti. “Mislim da to znači da ćemo morati porazgovarati s onima koji nisu na popisu.”

“Hoćete li da privedem neke od njih, gospodine?” upita Gallo.

Brunetti odmahne glavom; sumnjao je da bi to bio najpametniji način da ih ohrabri na suradnju. “Ne, mislim da bi najbolje bilo otići i popričati s njima.”

Scarpa mu ovdje upadne u riječ. “Ali nemamo ni imena ni adrese većine njih.”

“Onda pretpostavljam da ću ih morati obići na njihovom radnom mjestu,” objasni Brunetti.

Via Cappuccina je široki drvored koji se proteže nekoliko blokova desno od željezničkog kolodvora na Mestrama sve do trgovačkog srca grada. S obje strane ulice nalaze se trgovine, uredi i nekoliko blokova stambenih zgrada; danju, to je obična ulica u potpuno normalnom talijanskom gradiću. Djeca se igraju u sjeni krošnji i u malim perivojima koji se razbacani duž ulice. Obično su s djecom i njihove majke, koje ih upozoravaju na vozila i promet, ali su isto tako ondje i zato da ih upozore na neke druge ljude koji gravitiraju Via Cappuccini, kao i da ih čuvaju od njih. Trgovine se zatvaraju u dvanaest i trideset i Via Cappuccina

odmara se nekoliko ranih poslijepodnevni sati. Promet se prorjeđuje, djeca odlaze kući na ručak i popodnevni drijemež; uredi prestaju s radom i odrasli odlaze isto tako kući na objed i odmor. Poslije podne se manje djece igra u parkovima, iako promet opet postaje gušći, a Via Cappuccina ispunjava se životom i živošću kad se ponovno otvore trgovine i uredi.

Između sedam i trideset i osam sati navečer, trgovine i uredi se zatvaraju; trgovci i vlasnici spuštaju željezne roloe, zaključavaju ih i odlaze kući na večeru, ostavljajući Via Cappuccinu onima koji na njoj rade nakon što oni odu.

Tijekom večeri, promet je još uvijek gust na Via Cappuccini, ali čini se da se više nikome ne žuri. Automobili sporo klize ulicom, ali parkiranje više nije problem, jer vozači ne tragaju za slobodnim mjestom za parkiranje. Talijani su postali bogata nacija, tako da većina automobila ima klima-uređaj. Zbog toga je promet čak i sporiji, jer sada valja spustiti prozor prije nego što se pita ili čuje kolika je cijena, tako da za sve treba više vremena.

Neki od automobila su novi i prave "pile": bendžoline, merdže, poneki Ferrari, iako su ovi zadnji pravo čudo na Via Cappuccini. Većina automobila su smireni, dobro očuvani sedani, obiteljski automobili, automobili kojima se ujutro djeca voze u školu, automobili kojima obitelj u nedjelju odlazi u crkvu na misu, a zatim do djeda i bake na ručak. Uglavnom ih voze muškarci koji se najbolje osjećaju u odijelu i s kravatom, muškarci koji su uspjeli u poslu zbog gospodarskog rasta koji je u Italiji bio prilično velik tijekom posljednjih desetljeća.

Sve učestalije, liječnici koji donose na svijet novorođenčad u privatnim odjelima i klinikama u Italiji - koje koriste ljudi dovoljno bogati da si mogu priuštiti privatnu zdravstvenu njegu - moraju govoriti mladim

majkama kako su i one i njihova novorođenčad zaražene virusom AIDS-a. Mnoge od tih žena zaprepastene su, jer to su žene koje su se vjerno pridržavale svojih bračnih zavjeta. Uvjerene su da je riječ o nekakvoj kobnoj pogrešci tijekom zdravstvene njege kojoj su bile izložene. Ali prije će biti da je riječ o tome da je uzrok njihovom stanju na Via Cappuccini i u poslovima koji se obavljaju između vozača tih ozbiljnih automobila i muškaraca i žena koji šeću nogostupom u sitne noćne sate.

Brunetti skrene u Via Cappuccinu u jedanaest i trideset te večeri, dopješačivši od željezničkog kolodvora kamo je bio stigao nekoliko minuta ranije. Bio je otišao kući na večeru, odspavao jedan sat, a zatim na se navukao odijelo za koje je mislio da u njemu neće izgledati kao policajac. Scarpa je bio napravio manje preslike i crteža i fotografija ubijenog, pa ih je Brunetti ponio nekoliko sa sobom u unutarnjem džepu plavoga lanenog sakoa.

Iza sebe i sebi zdesna mogao je čuti šum motora s *tangenziale* autoputa kojom su i dalje jednakom učestalošću klizili automobili. Iako je znao da je to teško moglo biti istina, Brunetti je osjećao kao da vjetar nosi njihove ispušne plinove ovamo dolje, jer je nepomični uzduh bio tako gust i težak. Prešao je preko jedne ulice, pa preko druge, i još jedne, i počeo uočavati promet. Vidio je automobile koji polako klize ulicom, s podignutim prozorima, a vozači su glave okrenuli prema rubu kolnika i proučavali onaj drugi promet.

Brunetti vidje da nije jedini pješak ondje, ali je bio jedan od rijetkih koji je nosio košulju i kravatu, i izgleda da je bio jedini koji se kretao.

“Ciao, bello.”

“Cosa vuoi, amore?”

“Ti faccio tutto che vuoi, caro”

Ponude mu je upućivala gotovo svaka osoba pokraj koje bi prošao, ponude užitaka, slasti, blaženstva. Glasovi su mu najavlјivali neslućena uživanja, obećavali mu ostvarenje svih snova. Zastao je kod semafora, i odmah mu je pristupila visoka plavuša u bijeloj minici.

“Pedeset tisuća,” reče ona. Nasmiješila mu se, što je trebalo poslužiti kao jači poticaj. Pokazala mu je bijele zube.

“Želim muškarca,” reče Brunetti.

Ona se okrene od njega i ode do ruba kolnika. Nagnula se prema jednom Audiju u prolazu i doviknula mu istu cijenu. Automobil produži dalje. Brunetti ostane nepomičan, a ona se ponovno okrene prema njemu. “Četrdeset,” reče ona.

“Želim muškarca.”

“Oni su puno skuplji i ne mogu ti pružiti ništa više od mene, *bello*.” Ponovno mu je pokazala svoje pravilne zube.

“Želim da pogledaju jednu sliku,” Brunetti reče.

“*Ges Bambino*” promrmlja ona u pola glasa, “nije to valjda jedan od onih.” A zatim, glasnije: “To će te koštati nešto više. S njima. Sve je uključeno u cijenu.”

“Želim da pogledaju sliku jednog čovjeka i kažu mi da li ga prepoznaju.”

“Ti si policajac?” upita ona.

On kimne glavom.

“Mogla sam si i misliti,” reče ona. “Oni su na kraju ulice, ti dečki, s druge strane Piazzale Leonardo da Vinci.”

“Hvala,” reče Brunetti i nastavi hodati. Na sljedećem križanju, osvrnuo se i vidio kako plavuša sjeda na suvozačevo mjesto u jednom tamnoplavom Volvu.

Za nekoliko minuta stigao je na otvoreni *piazzale*.

Prešao je poprijeko, lako se probivši između puzajućih automobila, i ugledao hrpicu likova naslonjenih na nizak zid s druge strane.

Približavajući se, čuo je više glasova, tenora, kako izvikuju iste ponude i obećavaju iste užitke. Koliko se samo blaženstva ovdje moglo dobiti.

Prišao je toj skupini i ugledao gotovo isto što je bio vidio na putu od željezničke postaje: usne uvećane crvenilom za usne i izvijene u osmijehe koji su trebali biti zamamni; oblaci obojane kose; noge, bedra i grudi koje su izgledale jednako prirodno kao i one koje je bio vidio ranije.

Dvojica od njih mu priđoše i počеше oblijetati oko njega, poput moljaca oko plamena platežne moći.

“Štogod poželiš, srce. Bez gumica. Samo prava stvar.”

“Moj je auto iza ugla, caro. Samo reci, sve za tebe.”

Iz gomile naslonjene na nizak zid koji se pružao jednom stranom *piazzalea*, netko je doviknuo nekom drugom: “Pitaj ga bi li vas želio obje, Paolina.” A zatim, izravno Brunettiju: “Nevjerojatne su ako ih obje uzmeš, *amore*; napraviti će ti sendvič koji nikad nećeš zaboraviti.” To je bilo dovoljno da svi prasnu u gromoglasni smijeh, smijeh koji je bio dubok i u sebi nije bio nimalo ženstven.

Brunetti se obrati onome po imenu Paolina. “Želio bih da pogledate sliku jednog čovjeka i kažete mi prepoznajete li ga”

Paolina se okrene skupini i dovikne im, “Djevojčice, to je murjak. I hoće da pogledam nekakve slike.”

Zbor glasova mu odgovori: “Reci mu da je prava stvar bolja od prljavih sličica, Paolina.”

“Murjaci nemaju pojma da je to različito.”

“Murjak? Neka ti plati dvostruko.”

Brunetti pričekao da prestanu dobacivati, pa upita: “Hoćete li pogledati sliku?”

“A što dobivam ako je pogledam?” upita Paolina, a njegov kompić se nasmije, vidjevši kako se njegov prijatelj osorno ponaša prema policajcu.

“To je slika muškarca čije smo tijelo pronašli u polju u ponedjeljak.” Prije nego što je Paolina mogao odglumiti da ne zna ništa o tome, Brunetti nastavi: “Siguran sam da svi vi znate za njega i što mu se dogodilo. Željeli bismo ga identificirati kako bismo pronašli osobu koja ga je ubila. Mislim da možete razumjeti zašto je to važno.”

Uočio je da su Paolina i njegov prijatelj odjeveni gotovo jednako, svaki je imao uski top i kratku suknju ispod koje su se vidjele glatke, mišićave noge. Obojica su nosili cipele s visokom petom tankom poput igle; nijedan od njih dvojice nikad ne bi mogao pobjeći pred napadačem.

Paolinin prijatelj, čije su se lasi vlasulje boje sunovrata postupno spuštale do ramena, reče: “U redu, dajte da je vidimo,” i ispruži ruku. Iako su muškarčeva stopala bila skrivena u tim cipelama, ništa nije moglo sakriti širinu i debljinu njegove ruke.

Brunetti izvuče crtež iz džepa i da mu ga. “Hvala Vam, *signore*” reče Brunetti. Muškarac mu uputi zbunjen pogled, kao da je Brunetti izgovorio nešto na kineskom. Dvojica muškaraca nagnuše se nad crtež, razgovarajući međusobno na dijalektu koji se Brunetti činio sardinijskim.

Plavuša vrati crtež Brunettiju. “Ne, ne prepoznajem ga. To Vam je jedina njegova slika?”

“Da,” odgovori Brunetti, a zatim upita: “Biste li mogli upitati svoje prijatelje poznaju li ga oni?” On kimne glavom u pravcu skupine koje se još uvijek motala kod zida, dobacujući tu i tamo pokoju primjedb u automobilima u prolazu, ali i dalje ne skidajući pogled s Brunettija i dvojice muškaraca.

“Svakako. Zašto ne?” reče Paolinin prijatelj i okrene se prema skupini. Paolina pođe za njim, vjerojatno živčan pri pomisli da bi mogao provesti neko vrijeme nasamo u društvu policajca.

Vratili su se do skupine, koja se odlijepila od zida i pošla im u susret. Onaj koji je držao crtež u ruci spotakao se i zaustavio svoj pad samo tako što se uhvatio Paolini za rame. Opako je opsovao. Okružila ih je skupina šareno obojenih muškaraca, i Brunetti je promatrao kako crtež ide od ruke do ruke. Jedan iz skupine, visoki momak s crvenom vlasuljom, predao je crtež muškarcu do sebe, a zatim ga iznenada ponovno pograbio i zagledao se u njega. Privukao je jednog od muškaraca k sebi, pokazao prstom na crtež, i nešto mu rekao. Drugi muškarac zatresao je glavom, a crvenokosi je ponovno prstom nekoliko puta ubo crtež. Onaj drugi i dalje se nije slagao, a crvenokosi ljutito odmahne rukom. Slika je prošla kroz još nekoliko ruku, a zatim se Paolinin prijatelj, u pratnji crvenokosog, vratio natrag do Brunettija.

“*Buona sera*” reče Brunetti kad mu je prišao crvenokosi. Pruživši ruku predstavi se: “Guido Brunetti.”

Dvojica muškaraca stajala su ondje kao da su njihove visoke pete pustile korijenje. Paolinin prijatelj spusti pogled na svoju suknju i nervozno obriše dlan o njenu prednjicu. Crvenokosi na trenutak prinese ruku ustima, a zatim je pruži Brunettiju. “Roberto Canale,” reče on, “Drago mi je.” Stisak mu je bio čvrst, a dlan topao.

Brunetti pruži ruku i drugome, koji je nervozno pogledavao prema skupini i, budući da nije bilo dobacivanja, prihvati Brunettijevu ruku i rukova se. “Paolo Mazza.”

Brunetti se okrene crvenokosom. “Jeste li prepoznali muškarca na fotografiji, *signor* Canale?” upita Brunetti.

Crvenokosi je gledao u stranu, sve dok mu Mazza ne reče: “Tebi se obraća, Roberta, zar se ni svoga imena ne sjećaš?”

“Naravno da se sjećam svoga imena,” crvenokosi ljutito odvrati Mazzi. A zatim reče Brunettiju, “Da,

prepoznao sam ga, ali Vam ne mogu reći tko je. Čak Vam ne mogu reći ni zašto mi je poznat. Jednostavno izgleda kao netko koga znam.”

Shvaćajući kako to nezgrapno zvuči, Canale objasni: “Znate kako je to kad na ulicu ugledate trgovca iz trgovine sa sirevima, a on nema pregaču; poznat Vam je, ali ne znate odakle i ne možete se prisjetiti tko je on. Znate da ga poznate, ali on se ne nalazi u uobičajenom kontekstu, tako da se ne možete sjetiti tko je. Tako je i s ovim čovjekom sa crteža. Znam da ga poznajem, ili da sam ga negdje vidio, isto onako kako vidate trgovca sirom, ali ne možete se sjetiti kamo spada.”

“Spada li on ovamo?” upita Brunetti. Kad ga je Canale upitno pogledao, on objasni: “Ovamo, na Via Cappuccinu? Biste li očekivali da ćete ga sresti ovdje?”

“Ne, ne. Nikako. To je, zapravo, ono što je čudno. Gdjegod da sam ga vidio, nije imao nikakve veze sa svime ovime.” On mahne rukom u zraku kao da ondje traži odgovor. “To Vam je kao da ugledam nekog od svojih nastavnika iz škole ovdje. Ili liječnika. On ne bi trebao biti ovdje. Takav imam osjećaj, ali taj je osjećaj vrlo jak.” A zatim, tražeći potvrdu, upita Brunettija: “Shvaćate li što želim reći?”

“Da, shvaćam. U potpunosti. Jednom prilikom jedan me čovjek zaustavio na ulici u Rimu i pozdravio me. Znao sam da mi je odnekle poznat, ali nisam znao zašto.” Brunetti se nasmiješi, riskirajući. “Bio sam ga uhitio dvije godine ranije. Ali u Napulju.”

Srećom, oba muškarca su se nasmijala. Canale reče: “Smijem li zadržati sliku? Možda se prisjetim budem li je s vremena na vrijeme mogao pogledati. Možda se nekim slučajem iznenada sjetim.”

“Svakako. Cijenim Vašu pomoć,” reče Brunetti.

Sada je na Mazzi bio red da riskira. “Je li jako gadno izgledao? Kad ste ga našli?” Držao je ruke pred sobom, grčevito isprepletenih prstiju.

Brunetti kimne.

“Zar im nije dovoljno to što nas žele jebati?” uleti Canale. "Zašto nas još žele i ubijati?"

Iako je pitanje bilo upućeno silama koje su nadilazile one za koje je Brunetti radio, ipak je odgovorio na njega: “Nemam pojma.”

11

Sljedećeg dana, u petak, Brunetti pomisli kako bi bilo bolje da se ipak pojavi u venecijanskoj *Questuri* i provjeri koliko se službenih papira i pošte skupilo za njega. Također, priznao je Paoli dok su toga jutra ispijali kavu, zanimalo ga je ima li išta nova u svezi s "*Il Caso Patta*".

"Nema ništa u *Genteu* i *Oggiju*" izvijesti ga ona, spomenuvši dva najpoznatija tračerska časopisa, pa nastavi: "Iako nisam sigurna da *signora* Patta zavrjeđuje zanimanje ijednog od njih."

"Nemoj da te čuje da to govoriš," upozori je Brunetti, smijući se.

"Ako imam imalo sreće, *signora* Patta neće od mene nikad čuti niti riječ." A zatim, mnogo ljubazije, upita: "Što misliš, što će učiniti Patta?"

Brunetti dokrajči kavu i spusti šalicu na stol prije nego što je odgovorio. "Mislim da baš i ne može puno toga učiniti, osim pričekati da je se Burrasca zasiti ili da se ona zasiti Burrasce i vrati se kući."

"Kakav je taj Burrasca?" Paola nije gubila vrijeme pitajući ima li policija Burrascin dosje. Čim bi netko u Italiji zaradio dovoljno novca, otvorili bi mu dosje.

“Prema onome što sam načuo, prava je svinja. Pripada onom dijelu milanskog svijeta kokaina, brzih automobila i sporih djevojaka.”

“Pa, sada ima pola od toga,” reče Paola.

“Kako to misliš?”

“Ima *signoru* Patta. Ona nije djevojka, ali sigurno je spora.”

“Zar je tako dobro poznaješ?” Brunetti nikad nije sa sigurnošću znao koga Paola sve zna. Ili što.

“Ne, jednostavno to zaključujem iz toga što se udala za Pattu i ostala mu supruga. Pretpostavljam da bi bilo naporno živjeti s takvim umišljenim seronjom poput njega.”

“Ali ti moraš živjeti samnom,” reče Brunetti, smiješeći se i očekujući kompliment.

Njen je pogled ostao isti. “Ti nisi pompozan, Guido. Ponekad si naporan i ponekad si nemoguć, ali nisi umišljen.” Od komplimenta ni traga.

On se odgurne od stola i ustane, osjetivši da je možda vrijeme da krene u *Questuru*.

Kad je stigao u svoj ured, pregledao je papire koji su ga čekali na njegovom stolu, razočaran time što nije pronašao ništa o mrtvacu s Mestra. Prekinulo ga je kucanje na vratima. “*Avanti*,” vikne on, misleći da je to možda Vianello s nečim iz Mestra. Umjesto narednika, u ured je ušla tamnokosa mlada žena s hrpom korica u desnoj ruci. Nasmiješila mu se sa suprotnog kraja prostorije i prišla njegovom stolu, gledajući papire u svojoj ruci i listajući ih.

“*Commissario* Brunetti?” obrati mu se ona.

“Da.”

Ona izvuče nekoliko listova iz jednih od korica i spusti ih na stol ispred njega. “Dolje su neki ljudi koji kažu da biste Vi možda ovo željeli vidjeti, *dottore*”

“Hvala Vam, *signorina*” reče on, privlačeći papire bliže k sebi.

Ona je ostala stajati pred stolom, očito očekujući da je upita tko je ona, možda je bila previše sramežljiva da se sama predstavi. On podigne pogled, ugleda krupne smeđe oči na privlačnom punašnom licu i bljesak jarkog crvenila za usne. “A Vi ste?” upita on s osmijehom.

“Elettra Zorzi, gospodine. Počela sam raditi prošlog tjedna kao tajnica *vice-questorea* Patte.” To je objašnjavalo novi pisaći stol ispred Pattinog ureda. Patta je već mjesecima tupio kako ima previše papira koje mora sam sređivati. I tako je, poput izrazito marljive svinje-tragača za tartufima, dovoljno dugo rovao po proračunu i pronašao sredstva da zaposli tajnicu.

“Vrlo mi je drago što sam Vas upoznao, *signorina* Zorzi,” reče Brunetti. Ime mu je zvučalo nekako poznato.

“Vjerujem da ću raditi i za Vas, *commissario*,” reče ona, smiješeći se.

Koliko je on poznavao Pattu, to se neće dogoditi. Ali ipak reče: “To bi svakako bilo vrlo lijepo,” i spusti pogled na papire koje mu je bila stavila na stol.

Čuo je kako se udaljava od stola i pogledom je ispratio iz ureda. Suknja, ni prekratka ni predugačka, i vrlo, vrlo lijepe noge. Na vratima, ona se osvrne, vidje da je gleda i ponovno se nasmiješi. Spustio je pogled na papire. Tko bi svome djetetu nadjenao ime Elettra? Prije koliko godina? Dvadeset i pet? I Zorzi; poznavao je mnoge Zorzije, ali nitko od njih ne bi svome djetetu dao ime Elettra. Vrata su se zatvorila za njom, i on svrati pozornost na papire, ali ondje nije bilo gotovo ništa što bi ga zanimalo; izgleda da su zločinci u Veneciji uzeli godišnji odmor.

Spustio se dolje do Pattina ureda, ali je sav zaprepašten stao čim je ušao u predsoblje. Godinama se u toj prostoriji

nalazio samo okrhnuti porculanski stalak za kišobrane i писаći stol prepun prastarih primjeraka onakvih časopisa kakve obično nalazite u zubarskim čekaonicama. Sada tih časopisa nije bilo, umjesto njih na stolu je stajalo računalo s писаčem koji je bio postavljen na niski željezni stolić s lijeve strane stola. Pod prozorom, umjesto stalka za kišobrane, bio je drveni stolić, a na njemu staklena vaza s ogromnim buketom narančastih i žutih gladiola.

Ili je Patta bio odlučio dati intervju “Architectural Digestu”, ili je nova tajnica odlučila da je raskoš kakvu je Patta smatrao primjerenom svojem uredu trebalo pripustiti i ondje gdje rade niži staleži. I kao da ju je Brunetti prizvao telepatijom, ona uđe u ured.

“Izgleda vrlo lijepo,” reče on, smiješeći se i pokazujući rukom po toj maloj prostoriji.

Ona priđe i spusti naramak korica na stol, a zatim se okrene licem prema njemu. “Drago mi je da Vam se sviđa, *commissario*. U onakvim uvjetima kakvi su nekad vladali na ovom mjestu, bilo bi nemoguće raditi. Ti časopisi,” doda ona, blago zadrhtavši.

“Cvijeće je prekrasno. Jeste li ga dobili u znak dobrodošlice?”

“Oh, ne,” odgovori ona meko. “Izdala sam trajnu narudžbenicu Fantinu; od danas će dopremati svježe cvijeće svakog ponedjeljka i četvrtka.” Fantin, najskuplji cvjećar u gradu. Dvaput tjedno. Stotinu puta godišnje? Ona prekine njegovo razmišljanje objašnjavajući: “Budući da također moram složiti *vice-questoreov* račun za reprezentaciju, mislila sam kako bi bilo dobro dodati cvijeće kao neophodan trošak.”

“A hoće li taj Fantin donositi cvijeće i za *vice-questoreov* ured?”

Njeno je iznenađenje izgledalo iskreno. “Bože sačuvaj, ne. Sigurna sam da *vice-questore* može sam platiti svoje cvijeće. Ne bi bilo u redu samo tako razbacivati se novcem poreznih obveznika.” Ona zaobiđe stol i kucne prstom po tipkovnici računala. “Mogu li Vam ikako pomoći, *commissario*?” upita ona, smatrajući pitanje cvijeća očito riješenim.

“Zasad još ne, *signorina*” reče on kad se ona nagnula nad tipkovnicu.

On zakuca na Pattina vrata i pričeka odaziv iznutra. Iako je Patta sjedio na uobičajenom mjestu, za pisaćim stolom, gotovo sve ostalo bilo je promijenjeno. Površina stola, na kojoj se obično nije nalazilo ništa što bi ukazivalo na posao, sada je bio prekriven omotima, izvješćima pa čak i zgužvanim novinama na jednom kraju stola. To nisu bile Pattine uobičajene novine “L’Osservatore Romano”, primijeti Brunetti, već zamalo prostački “La Nuova”, novine čije se ogromno čitateljstvo temeljilo na uvjerenju da su ljudi spremni ne samo činiti niska i nečasna djela, već i da su drugi željni čitati o tome. Čak ni klima-uređaj, jedan od rijetkih ureda u kojem je postojao, kao da nije radio.

“Sjednite, Brunetti,” zapovijedi *vice-questore*.

Kao da je Brunettijev pogled zarazan, Patta se zagleda u papire na svom stolu i počne ih skupljati na hrpu. Poslagao ih je neuredno jedne na druge, tako da je ta hrpa izgledala poput salate, gurnuo je u stranu i sjeo, s rukom zaboravljenom povrh te hrpe.

“Što se zbiva u Mestrama?” napokon upita Brunettija.

“Još uvijek nismo identificirali žrtvu, gospodine.

Njegovu smo sliku pokazali mnogim transvestitima koji rade ondje, ali nitko ga nije prepoznao.” Patta ne reče ništa.

“Dvojica muškaraca s kojima sam razgovarao izjavila su da im taj čovjek izgleda poznato, ali nijedan od njih nije mi

mogao reći ništa određeno, tako da to može značiti bilo što. Ili ništa. Mislim da ga je prepoznao jedan drugi muškarac kojeg sam ispitivao, ali ustrajao je u tome da nije. Želio bih ponovno razgovarati s njim, ali moglo bi biti poteškoća oko toga.”

“Santomauro?” upitao je Patta i, prvi put nakon toliko godina zajedničkog rada, uspio iznenaditi Brunettija.

“Kako znate za Santomaura?” izlane se Brunetti, a zatim doda, kao da želi ublažiti svoj oštar ton, “gospodine.”

“Tri puta me zvao,” reče Patta, a zatim doda, glasom nešto tišim, ali dovoljno glasno, kao da želi da to Brunetti čuje, “kopile jedno.”

Istoga trena postavši oprezniji, nakon što je čuo Pattinu neuobičajenu, a pažljivo pripremljenu, indiskreciju, Brunetti je, poput pauka koji plete svoju mrežu, počeo prelistavati pamćenje u potrazi za raznim vezama koje bi mogle povezivati ovu dvojicu muškaraca. Santomauro je bio poznati odvjetnik, njegovi su klijenti bili poslovni ljudi i političari cijelog područja Veneta. Samo to, ako već ništa drugo, bilo je dovoljno da mu Patta počne puzati oko nogu. Ali zatim mu je sinulo: Sveta Majka Crkva i Santomaurova *Lega della Moralitet*, ženski ogranak koji je bio pod skrbništvom i upravom nikoga drugog do li odsutne Marije Lucrezije Patta. Kakva li je propovijed o braku, njegovoj svetosti i bračnim obvezama bila popratila Santomaurove telefonske pozive *vice-questoreu*?

“Tako je,” reče Brunetti, odlučivši priznati pola od onoga što zna, “on je Crespov odvjetnik.” Ako je Patta odlučio vjerovati da policijski *commissario* ne vidi ništa čudno u činjenici da odvjetnik ranga jednog Giancarla Santomaura zastupa transvestitsku kurvu, onda je najbolje pustiti ga da u to i dalje vjeruje. “Što Vam je rekao, gospodine?”

“Rekao je da ste napastvovali i isprepadali njegovog klijenta, da ste, da upotrijebim njegove riječi, bili ‘nepotrebno grubi’ pokušavajući ga prisiliti da iz njega izvučete obavijesti.” Patta rukom protrlja obraz, a Brunettiju se učini kao da se *vice-questore* nije obrijao toga jutra.

“Rekao sam mu, naravno, da ne želim slušati takve kritike na račun jednog policijskog *commissarija*, da može doći ovamo i podnijeti pismenu prijavu ako želi.” Obično bi na ovakvu žalbu, koja bi stigla od čovjeka Santomaurove važnosti, Patta obećao da će neuljudnog policajca dovesti u red, pa čak i degradirati ga i prebaciti u Palermo na tri godine. A Patta bi to obično činio čak i prije nego što bi zatražio pojedinosti. Patta je nastavio glumiti svoju ulogu branitelja načela da su svi ljudi jednaki pred zakonom. “Neću trpjeti uplitanje civila u djelovanje državnih službi.” To je, Brunetti je bio siguran, grubo prevedeno, značilo da Patta ima nekakvih neraščišćenih računa sa Santomaurom i da će dragovoljno sudjelovati u bilo kakvom pokušaju blaćenja Santomaurova obraza.

“Dakle, Vi mislite da bih trebao otići i ponovno ispitati Crespa, gospodine?”

Bez obzira na to koliko silna bila njegova trenutna ljutnja na Santomaura, bilo je previše očekivati od Patte da prevlada svoju desetljetnu naviku i zapovijedi policajcu da djeluje suprotno volji čovjeka s važnim političkim vezama. “Učinite štogod smatrate potrebnim, Brunetti.”

“Još nešto, gospodine?”

Patta ne odgovori, pa Brunetti ustane. “Ima još nešto *commissario*” reče Patta prije nego što se Brunetti okrenuo kako bi izašao iz ureda.

“Da, gospodine?”

“Vi imate prijatelje među novinarima, zar ne?” Oh, za ime Božje, zar će ga Patta zamoliti za pomoć? Brunetti

pogleda pokraj glave svoga nadređenog i neodređeno kimne glavom. "Pitam se biste li mogli stupiti u dodir s njima." Brunetti pročisti grlo i zagleda se u svoje cipele. "Trenutno se nalazim u neugodnoj situaciji, Brunetti, i bilo bi mi draže kad stvar ne bi otišla dalje nego do sad." To je bilo sve što je Patta rekao.

"Vidjet ću što mogu učiniti," mlitavo reče Brunetti, razmišljajući o svojim "prijateljima među novinarima", o dvojici pisaca koji su obrađivali novčarske poslove i jednom političkom kolumnistu.

"Dobro," reče Patta i zastane. "Zamolio sam onu novu tajnicu da pokuša pribaviti kakve podatke o njegovim poreznim prijavama." Patta nije morao objašnjavati o čijim se poreznim prijavama radi. "Zamolio sam je da Vam preda sve što pronade." Brunetti je bio previše iznenađen ovime da bi mogao učiniti išta drugo osim kimnuti glavom.

Patta se nagne nad papire, a Brunetti, shvativši ovo kao otpust, ode iz ureda. *Signorine Elette* nije bilo za stolom, tako da joj je napisao poruku i ostavio je ondje. "Možete li putem računala provjeriti što imamo o poslovima *avvocata Giancarla Santomaura*?"

Uspeo se stubištem natrag u svoj ured, svjestan vrućine koja se pojačavala, zavlačila u svaki kutić i svaku pukotinu u zgradi, ne obazirući se na debele zidove i mramorne podove, unoseći sa sobom tešku vlagu, onu od koje su se kutevi listova papira uvijali i lijepili za svaku ruku koja bi ih dirnula. Prozori u njegovom uredu bili su širom otvoreni, i on je stao ispred jednog od njih, ali nije se rashladio, jer su kroz prozore u prostoriju ulazile nova vrućina i vlaga, a sada kad je oseka bila najniža, smrad pokvarenosti koji je uvijek vrebao ispod površine vode probijao se čak ovamo, u blizinu široke pućine ispred crkve San Marca. Stajao je pokraj prozora, znoj mu je izbijao kroz košulju i široke hlače sve do

pojasa, a on je snatrio o planinama iznad Bolzana i gustim paperjastim poplunima pod kojim su spavali tijekom kolovoških noći.

Otišao je do svog stola i nazvao glavni ured, rekao policajcu koji se javio neka kaže Vianellu da dođe gore do njega. Nekoliko minuta kasnije, stariji je muškarac ušao u njegov ured. Iako je obično u ovo doba godine već bio toliko osunčan, do bakreno smeđe boje *bresaole*, govedine sušene na zraku koji je Chiara tako silno voljela, Vianello je još uvijek bio blijed, kao usred zime. Kao i većina Talijana njegovih godina i podrijetla, Vianello je oduvijek vjerovao kako je imun na statističku vjerojatnost. Drugi su ljudi umirali od pušenja, drugim je ljudima rastao kolesterol od masne hrane, i samo su oni umirali od srčanih udara zbog toga. On je već godinama, svakog ponedjeljka, čitao "Zdravlje," prilog u "Corriere della Sera", iako je znao da su svi ti užasi bili posljedica ponašanja samo nekih drugih ljudi.

Ovog proljeća je, pak, pet predkancerogenih melanoma bilo iskopano iz njegovih leđa i ramena, i upozorili su ga da se kloni sunca. Poput Saula na putu prema Damasku, tako je i Vianello iskusio preobraćenje i, poput Pavla, bio je pokušao drugim ljudima prenijeti svoje vlastito evanđelje. Vianello, ipak, nije računao na jednu od temeljnih osobina talijanskog karaktera: sveznanje. Svatko s kim bi razgovarao znao bi više o tome od njega, znao bi više o ozonskom omotaču, o klorofluorouglicima i njihovom utjecaju na atmosferu. Štoviše, svi su oni, do jednoga, znali da su sve te priče o opasnostima od sunca tek još jedna *bidonata*, još jedna mučka, još jedna prevara, iako nitko nije sa sigurnošću mogao reći čemu služi ta mučka.

Kad je Vianello, još uvijek ispunjen Pavlovom gorljivošću, bio pokušao kao dokaz upotrijebiti ožiljke na svojim leđima, rečeno mu je da njegov slučaj ne dokazuje

ništa, da su svi statistički podaci lažni; osim toga, to se njima neće dogoditi. I on je zatim spoznao tu najznačajniju istinu o Talijanima: ne postoji istina izvan vlastitog iskustva, i sve dokaze koji se kose s vlastitim vjerovanjem valja odbaciti. I tako je Vianello, za razliku od Pavla, napustio svoje poslanje i, umjesto toga, kupio tubu zaštitne kreme za sunčanje s faktorom 30 i mazao njome lice tijekom cijele godine.

“Da, *dottore?*” upita on, ušavši u ured. Vianello je bio ostavio kravatu i sako dolje i na sebi imao bijelu košulju kratkih rukava i tamnoplave službene hlače. Otkad mu se prošle godine rodilo treće dijete, izgubio je na težini i bio je rekao kako će još malo smršaviti i poraditi na kondiciji. Muškarac u kasnim četrdesetim godinama s novim djetetom, objasni on, mora biti oprezan, mora se bolje paziti. Po ovoj vrućini i vlazi, s još uvijek svježim sjećanjem na one paperjaste poplune, Brunetti nije uopće htio razmišljati o zdravlju, ni o svojem niti o Vianellovom.

“Sjednite, Vianello.” Policajac sjedne na uobičajeno mjesto, a Brunetti se vrati i sjedne za pisaći stol.

“Što znate o toj *Lega della Moralita?*” upita Brunetti.

Vianello je pogledao Brunettija, upitno zaškiljio prema njemu, ali, ne dobivši nikakve dodatne obavijesti, jedan trenutak ostao je sjediti razmišljajući o tom pitanju, a zatim odgovorio.

“Ne znam baš mnogo o njima. Mislim da se sastaju u jednoj od crkava - Santi Apostoli? Ne, to su *catecumeni*, oni s gitarama i previše djece. Mislim da se *La Lega* sastaje po privatnim stanovima i kućama, i u nekim od župnih dvorova i dvoranama za sastanke. Oni nisu politička udruga, barem koliko sam čuo. Ne znam čime se bave, ali iz njihova imena zvuči kao da sjede i razgovaraju o tome kako su samo oni dobri i kako su svi ostali zločesti.” Njegov je ton ukazivao na to kako mu se ne sviđaju i koliko prezire takvu glupost.

“Poznajete li nekog od njihovih članova, Vianello?”

“Ja, gospodine? Naravno da ne poznajem.” On se nasmiješi izrekavši to, a zatim ugleda izraz na Brunettijevom licu. “Oh, ne šalite se, zar ne, gospodine? Pa, onda, dajte mi minutu da razmislim.” Razmišljao je tako minutu koliko je i zatražio, rukama obuhvativši jedno koljeno i lice podignuvši prema stropu.

“Ima jedna osoba, gospodine, žena koja radi u banci. Nadia je poznaje bolje od mene. To jest, ona ima više veze s njom nego ja, jer ona brine o računima. Ali sjećam se da je jednog dana Nadia rekla da misli kako je čudno da jedna tako simpatična žena ima veze s nečim takvim.”

“Što mislite, zašto je to rekla?” upita Brunetti.

“Što?”

“Pretpostavlja da ti ljudi nisu dobri?”

“Pa, pogledajte samo to ime, gospodine. *Lega della Moralitet*, kao da su oni sami izmislili toplu vodu. To su jamačno sami *basibanehi*, ako mene pitate.” Tom rječju, najčišćom venecijanskom, kojom su posprdno opisivani ljudi koji kleče u crkvi i toliko se nisko klanjaju da ljube klupu pred sobom, Vianello je dao još jedan dokaz genijalnosti njihovog narječja i svog vlastitog zdravog razuma.

“Imate li ikakvog pojma koliko dugo je ona članica ili kako se uopće učlanila?”

“Ne, gospodine, ali mogu zamoliti Nadiju da to pokuša saznati. Zašto?”

Brunetti ukratko ispriča o Santomaurovoj prisutnosti u Crespovu stanu i njegovim kasnijim telefonskim razgovorima s Pattom.

“Zanimljivo, zar ne, gospodine?” upita Vianello.

“Poznajete li ga?”

“Santomaura?” nepotrebno upita Vianello. Teško da je Crespo bio netko koga bi Vianello poznavao.

Brunetti kimne.

“Nekad je bio odvjetnik jednog mog rođaka, prije nego što je postao slavan. I skup.”

“Što Vam je Vaš rođak rekao za njega?”

“Ne baš mnogo. Bio je dobar odvjetnik, ali je oduvijek volio izvrtati zakone kako bi činili ono što on hoće.”

Uobičajeni tip u Italiji, pomisli Brunetti, gdje je zakon često bio napisan, ali rijetko jasan.

“Još nešto?” upita Brunetti.

Vianello odmahne glavom. “Ništa čega bih se mogao sjetiti. Prošle su već godine.” Prije nego što ga je Brunetti dospio zamoliti za to, Vianello reče: “Nazvat ću svog rođaka i pitati ga. Možda zna druge ljude za koje je Santomauro radio.”

Brunetti zahvalno kimne glavom. “Također bih volio saznati sve što se može saznati o toj *Legi* - gdje se sastaju, koliko ih ima, tko su oni i čime se bave.” Kad je Brunetti malo promislio o tome, učinilo mu se čudnim to da je jedna tako poznata organizacija čije je ime postalo opće mjesto zafrkancije, uspjela otkriti tako malo o sebi. Ljudi su znali za *Legu*, ali ako se moglo ravnati prema Brunettijevom vlastitom iskustvu, nitko nije imao jasnu sliku toga čime se *Lega* bavi.

Vianello je sada u ruci držao bilježnicu i sve zapisivao. “Želite li da se raspitam i o *signori* Santomauro?”

“Da, saznajte sve što možete.”

“Mislim da je ona podrijetlom iz Verone. Iz jedne novčarske obitelji.” On pogleda Brunettija, nakosivši glavu.

“Još nešto, gospodine?”

“Da, onaj transvestit u Mestrama, Francesco Crespo. Želim da se ovdje raspitate o njemu i vidite poznaje li ga tko ili znači li išta njegovo ime ikome?”

“Što Mestre imaju o njemu, gospodine?”

“Ništa drugo osim da je dvaput bio uhićen zbog pokušaja preprodaje droge. Dečki iz Poroka imaju ga na svom popisu, ali sada on živi u stanu na Viale Ronconi, u vrlo lijepom stanu, i pretpostavljam da to znači da se uzdigao iznad Via Cappuccine i gradskih parkova. I provjerite je li Gallo pronašao imena proizvođača haljine i cipela.”

“Vidjet ću što mogu saznati,” reče Vianello, praveći vlastite bilješke. “Išta drugo, gospodine?”

“Da. Želim da pratite sva izvješća o nestalim osobama koja dobivamo, o muškarcima ranih četrdesetih godina, istog opisa kao i žrtva. Opis je u spisu. Možda Vam nova tajnica može pomoći putem računala.”

“Iz kojeg područja, gospodine?” upita Vianello, olovke u zraku iznad papira. Činjenica da nije pitao ništa o tajnici bila je dovoljan pokazatelj Brunettiju da se vijest o njenom dolasku već pročula.

“Ako je ona u stanju to napraviti, iz cijele zemlje. Također za nestale turiste.”

“Ne sviđa Vam se zamisao da je riječ o prostitutki, gospodine?”

Brunetti se prisjeti golog tijela, toliko strahovito sličnog njegovom vlastitom tijelu. “Ne, to nije tijelo za koje bi itko platio.”

12

U subotu ujutro, Brunetti ih je otpratio na željezničku postaju, ali to je bila otužna skupinica koja se na postaji San Silvestro popela na *vaporetto* broj jedan. Paola je bila ljutita jer Brunetti nije htio ostaviti, kako je to ona nazvala, “svog transvestita” kako bi s njima otišao u Bolzano i ondje proveo barem prvi vikend godišnjeg odmora; Brunetti je bio ljutit jer ga ona nije shvaćala. Raffaele je žalio što ostavlja djevičanske čari Sare Paganuzzi, iako ga je donekle tješila činjenica da će ponovno biti zajedno za tjedan dana - osim toga, u međuvremenu, u šumama će moći tragati za svježim gljivama. Chiara, kako je to često bivalo, bila je potpuno nesebična u svojoj žalosti, jer je željela da i njen otac, koji je uvijek previše radio, može otići i pošteno se odmoriti.

Obiteljski je običaj bio da svatko nosi svoju vlastitu torbu, ali budući da je Brunetti išao samo do Mestra, pa stoga nije ni imao torbu, Paola je to iskoristila, pa mu je utrpala svoj ogromni kovčeg, dok je sama nosila samo ručnu torbicu i *Zbirku pisama Henryja Jamesa*, svezak tako golem da je Brunetti bio uvjeren da za njega ionako ne bi imala vremena. Budući da je Brunetti nosio Paolin kovčeg, istoga trena je proradio domino-učinak i Chiara je neke od svojih knjiga ugurala u majčin kovčeg, čime se u njenom vlastitom

stvorilo dovoljno prostora za još jedan par Raffijevih gojzerica. Na što je njegova majka ustrajala u tome da se prazan prostor stvoren u njegovoj torbi upotrijebi tako da se ondje spremi primjerak *Svetog izvora*, budući da je zaključila kako će ove godine konačno imati vremena pročitati ga.

Svi su ušli u isti odjeljak vlaka u 8:35, kojim je Brunetti za deset minuta imao stići do Mestra, a oni u Bolzano u vrijeme ručka. Nitko nije mnogo govorio tijekom kratke vožnje preko lagune; Paola je provjerila ima li on telefonski broj hotela u svom novčaniku, a Raffaele ga je podsjetio na to da je to isti vlak kojim će Sara putovati sljedeće subote, ostavivši Brunettiju da se pita hoće li morati tegliti i njenu torbu.

U Mestrama je poljubio djecu, a Paola ga je niz hodnik vagona otpratila do vrata. "Nadam se da ćeš nam se pridružiti sljedećeg vikenda, Guido. Štoviše, da ćeš riješiti taj slučaj i doći još ranije."

On se nasmiješio, ali nije joj želio reći koliko je to nemoguće; uostalom, još uvijek nisu znali ni tko je ubijeni. Poljubio ju je u oba obraza, sišao s vlaka i odšetao do prozora odjeljka u kojem su bila djeca. Chiara je već jela breskvu. Dok je stajao na peronu, promatrajući ih kroz prozor, ugledao je Paolu kako ulazi u odjeljak i, gotovo ni ne gledajući je, vadi rupčić i dodaje ga Chiari. Vlak je počeo kretati upravo u trenutku kad se Chiara okrenula kako bi obrisala usta i, okrećući se, ugledala njega na peronu. Njeno lice, napola sjajno od breskvina soka, obasjalo se čistom razdraganošću, i ona skoči na prozor. "*Ciao, Papa, ciao, ciao*" pokušavala je nadglasati brujanje motora. Stajala je na sjedalu i naginjala se van, divlje mu mašući Paolinim rupčićem. On je stajao na peronu i mahao joj, sve dok se sićušna bijela zastavica ljubavi nije izgubila u daljini.

Kad je stigao do Gallova ureda u *Questuri* na Mestrama, narednik ga je čekao na vratima. "Dolazi nam netko tko će pogledati tijelo," reče on bez uvoda.

"Tko? Zašto?"

"Vaši ljudi jutros su primili poziv. Od izvjesne," ovdje spusti pogled na komadić papira u ruci, "od izvjesne *signore* Mascari. Njen je muž direktor venecijanske poslovne Veronske banke. Nema ga od subote."

"To je već tjedan dana," reče Brunetti. "Zar joj je toliko vremena trebalo da primijeti da je nestao?"

"Trebao je otići na poslovni put. U Messinu. Otišao je u nedjelju poslijepodne i tada ga je posljednji put vidjela."

"Tjedan dana? Prošlo je tjedan dana i tek sada nas zove?"

"Nisam ja razgovarao s njom," reče Gallo, gotovo kao da se opravdava jer ga je, tobože, Brunetti optužio za nemar.

"Tko je razgovarao s njom?"

"Ne znam. Sve što imam jest komadić papira koji sam našao na svom stolu, na kojem piše da danas ujutro ide u bolnicu Umberto Primo pogledati tijelo i da se nada da će onamo stići do devet i trideset."

Obojica razmijeniše poglede; Gallo zasuče rukav i pogleda na sat.

"Da," reče Brunetti. "Idemo."

Zatim je uslijedila zbrka gotovo filmske naravi u svojoj ludosti. Njihovo je vozilo zapelo u gustoj ranojutarnjoj prometnoj gužvi; vozač je odlučio doći do bolnice sa stražnje strane, ali je zaglavio u još većoj gužvi, pa su do bolnice stigli nakon *signore* Mascari, i to ne samo nakon što je ona prepoznala tijelo kao svog supruga, već i nakon što je otišla istim taksijem koji ju je odvezao iz Venecije, prema *questuri* u Mestrama, gdje će joj, kako su joj rekli, policija odgovoriti na sva pitanja.

A to je značilo da su Brunetti i Gallo stigli natrag u *Questuru* i ustanovili da ih je *signora* Mascari bila čekala više od petnaest minuta. Sjedila je, uspravna i potpuno sama, na drvenoj klupi u hodniku ispred Gallovog ureda. Bila je to žena čija su odjeća i držanje ukazivali ne na to da je njena mladost prošla, već da nije nikad ni postojala. Njen kostim, od ponoćno plave sirove svile, bio je staromodnoga kroja, suknja malo duža nego što je u to doba bilo moderno. Boja tkanine bila je u oštrom kontrastu s njenom blijedom puti.

Podigla je pogled kad su joj pristupila dva muškarca, i Brunetti je primijetio da joj je kosa standardno crvene boje koja je bila tako omiljena u žena Paolinih godina. Bila je blago našminkana, tako da je mogao vidjeti sitne bore u uglovima njenih očiju i usta, koje su bile posljedica ili godina ili brige, Brunetti nije mogao dokučiti čega. Ona ustane i priđe im korak bliže. Brunetti joj pruži ruku.

“*Signora* Mascari, ja sam *commissario* Brunetti iz venecijanske policije.”

Ona prihvati ruku, dodirnuvši je što je kraće i nježnije mogla. Uočio je da su joj oči izgledale vrlo blistavo, ali nije mogao znati je li to bilo zbog neprolivenih suza ili zbog odbljeska svjetla na staklima naočala koje je imala na nosu.

“Primate moju sućut, *signora* Mascari,” reče.

“Shvaćam koliko Vam ovo mora biti bolno i šokantno.” I dalje nije pokazivala nikakvih naznaka da čuje što joj on govori. “Želite li možda da nekoga nazovemo da dođe ovamo i bude s Vama?”

Ona odmahne glavom na ovo. “Recite mi što se dogodilo,” reče ona.

“Možda bismo mogli ući u ured narednika Galla,” reče Brunetti, posegnuvši za kvakom kako bi otvorio vrata. Pustio je ženu da uđe ispred njega. Osvrnuo se prema Gallu, koji je upitno podigao obrve; Brunetti kimne, a narednik za njim

uđe u ured. Brunetti pridrži stolac *signori* Mascari, koja je sjela i pogledala u njega.

“Možemo li Vas ičim ponuditi, *signora*? Čašom vode? Čajem?”

“Ne. Hvala. Recite mi što se dogodilo.”

Narednik Gallo tiho zauzme mjesto za svojim pisaćim stolom; Brunetti sjedne na stolac nedaleko od *signore* Mascari.

“Tijelo Vašeg muža pronađeno je u ponedjeljak ujutro na Mestrama. Ako ste razgovarali s osobljem bolnice, znate da je uzrok smrti bio udarac u glavu.”

Ona ga prekine. “A bilo je i udaraca u lice.” Skrenula je pogled i zapiljila se u svoje ruke.

“Znate li ikoga tko je možda želio nauditi Vašem suprugu, *signora*? Pada li Vam na pamet itko tko mu je ikad zaprijetio ili s kim se ozbiljnije posvađao?”

Ona odmah niječno zatrese glavom. “Leonardo nije imao neprijatelja,” reče.

Iz svog vlastitog iskustva, Brunetti je znao da se ne postaje direktorom banke, a da se ne stekne neprijatelje, ali ne reče ništa.

“Je li Vam Vaš suprug ikada spominjao poteškoće na poslu? Možda je morao otpustiti nekog od službenika? Možda je nekome odbio zajam, pa ga je ta osoba smatrala odgovornim?”

Ona ponovno zatrese glavom. “Ne, ništa slično tome. Nikad nije bilo nikakvih poteškoća.”

“A obitelj, *signora*? Je li Vaš suprug ikad imao ikakvih nesporazuma s ikim u obitelji?”

“Što je ovo?” usprotivi se ona. “Zašto me takvo što pitate?”

“*Signora*” zausti Brunetti, čineći rukama kretnju za koju se nadao da je umirujuća. “Način na koji je Vaš suprug

poginuo, sama nasilnost njegove smrti, ukazuje na to da je ta osoba, koja je imala razloga ubiti ga, također osjećala i silovitu mržnju prema njemu, i zato, prije nego što počnemo tragati za tom osobom, moramo imati nekakvu zamisao zašto je ubojica učinio to što je učinio. Dakle, neophodno je da Vas to pitamo, iako znam da ta pitanja izuzetno teško doživljavate.”

“Ali ja Vam ne mogu ništa reći. Leonardo nije imao neprijatelja.” Nakon što je to ponovila, pogledala je prema Gallu, kao da od njega traži da potvrdi ono što je rekla ili da joj pomogne da uvjeri Brunettija da joj povjeruje.

“Kad je Vaš suprug otišao od kuće prošle nedjelje, otišao je na put u Messinu?” upita Brunetti. Ona kimne. “Znate li svrhu njegova putovanja, *signora*?”

“Rekao mi je da obavlja nekakav posao za banku i da će se vratiti u petak. Jučer.”

“Ali nije spomenuo kakvo je to putovanje?”

“Ne, o tome nikad nije govorio. Uvijek je govorio kako njegov posao nije osobito zanimljiv, i rijetko je razgovarao o poslu sa mnom.”

“Jeste li se čuli s njim otkako je otišao na put, *signora*?”

“Ne. U nedjelju poslijepodne otišao je u zračnu luku. Imao je let za Rim, gdje je trebao presjesti na drugi zrakoplov.”

“Je li Vas Vaš suprug nazvao nakon toga, *signora*? Je li Vas nazvao iz Rima ili iz Messine?”

“Ne, ali to ionako nikad nije činio. Kad god bi išao na poslovno putovanje, jednostavno bi otišao kamo god bi već išao i vratio bi se kući, ili bi me nazvao iz svog ureda u banci ako bi otišao ravno onamo po povratku u Veneciju.”

“Je li to bilo uobičajeno, *signora*?”

“Je li što bilo uobičajeno?”

“To da ode na put i ne javlja Vam se?”

“To sam Vam upravo i rekla,” reče ona malo oštrijim glasom. “Nije često odlazio na poslovna putovanja za banku, šest-sedam puta godišnje. Ponekad bi mi poslao razglednicu ili bi mi donio kakav dar, ali nikad nije nazivao.”

“Kad ste se počeli brinuti, *signora*?”

“Sinoć. Mislila sam da će otići u banku poslijepodne, kad se vrati s puta, pa da će se zatim vratiti kući. Ali kad u sedam navečer nije došao kući, nazvala sam banku, ali već je bila zatvorena. Pokušala sam nazvati dvojicu njegovih kolega s posla, ali nisu bili kod kuće.” Ona napravi stanku, duboko udahne, a zatim nastavi: “Pomislila sam da sam krivo čula dan ili vrijeme povratka, ali jutros se više nisam mogla zavaravati, pa sam nazvala jednog od ljudi koji radi u banci, a on je nazvao kolegu u Messini, a zatim nazvao mene.” Ona se ovdje zaustavi.

“Što Vam je rekao, *signora*?” tiho upita Brunetti.

Ona prinese ustima zglob kažiprsta, nadajući se, možda, da će tako zadržati riječi u sebi, ali bila je vidjela tijelo u mrtvačnici, tako da to nije imalo smisla. “Rekao mi je da Leonardo nikad nije ni bio u Messini. I onda sam nazvala policiju. Vas. Oni su mi rekli... kad sam im opisala Leonarda... rekli su mi da bih trebala doći ovamo. I došla sam.” Njen se glas sve više cjepkao dok je to objašnjavala, a kad je dovršila, prsti ruku bili su joj očajnički isprepleteni na krilu.

“*Signora*, jeste li sigurni da ne želite nikoga nazvati niti da mi nazovemo nekoga tko će doći ovamo da bude s Vama? Možda ne biste trebali biti sami u ovakvoj situaciji,” reče Brunetti.

“Ne. Ne, ne želim nikoga vidjeti.” Iznenada, ona ustane. “Ne moram ostati ovdje, zar ne? Mogu slobodno ići?”

“Naravno, *signora*. Bili ste izuzetno ljubazni što ste nam odgovorili na naša pitanja.”

Ona se ne obazre na to.

Brunetti da gotovo neprimjetan znak Gallu kad je ustao i ispraćao signoru Mascari do vrata. “Prevest ćemo Vas našim automobilom natrag u Veneciju, *signora*. ”

“Ne želim da me itko vidi da dolazim u policijskom automobilu,” reče ona.

“Bit će to neoznačen automobil, *signora*, a vozač neće biti u službenoj odori.”

Nije ništa odgovorila na to, a činjenica da se nije pobunila vjerojatno je značila da će prihvatiti vožnju do Piazzale Roma.

Brunetti otvori vrata i isprati je do stubišta na kraju hodnika. Uočio je da ona desnom rukom grčevito stišće torbicu, a da je lijevu gurnula u džep kaputića.

Dolje, u prizemlju, Brunetti je s njom izašao van na stubište *Questure*, van na vrućinu koju je bio smetnuo s uma. Tamnoplavi sedan čekao je u podnožju stuba, s upaljenim motorom. Brunetti se sagne i otvori joj vrata, pomože joj da uđe u auto. Kad je sjela, okrenula je glavu od njega i zagledala se kroz prozor na suprotnoj strani, iako je sve što je mogla vidjeti bio promet i sumorno pročelje poslovne zgrade. Brunetti zatvori polako vrata i reče vozaču neka odveze *signoru* Mascari natrag do Piazzale Roma.

Kad je automobil nestao u rijeci vozila, Brunetti se vrati do Gallova ureda. Ušavši unutra, upita narednika, “Pa, što mislite?”

“Ne vjerujem da postoje ljudi koji nemaju neprijatelja.”

“Osobito sredovječni direktori banaka,” doda Brunetti.

“Pa?” upita Gallo.

“Vratit ću se u Veneciju i vidjeti ima li išta što bih mogao doznati od svojih ljudi. Sad kad imamo ime, barem negdje možemo početi kopati.”

“Za čime?” upita Gallo.

Brunetti mu odmah odgovori. “Prvo, moramo učiniti ono što smo trebali činiti od samoga početka, a to je otkriti odakle su odjeća i cipele koje je imao na sebi.”

Gallo shvati ovo kao prijekor i odgovori jednako brzo: “O haljini nemamo još ništa, ali imamo ime proizvođača cipela, a poslijepodne bih trebao dobiti popis trgovina u kojima su ih prodavali.”

Brunetti nije kanio svojom primjedbom kritizirati policiju u Mestrama, ali pustio je neka to bude tako shvaćeno. Nije moglo škoditi ako bi to potjeralo Galla i njegove ljude da otkriju odakle je došla Mascarijeva odjeća, jer takve cipele i takve haljine sredovječni bankari ne oblače ni ne odijevaju za posao.

13

Ako je Brunetti mislio da će u kolovoško subotnje jutro naći ljude na poslu, zaposleni u *Questuri* mislili su drukčije; na ulazu su bili stražari, čak je i čistačica bila na stubištu, ali uredi su bili prazni, i on je znao da nema nade da će išta obaviti prije ponedjeljka ujutro. Na trenutak, pomislio je da se popne na vlak za Bolzano, ali je znao da bi tek poslije večere stigao onamo, i isto tako je znao da bi proveo cijeli sutrašnji dan na iglama iščekujući vlastiti povratak u grad.

Otključao je vrata svoga ureda i ušao unutra, te otvorio sve prozore, iako time neće ništa postići. U prostoriji je postalo još vlažnije, možda čak i mrvicu toplije. Na njegovom stolu nije bilo novih novina, niti izvješća od gospođice Elettre.

Posegnuo je u najnižu ladicu stola i izvukao telefonski imenik. Jednim pokretom ruke ga je otvorio i prelistao do L, ali na popisu nigdje nije bila navedena *Lega della Moralitet*, što ga i nije iznenadilo. Pod S je pronašao Santomauro, Giancarlo, avv. I adresu na San Marcu. Pokojni Leonardo Mascari, ustanovio je na isti način, živio je u Castellu. To ga je iznenadilo; Castello je bio najmanje prestižni *sestiere* grada, područje uglavnom nastanjeno solidnim radničkim

obiteljima, mjesto na kojem su djeca još uvijek mogla odrastati govoreći samo narječjem i nimalo ne poznavajući talijanski sve do odlaska u osnovnu školu. Možda je to bio obiteljski dom Mascarijevih. Ili je možda sklopio povoljan posao kupujući stan ili kuću. Stanove je u Veneciji bilo proketo teško pronaći, a oni koje biste uspjeli pronaći bili su toliko strahovito preskupi, i za unajmljivanje i za kupnju, da je polako čak i Castello postajao popularan. Ako biste potrošili dovoljno novaca za obnovu, to bi Vam možda moglo osigurati poštovanje, ako ne u cijelom *quartiereu*, a onda barem na pojedinačnoj adresi.

Na poslovnim stranicama imenika provjerio je popis banaka i ustanovio da je Veronska banka smještena na Campu San Bartolomeo, uskom *campu* u podnožju Rialta gdje su mnoge banke imale svoje poslovnice; to ga je iznenadilo, jer se nikako nije mogao sjetiti da je ikad ondje vidio tu banku. Više iz znatiželje nego zbog ičega drugog, okrenuo je bančin broj. Nakon trećeg zvona netko je podigao slušalicu i muški glas je izgovorio: “*Si?*” kao da očekuje poziv.

“Je li to Veronska banka?” upita Brunetti.

Na trenutak je zavládala tišina, a zatim je muškarac rekao: “Žao mi je, dobili ste pogrešan broj.”

“Oprostite na smetnji,” reče Brunetti.

Muškarac s druge strane žice spusti slušalicu, ne odgovorivši ništa.

SIP, državna telefonska služba, bila je toliko nepouzdana da nitko nije smatrao nimalo čudnim kad bi ga krivo spojili, ali Brunetti je bio siguran da je nazvao točan broj. Opet je nazvao isti broj, ali ovaj put je dvanaest puta zazvonio, ne dobivši odgovor, prije nego što je Brunetti spustio slušalicu. Opet je pogledao popis i zapisao adresu. Zatim je potražio u imeniku telefonski broj Morellijeve

ljekarne. Banka je bila tek nekoliko kućnih brojeva dalje. On baci telefonski imenik natrag u ladicu i zatvori je nogom. Zatvorio je prozore, spustio se stubama dolje i izašao iz *Questure*.

Deset minuta kasnije izronio je iz *sottoportica* Calle della Bissa na Campo San Bartolomeo. Podigao je pogled uvis prema brončanom kipu Goldonija, koji možda i nije bio njegov omiljeni dramski pisac, ali je jamačno bio onaj koji ga je mogao najbolje nasmijati, osobito kad bi gledao predstave na njihovom izvornom venecijanskom narječju, kako su ih uvijek davali u ovome gradu, u kojem su njegove predstave uvijek bile rasprodane i koji ga je toliko volio da mu je podigao spomenik. Goldoni je bio u raskoraku, u hodu, što je ovaj *campo* činilo savršenim mjestom za njega, jer ovdje su svi žurili, svi su ovdje bili na putu nekamo; ili preko mosta Rialto na zelenu tržnicu; ili su stizali od Rialta na San Marco ili u četvrt Cannareggio. Ako je netko živio u srcu ili oko samog srca grada, raspored ulica jednostavno bi ga prisiljavao da kroz San Bartolomeo prođe najmanje jednom dnevno.

Kad je Brunetti pristigao onamo, pješački promet je dosegao svoj vrhunac, jer su ljudi hrlili na tržnicu prije nego što je zatvore ili su jurili kući s posla, jer je radni tjedan konačno bio gotov. Opušteno se šetao istočnom stranom campa, gledajući kućne brojeve ispisane iznad vrata. Kao što je bio i očekivao, broj koji je tražio bio je ispisan iznad ulaza dvojna vrata desno od ljekarne. Na trenutak je zastao ispred ploče sa zvonima pokraj vrata i proučavao imena. Na ploči je, uz tri prezimena sa zvonima, što su vjerojatno bili privatni stanovi, stajala i Veronska banka.

Brunetti pozvoni na prvo zvono iznad banke. Nije bilo odgovora. Isto se dogodilo i sa sljedećim. Baš je kanio pozvoniti na najviše zvono, kad je iza sebe čuo ženski glas,

na najčišćem venecijskom narječju: “Mogu li Vam pomoći? Tražite li nekog tko živi ovdje?”

Okrenuo je leđa zvonima i našao se licem u lice sa sitnom staricom s ogromnom torbom za kupovinu na kotačićima naslonjenom na njenu nogu. Zapamtivši prezime na prvom zvonu, on reče, odgovorivši joj na istom narječju: “Da, došao sam vidjeti Montinije. Vrijeme je da obnove svoju policu osiguranja, pa sam pomislio kako bih mogao svratiti do njih i vidjeti žele li napraviti ikakve promjene u sadržaju.”

“Nema ih,” reče ona, kopajući po ogromnoj ručnoj torbi, u potrazi za ključevima. “Otišli su u planine. Gasparijevi isto tako, samo što su oni u Jesolu.” Izgubivši svaku nadu da će napipati ili ugledati svoje ključeve, ona zgrabi torbu i dobro je pretrese, nagnuvši se nad nju i osluškujući, ne bi li ih uspjela pronaći po zveckanju. To je upalilo, i ona iz torbe izvuče gomilu ključeva, veliku poput njene šake.

“To Vam je to,” reče ona, gurajući ključeve Brunettiju pod nos. “Ostavili su mi svoje ključeve, pa im ja zalijevam cvijeće i pazim da se kuća ne sruši.” Pogled joj s ključeva prijeđe na Brunettijevo lice. Oči su joj bile izbljedjele, svijetloplave, smještene na okruglom licu prekrivenom mrežom sićušnih borica. “Imate li djece, *signore*?”

“Da, imam,” odgovori on odmah.

“Imena i godine?”

“Raffaele ima šesnaest, a Chiara trinaest godina, *signora*”

“Dobro,” reče ona, kao da je on time prošao nekakav ispit. “Vi ste snažan i mlad čovjek. Što mislite, biste li mi mogli odnijeti kolica na treći kat? Ako ne možete, morat ću se najmanje tri puta penjati i silaziti da bih sve odnijela gore.

Moj sin sa svojom obitelji sutra dolazi na ručak, tako da sam morala nakupovati mnogo stvari.”

“Vrlo rado ću Vam pomoći, *signora*” reče on, saginjući se kako bi podigao kolica, koja su jamačno imala najmanje petnaest kila. “Ima li Vaš sin veliku obitelj?”

“Moj sin i njegova žena i njihova djeca. Dvoje od njih dovest će sa sobom i praunuke, tako da će ih biti, da vidimo, bit će nas desetoro.”

Ona otključa vrata i pridrži ih, a Brunetti klizne pokraj nje noseći kolica. Ona pritisne prekidač stubišnog svjetla i krene ispred njega. “Ne biste vjerovali koliko sam platila breskve. Sredina kolovoza, a oni još uvijek traže tri tisuće lira za kilogram. Ali svejedno sam ih kupila; Marco voli prepoloviti breskvu i potopiti je u čašu crnog vina prije ručka, a zatim je pojesti. I ribu. Htjela sam kupiti *romba*, ali bio je preskup. Svi vole dobru *bosegu* na lešo, pa sam uzela nju, ali mi je htio naplatiti deset tisuća lira kilogram. Tri ribe, a stajale su me gotovo četrdeset tisuća lira.” Ona stane na prvom odmorištu, točno ispred vrata Veronske banke, i zagleda se dolje prema Brunettiju. “Kad sam bila djevojka, *bosegu* smo davali mačkama, a vidite me sad, plaćam deset tisuća lira za kilogram iste.”

Ona se okrene i pođe se penjati prema sljedećem odmorištu. “Vi torbu držite za ručke, zar ne?”

“Da, *signora*”

“Dobro, jer kupila sam kilu smokava koje su na vrhu, a ne bih htjela da se zgnječe.”

“Ne, nisu zgnječene, *signora*.”

“Otišla sam u *Casa del Parmigiana* i kupila malo pršuta uz smokve. Znam Giuliana još dok je bio dječarac. Ima najbolji pršut u Veneciji, je l’ da?”

“Moja žena uvijek ide k njemu, *signora*”

“Košta k’o Svetog Petra kajgana, ali vrijedi svake lire, je 1’ da je tako?”

"Jest, *signora*. ”

Stigli su do vrha stubišta. U rukama je imala ključeve, pa nije morala opet tragati za njima. Otključala je jednu jedinu bravu na vratima i odgurnula ih, puštajući Brunettija u veliki stan s četiri visoka prozora, zatvorena i zasjenjena griljama izvana, s pogledom na *campo*.

Provela ga je kroz dnevnu sobu, sličnu onoj iz Brunettijeva djetinjstva; debele fotelje i sofa punjena konjskom dlakom koja je grebala svakoga tko bi sjeo na nju; masivne tamnosmeđe komode, ploha prekrivenih srebrnim zdjelama sa slatkišima i fotografijama u srebrnim okvirima; pod od izlivenih venecijanskih ploča koje su se sjajile čak i pod prigušenim svjetlom. Imao je osjećaj kao da se nalazi u kući svojih djeda i bake.

Kuhinja je bila ista. Sudoper od kamena, a golem valjak grijaćeg kotla bio se smjestio u jednome kutu. Kuhinjski stol je imao mramornu radnu plohu. U mislima je vidio gospođu kako na tom stolu razvlači tijesto i glača rublje.

“Samo je spustite pokraj vrata,” reče ona. “Želite li popiti štogod?”

“Molio bih čašu vode, *signora*. ”

Kao da je znao da će to učiniti, ona uzme srebrni tanjurić s vrha visećeg ormarića, spusti mali okrugli čipkasti podložak na taj tanjurić, a zatim nasred toga podloška stavi jednu čašu za vino od muranskog stakla. Iz hladnjaka izvadi bocu mineralne vode i napuni čašu.

“*Grazie infinite*” reče on prije nego što je iskapio čašu. Spustio ju je pažljivo točno na sredinu podloška i ljubazno odbio da mu natoči još jednu čašu. “Želite li da Vam pomognem rasporemiti stvari koje ste kupili, *signora*?”

“Ne, znam što se gdje nalazi i što kamo ide. Vrlo ste ljubazni, mladiću. Kako se zovete?”

“Brunetti, Guido.”

“I prodajete osiguranje?”

“Da, gospođo.”

“Pa, puno Vam hvala,” reče ona, spustivši njegovu čašu u sudoper i posegnuвши rukom u kolica.

Prisjetivši se svoga pravog posla, on upita: “*Signora*, puštate li uvijek ovako ljude u stan? Nepoznate ljude?”

“Ne, pa nisam budala. Ne puštam svakoga u stan,” odgovori mu ona. “Uvijek ih pitam imaju li djece. I, naravno, moraju biti Venecijanci.”

Naravno. Kad je razmislio malo o tome, njen je sustav vjerojatno bio bolji od detektora laži ili sigurnosne provjere. “Hvala Vam na vodi, *signora*. Sam ću izaći.”

“Hvala Vama,” reče ona, nagnuta nad kolicima, tražeći one smokve.

Spustio se dva kata niže i zaustavio se na odmorištu iznad vrata Veronske banke. Nije ništa čuo, iako bi povremeno neki glas ili povik dolebdjeli do njega s *campa*. Pod prigušenim svjetlom što se probijalo kroz prozorčice na stubištu, pogledao je na sat na ruci. Baš je prošlo jedan. Stajao je tako sljedećih deset minuta i nije čuo ništa osim neobičnih, nepovezanih zvukova s *campa*.

Polako se spustio stubama i stao pred vratima banke. Osjećao se smiješno kad je spustio glavu i oko prinio vodoravnoj ključanici željeznih *porta blindata*. S druge strane je razaznao neznatan tračak svjetlosti, kao da je netko unutra zaboravio ugastiti svjetlo kad su zatvorili firmu u petak poslijepodne. Ili kao da netko radi unutra u subotu poslijepodne.

Povukao se uz nekoliko stuba i naslonio se na zid. Nakon desetak minuta, izvadio je rupčić iz džepa i raširio ga

na drugoj stubi od sebe, zasukao nogavice i sjeo. Nagnuo se naprijed, nalaktio se na koljena i spustio bradu na šake. Nakon, naoko, dugog vremena, ustao je, povukao rupčić bliže zidu i opet sjeo, sada se naslonivši na zid. Nije bilo strujanja zraka, cijeli dan nije ništa jeo, i vrućina ga je iscrpljivala. Bacio je pogled na sat i vidio da je prošlo dva. Odlučio je ostati ondje do tri sata, ni minute dulje.

U 15:40, još uvijek je bio ondje, ali je sada bio odlučan u nakani da ode u 16:00, začuo je rezak zvuk odozdo. Ustao je i povukao se jednu stubu više. Ispod njega, otvorila su se vrata, ali on se nije ni pomaknuo. Vrata su se zatvorila, ključ se okrenuo u bravi, i začulo se koraćanje niz stube. Brunetti je promolio glavu preko ograde i pogledao dolje prema liku koji se udaljavao. Pod prigušenim svjetlom jedino je mogao razaznati da je riječ o visokom muškarcu u tamnom odijelu s torbom za spise. Kratke tamne kose, s užkrobljenim bijelim ovratnikom iznad ruba sakoa. Čovjek je na odmorištu zakrenuo i počeo se spuštati sljedećim nizom stuba, ali pod prigušenim svjetlom stubišta nije mogao vidjeti mnogo. Brunetti je tiho krenuo dolje za njim. Kod ulaza u banku, Brunetti baci pogled kroz ključanicu, ali unutra je sada bilo mračno.

Odozdo, začuo je zvuk otvaranja i zatvaranja stubišnih vrata, i čuvši to, Brunetti se brzo spusti niz preostale stube. Zastao je kod vrata, brzo ih otvorio i iskoračio na *campo*. Na trenutak ga je zaslijepilo blještavo sunce, i on pokrije oči rukom. Kad je maknuo ruku, pogledom je preletio preko *campo*, ali jedino što je vidio bile su sportske kratke hlače pastelnih boja i bijele majice. Pošao je nadesno i pogledao niz Calle della Bissa, ali ondje nije bilo muškarca u tamnom odijelu. Potrčao je preko *campo* i pogledao niz usku *calle* koja je vodila do prvog mosta, ali muškarca nije ugledao. S toga *campo* vodilo je najmanje pet drugih *calli*, i Brunetti

shvati da će taj muškarac već odavno nestati dok ih on sve pregleda. Odlučio je okušati sreću kod *embarcadera* na Rialtu; možda je bio odlučio uzeti brod. Trčeći cik-cak između ljudi i probijajući se kroz njih i gurajući ih s puta, dotrčao je do ruba vode, a odatle prema *embarcaderu* za broj osamdeset i dva. Kad je stigao onamo, brod je upravo odlazio, prema San Marcuoli i željezničkoj postaji.

Progurao se kroz gomilu japanskih turista do ruba kanala. Brod je projedrio pokraj njega i on je pogledom prešao preko putnika na palubi i onih unutra. Brod je bio pretrpan i većina ljudi na njemu bila je odjevena neobavezno. Konačno, na drugoj strani palube, Brunetti ugleda čovjeka u tamnom odijelu i bijeloj košulji. Upravo je palio cigaretu i okrenuo mu leđa kako bi bacio šibicu u kanal. Straga mu je glava izgledala jednako, ali Brunetti je znao da ne može biti siguran. Kad se muškarac okrenuo, Brunetti se zagledao u njegov profil, nastojeći ga zapamtiti. A zatim je brod kliznuo ispod mosta Rialto i muškarac mu je nestao iz vida.

14

Brunetti je učinio ono što bi svaki razuman čovjek učinio kad bi mu postalo jasno da je poražen - otišao je kući i nazvao svoju ženu. Kad su ga spojili s Paolinom sobom, na telefon se javila Chiara:

“Oh, *ciao, Papa*, trebao si biti s nama u vlaku. Zapeli smo kod Vincenze i morali smo ondje čekati gotovo puna dva sata. Nitko nije znao što se dogodilo, ali onda nam je kondukter rekao da se jedna žena bacila pod vlak između Vincenze i Verone, tako da smo morali čekati i čekati. Valjda su to morali počistiti, ha? Kad smo konačno krenuli, stajala sam na prozoru sve do Verone, ali nisam ništa vidjela. Misliš da su to tako brzo mogli počistiti?”

“Pretpostavljam da jesu, *cara*. Je li mama tamo?”

“Je, tu je, *Papa*. Ali možda sam gledala kroz prozor na pogrešnoj strani vagona, a sve je bilo s druge strane. Možda je o tome riječ?”

“Možda, Chiara. Daš mi *Mammu?*.”

“Oh, svakako, *Papa*. Tu je pokraj mene. Što misliš, zašto bi netko učinio takvo što, zašto bi se bacio pod vlak?”

“Vjerojatno zato jer njemu ili njoj netko nije dopuštao da razgovara s osobom s kojom je htio ili htjela razgovarati, Chiara.”

“Oh, *Papa*, ti si uvijek tako neozbiljan. Evo ti je.”

Neozbiljan? Neozbiljan? Njemu se činilo da je zvučao savršeno ozbiljno.

“*Ciao*, Guido,” reče Paola. “Upravo si je čuo? Naše je dijete lešinar.”

“Kad ste stigli?”

“Prije otprilike pola sata. Morali smo ručati u vlaku. Užas jedan. A što ti radiš? Jesi li pronašao *insalatu di calamari*!”

“Ne, upravo sam stigao kući.”

“S Mestra? Jesi li ručao?”

“Ne, morao sam nešto obaviti.”

“Pa, imaš tu *insalatu di calamari* u hladnjaku. Pojedi je danas ili sutra; po ovoj vrućini neće dugo izdržati.” Začuo je Chiarin glas u pozadini, a zatim ga Paola upita: “Dolaziš li sutra?”

“Ne, ne mogu. Identificirali smo tijelo.”

“Tko je on?”

“Mascari, Leonardo. On je direktor Veronske banke ovdje. Poznaješ li ga?”

“Ne, nikad nisam čula za njega. Je li Venecijanac?”

“Mislim da jest. Žena mu je Venecijanka.”

Opet je čuo Chiarin glas. Dugo je pričala. Zatim se opet javila Paola. “Oprosti, Guido. Chiara ide u šetnju, a nije mogla pronaći vestu.” Sama riječ još je više pojačala Brunettijevu svijest o vrućini u kojoj se kuhao u stanu, iako su svi prozori bili otvoreni.

“Paola, imaš li Padovanijev broj? Pogledao sam u telefonskom imeniku, ali nema ga nigdje na popisu.” Znao je da ga neće pitati što će mu njegov broj, tako da joj on objasni: “On je jedina osoba koja mi ovog trena pada na pamet, a koja bi mi mogla odgovoriti na pitanja o ovdašnjoj homoseksualnoj zajednici.”

“Već godinama je u Rimu, Guido.”

“Znam, znam, Paola, ali on dolazi ovamo svakih par mjeseci da obiđe umjetničke izložbe, a i njegova je obitelj još uvijek ovdje.”

“Pa, možda,” reče ona, uspijevajući zvučati kao da je uopće nije uspio razuvjeriti. “Pričekaj trenutak da uzmem adresar.” Spustila je slušalicu i dovoljno je dugo nije podigla da uvjeri Brunettija da je adresar u susjednoj sobi, možda čak i u susjednoj zgradi. Napokon se vratila. “Guido, njegov telefon je 5224404. Mislim da je još uvijek u telefonskom imeniku pod prezimenom ljudi koji su mu prodali tu kuću. Ako budeš razgovarao s njim, molim te, pozdravi ga.”

“Da, hoću. Gdje je Raffi?”

“Oh, nestao je onog trena kad smo spustili torbe na pod. Ne očekujem da ću ga vidjeti prije večere.”

“Pozdravi ga. Nazvat ću te tijekom tjedna.” Nakon što su si uzajamno obećali da će se nazivati i još jednog upozorenja da se u hladnjaku nalazi *insalata di calamari*, prekinuli su telefonsku vezu, a Brunetti pomisli kako je samo čudno to da muškarac ode na put, nema ga tjedan dana, i nijednom ne nazove svoju ženu. Možda je to, ako nisu imali djece, imalo nekakve veze, ali on je mislio da nema.

Nazvao je Padovanijev broj i dobio, što je u Italiji bio sve češći slučaj, telefonsku tajnicu koja mu je rekla da *professore* Padovani nije trenutno u mogućnosti doći do telefona, ali da će uzvratiti pozivom čim to bude moguće. Brunetti je ostavio poruku, u kojoj je zamolio *professore*a Padovanija da ga nazove, i spustio slušalicu.

Otišao je u kuhinju i izvadio sada već legendarnu *insalatu di calamari* iz hladnjaka. Skinuo je plastičnu foliju s vrha zdjele i prstima uzeo komadić lignje. Žvačući ga, izvadio je bocu Soava iz hladnjaka i natočio si čašu. S vinom u jednoj i *insalatom* u drugoj ruci, izašao je na terasu i oboje

spustio na nizak stakleni stolić. Sjetio se kruha, vratio se u kuhinju i uzeo jedan *panino*, a dok je bio ondje, prisjetivši se dobroga odgoja, uzeo je i vilicu iz najviše ladice.

Kad se ponovno našao na terasi, odlomio je komad kruha, stavio komadić lignje na njega i ubacio ga u usta. Naravno da su se u bankama poslovi obavljali i subotom - novac ne poznaje praznike. A svakako, tkogod radio vikendom, taj ne bi želio da ga prekidaju telefonskim pozivima, tako da je rekao da je riječ o pogrešnom broju, a zatim se nije javio na sljedeći poziv. Tako da ga se ne ometa u radu.

U salati je bilo malo više celera nego što je njemu odgovaralo, tako da je vilicom odgurivao sićušne kockice na rub zdjele. Natočio si je još vina i razmišljao o *Bibliji*. Negdje, a mislio je da je to u evanđelju po Marku, ima ulomak o tome kako je Isus nestao na povratku u Nazaret nakon što su ga prvi put doveli u Jeruzalem. Marija je mislila kako je s Josipom, kako putuje s muškarcima, a taj sveti čovjek je vjerovao da je momak sa svojom majkom i ženama. Sve dok njihov karavan nije stao i dok nisu međusobno progovorili i ustanovili da nigdje ne mogu pronaći Isusa; ispostavilo se da se vratio natrag u Jeruzalem, propovijedati u Hramu. Veronska banka vjerovala je da je Mascari u Messini; iz toga proizlazi da je ured u Messini vjerovao kako je Mascari negdje drugdje ili bi, u protivnom, jamačno nazvali da provjere.

Vratio se u dnevnu sobu i pronašao jednu Chiarinu bilježnicu na stolu, ostavljenu ondje pod hrpom olovaka i bojica. Prelistao ju je na brzinu; budući da je bila prazna, a svidio mu se crtež Mickeya Mousea na naslovnici, uzeo ju je, kao i jednu od olovaka na stolu.

Počeo je, nepovezano sastavljati popis stvari koje mora obaviti u ponedjeljak ujutro. Provjeriti Veronsku banku i

vidjeti kamo je Mascari trebao otputovati, a zatim nazvati tu banku da bi otkrio razlog koji su izmislili zašto se nije pojavio. Otkriti zašto nema napretka oko pronalaženja odakle potječu cipele i haljina. Početi kopati po Mascarijevoj prošlosti, i intimnoj i novčarskoj. I baciti još jedan pogled na razudbeno izvješće, ima li ikakvog spomena tih obrijanih nogu. Također je morao ustanoviti što je Vianello uspio doznati o *Legi* i o *avvocatu*. Santomauru.

Začuo je zvonjavu telefona i, nadajući se da je to Paola, iako je znao da ne može biti, ušao unutra da podigne slušalicu.

“*Ciao*, Guido, Damiano je. Primio sam tvoju poruku.”

“Professore?” upita Brunetti.

“Ah, to,” odgovori mu novinar kao da to uopće nije bitno. “Svidjelo mi se kako to zvuči, tako da to iskušavam na svojoj telefonskoj tajnici ovoga tjedna. Zašto? Ne sviđa ti se?”

“Naravno da mi se sviđa,” začuje Brunetti svoj vlastiti glas. “Zvuči sjajno. Ali čega si ti to profesor?”

S Padovanijeve strane žice zračila je duga tišina.

“Jednom sam održao niz predavanja o slikarstvu u jednoj djevojačkoj školi, još sedamdesetih. Misliš da se to ne računa?”

“Pretpostavljam da ne,” prizna Brunetti.

“Pa, možda je vrijeme da promijenim poruku. Što misliš da stavim: *commendatore*? *Commendatore* Padovani? Da, mislim da mi se to sviđa. Da promijenim poruku pa da me ti opet nazoveš?”

“Ne, bolje ne, Damiano. Želio bih s tobom porazgovarati o nečem drugom.”

“I ja bih. Ionako mi treba cijela vječnost da promijenim poruku. Ima toliko dugmadi koje valja pritisnuti. Prvi put kad sam mijenjao poruku, snimio sam samog sebe

kako proklinjem taj stroj. Tjedan dana mi nitko nije ostavio poruku, sve dok nisam pomislio da stvar ne radi i sam sebe nazvao iz telefonske govornice. Bože sačuvaj, kako li je samo taj stroj prost. Odjurio sam kući i odmah zamijenio poruku. Ali još uvijek je vrlo zbunjujuća. Siguran si da me ne želiš nazvati za dvadesetak minuta?"

"Ne, siguran sam, Damiano. Imaš li sada vremena za razgovor sa mnom?"

"Za tebe, Guido, ja sam, kao što jedan engleski pjesnik kaže u potpuno drukčijem kontekstu, 'slobodan kao cesta, nezadrživ poput vjetra'."

Brunetti je znao da bi ga trebao upitati koji je to pjesnik, ali nije. "Možda će potrajati. Imaš li vremena naći se sa mnom na večeri?"

"A što je s Paolom?"

"Otišla je s djecom u planine."

Padovani je na trenutak zašutio, tako da je zavládala tišina koju je Brunetti mogao jedino protumačiti kao duboko razmišljanje. "Imam ovdje jedan slučaj ubojstva, a hotel sam rezervirao još davno, prije nekoliko mjeseci, tako da su Paola i klinci otišli u Bolzano. Ako uspijem riješiti ovaj slučaj na vrijeme, doći ću za njima. Zato sam te i nazvao. Pomislio sam da bi mi ti mogao pomoći."

"Okó ubojstva? Oh, kako je to uzbuđljivo. Otkako je ovog AIDS-a, tako se rijetko družim sa zločincima."

"Ah, da," reče Brunetti, trenutno ne mogavši se sjetiti odgovoriti mu iša drugo. "Hoćemo li se naći na ručku? Gdjegod želiš."

Padovani je o ovome razmišljao punu minutu, pa reče: "Guido, sutra se vraćam u Rim, a imam kuću punu hrane. Bi li ti smetalo da dođeš do mene da to dokrajčimo? Neće biti ništa posebno, samo tjestenina i što već nađem uz to."

"To bi bilo sjajno. Kaži mi gdje živiš."

“Dolje u Dorsoduru. Znaš li gdje je Ramo dietro gl’ Incurabili?”

Bio je to mali *campo* s radećim vodoskokom, odmah iza Zattere. “Da, znam.”

“Prođi pokraj vodoskoka, okreni se prema malom kanalu, i to su ti prva vrata zdesna.” Daleko jasnije nego davanje kućnog broja ili imena ulice, ovo bi bez ikakvih poteškoća dovelo bilo kojeg Venecijanca do tražene kuće.

“Dobro, u koje vrijeme?”

“Osam.”

“Smijem li ponijeti štogod sa sobom?”

“Apsolutno ništa. Štogod doneseš, morat ćemo to pojesti, a ja ovdje ionako imam dovoljno hrane za cijelu nogometnu momčad. Ništa. Molim te.”

“U redu. Vidimo se u osam. I hvala ti, Damiano.”

“Sa zadovoljstvom. O čemu želiš razgovarati? Ili, bolje rečeno, o ‘kome’? Ovako mogu prelistati svoje pamćenje, ili čak mogu obaviti i nekoliko telefonskih razgovora.”

“O dvojici. Leonardo Mascari.”

“Nikad čuo za njega,” upadne mu u riječ Padovani.

“I Giancarlo Santomauro.”

Padovani zazviždi. “Dakle, vi ste se ljudi konačno sudarili s *avvocatom* svecem, ha?”

“Vidimo se u osam,” reče Brunetti.

“Šalim se,” reče Padovani smijući se i spusti slušalicu.

U osam navečer, Brunetti, svježe istuširan i obrijan i s bocom Barbere u ruci, pozvonio je na zvono desno od malog vodoskoka u Ramo dietro gl’ Incurabili. Pročelje zgrade, koja je imala samo jedno zvono i što je, samo po sebi, bilo vjerojatno jedno od najvećih raskoši, samostojeća zgrada u vlasništvu jedne jedine osobe, bilo je prekriveno jasminovim granama koje su izrastale iz dva lonca od terakote s obje

strane vrata i ispunjavale zrak miomirisom. Padovani gotovo istoga trena otvori vrata i pruži ruku Brunettiju. Stisak ruke bio je topao i čvrst, i on, još uvijek držeći Brunettijevu ruku, uvuče ga unutra. "Skloni se s vrućine. Sigurno sam sišao s uma kad idem u Rim po ovoj vrućini, ali barem mi je stan ondje klimatiziran."

On pusti Brunettijevu ruku i stupi korak unatrag. Neizbježno, kao bilo koja dvojica ljudi koji se nisu duže vrijeme vidjeli, pokušali su, a da se to ne uoči, vidjeti kakve su se promjene dogodile. Je li se udebljao, smršavio, posjedio, ostario?

Brunetti, shvativši da Padovani i dalje izgleda kao zdepasti huligan, što ovaj vrlo očito nije bio, osvrne se po prostoriji u kojoj su stajali. Središnji se prostor uzdizao dva kata uvis do krova u kojeg su bili ugrađeni svjetlarnici. Ovaj otvoreni prostor bio je s tri strane okružen otvorenom *loggiom* do koje se stizalo drvenim stubama. S četvrte strane bio je zatvoren, i ondje se jamačno nalazila spavaonica.

"Što je to bilo, spremište za čamce?" upita Brunetti, prisjetivši se malog kanala koji je završavao gotovo pred vratima. Čamce koje su dopremali na popravak moglo se lako uvući unutra.

"Bravo. Da. Kad sam je kupio, još uvijek su ovdje proizvodili čamce, a na krovu su bile rupe veličine lubenica."

"Koliko dugo je već imaš?" upita Brunetti, ogledajući se po prostoriji i grubo procjenjujući količinu rada i novca uloženog u to mjesto kako bi poprimilo svoj današnji izgled.

"Osam godina."

"Dosta si toga napravio. I imaš sreće što nemaš susjede." Brunetti mu preda bocu zamotan u bijeli papir.

"Rekao sam ti da mi ništa ne donosiš."

"Neće se pokvariti," s osmijehom reče Brunetti.

“Hvala ti, ali nisi trebao,” reče Padovani, iako je bilo nezamislivo da se gost na večeri pojavi bez dara, kao što je bilo nezamislivo i to da domaćin posluži nareske i ukiseljeno povrće. “Osjećaj se kao kod kuće i razgledaj malo dok ja provjerim kako napreduje večera,” reče Padovani, okrećući se prema mutno ostakljenim vratima koja su vodila u kuhinju. “Stavit ću led u vjetro u slučaju da poželiš popiti nešto.”

Nestao je iza vrata, a Brunetti začuje poznato zveckanje posuđa i poklopaca, kao i zvuk tekuće vode. Spustio je pogled i opazio da je pod obložen tamnim hrastovim parketom; ugledavši zacrnjeni polukrug na podu ispred ognjišta, Brunetti osjeti nelagodu, jer nije bio siguran odobrava li stavljanje udobnosti ispred opreza ili ne odobrava li uništavanje takve savršene površine. Dugačka drvena greda bila je ugrađena u gips iznad kamina, a na njoj je plesala šarolika parada keramičkih likova iz *Commedije dell' Arte*. Dva su zida bila ispunjena slikama; nitko nije ni pokušao poredati ih po stilovima ili školama: visjele su na zidovima i borile se za promatračev pogled. Istančanost konkurencije dokazivala je ukus s kojim su bile birane. Uočio je Guttosa, slikara kojeg nikad nije previše volio, i Morandija, kojeg jest. Bila su tu i tri Ferruzzija, i svi su predstavljali živa svjedočanstva ljepote grada. Zatim, malo lijevo od kamina, jedna Madonna, očito firentinska i vjerojatno iz petnaestog stoljeća, koja je s obožavanjem gledala na još jedno ružno djetesce. Jedna od tajni koju Paola i Brunetti nikad nisu nikome otkrili bila je ta da su već desetljećima tragali za najružnijim djetetom - Kristom u zapadnjačkoj umjetnosti. Trenutno je prvo mjesto držalo izuzetno mrzovoljno dijete iz sobe broj trinaest Pinacotece di Siena. Iako djetesce ispred Brunettija očito nije bilo lijepo, naslov u Sieni nije bio ugrožen. Uzduž jednog zida protezala

se duga polica od izrezbarena drveta koja je nekad jamačno spadala u kakav ormar ili komodu. Na njoj se nalazio niz žarko obojenih keramičkih zdjela koje su njihov strogo geometrijski oblik i zavojita kaligrafija označivali kao islamske.

Vrata se otvoriše i Padovani se vrati u sobu. “Zar nećeš ništa popiti?”

“Ne, dovoljna će biti čaša vina. Ne volim piti kad je ovako vruće.”

“Znam što hoćeš reći. Ovo je, nakon tri godine, prvo ljeto koje provodim ovdje, a već sam zaboravio kako to može biti gadno. Ima noći kad je oseka tako niska, a ja sam s druge strane kanala, da mi se čini da će mi pozliti od smrada.”

“Zar ne dopire ovamo?” upita Brunetti.

“Ne, Canale della Giudecca je sigurno dublji ili brže teče, ili već nešto. Ovdje ne smrdi. Barem zasad još ne. Ako nastave produbljivati kanale kako bi oni čudovišni tankeri - kako ih ono zovu, supertankeri? - mogli prići bliže, onda sam Bog zna što će se dogoditi s lagunom.”

Ne prestajući govoriti, Padovani odšeta do dugog drvenog stola postavljenog za dvoje i napuni dvije čaše vinom iz boce Dolcetta koja je stajala ondje, već otvorena. “Ljudi misle da će ovaj grad skončati u nekoj velikoj poplavi ili prirodnoj katastrofi. Mislim da je odgovor puno jednostavniji,” reče on, vrativši se do Brunettija i pružajući mu čašu.

“A to je?” upita Brunetti; gucnuo je vino, i ono mu se svidje.

“Mislim da smo ubili mora, i samo je pitanje vremena kad će ona početi zaudarati. A budući da je laguna tek slijepo crijevo Jadrana, koji je isto tako slijepo crijevo Sredozemnog mora, koje je... pa, razumiješ što želim reći. Mislim da će

voda jednostavno umrijeti, i onda ćemo biti prisiljeni ili otići iz grada ili zatrpati kanale, u kojem slučaju ionako neće više imati smisla živjeti ovdje.”

Bila je to teorija iz romana, svakako ništa sumornija od mnogih koje je bio čuo, od mnogih u koje je napola vjerovao. Svi su pričali, cijelo vrijeme, o neizbježnoj propasti grada, cijena stanova se podvostručivala svakih nekoliko godina, a najamnine za one koji su bili na raspolaganju nastavile su rasti više nego što je prosječni radnik mogao platiti. Venecijanci su kupovali i prodavali nekretnine tijekom križarskih ratova, za vrijeme kuge i tijekom raznih okupacija stranih vojska, tako da se čovjek slobodno mogao okladiti da će to nastaviti činiti bez obzira na to kakav ih ekološki holokaust očekivao.

“Sve je spremno,” objavi Padovani, sjedeći u jednom od debelih naslonjača. “Sve što moram napraviti jest to da ubacim tjesteninu. Ali, barem mi natukni što želiš, tako da imam o čemu razmišljati dok je miješam.”

Brunetti sjedne na sofu nasuprot njemu. Gucne još malo vina, a zatim, pažljivo birajući riječi, počne pričati. “Imam razloga vjerovati da Santomauro održava vezu s transvestitskom prostitutkom koja živi i, očito, radi u Mestrama.”

“Kako to misliš, održava vezu’?” upita ga Padovani ravnodušno.

“Seksualno,” jednostavno mu odgovori Brunetti. “Ali također tvrdi da je njegov odvjetnik.”

“Jedno nužno ne isključuje ono drugo, zar ne?”

“Ne. Teško. Ali budući da sam ga pronašao u društvu toga mladog čovjeka, on me pokušao spriječiti u tome da ga ispitam.”

“Koga?”

“Mladića.”

“Shvaćam,” reče Padovani. “Još nešto?”

“Drugo ime koje sam ti spomenuo, Leonardo Mascari, jest ime čovjeka kojeg smo pronašli u polju u Mestrama u ponedjeljak.”

“Transvestita?”

“Tako barem izgleda.”

“I kakva tu veza postoji?”

“Mladić, Santomaurov klijent, nijekao je da prepoznaje Mascarija. Ali prepoznao ga je.”

“Kako znaš?”

“Morat ćeš mi to vjerovati, Damiano. Znam. Vidio sam to previše puta, pa da to ne mogu prepoznati. Prepoznao ga je na slici, a zatim se pretvarao da nije.”

“Kako se zove taj mladić?” upita Padovani.

“Ne smijem ti to reći.” Zavlada tišina.

“Guido,” konačno reče Padovani, naginjući se naprijed. “Znam popriličan broj tih momaka u Mestrama. Nekad sam ih poznavao gotovo sve. Ukoliko želiš da ti poslužim kao savjetnik za pederska pitanja u ovome” - rekao je to bez imalo ironije ili zlobe - “onda moram znati njegovo ime. Uvjeravam te da bilo što što mi kažeš neće nigdje biti ponovljeno, ali ne mogu uspostaviti nikakve veze ukoliko mi ne kažeš njegovo ime.” Brunetti je i dalje šutio. “Guido, ti si nazvao mene. Ja nisam zvao tebe.” Padovani ustane. “Idem staviti tjesteninu u vodu. Petnaest minuta?”

Dok je čekao da se Padovani vrati iz kuhinje, Brunetti je pregledao knjige koje su ispunjavale jedan cijeli zid. Izvukao je jednu o kineskoj arheologiji, ponio je sa sobom do sofe i prelistavao je sve dok nije čuo kako se otvaraju vrata i podigao pogled kako bi ugledao Padovanija kako se vraća u sobu.

“*A tavola, tutti a tavola. Mangiamo*” zatim Padovani. Brunetti zatvori knjigu, položi je na sofu i ode zauzeti mjesto

za stolom. "Sjedni onamo, slijeva," reče Padovani. Spustio je zdjelu na stol i istoga trena počeo trpati tjesteninu na tanjur ispred Brunettija.

Brunetti spusti pogled, čekajući da Padovani i sebe posluži, pa počne jesti. Rajčica, luk, komadići slanine i možda mrvičak feferona, sve to preliveno preko *penna rigata*, njegove omiljene sušene tjestenine.

"Dobro je," reče on iskreno. "Sviđaju mi se feferoni."

"Oh, dobro. Nikad nisam siguran hoće li ljudi pomisliti da je preljuto."

"Ne, savršeno je," reče Brunetti i nastavi jesti. Kad je ispraznio tanjur, a Padovani ga opet punio, Brunetti reče: "On se zove Francesco Crespo."

"Mogao sam si i misliti," reče Padovani s umornim uzdahom. A zatim, zvučeći mnogo zainteresiranije, upita: "Siguran si da nema previše feferona?"

Brunetti odmahne glavom i opet počisti tanjur, a zatim dlanovima prekrije tanjur u trenutku kad je Padovani posegnuo za loncem.

"Bolje uzmi. Gotovo da i nema ništa više od toga," ustrajao je Padovani.

"Ne, stvarno, Damiano."

"Kako hoćeš, ali nemoj da Paola kasnije mene optuži da sam kriv zato što si na smrt izgladnio dok nje nije bilo kod kuće." On pokupi dva tanjura, stavi ih u zdjelu i vrati se u kuhinju.

Još dvaput je odlazio u i vraćao se iz kuhinje prije nego što je sjeo. Prvi put, donio je malu pečenu od mljevenih purećih prsa zamotanu u slaninu i okruženu krumpirićima, i drugi put tanjur pečene paprika prelive maslinovim uljem i veliku zdjelu salate od miješanog povrća. "To je sve što ima," reče on sjedajući, a Brunetti posumnja kako bi to morao shvatiti kao ispriku.

Brunetti uzme pečenu i krumpiriće i započne jesti.

Padovani im napuni čaše i također se posluži puretinom i krumpirićima. "Crespo je, mislim, podrijetlom iz Mantove. Preselio se u Padovu prije otprilike četiri godine kako bi studirao farmaciju. Ali ubrzo je naučio da je život mnogo zanimljiviji ako slijedi svoju prirodnu sklonost; tako je postao kurva i uskoro je otkrio da je najbolji način bavljenja tim poslom da si pronađe starijeg muškarca koji će ga izdržavati. Kao i obično: stan, auto, mnogo novca za odjeću, a zauzvrat, sve što je morao činiti bilo je to da bude ondje kad čovjek koji plaća račune uspije pobjeći iz banke, ili sa sjednice gradskoga vijeća, ili od svoje žene. Mislim da je u to doba imao samo osamnaest godina. I bio je vrlo, vrlo zgodan." Padovani zastane s vilicom u zraku. "Zapravo, podsjetio me na Caravaggiova Bacchusa: prekrasan, ali previše iskusan i baš na rubu pokvarenosti."

Padovani ponudi paprike Brunettiju, i sam stavi nekoliko u svoj tanjur. "Posljednje što sam čuo o njemu iz prve ruke bilo je to da se spetljao s nekim računovođom iz Trevisa. Ali Franco se nikad nije mogao suzdržati od zastranjivanja, pa ga je računovođa izbacio iz kuće. Izmlatio ga je, mislim, pa ga onda bacio iz kuće. Ne znam kad je počeo s transvestizmom; takvo što me nikada ni najmanje nije zanimalo. Zapravo, valjda to nikad nisam razumio. Ako želiš biti sa ženom, onda si nabavi ženu."

"Možda je to način da se čovjek samozavara, da samog sebe uvjeri da je to žena," predloži Brunetti, upotrijebivši Paolinu teoriju, ali misleći, sada, kako ima smisla.

"Možda. Ali kako je to tužno, ha?" Padovani odgurne tanjur u stranu i zavalj se u stolcu. "Hoću reći, cijelo se vrijeme sami zavaravamo o tome kako nekoga volimo, ili o tome zašto nekoga volimo, ili zašto nekoga lažemo da ga volimo. A čovjek bi pomislio kako bismo barem sa samima

sobom mogli biti iskreni i reći samima sebi s kime želimo otići u krevet. Toga ima, čini se, malo previše.” On izmješa salatu, lagano je zasoli, velikodušno je zalije maslinovim uljem, a zatim pljusne ocat po njoj.

Brunetti mu doda svoj tanjur i prihvati čisti tanjur za salatu koji mu je dao umjesto prethodnog. Padovani gurne zdjelu prema njemu. “Posluži se. Nema deserta. Samo voće.”

“Drago mi je što se nisi uopće trudio,” reče Brunetti, a Padovani prasne u smijeh.

“Pa, stvarno sam sve ovo imao kod kuće. Osim voća.”

Brunetti uzme vrlo malo salate; Padovani uzme još manje.

“Što još znaš o Crespu?” upita Brunetti.

“Čuo sam da se oblači kao žensko i da se predstavlja kao Francesca. Ali nisam znao da je završio na Via Cappuccina. Ili su to javni perivoji na Mestrama?” upita on.

“Oboje,” odgovori Brunetti. “I ne znam je li završio ondje. Adresa koju sam dobio bila je vrlo dobra, a njegovo je ime bilo na vratima.”

“Bilo čije ime može biti na vratima. Pitanje je tko plaća najamninu,” reče Padovani, očito mnogo iskusniji u tim stvarima.

“Pretpostavljam da si u pravu,” reče Brunetti.

“Ne znam puno više o njemu. Nije loš čovjek, barem nije bio loš dok sam ga poznao. Ali je puzavac i lako se da zavesti. Takve se stvari ne mijenjaju - dakle, vjerojatno će ti lagati ako mu se učini da iz toga može izvući ikakvu prednost.”

“Kao i većina ljudi s kojima imam posla,” reče Brunetti.

Padovani se nasmiješi i doda: “Kao i većina ljudi s kojima imamo posla cijelo vrijeme.”

Brunetti se morao nasmijati sumornoj istini u tome što je rekao.

“Donijet ću voće,” reče Padovani, poslagavši na hrpu njihove tanjure za salatu i odnoseći ih sa stola. Brzo se vratio s blijedoplavom keramičkom zdjelom u kojoj je bilo šest savršenih breskvi. Dodao je Brunettiju još jedan od tanjurića i spustio zdjelu ispred njega. Brunetti uzne jednu od breskvi i počne je guliti nožem i vilicom.

“Što mi možeš reći o Santomauru?” upita on, ogulivši breskvu; nije skidao pogled s nje.

“Misliš, o predsjedniku, ili kako već on samoga sebe naziva, *Lege della Moralita*?” upita Padovani, naglašeno sumornim glasom izgovarajući posljednje riječi.

“Da.”

“Znam o njemu dovoljno da te uvjerim da je, u određenim krugovima, objavljivanje *Lege* i njene svrhe dočekano s istim oduševljenjem s kojim smo mi nekad gledali Rocka Hudsona kako osvaja Doris Day ili s kojim danas gledamo neke od ratobornijih filmskih pojava izvjesnih živućih glumaca, i naših i američkih.”

“Misliš, to svi znaju?”

“Pa, i da i ne. Za većinu nas, da, ali mi još uvijek poštujemo pravila lijepog ponašanja, za razliku od političara, i mi izvan škole ne pričamo priče jedni o drugima. A kad bismo to činili, ne bi preostao nitko tko bi vodio vladu ili, što se toga tiče, Vatikan.”

Brunettiju je bilo drago što vidi da na površinu opet izranja pravi Padovani, pa, taj živahni brbljavac za kojeg je Brunetti vjerovao da je pravi Padovani.

“Ali nešto takvo, kao *Lega*? Zar je moglo proći nešto tako neukusno?”

“To je odlično pitanje. Ali, ako baciš pogled na povijest *Lege*, vjerujem da ćeš otkriti da je u danima njenog

djetinjstva Santomauro bio ništa više od *eminence grise* toga pokreta. U stvari, mislim da njegovo ime nije ni bilo povezano s njom, ni u kakvom službenom obliku, sve do prije dvije godine, a on nije postao glavni sve do prošle godine, kad je bio izabran za domaćicu ili ravnateljicu, ili kako se god njihov vođa nazivao. *Grand priore*? Nešto pretenciozno, slično tome.”

“Ali, zašto nitko nije ništa rekao onda?”

“Mislim da je to zato jer je većini nas draže smatrati *Legu* šalom. Mislim da je to vrlo ozbiljna pogreška.” U glasu mu se osjetila nota neuobičajene ozbiljnosti.

“Zašto to kažeš?”

“Zato jer mislim da je politički val budućnosti u skupinama poput *Lege*, skupinama kojima je cilj raskomadati krupnije skupine, razbiti veće cjeline u manje. Pogledaj samo istočnu Europu i Jugoslaviju. Pogledaj samo naše vlastite političke *lege*, koje opet žele rascjepkati Italiju na hrpu malih, nezavisnih jedinica.”

“Da možda ne pretjeruješ, Damiano?”

“Naravno da je i to moguće. *Lega della Moralita* isto tako može biti gomila bezopasnih starih dama koje se vole sastajati i razgovarati o onim starim dobrim vremenima. Ali, tko zna koliko članova imaju? Što su njihovi stvarni planovi?”

U Italiji, teorije zavjere upijaju se s majčinim mlijekom, i nijedan Talijan nikad se nije izliječio od nagona da posvuda vidi zavjere. Slijedom toga, svaka skupina koja bi na bilo koji način oklijevala s otkrivanjem same sebe odmah bi bila osumnjičena za sve i svašta, kao što su bili isusovci, kao što su Jehovini svjedoci. Kao što isusovci još uvijek jesu, ispravi se Brunetti. Iz zavjere se svakako rađala tajnost, ali Brunetti nije htio popuštiti pretpostavku da se i obrnuto događa, a tajnost je uvjetovala zavjeru.

“Pa?” potakne ga Padovani.

“Što - pa?”

“Koliko ti znaš o *Legi*?”

“Vrlo malo,” prizna Brunetti. “Ali ako bih morao biti sumnjičav prema njima, ne bih bio proučavao njihove ciljeve; pozabavio bih se njihovim financijama.” Tijekom dvadeset godina policijskog staža, Brunetti je oblikovao nekoliko pravila, ali jedno od njih je svakako bilo to da visoka načela ili politički uzori rijetko motiviraju ljude tako snažno kao što to čini žudnja za novcem.

“Sumnjam da bi Santomauro bio zainteresiran za išta tako prozaično poput novca.”

“Dami, novac svakoga zanima, a većinu ljudi novac motivira.”

“Bez obzira na motive ili ciljeve možeš biti siguran da, ako se Giancarlo Santomauro zanima za rukovođenje tom skupinom, tu nešto smrdi. Nije mnogo, ali je izvjesno.”

“Što znaš o njegovom privatnom životu?” upita Brunetti, razmišljajući o tome kako ‘privatno’ zvuči daleko pristojnije nego ‘seksualno’, što je, zapravo, značilo.

“Sve što znam jest ono što je naznačeno, implicirano u primjedbama i osvrtima. Znaš kako je.” Brunetti kimne. Naravno da je znao. “Onda ono što znam, što, ponavljam, zapravo i ne *znam* - iako znam - jest to da voli dječake, što mlađe, to bolje. Ako provjeriš njegovu prošlost, vidjet ćeš da je putovao u Bangkok najmanje jednom godišnje. Bez neopisive *signore* Santomauro, žurno dodajem. Ali posljednjih nekoliko godina nije odlazio onamo. Nemam objašnjenja za to, ali znam da se takvi ukusi ne mijenjaju, ne nestaju, i ne može ih se zadovoljiti ikako drukčije do li ispunjenjem onog za čim žudi.”

“Koliko je to, ovaj, dostupno ovdje?” Zašto li je s Paolom bilo tako lako razgovarati o nekim stvarima, a s drugim ljudima tako teško?

“Poprilično, iako su prava središta Rim i Milano.”

Brunetti je o tome bio čitao u policijskim izvješćima. “Filmovi?”

“Filmovi, svakako, ali i ono pravo, za one koji su spremni dobro platiti za to. I upravo sam kanio dodati, za one koji su spremni izložiti se opasnosti, ali stvarno se ne može reći da postoji ikakva opasnost, barem ne danas.”

Brunetti spusti pogled u svoj tanjur i vidje da je breskva ondje, oguljena, ali netaknuta. Nije ju želio.

“Damiano, kad kažeš, ‘dječaci’, imaš li na umu određenu dob?”

Padovani se nasmiješi. “Znaš, Guido, imam čudan osjećaj da je tebi zbog svega ovog izuzetno neugodno.” Brunetti ne reče ni riječ. “‘Dječak’ može značiti dvanaest godina, ali isto tako i deset.”

“Oh.” Zavlada je tišina, koja je potrajala, a zatim Brunetti upita: “Jesi li siguran za Santomaura?”

“Siguran sam da ga takav glas prati, i teško da je to pogrešan glas. Ali nemam ni dokaza, ni svjedoka, nikoga tko bi se ikad zakleo da je to istina.”

Padovani ustane od stola i prijeđe na drugu stranu prostorije do niske komode s bocama nagomilanim na jednoj strani njene plohe. “*Grappu?*” upita on.

“Molio bih.”

“Imam jednu s okusom krušaka. Hoćeš li kušati?”

“Da.”

Brunetti mu se priključi na tom kraju prostorije, uzme čašu koju mu ponudi Padovani, i ode natrag do sofe. Padovani se vrati do svog stolca, ponijevši bocu sa sobom.

Brunetti lizne *grappu*. Nisu to bile kruške, već breskve. “Preslaba je,” reče Brunetti.

“*Grappa?*” upita Padovani, iskreno zbunjen.

“Ne, veza između Crespa i Santomaura. Ako Santomauro voli dječake, onda je Crespo vjerojatno tek njegov pravni klijent i ništa više od toga.”

“Što je savršeno moguće,” reče Padovani glasom koji je govorio kako misli da nije.

“Znaš li ikoga tko bi ti mogao dati detaljnije obavijesti o obojici?” upita Brunetti.

“O Santomauru i Crespu?”

“Da. I o Leonardu Mascariju, također, ako postoji ikakva veza između njih.”

Padovani pogleda na sat. “Prekasno je da zovem ljude koje poznajem.” Brunetti također pogleda na sat i vidje da je tek deset i petnaest. Zar su to opatice?

Padovani opazi njegov pogled i nasmije se. “Ne, Guido, svi su već izašli van u provod, noćni život. Ali nazvat ću ih iz Rima sutra i vidjeti što znaju i mogu li saznati išta.”

“Volio bih kad nitko od njih dvojice ne bi saznao da se raspitujemo o njima.” Bila je to ljubazna molba, ali istodobno ukočena i nezgrapna.

“Guido, bit će to kao kad paučina leti zrakom. Svatko tko poznaje Santomaura bit će presretan prenijeti dalje štogod zna ili je čuo o njemu, i možeš isto tako biti siguran da on ništa od toga neće saznati. Sama pomisao na to da bi on mogao biti upleten u nešto gadno bit će izvor škakljivog užitka ljudima na koje mislim.”

“To je to, Damiano. Ne želim da se o tome priča, osobito o tome da bi on mogao biti upleten u nešto, i to nešto gadno.” Znao je da zvuči oštro kad je to izgovorio, tako da se nasmiješio i pružio čašu da mu Padovani natoči još malo *grappe*.

Tračer je nestao i njegovo je mjesto zauzeo novinar. “U redu, Guido. Neću se okolo igrati s tim, možda ću nazvati neke ljude, ali trebao bih imati nekakve obavijesti o njemu najkasnije u utorak ili srijedu.” Padovani si je natočio još jednu čašu *grappe* i pijuckao iz nje. “Trebao bi se pozabaviti *Legom*, Guido, odnosno barem njenim članstvom.”

“Oni te stvarno zabrinjavaju, zar ne?” upita Brunetti.

“Zabrinjava me svaka skupina koja pretpostavlja za sebe da je nadređena, na bilo koji način, drugim ljudima.”

“Kao što je policija?” upita Brunetti s osmijehom na licu, pokušavajući razvedriti drugog čovjeka.

“Ne, ne kao što je policija, Guido. Nitko ne vjeruje da su oni nadređeni, a sumnjam da većina tvojih ljudi također vjeruje u to.” Iskapio je svoju čašu, ali više je nije punio. Umjesto toga, on spusti i čašu i bocu na pod pokraj stolca. “Uvijek mi padne na pamet Savonarola,” reče on. “Počeo je s tim da je želio stvari napraviti boljima, ali mu je jedino padalo na pamet da uništi sve s čime se ne slaže. Na kraju, mislim da su svi fanatici nalik njemu, čak i ekolozi i feministkinje. Krenu s tim da žele bolji svijet, a na koncu završe želeći s ovoga svijeta ukloniti sve što ne odgovara njihovoj zamisli boljeg svijeta. Kao i Savonarola, svi će oni skončati na lomači.”

“I što onda?” upita Brunetti.

“Oh, valjda ćemo se mi preostali nekako uspjeti izvući iz nevolje.”

Nije to baš sličilo filozofskoj potvrdi, ali Brunetti je to shvatio kao dovoljno optimističnu primjedbu s kojom valja zaključiti večer. Ustao je, izrekao obvezne fraze domaćinu i otišao kući u svoju bijeloudovačku postelju.

15

Jedan od razloga zašto je Brunetti bio neodlučan otići u planine bio taj što je te nedjelje bio njegov red da obiđe majku; on i njegov brat Sergio naizmjenice su vikendom ili, kad je trebalo, jedan umjesto drugog odlazili do nje. Ali ovog vikenda su Sergio i njegova obitelj bili na Sardiniji, tako da je tu bio samo Brunetti. Naravno, bilo je svejedno hoće li otići ili ne, ali ipak su i on i Sergio odlazili do nje. Zato jer se nalazila u Miri, mjestu oko deset kilometara udaljenom od Venecije, morao je poći autobusom, a zatim ili uzeti taksi ili dugo pješački do *Case di Riposo*.

Znajući da mora ići, loše je spavao, budila su ga sjećanja, vrućina i komarci koje ništa nije moglo zadržati vani. Konačno se probudio oko osam sati, s istom odlukom koju je morao donositi svake druge nedjelje: ići prije ili poslije ručka. Kao i sam posjet, to uopće nije bilo bitno, i danas je na to utjecala samo vrućina. Ako bude čekao do poslijepodne, vani će biti jedino paklenije, tako da je odlučio krenuti odmah.

Napustio je kuću prije devet, odšetao do Piazzale Roma i srećom stigao tamo prije nego što je autobus za Miru krenuo. Budući da je bio jedan od posljednjih ljudi koji je ušao u autobus, stajao je i drmusao se tijekom vožnje, kad je

autobus prelazio preko mosta i ušao u labirint nadvožnjaka kojima je promet tekao iznad ili oko Mestra.

Neka od lica u autobusu bila su mu poznata; često bi neki od njih podijelili račun za taksi od postaje do Mire ili, po ljepšem vremenu, zajedno pješačili od postaje, rijetko razgovarajući o ičemu drugom osim o vremenu. Šestoro ljudi sišlo je s autobusa na glavnoj postaji; dvije žene bile su mu poznate, tako da se njih troje brzo dogovorilo da zajednički uzmu taksi. Kako u taksiju nije bilo klima-uređaja, svi su mogli razgovarati o vremenu, i svima je bilo drago što ih je taj razgovor opustio.

Ispred *Case di Riposo*, svatko je izvadio pet tisuća lira. Vozač nije uključio taksimetar; svi koji su dolazili ovamo znali su cijenu.

Ušli su zajedno, Brunetti i te dvije žene, još uvijek se nadajući da će vjetar promijeniti smjer ili pasti kiša, i dalje se čudeći ovakvom ljetu kakvo do sad još nisu doživjeli, i što će se dogoditi seljacima ako uskoro ne padne kiša?

Znao je put, popeo se pješice na treći kat, a njegove dvije suputnice odvojile su se na drugom katu, gdje je bio odjel za muškarce. Na vrhu stubišta, ugledao je Suor' Immacolatu, njegovu omiljenu časnu koja je radila ondje.

"*Buon giorno, dottore,*" reče ona, smiješeći mu se i približavajući mu se hodnikom.

"*Buon giorno, sestro,*" reče on. "Izgledate vrlo svježe, kao da Vas ova vrućina uopće ne smeta."

Ona se na to nasmiješi, kao što se nasmiješila svaki put kad bi se on šalio s njom. "Ah, vi sjevernjaci nemate pojma što je prava vrućina. Ovo nije ništa, tek naznaka proljeća u zraku." Suor' Immacolata bila je iz sicilijanskih planina, a prije dvije godine ovamo ju je premjestio njen red. Usred agonije, ludila i bijede koji su je svakodnevno okruživali, jedino što ju je smetalo bila je hladnoća, ali njene su

primjedbe u svezi s hladnoćom bile uvrnute i opuštene, kao da želi reći da je, kad je izložena pravoj patnji, apsurdno raspravljati o svojoj vlastitoj. Vidjevši njen osmijeh, opet je spoznao koliko je lijepa: smeđe oči bademastoga oblika, meka usta i tanašan, skladan nos. Nije imalo smisla. Svjetovno, vjerujući za samog sebe da je čovjek od krvi i mesa, Brunetti je mogao vidjeti samo odricanje i nikako nije mogao shvatiti želje koje su to odricanje potaknule.

“Kako joj je?” upita on.

“Imala je dobar tjedan, *dottore*” To je, Brunettiju, moglo značiti samo negativne stvari: nije nikoga napala, nije ništa razbila, nije ozlijedila samu sebe.

“Jede li?”

“Da, *dottore*. Zapravo, u srijedu je ručala zajedno s ostalim gospođama.” Čekao je da mu kaže u kakvu se to katastrofu izrodilo, ali *Suor' Immacolata* ne reče ništa više.

“Mislite li da bih je mogao vidjeti?” upita on.

“Oh, svakako, *dottore*. Hoćete li da pođem s Vama?”

Kako li je lijepa ta ženska krepost, kako je blago njeno milosrđe.

“Hvala, sestro. Možda će se udobnije osjećati ako vidi Vas sa mnom, barem kad uđem u njenu sobu.”

“Da, tako možda neće biti iznenađenja. Kad se privikne na nepoznate osobe, obično je u redu. A kad osjeti da ste to Vi, *dottore*, prilično se razveseli.”

To je bila laž. Brunetti je to znao, i *Suor' Immacolata* je to znala. Njena joj je vjera govorila kako je grijeh lagati, ali ipak je izgovarala tu laž Brunettiju i njegovom bratu svakog tjedna. Kasnije, na koljenima, molila je za oprost grijeha koji nije mogla izbjeći i za koji je znala da će ga opet počinuti. Zimi, nakon molitve i prije odlaska na počinak, otvorila bi prozor svoje sobe i maknula sa kreveta jedini

pokrivač koji joj je bio dopušten. Ali, svakog tjedna, izgovarala je istu laž.

Okrenula se i povel ga hodnikom, poznatim hodnikom, prema sobi 308. S desne strane hodnika, sjedile su tri žene u kolicima prislonjenima uza zid. Dvije od njih ritmički su lupkale šakama po rukonaslonima kolica, mrmljajući besmislice, a treća se njihala naprijed-natrag, naprijed-natrag, poput ludog ljudskog metronoma. Dok je prolazio, ona koja je uvijek zaudarala na mokraću posegnula je i uhvatila Brunettija za ruku. "Jesi li to ti, Giulio? Jesi li ti Giulio?" upita ga ona.

"Ne, *signora* Antonia," reče *Suor' Immacolata*, nagnuvši se nad nju i pogladivši staricu po kratkoj, sijedoj kosi. "Giulio je maloprije bio kod Vas. Zar se ne sjećate? On Vam je donio ovu ljupku životinjicu," reče ona, uzimajući malog izgrizenog plišanog medvjedića ženi iz krila i dajući joj ga u ruke.

Starica je zbunjeno pogleda vječno izgubljenim očima, očima iz kojih je jedino smrt mogla maknuti izgubljenost, i upita: "Giulio?"

"Tako je, *signora*. Giulio Vam je dao ovog malog *orsetta*. Zar nije sladak?" Ona pruži medvjedića starici, koja ga uzme od nje, a zatim se okrene Brunettiju i upita ga: "Jesi li ti Giulio?"

Suor' Immacolata uzme ga pod ruku i povede dalje, govoreći, "Vaša se majka pričestila ovaj tjedan. Izgleda da joj je to prilično pomoglo."

"Siguran sam da jest," reče Brunetti. Kad je Brunetti razmišljao o tome, činilo mu se da, kad dođe ovamo, čini nešto slično onome što čine osobe koje se spremaju osjetiti tjelesnu bol - ubod injekcije, izlaganje jakoj hladnoći - sa svojim tijelom: zgrčio je mišiće i usredotočio se, isključujući sve ostale osjete, na to da pruži otpor očekivanoj boli. Ali,

umjesto da zgrči mišiće, Brunetti je uhvatio samoga sebe, ako se to uopće može tako reći, da grči dušu.

Stali su pred vratima sobe njegove majke, a sjećanja iz prošlosti nahrupila su na njega i počela ga udarati sa svih strana poput Furija: veličanstveni ručkovi ispunjeni smijehom i pjesmom, soprano njene majke koji se uzdizao iznad svih ostalih glasova; njegova majka koja bijesno, histerično plače u trenutku kad joj je objavio da se želi oženiti Paolom, a zatim kako dolazi te iste noći u njegovu sobu da mu da svoju zlatnu narukvicu, njen jedini preostali poklon od Brunettijeva oca, govoreći kako je to za Paolu, jer ta je narukvica uvijek trebala pripadati ženi najstarijeg sina.

Prisilio se, i sva su sjećanja odlepršala. Vidio je samo vrata, bijela vrata i bijela leđa *Suor' Immacolatinog* habita. Otvorila je vrata i ušla unutra, ostavivši ih otvorenima.

"*Signora*" reče ona, "*Signora*, došao Vam je sin u posjet." Prešla je preko prostorije i stala pokraj pogrbljene starice koja je sjedila ispred prozora. "*Signora*, zar to nije krasno? Došao Vam je sin u posjet."

Brunetti je stajao pokraj vrata. *Suor' Immacolata* mu kimne glavom, i on uđe, ostavivši vrata otvorena iza sebe, baš kako su ga bili poučili da čini.

"Dobro jutro, *dottore*" reče sestra glasno, jasno izgovarajući svaku riječ. "Tako mi je drago što ste došli vidjeti svoju majku. Zar ne izgleda dobro?"

Ušao je nekoliko koraka dublje u sobu i stao, držeći ruke odmaknute od tijela. "*Buon di, Mamma*" reče on. "To sam ja, Guido. Došao sam te vidjeti. Kako si, Mamma?" On se nasmiješi.

Starica, ne skidajući pogled s Brunettija, zgrabi časnu sestru za ruku, povuče je dolje i prošapće joj nešto na uho.

"Oh, ne, *signora*. Ne govorite takve stvari. On je dobar čovjek. To je Vaš sin, Guido. Došao Vas je vidjeti, vidjeti

kako ste.” Ona pogladi staricu po ruci i klekne kako bi joj bila bliže. Starica se zagleda u časnu, reče joj nešto drugo, a zatim opet pogleda prema Brunettiju koji se nije micao.

“To je čovjek koji je ubio moje djetešce,” ona iznenada poviče. “Znam ga. Znam ga. To je čovjek koji je ubio moje djetešce.” Počela se bacakati na stolcu. Glas joj se povisio i počela je vikati: “U pomoć, u pomoć, vratio se da pobije moju dječicu.”

Suor' Immacolata zagrlila je staricu, čvrsto je držala i šaptala joj na uho, ali ništa nije moglo zaustaviti ženin strah i gnjev. Odgurnula je časnu takvom silinom da se ova prostrla po podu koliko je duga i široka.

Suor' Immacolata brzo se pridigla na koljena i okrenula Brunettiju. Zatresla je glavom i rukom mu pokazala prema vratima. Brunetti, držeći ruke pred sobom tako da se dobro vide, polako je, krećući se unatrag, izašao iz prostorije i zatvorio vrata. Iznutra je čuo glas svoje majke, kako dugo luđački vrišti, a zatim kako se postupno smiruje. Ispod njenih vriskova, u niskom kontrapunktu, čuo je nježniji, dublji glas mlade žene koja ju je tješila, smirivala i postupno uklanjala staričin strah. Na hodniku nije bilo prozora, tako da je Brunetti stajao pred vratima i zurio u njih.

Nakon desetak minuta, *Suor' Immacolata* izašla je iz sobe i stala pokraj njega. “Žao mi je, *dottore*. Zaista sam mislila da joj je bolje ovog tjedna. Bila je vrlo tiha otkako se pričestila.” “U redu je, sestro. Takve se stvari događaju. Niste se ozlijedili, zar ne?”

“Jadnica, nije znala što čini. Ne, ja sam dobro.”

“Treba li joj što?” upita on.

“Ne, ne, ona ima sve što joj treba.” Brunettiju se činilo kako njegova majka nema ništa što joj treba, ali možda je to bilo samo zato jer nije postojalo ništa što joj je više trebalo niti će joj ikad više išta trebati.

“Vrlo ste ljubazni, sestro.”

“Bog je taj koji je ljubazan, *dottore*. Mi mu samo služimo.”

Brunetti nije imao ništa za odgovoriti. Pružio je ruku i rukovao se s njom, nekoliko joj sekundi zadržavši ruku u svojoj, a zatim je objumivši i drugom rukom. “Hvala Vam, sestro.”

“Neka Vas Bog blagoslovi i da Vam snage, *dottore*”

16

Jedan je tjedan bio prošao, tako da priča o Mariji Lucreziji Patta više nije bila sunce oko kojeg se okretala venecijanska *Questura*. Preko vikenda još su dva ministra dala ostavku, obojica glasno prosvjedujući kako njihove odluke nemaju apsolutno nikakve veze s tim što su im imena spomenuta u nedavnim skandalima oko mita i korupcije. Obično bi zaposlenici u *Questuri*, kao i ostatak Italije, samo zjevnuli pročitavši takvu vijest i okrenuli sportsku stranicu, ali budući da je jedan od njih slučajno bio ministar pravosuđa, zaposlenici su bili osobito zainteresirani, ako ni zbog čega drugog onda zato da bi mogli nagađati čije bi se glave uskoro mogle kotrljati niz stube *Quirinalea*.

Iako je ovo bio jedan od najvećih skandala u posljednjih nekoliko desetljeća - a je li ikada uopće i bilo malih skandala? - u javnosti je vladalo mišljenje kako će sve to biti *insabbiato*, zakopano u pijesak, zataškano, kao što je bio slučaj i sa svim ostalim skandalima u prošlosti. Kad bi jednom običnom Talijanu takvo što dopalo šaka, bio bi doslovce nezaustavljiv, i uskoro bi obično uslijedio popis slučajeva koji su bili djelotvorno zataškani: Ustica, PG2, smrt pape Ivana Pavla I, Sindona. Marija Lucrezia Patta, bez obzira na to koliko njen odlazak iz grada bio dramatičan,

teško da bi bila u stanju držati korak na takvim vrtoglavim visinama, tako da se život vratio u normalu, a jedina je vijest bila ta da je transvestit kojeg su pronašli prošloga tjedna na Mestrama bio direktor Veronske banke, a tko je to samo mogao očekivati, direktor jedne banke, za Boga miloga?

Jedna od tajnica u uredu za izdavanje putovnica niže u istoj ulici bila je toga jutra čula u svom omiljenom kafiću da je taj Mascari bio prilično poznat na Mestrama i da je godinama bila javna tajna to čime se bavio kad je odlazio na svoja poslovna putovanja. Nadalje, u drugom se kafiću saznalo da njegov brak i nije bio pravi brak, nego da mu je to bilo tek pokriće, jer je radio u banci. Ovdje je netko dobacio da je on očekivao da će mu žena nositi barem otprilike jednaku veličinu odjeće; zašto bi se inače oženio njome? Jedan od prodavača voća i povrća kod Rialta iz vrlo pouzdanih izvora je saznao da je Mascari oduvijek bio takav, još od osnovne škole.

Do kasnog prijepodneva javno je mnijenje moralo zastati kako bi došlo do daha, ali već poslijepodne javnost je već znala ne samo da je Mascarijeva smrt bila posljedica 'grubog posla' kojim se bavio, iako su ga malobrojni prijatelji koji su znali za njegov tajni porok upozoravali, već i da je udovica odbila preuzeti njegovo tijelo i kršćanski ga pokopati.

Brunetti se imao sastati s udovicom u jedanaest sati i uputio se na sastanak ne znajući kakve se glasine kovitlaju gradom. Nazvao je Veronsku banku i saznao da je, tjedan dana ranije, njihovu poslovnicu u Messini telefonom nazvao čovjek koji se predstavio kao Mascari i objasnio da će morati odgoditi svoj dolazak, možda za dva tjedna, možda za mjesec dana. Ne, nisu smatrali važnim provjeriti taj poziv, nemajući razloga sumnjati u istinitost.

Stan Mascarijevih bio je na trećem katu zgrade koja se nalazila jedan blok kuća iza Via Garibaldi, glavne prometnice kroz Castello. Kad je otvorila vrata Brunettiju, udovica je izgledala gotovo jednako kao i dva dana ranije, osim što je danas nosila crninu, a znaci umora oko očiju bili su izraženiji.

“Dobro jutro, *signora*. Vrlo ljubazno od Vas što me primete na razgovor danas.”

“Uđite, molim Vas,” reče ona i odmakne se od vrata. On zahvali i uđe u stan. Na trenutak ga obuzme osjećaj potpune izgubljenosti, čudan osjećaj kao da je ovdje već bio ranije. Tek kad se osvrnuo oko sebe, shvatio je što je razlog tome osjećaju: taj je stan bio gotovo jednak stanu one stare gospođe u Campu San Bartolomeo i izgledao je poput mjesta u kojem ista obitelj živi već generacijama. Potpuno jednaka teška komoda stajala je uza suprotni zid, a baršunaste presvlake na dva stolca i sofi imale su isti magloviti zeleni uzorak. Zavjese su također bile navučene ispred prozora, kako bi vani zadržale sunce ili poglede znatiželjnika.

“Želite li nešto popiti?” upita ona, očito iz pristojnosti nudeći gostu osvježenje.

“Ne, hvala, ništa, *signora*. Želio bih samo malo Vašeg vremena. Moram Vam postaviti nekoliko pitanja.”

“Da, znam,” reče ona i krene prema sredini prostorije. Sjela je na jedan od pretjerano pojastučenih stolaca, a Brunetti sjedne na drugi. Ona ukloni sićušnu nit s rukonaslona stolca, napravi kuglicu od nje i stavi je pažljivo u džep kostima.

“Ne znam koliko ste čuli glasila u svezi sa smrću Vašeg supruga, *signora*”

“Znam da je pronađen u ženskoj odjeći,” reče ona jedva čujnim glasom, napola se gušeći.

“Ako to znate, onda Vam je jasno i da Vam moram postaviti određena pitanja.”

Ona kimne glavom i spusti pogled na šake.

Mogao je pitanje postaviti tako da zvuči grubo ili nespretno. Odabrao je ovo drugo. “Imate li ili jeste li imali razloga vjerovati da se Vaš suprug bavio takvim stvarima?”

“Ne znam što time želite reći,” reče ona, iako je moralo biti jasno što time želi reći.

“Da je Vaš suprug bio transvestit.” Zašto jednostavno ne izgovoriti tu riječ, ‘transvestit,’ i obaviti to?

“To je nemoguće.”

Brunetti nije rekao ništa, čekao je da ona nastavi.

Ona je samo tupo ponovila, “To je nemoguće.”

“*Signora*, je li Vaš muž ikada primao ikakve čudne telefonske pozive ili pisma?”

“Ne znam o čemu govorite.”

“Je li itko ikad nazvao Vašeg muža i razgovarao s njim, nakon čega bi on izgledao zabrinuto ili zamišljeno? Je li možda primio kakvo pismo? Je li u posljednje vrijeme izgledao zabrinuto?”

“Ne, ništa tomu slično,” reče ona.

“Ako dopuštate da se vratim na svoje izvorno pitanje, *signora*, je li Vaš suprug ikada pokazivao ikakvu sklonost tome?”

“Sklonost prema muškarcima?” upita ona, glasa piskutava od nevjerice i još nečeg. Gađenja?

“Da.”

“Ne, nikad. Grozno je to što ste rekli. Gnjusno. Ne dopuštam da tako govorite o mom suprugu. Leonardo je bio muškarac.” Brunetti primijeti da je čvrsto stegnula šake.

“Molim Vas, imajte strpljenja sa mnom, *signora*. Samo pokušavam shvatiti stvari, tako da Vam moram postavljati

takva pitanja o Vašem suprugu. To ne znači da ja vjerujem u te glasine.”

“A zašto onda postavljate takva pitanja?” upita ona grubim glasom.

“Zato da možemo ustanoviti istinu o smrti Vašeg supruga, *signora*.”

“Ne želim odgovarati na takva pitanja. To nije dolično.”

Želio joj je reći kako ni smrt nije dolična, ali umjesto toga je upita: “Tijekom posljednjih nekoliko tjedana, je li Vaš suprug izgledao drukčije, u bilo kojem smislu?”

Odgovor je bio predvidljiv, “Ne znam što time želite reći.”

“Primjerice, je li Vam išta rekao o svom putovanju u Messinu? Je li jedva čekao da ode na put? Ili nije baš bio od volje?”

“Ne, izgledao je kao i obično.”

“A kako to?”

“Morao je ići na put. Bio je njegov posao, tako da je morao ići.”

“Je li uopće spominjao putovanje?”

“Ne, samo je rekao da mora ići.”

“A kad je bio na putu, nije Vam se javljao, *signora*?”

“Ne.”

“A zašto, *signora*?”

Izgleda da je osjetila da on neće tek tako odustati od svog pitanja, pa mu odgovori: “Banka mu nije dopuštala da osobne telefonske pozive uračuna u svoje putne troškove. Ponekad bi nazvao kolegu u uredu i zamolio ga da me nazove, ali ne uvijek.”

“Ah, shvaćam,” reče Brunetti. Direktor banke, a ne želi platiti telefonski poziv vlastitoj supruzi. Imate li Vi i Vaš suprug djece, *signora*?”

“Ne,” odvrati ona kratko.

Brunetti odluči ne tjerati dalje s tim pitanjem, pa upita: “Je li Vaš suprug imao posebnih prijatelja u banci? Spomenuli ste kolegu kojeg ste nazvali; možete li mi reći njegovo ime?”

“Zašto želite razgovarati s njim?”

“Možda je Vaš suprug spomenuo nešto na poslu ili je možda nekako pokazao što misli o tom putovanju u Messinu. Želio bi popričati s kolegom Vašega supruga i saznati je li on možda uočio išta neobično u njegovu ponašanju.”

“Uvjerena sam da nije.”

“Pa ipak bih volio popričati s njim, *signora*, ako biste mi rekli njegovo ime.”

“Marco Ravello. Ali on Vam ništa neće moći reći. S mojim je mužem sve bilo u redu.” Ona prostrijeli Brunettija oštrim pogledom i ponovi: “S mojim je mužem sve bilo u redu.”

“Ne želim Vam više smetati, *signora*,” reče Brunetti, ustavši i napravivši nekoliko koraka prema vratima. “Jeste li sredili sve oko pogreba?”

“Da, misa zadušnica je sutra. U deset.” Nije rekla gdje, a Brunetti je nije pitao. To se dalo vrlo lako saznati, a on će biti nazočan.

Na vratima, on zastane. “Puno Vam hvala za Vašu pomoć, *signora*. Želio bih Vam iskazati svoju osobnu sućut i uvjeravam Vas da ćemo učiniti sve što je u našoj moći da pronađemo osobu koja je odgovorna za smrt Vašeg supruga.” Zašto je ‘smrt’ uvijek zvučala bolje nego ‘ubojstvo’?

“Moj muž nije bio takav. Vidjet ćete. On je bio pravi muškarac.”

Brunetti joj nije pružio ruku nego je tek kimnuo glavom i sam otvorio vrata i zatvorio ih za sobom.

Spuštajući se stubama, prisjetio se posljednjeg prizora iz *Kuće Bernarde Albe*, u kojoj majka stoji na pozornici, vrišti gledateljstvu i svijetu kako je njena kći umrla kao djevica, umrla kao djevica. Za Brunettija, samo je činjenica da su oni mrtvi bitna; sve ostalo bila je čista taština.

Stigavši u *Questuru*, zamolio je Vianella da dođe u njegov ured. S obzirom na to da je Brunettijev ured bio dva kata više, postojala je veća vjerojatnost da uhvate kakav lahorak ili vjetrić. Kad su ušli u ured, a Brunetti otvorio prozore i skinuo sako, on upita Vianella: "Dakle, jeste li saznali štogod o *Legi*?"

"Nadia očekuje da je stavite na platni popis za ovo, *Dottore*" reče Vianello i sjedne. "Provela je više od dva sata na telefonu ovog vikenda, razgovarajući s prijateljicama diljem grada. Mogu Vam reći da je ta *Lega della Moralita* doista zanimljiva."

Brunetti je znao da će Vianello ispričati priču na svoj način, ali je mislio kako će je usput začiniti pa reče: "Stat ću sutra kod Rialta pa joj kupiti cvijeće. Što mislite, hoće li to biti dovoljno?"

"Mislim da bi joj bilo draže da sam sljedeće subote kod kuće," odgovori Vianello.

"Kakav Vam je raspored?" upita Brunetti.

"Trebao bih biti na brodu kojim će ministar okoliša stići iz zračne luke. Svi dobro znamo da uopće neće doći u Veneciju nego da će otkazati u posljednji tren. Mislite da će se usuditi doći ovamo u kolovozu, kad cijeli grad zaudara po algama, i pričati nam o svojim veličanstvenim novim projektima zaštite okoliša?" Vianello se podrugljivo zagrohota; zanimanje za novu Stranku zelenih također je bilo jedna od posljedica njegovih nedavnih medicinskih

iskustava. “A ja ne bih htio protratiti cijelo jutro odlaskom do zračne luke gdje bi mi rekli da on ne dolazi.”

Njegova je argumentacija Brunettiju zvučala savršeno razumno. Taj ministar, da upotrijebimo Vianellove riječi, neće se usuditi pojaviti se u Veneciji, ne u mjesecu u kojem je pola plaža na jadranskoj obali zatvoreno za kupaće zbog visoke razine zagađenosti, ne među građanima koji su nedavno saznali da riba, od koje se uglavnom sastoji njihov jelovnik, u sebi sadrži opasno visoke količine žive i drugih teških metala. “Vidjet ću što se može učiniti,” reče Brunetti.

Vidno zadovoljan zbog mogućnosti da dobije nešto više od cvijeća, iako je znao da će ga Brunetti donijeti, Vianello izvuče bilježnicu i počne čitati naglas izvještaj što ga je priredila njegova žena.

“*Lega* je osnovana prije otprilike osam godina, no nitko ne zna točno tko ju je i s kojom svrhom osnovao. Budući da bi se trebala baviti dobrim djelima, primjerice odnošenjem igračaka u sirotišta i kuhane hrane starijim i nemoćnim osobama u njihove domove, oduvijek je bila na dobrom glasu. S godinama, grad i neke crkve dopustile su *Legi* da preuzme i upravlja praznim stanovima; ona ih koristi kako bi pružila jeftin, ponekad i besplatan, smještaj starijima i, u nekim slučajevima, invalidnim osobama.” Vianello zastane na trenutak, a zatim nastavi: “Budući da su svi uposlenici oduvijek dragovoljci, bilo joj je dopušteno da se ustroji kao dobrotvorna ustanova.”

“Što znači,” upadne mu u riječ Brunetti, “da ne mora plaćati poreze i da će vlada biti, kao i obično, blaga prema njoj pa joj neće potanko pregledavati novčano poslovanje, ako ga uopće i pogleda.”

“Nas dvojica razmišljamo jednako, *dottore*” Brunetti je znao da se Vianellov pogled na svijet bio promijenio. Ali zar se promijenio i način govora?

“Ono što je vrlo neobično, *dottore*, jest to da Nadia nije bila u stanju pronaći ikoga tko stvarno pripada toj *Legi*. Ispostavilo se da ni žena koja radi u banci nije članica. Mnogi su joj ljudi rekli da poznaju nekoga za koga misle da je član, ali, nakon što bi ih Nadia izravno upitala, rekli bi da nisu sigurni. Dvaput je razgovarala s ljudima za koje se govorilo da su članovi, a ispalo je da nisu.”

“A ta dobra djela?” upita Brunetti.

“Isto tako vrlo nejasno. Nazvala je bolnice, ali nijedna od njih nije nikad imala ikakvih dodira s *Legom*. Nazvao sam socijalnu službu koja skrbi za starije osobe, ali oni nikad nisu čuli da je itko iz *Lege* ikad učinio išta za starije.”

“A sirotišta?”

“Razgovarala je s časnom majkom reda koji upravlja trima najvećima sirotištima. Rekla je da je bila čula za *Legu*, ali da nikad nije primila nikakvu pomoć od njih.”

“I ta žena u banci. Zašto je Nadia mislila da je ona članica?”

“Zato što živi u stanu kojim upravlja Lega. Ali ona niti je ikad bila učlanjena, niti zna ikoga tko jest. Nadia još uvijek pokušava pronaći nekoga tko jest.” Ako je Nadia zapisivala koliko je vremena provela na telefonu, Vianello će vjerojatno na kraju od njega zatražiti ostatak mjeseca slobodno.

“A Santomauro?” upita Brunetti.

“Izgleda da svi znaju da je on glavni, ali čini se da nitko ne zna kako je to postao. Niti, što je još zanimljivije, itko ima pojma što to znači: da je glavni.”

“Zar ne održavaju sastanke?”

“Priča se da održavaju. U župnim dvorovima ili po privatnim stanovima. Ali, opet, Nadia nije mogla pronaći nikoga tko je ikad doista bio na jednom od tih sastanaka.”

“Jeste li razgovarali s dečkima iz Financijske?”

“Ne, mislio sam da će se Elettra pozabaviti time.”

Elettra? Što je sad ovo, neformalnost preobraćenika?

“Zamolio sam *signorinu* Elettru da ubaci Santomaura u svoje računalo, ali još je nisam vidio jutros.”

“Mislim da je u pismohrani,” objasni Vianello.

“A što je s njegovim profesionalnim životom?” upita Brunetti.

“Uspjeh, uspjeh i ništa više. On zastupa dvije najveće građevinske tvrtke u gradu, dva gradska vijećnika i najmanje tri banke.”

“Je li jedna od njih Veronska banka?”

Vianello baci pogled na bilježnicu i okrene stranicu.

“Da. Kako ste to znali?”

“Nisam. Ali u toj je banci radio Mascari.”

“Dva i dva su četiri, zar ne?” upita Vianello.

“Političke veze?” upita Brunetti.

“S dvojicom gradskih vijećnika kao klijentima?” upita Vianello, istovremeno odgovarajući na pitanje.

“A njegova žena?”

“Izgleda da nitko ne zna mnogo o njoj, ali također izgleda da svi vjeruju kako je ona pravi gazda u obitelji.”

“Znači, postoji i obitelj?”

“Dva sina. Jedan je arhitekt, drugi liječnik.”

“Savršena talijanska obitelj,” primijeti Brunetti, a zatim nastavi: “A Crespo? Što ste našli o njemu?”

“Jeste li vidjeli njegov dosje iz Mestra?”

“Da. Uobičajene stvari. Droga. Pokušavao je od kupaca napraviti dilere. Bez nasilja. Bez iznenađenja. Jeste li Vi pronašli štogod drugo?”

“Ne mnogo više od toga,” odvrati Vianello. “Dvaput su ga prebili, ali oba puta je izjavio kako nema pojma tko mu je to učinio. Drugi put, zapravo,” zausti Vianello, listajući

nekoliko stranica bilježnice unaprijed, “evo ga. Kazao je da su ga ‘spopali lopovi’.”

“Spopali?”

“Tako je u dosjeu. Prepisao sam to od riječi do riječi.”

“*Signor* Crespo je jamačno pročitao mnogo knjiga.”

“Rekao bih, i više nego što je zdravo za njega.”

“Jeste li pronašli išta drugo o njemu? Čije je ime na ugovoru za stan u kojem živi?”

“Ne. Provjerit ću to.”

“I vidite može li *signorina* Elettra pronaći ima li išta o novčanim poslovima *Lege*, ili Santomaurovim ili Crespovim ili Mascarijevim novčanim poslovima. Povrat poreza, bankovni izvodi, zajmovi. Do takvih bi se podataka moglo doći.”

“Ona će znati što joj je činiti,” reče Vianello, “Još nešto?”

“Ne. Javite mi čim saznate štogod ili ako Nadia pronađe nekog tko je član.”

“Da, gospodine,” reče Vianello, ustajući. “Ovo je najbolje što se moglo dogoditi.”

“Kako to mislite?”

“Nadia se sve više zanima za to. Znate i sami kakva je bila godinama, nije joj se nikad sviđalo to što moram raditi do kasna vikendom. Ali sada kad je to sama okusila, zapalila se poput psa-tragača. A trebali ste je samo čuti kako razgovara telefonski. Mogla bi nagovoriti ljude da joj sve odaju. Baš šteta što ne zapošljavamo honorarce.”

17

Ako požuri, Brunetti bi mogao stići do Veronske banke prije zatvaranja, to jest, ako je ured koji je radio na drugom katu i koji, čini se, nije imao šaltera na kojem bi mogao obavljati uobičajene bankarske poslove s građanstvom, uopće radio u uredovno vrijeme. Onamo je stigao u 12:20 i, shvativši da su stubišna vrata zatvorena, pozvonio na zvonce pokraj kojeg se nalazila jednostavna mjedena pločica s imenom banke. Vrata su škljocnula i otvorila se i on je opet bio u istom malom hodniku, istom onom u kojem je bio stajao s onom starom gospođom u subotu poslijepodne.

Uspevši se do drugog kata, vidio je da su vrata bančinog ureda zatvorena pa je pozvonio na zvonce uz dovratnik. Trenutak kasnije, začuo je korake kako se približavaju vratima, a zatim je ista otvorio visok plavokos muškarac, očito ne onaj kojeg je bio vidio kako silazi stubama u subotu poslijepodne.

Izvadio je iz džepa iskaznicu i pokazao mu je. “*Buon giorno*, ja sam *commissario* Guido Brunetti iz venecijanske *Questure*. Želio bih razgovarati sa *signor* Ravanellom.”

“Samo trenutak, molim,” reče čovjek i zatvori vrata tako hitro da Brunetti nije imao vremena zaustaviti ga. Prošla je puna minuta prije nego što su se vrata ponovno otvorila,

no ovaj put je iza njih stajao drugi muškarac, koji nije bio ni visok ni plavokos, ali niti je to bio muškarac kojeg je Brunetti bio vidio na stubama. “Da?” upita on Brunettija, kao da razgovara s priviđenjem.

“Želio bih razgovarati sa *signor* Ravanellom.”

“A koga da najavim?”

“Upravo sam rekao Vašem kolegi. Ja sam *commissario* Guido Brunetti.”

“Ah, da, samo trenutak.” Ovaj put je Brunetti bio spreman, već je bio podigao stopalo kako bi ga spremno uglavio između praga i vrata na prvi znak da će ih čovjek pokušati zatvoriti, a taj je trik bio naučio čitajući američke krimice, iako ga nikad nije imao prilike iskušati.

A ni sada neće dobiti priliku da ga iskuša. Muškarac širom otvori vrata i reče: “Molim Vas, uđite, *signor commissario*. *Signor* Ravello je u svom uredu i bit će mu zadovoljstvo primiti Vas.” Bilo je to previše za očekivati, ali Brunetti mu dopusti da ima pravo na svoje vlastito mišljenje.

Glavni je ured, čini se, zauzimao istu površinu i nalazio se na istom mjestu gdje i stan one stare gospođe. Muškarac ga je proveo kroz prostoriju koja je odgovarala njenoj dnevnoj sobi: četiri ista ogromna prozora gledala su na *campo*. Tri muškarca u tamnim odijelima sjedila su za odvojenim pisaćim stolovima, ali nijedan od njih nije se udostojio podići pogled sa svojih računalnih predočnika dok je Brunetti prolazio prostorijom. Muškarac koji ga je vodio zaustavi se pred jednim vratima koja su u stanu stare gospođe vodila u kuhinju. On pokuca i uđe, ne pričekavši odgovor.

Prostorija je bila iste veličine kao i kuhinja, ali ondje gdje je stara gospođa imala sudoper, ova je soba imala četiri niza ormarića za spise. Gdje je gospođa stajao stol s mramornom plohom, ovdje je bio široki hrastov pisaći stol, a

iza njega je sjedio visok, tamnokos muškarac osrednje građe tijela, u bijeloj košulji i tamnom odijelu. Nije se morao okrenuti i pokazati potiljak da bi ga Brunetti prepoznao kao čovjeka koji je u subotu poslijepodne radio u uredu i kojeg je bio vidio na *vaporettu*.

Bio je dosta daleko i nosio je tamne naočale kad ga je Brunetti vidio, ali bio je to isti muškarac. Imao je mala usta i dugačak, plemićki nos. To, kao i uske oči i guste crne obrve, uspješno su privlačile svu pozornost u sredinu njegova lica, tako da promatrač u početku nije obraćao pozornost na njegovu kosu, koja je bila vrlo gusta i puna sitnih kovrčica.

“*Signor Ravello*,” obrati mu se Brunetti, “ja sam *commissario* Guido Brunetti.”

Ravello je ustao iza stola i pružio mu ruku. “Ah, da, uvjeren sam da ste došli zbog ove užasne stvari koja se dogodila Mascariju.” A zatim, obrativši se drugom muškarcu, on reče: “Hvala ti, Aldo. Porazgovarat ću s *commissarijem*.” Drugi muškarac izađe iz ureda i za sobom zatvori vrata.

“Molim Vas, sjednite,” ponudi mu Ravello i zaobiđe stol kako bi jedan od dva stolca s uspravnim naslonima što su stajali ondje okrenuo tako da bude izravnije okrenut prema njegovom vlastitom. Kad je Brunetti sjeo, Ravello se vrati na svoje mjesto i također sjedne. “To je strašno, strašno. Razgovarao sam s direktorima banke u Veroni. Nikome od nas ne pada na pamet ništa što bismo mogli učiniti s tim u svezi.”

“U svezi sa zamjenom za Mascarija? On je bio ovdašnji direktor, zar ne?”

“Da, bio je. Ali ne, nama ne predstavlja problem osoba koja će ga zamijeniti. To smo već riješili.”

Iako je Ravello očito mislio ovo iskoristiti kao stanku prije nego što počnu ozbiljno razgovarati o brigama banke, Brunetti upita: "A tko je došao na njegovo mjesto?"

Ravello podigne pogled, iznenađen tim pitanjem. "Ja, budući da sam bio njegov pomoćnik. Ali, kao što rekoh, uprava banke nije zabrinuta zbog toga."

Koliko je Brunetti znao - a vlastito mu iskustvo nikad nije dokazalo suprotno - jedino što je banku brinulo bilo je to koliko će novaca zaraditi ili izgubiti. Zagonetno se nasmiješio i upitao: "A zbog čega je banka zabrinuta, *signor Ravello*?"

"Zbog skandala. Odvratnog skandala. I sami znate koliko diskretni, koliko oprezni, moramo biti mi bankari."

Brunetti je znao da ih se ne može vidjeti u kockarnici, nisu mogli izdati nevažeći ček, jer su ih zbog toga mogli otpustiti, ali to nisu bili teški zahtjevi za nekoga tko, uostalom, upravlja tuđim novcem.

"O kakvom to skandalu pričate, *signor Ravello*?"

"Ako ste policijski *commissario*, onda znate okolnosti pod kojima je pronađeno Leonardovo tijelo."

Brunetti kimne.

"To je, na žalost, postala općepoznata stvar ovdje i u Veroni. Već su nas zvali mnogi od naših klijenata, ljudi koji su godinama poslovali s Leonardom. Troje nas je zamolilo da njihove uloge prebacimo u neku drugu banku. Odlazak dvojice od njih predstavlja značajan gubitak za ovu banku. A danas je tek prvi dan."

"I Vi vjerujete da su te odluke posljedica okolnosti pod kojima je pronađeno tijelo *signor Mascarija*?"

"Očito. Pretpostavljam da je to samo po sebi jasno," reče Ravello, ali pritom je zvučao zabrinuto, a ne ljutito.

"Imate li razloga vjerovati da će uslijediti još povlačenja novca iz Vaše banke kao posljedica ovoga?"

“Možda. A možda i ne. U takvim slučajevima, stvarne gubitke možemo izravno povezati s Leonardovom smrću. Ali nas mnogo više brine neizmjeran gubitak koji će podnijeti banka.”

“A to je?”

“Gubitak ljudi koji će odlučiti svoje pologe dati nekome drugome. Ljudi koji su čuli o ovome ili čitali o ovome, i zato odlučili svoje financije povjeriti nekoj drugoj banci.”

Brunetti se neko vrijeme zamisli nad ovime, istodobno razmišljajući o tome kako su bankari oduvijek izbjegavali rabiti riječ ‘novac’, o tome kako su izmislili čitavu gomilu riječi kako bi zamijenili taj izravni pojam: sredstva, financije, ulaganja, likvidnost, aktiva. Ublaženice se obično koriste za izravnije stvari: smrt i tjelesne funkcije. Je li to značilo da postoji nešto iskonski nečisto u svezi s novcem i da je jezik bankara pokušavao zamaskirati ili zaniijekati tu činjenicu? Ponovno je usmjerio svu svoju pozornost prema Ravanellu.

“Imate li ikakvog pojma koliki bi Vaš gubitak mogao biti?”

“Ne,” odgovori Ravello, odmahujući glavom kao da mu je spomenuo smrt ili tešku bolest. “To se nikako ne da izračunati.”

“A ono što Vi zovete stvarnim gubicima, koliki su oni do sada?”

Ravellov pogled iznenada je postao je oprezniji. “Možete li mi reći zašto želite tu informaciju, *commissario*?”

“Nije stvar izravno u tome da ja želim tu informaciju, *signor* Ravello. Još smo uvijek na početku istrage, tako da želim prikupiti što je moguće više podataka, iz što je moguće više izvora. Ne znam što će se od toga pokazati bitnim, ali to

nećemo moći odrediti sve dok ne prikupim sve obavijesti do kojih mogu doći u svezi sa *signorom* Mascarijem.”

“Shvaćam,” reče Ravello. Posegnuo je rukom i privukao omot sa dokumentima bliže k sebi. “Ovdje imam te podatke, *commissario*. Upravo sam ih pregledavao.”

Rastvorio je korice i prešao kažiprstom niz računalni ispis imena i brojki. “Sveukupna vrijednost likvidirane aktive, samo od prva dva ulagača koja sam spomenuo - treći gotovo i nije važan - iznose otprilike osam milijarda lira.”

“Zato jer je bio odjeven u haljinu?” reče Brunetti, namjerno pretjerujući u reakciji.

Ravello prikrije gnušanje nad takvom nepristojnošću, ali vrlo slabo. “Ne, *commissario*, ne zato jer je bio odjeven u haljinu. Već zato jer takvo ponašanje ukazuje na temeljito pomanjkanje odgovornosti, a naši ulagači su, možda i opravdano, zabrinuti da je taj isti manjak odgovornosti možda bilo svojstvo njegova profesionalnog, baš kao i osobnog života.”

“Dakle, ljudi se spašavaju prije nego što se otkrije da je doveo banku do stečaja trošeći njen novac na svilene hulahopke i čipkasto donje rublje?”

“Ne vidim razloga zašto ovo treba tretirati kao šalu, *commissario*,” Ravello reče glasom kojim je jamačno bezbrojne vjerovnike bacao na koljena.

“Samo pokušavam reći da je to pretjerana reakcija na smrt toga čovjeka.”

“Ali njegova je smrt vrlo kompromitirajuća.”

“Za koga?”

“Za banku, naravno. Ali daleko više za samog Leonarda.”

“*Signor* Ravello, koliko god Vam smrt *signor* Mascarija mogla izgledati kompromitirajuća, mi ne

raspoložemo definitivnim činjenicama koje se tiču okolnosti pod kojima je poginuo.”

“Treba li to značiti da zapravo nije pronađen odjeven u žensku odjeću?”

“*Signor Ravello*, ako na Vas navučem majmunski kostim, to ne znači da ste majmun.”

“Što bi sad to trebalo značiti?” upita Ravello, više ne pokušavajući prikriti ljutnju.

“Trebalo bi značiti upravo ono što znači: činjenica da je *signor Mascari* na sebi imao haljinu u trenutku smrti ne znači nužno da je on bio transvestit ili bilo što slično. Zapravo, to ne znači nužno da je u njegovom životu postojala ikakva, pa ni najmanja, nepravilnost.”

“Nekako mi je teško u to povjerovati,” izjavi Ravello.

“Kao i Vašim ulagačima.”

“Teško mi je povjerovati u to iz drugih razloga, *commissario*,” reče Ravello i zagleda se u papire pred sobom, zatvori ih, te stavi uz rub svoga pisaćeg stola.

“Da?”

“Vrlo mi je nezgodno govoriti o tome,” reče on, uzevši korice i premjestivši ih na drugu stranu stola.

Kad nije rekao ništa više, Brunetti ga potakne, nešto blažim glasom: “Nastavite, *signor Ravello*.”

“Bio sam Leonardov prijatelj. Možda njegov jedini bliski prijatelj.” Podigao je pogled prema Brunettiju, a zatim ga opet spustio dolje prema rukama. “Znao sam to o njemu,” reče on tihim glasom.

“Znali ste što, *signor Ravello*?”

“To, kako se odijeva. I o dečkima.” Izgovarajući to, postajao je sve crveniji, ali pogleda nije skidao sa svojih ruku.

“Kako ste to saznali?”

“Leonardo mi je rekao.” Tu je napravio stanku i duboko udahnuo. “Deset godina smo radili zajedno. Naše su se obitelji poznavale. Leonardo je kum mome sinu. Mislim da nije imao drugih prijatelja, barem ne tako bliskih.” Ravello zašuti, kao da je to sve što je u stanju reći.

Brunetti pusti da prođe neko vrijeme, a zatim upita: “Kako Vam je to rekao? I što Vam je rekao?”

“Bili smo ovdje, radili smo jedne nedjelje, samo nas dvojica. Računala su bila isključena u petak i subotu, tako da nismo mogli početi raditi na njima sve do nedjelje. Sjedili smo ispred predočnika u glavnom uredu, a on se jednostavno okrenuo prema meni i rekao mi.”

“Što Vam je rekao?”

“Bilo je to jako čudno, *commissario*. Samo me pogledao. Vidio sam da je prestao raditi, mislio sam da mi želi nešto reći ili me pitati nešto u svezi s transakcijom koju je upravo bilježio, tako da sam i sam prestao raditi i pogledao ga.” Ravello zastane, dočaravajući taj prizor. “Rekao je: ‘Znaš, Marco, ja ti volim dečke.’ Zatim se okrenuo prema svom računalu i nastavio raditi, kao da mi je maloprije dao broj transakcije ili cijenu neke dionice. Bilo je to jako neobično.” Brunetti je pustio da tišina neko vrijeme izbija iz toga, a zatim upitao: “Je li ikad pojasnio tu svoju izjavu ili joj nešto dodao?”

“Da. Kad smo tog poslijepodneva zgotovili posao, pitao sam ga što je zapravo htio reći, i on mi je rekao.”

“Što Vam je rekao?”

“Da voli dečke, a ne žene.”

“Dečke ili muškarce?”

“*Raggazzi*. Dečke.”

“Je li spominjao preodijevanje?”

“Tada ne. Ali spomenuo je to nekih mjesec dana kasnije. Bili smo u vlaku, na putu prema glavnom uredu u

Veroni, i prošli smo pokraj nekolicine njih na peronu u Padovi. Tada mi je rekao.”

“Kako ste reagirali na to što Vam je rekao?”

“Bio sam zgranut, naravno. Nikad nisam ni pomislio da bi Leonardo mogao biti takav.”

“Jeste li ga upozorili?”

“Na što?”

“Na njegov položaj u banci?”

“Naravno. Rekao sam mu da ako itko sazna za to, da će njegova karijera biti uništena.”

“Zašto? Siguran sam da mnogi homoseksualci rade u bankama.”

“Ne, nije u tome stvar. Stvar je u preodijevanju. I kurvama.”

“I to Vam je rekao?”

“Da. Rekao mi je da ih koristi i da to i sam ponekad radi.”

“Što to?”

“Kako ono Vi to zovete - zaustavlja muškarce?

Uzimao je novac od muškaraca. Rekao sam mu da bi ga to moglo uništiti.” Ravello na trenutak zastane, pa nastavi: “I to ga je i uništilo.”

“*Signor* Ravello, zašto ništa od ovoga niste rekli policiji?”

“Upravo sam rekao Vama, *commissario*. Sve sam Vam rekao.”

“Da, ali ja sam došao ispitati Vas. Vi niste stupili u dodir s nama.”

“Nisam vidio razloga zašto uništiti njegov ugled,” Ravello konačno reče.

“Meni se čini, iz onoga što ste mi rekli o Vašim klijentima, da baš i nije ostalo mnogo za uništiti.”

“Nisam mislio da bi to moglo biti važno.” Videći Brunettijev izraz, on reče: “Točnije, čini se da su ionako to već svi povjerovali. Tako da nisam vidio razloga zašto iznevjeriti njegovo povjerenje.”

“Nekako sumnjam da mi nešto pokušavate zatajiti, *signor Ravello*.”

Bankarove se oči susretoše s Brunettijevim pogledom, i ovaj brzo skrene pogled u stranu. “Također sam htio zaštititi banku, htio sam vidjeti je li Leonardo bio... je li bio indiskretan.”

“Znači li to u bankarskom rječniku: ‘Je li pronevjerio novac?’”

I opet, Ravellove usne izrazile su njegovo mišljenje o Brunettijevom izboru riječi. “Htio sam biti siguran da njegove indiskrecije ni na koji način nisu utjecale na banku.”

“A to bi trebalo značiti?”

“U redu, *commissario*” reče Ravello, naginjući se naprijed prema njemu i ljutito mu se obraćajući. “Htio sam provjeriti jesu li računi u redu, uvjeriti se da ništa ne nedostaje nijednom od naših klijenata ili ustanova čijim je sredstvima on raspolagao.”

“Dakle, imali ste naporno jutro.”

“Ne, došao sam ovamo preko vikenda da to obavim. Proveo sam veći dio subote i nedjelje sjedeći za računalom, provjeravajući njegove dokumente unatrag tri godine. Imao sam vremena samo da provjerim toliko.”

“I, što ste otkrili?”

“Apsolutno ništa. Sve je savršeno u redu, baš kako bi i trebalo biti. Bez obzira na to koliko je možda neuredan bio Leonardov privatni život, njegov je profesionalni život bio u savršenom redu.”

“A da nije tako?” upita Brunetti.

“Onda bih Vas bio nazvao.”

“Shvaćam. Možemo li dobiti preslike tih dokumenata?”

“Naravno,” složi se Ravanello, iznenadivši Brunettija hitrinom kojom je na to pristao. Brunettiju je iskustvo govorilo da banke nerado daju novac, ali da su još nespremnije odavati svoje poslovne podatke. Obično bi do takvih podataka čovjek dolazio tek uz sudski nalog. Kako je to samo ljubazno i ugodno od *signor* Ravanella.

“Hvala Vam, *signor* Ravanello. Jedan od ljudi iz financijske policije doći će po te podatke, možda sutra.”

“Papiri će biti spremni.”

“Također bih htio da razmislite o svemu drugom što Vam je *signor* Mascari mogao povjeriti o svom drugom, tajnom životu.”

“Naravno. Ali mislim da sam Vam već sve rekao.”

“Pa, možda Vas trenutni osjećaji priječe u tome da se sjetite drugih stvari, svih mogućih svakodnevnih sitnica. Bio bih Vam vrlo zahvalan kada biste zapisali sve što Vam padne na pamet. Nazvat ću Vas za dan-dva.”

“Naravno,” ponovi Ravanello, možda oraspoložen jasnim osjećajem da se razgovor bliži kraju.

“Mislim da će to biti sve za danas,” reče Brunetti, ustajući. “Zahvaljujem Vam na vremenu koje ste mi posvetili, kao i na Vašoj otvorenosti, *signor* Ravanello. Siguran sam da Vam sve ovo vrlo teško pada. Niste izgubili samo kolegu, već i prijatelja.”

“Da, tako je,” odgovori Ravanello, kimajući.

“Još jednom,” reče Brunetti, pružajući mu ruku, “dopustite da Vam zahvalim na Vašem vremenu i pomoći.” Zastao je na trenutak, a zatim nastavio: “I na Vašoj iskrenosti.”

Ravanello mu uzvratil oštrim pogledom, ali reče:

“Nema na čemu, *commissario*” i zaobiđe stol kako bi ispratio

Brunettija do vrata. Izašao je iz ureda s Brunettijem i otpratio ga do glavnih ulaznih vrata. Ondje su se opet rukovali, a Brunetti je izašao na one iste stube niz koje je bio slijedio Ravanella u subotu poslijepodne.

18

Budući da je Brunetti i bio blizu Rialta, bilo mu je lako vratiti se kući na ručak, ali nije želio ni kuhati za samog sebe ni riskirati jedući ostatak *insalate di calamari*, koja je sada već bila stara četiri dana i stoga sama po sebi sumnjiva. Umjesto toga, odšetao je do Corte dei Milion i pojeo pošten ručak u maloj *trattoriji* što je čučala u jednom kutu toga malog *campa*.

Vratio se u svoj ured u tri sata i pomislio kako bi bilo mudro sići do Patte i razgovarati s njim, a da ga ovaj ne mora zvati k sebi. Ispred *vice-questoreova* ureda pronašao je *signorinu* Elettru kako stoji pokraj stola koji je bio naslonjen na zid njenog malog ureda, i ulijeva vodu iz plastične boce u veliku kristalnu vazu u kojoj je bilo šest prekrasnih visokih kala. Kale su bile bijele, ali ne tako bijele kao pamuk njene bluze koju je nosila uz suknju grimiznog kostima. Ugledavši Brunettija, ona se nasmješi i reče: “Nevjerojatno koliko vode popiju.”

Nije se mogao sjetiti nikakvog prikladnog odgovora, pa se zadovoljio time da joj uzvрати osmijehom i upita: “Je li unutra?”

“Da. Upravo se vratio s ručka. U četiri i trideset ima sastanak, tako da, ako želite razgovarati s njim, to bolje obavite odmah.”

“Znate li o kakvom je sastanku riječ?”

“*Commissario*, zar Vi od mene tražite da Vam otkrivam povjerljive stvari iz *vice-questoreova* privatnog života?” upita ona, nastojeći zvučati doslovce zgranuta, a zatim nastavi: “Ne osjećam se slobodnom odati Vam činjenicu da ima sastanak sa svojim odvjetnikom.”

“Ah, da,” reče Brunetti i zagleda se u svoje cipele, iste grimizne boje poput njene suknje. Radila je kao Pattina tajnica nešto duže od tjedan dana. “Onda bi možda bilo najbolje da sada razgovaram s njim.” On stupi malo u stranu i pokuca na Pattina vrata, pričekao na “*Avanti*” kao odgovor na kucanje, pa uđe.

Budući da je sjedio za stolom u Pattinom uredu, taj je čovjek morao biti *vice-questore* Giuseppe Patta. Ali čovjek kojeg je Brunetti vidio da sjedi ondje sličio je *vice-questoreu* Patti upravo isto onoliko koliko je i fotografija na osobnoj iskaznici sličila osobi koju je oslikavala. Obično brončane puti, svijetle boje mahagonija u ovo doba ljeta, Patta je još uvijek bio blijed, ali to je bila nekakva čudna bljedoća koja je bila položena ispod površinskog sloja osunčane kože. Masivna brada, koja bi Brunettija istoga trena kad bi je ugledao podsjetila na fotografije Mussolinija iz povjesnih udžbenika, izgubila je svoju stršeću čvrstoću i postala meka, kao da će se za koji tjedan početi topiti. Pattina je kravata bila uredno svezana u čvor, ali ovratnik sakao pod kojim je bila vezana kao da je trebalo očetkati. Na kravati nije bilo igle, baš kao što na suvratku nije bilo cvijeta, tako da se stjecao neobičan dojam da je *vice-questore* u ured došao nedolično odjeven.

“Ah, Brunetti,” reče on ugledavši muškarca koji mu je ušao u ured. “Sjednite. Molim Vas, sjednite.” U više od pet godina koliko je Brunetti bio radio s Pattom, ovo je, bio je siguran, prvi put da je čuo *vice-questore* da izgovara riječ ‘molim’, a da je nije procijedio kroz čvrsto stisnute zube.

Brunetti učini kako ga je Patta zamolio i pomisli kakva ga još čuda očekuju.

“Želio sam Vam zahvaliti na Vašoj pomoći,” počne Patta, pogledavši na sekundu Brunettija, a zatim skrenuvši pogled, kao da njime slijedi pticu koja je proletjela preko sobe iza Brunettijeva ramena. Budući je Paola otišla, nije bilo primjeraka *Gentea* ili *Oggija* u kući, tako da Brunetti nije bio siguran u to jesu li priče o *signori* Patta i Titu Burrasci nestale, ali je pretpostavio da je to razlog Pattinoj zahvalnosti. Ako je Patta želio tu činjenicu pripisati Brunettijevim navodnim vezama s ljudima iz svijeta izdavaštva, umjesto relativnoj nedosljednosti ponašanja vlastite supruge, onda se Brunettiju činilo nelogičnim razuvjeravati ga u tome.

“Nije to ništa, gospodine,” reče on gotovo istinu.

Patta kimne. “Što je s tim slučajem u Mestrama?”

Brunetti mu ukratko ispriča što je do sad saznao, završivši sa svojim jutrošnjim posjetom Ravanellu i njegovom tvrdnjom da je znao za Mascarijeve sklonosti i ukus.

“Dakle, izgleda da je njegov ubojica jamačno netko od njegovih, kako ih ono zovete, ‘komada’?” reče Patta, pokazujući nepogrješivo šesto čulo za prepoznavanje onoga što je očito.

“Tako je, gospodine, ako smatrate da su muškarci naših godina seksualno privlačni drugim muškarcima.”

“Ne znam o čemu govorite, *commissario*” reče Patta, vraćajući se tonu koji je Brunettiju bio puno poznatiji.

“Svi pretpostavljamo da je bio ili transvestit ili kurva i da je zbog toga ubijen, a opet, jedini su nam dokazi činjenica da je pronađen u haljini i izjava čovjeka koji je preuzeo njegov posao.”

“Taj je čovjek isto tako i direktor banke, Brunetti,” reče Patta s poštovanjem kakvo je obično iskazivao prema takvim titulama.

“A koji je posao dobio kao posljedicu smrti drugog čovjeka.”

“Bankari se međusobno ne ubijaju, Brunetti,” reče Patta, nepokolebljivo siguran poput kamena, što mu je bilo vrlo svojstveno.

Brunetti je u tome prekasno prepoznao opasnost. Patta je samo trebao uvidjeti prednost u tome da pripiše Mascarijevu smrt nekoj nasilnoj epizodi iz njegova nastrana privatnog života, i time bi dobio opravdanje da sve prepusti policiji u Mestrama da traga za odgovornom osobom i tako legitimno makne Brunettija s toga slučaja.

“Vjerojatno ste u pravu, gospodine,” složi se Brunetti, “ali sada nije vrijeme da se izložimo opasnosti da se u novinama pojave naznake da nismo istražili sve moguće zakutke ovoga slučaja.”

Poput bika na najblaže njihanje krpe pred njuškom, tako je i Patta odgovorio na spominjanje javnih glasila. “Što onda predlažete?”

“Mislim da bismo sve naše napore morali usredotočiti na ispitivanje transvestita s Mestra, ali mislim da bismo barem reda radi trebali istražiti i mogućnost da postoji nekakva veza s bankom, bez obzira na to što obojica znamo da je ta veza gotovo nepostojeća.”

Gotovo dostojanstveno, Patta reče: “*Commissario*, toliko daleko još nisam otišao. Ako želite provjeriti tu svoju zamisao da možda postoji nekakva veza između njegove

smrti i banke, slobodno to učinite, ali želim da imate na umu s kim razgovarate i da se prema tim osobama ophodite s dužnim poštovanjem.”

“Svakako, gospodine.”

“Prepuštam Vam sve, ali ne smijete učiniti ništa u svezi s bankom prije nego dobijete moje odobrenje.”

“Da, gospodine. Je li to sve?”

“Da.”

Brunetti ustane, gurne stolac bliže stolu i napusti ured, ne izgovorivši više ni riječ. U vanjskom je uredu ugledao *signorinu* Elettru, koja je listala nekakve papire u nekakvom dokumentu.

“*Signorina*” zausti on, “jeste li uspjeli doći do ikakvih financijskih obavijesti koje sam Vas zamolio?”

“Koje obavijesti?” upita ona sa smiješkom na licu.

“A?” upita Brunetti, potpuno smeten.

“Obavijesti o *avvocatu* Santomauru ili o *signor* Burrasci?” Brunetti je bio toliko zaokupljen svojom istragom Mascarijeve smrti da je bio zaboravio da je *signorini* Elettri bio dao zadatak da pronade sve što može i o filmskom redatelju.

“Oh, potpuno sam zaboravio,” prizna Brunetti.

Činjenica da je spomenula Burrascu davala je Brunettiju jasno do znanja da ona želi razgovarati o njemu. “Što ste pronašli o njemu?”

Ona spusti dokumente na jednu stranu stola i pogleda Brunettija odozdo kao da je iznenađena njegovim pitanjem. “Da prodaje svoj stan u Milanu, da je na posljednja tri filma izgubio novac, i da su njegovu vilu u Monacu već preuzeli vjerovnici.” Ona se nasmiješi. “Da nastavim?”

Brunetti kimne. Kako je, za ime Božje, to uspjela doznati?

“U Sjedinjenim Državama, gdje postoji zakon koji zabranjuje upotrebu djece u pornografskim filmovima, protiv njega je podignuta optužnica. A u Monacu su sve kopije njegova posljednjeg filma zaplijenjene; nisam uspjela otkriti zašto.”

“A porez? Jesu li to pred Vama preslike njegovih poreznih prijava?”

“Oh, ne,” ogovori ona, glasom punim neodobravanja. “I sami znate kako je teško dobiti ikakve obavijesti od ljudi iz porezne uprave.” Ona zastane, pa nastavi, baš kao što je i očekivao da će učiniti. “Osim ako ne poznajete nekoga tko radi ondje. Tek ću ih sutra dobiti.”

“A hoćete li ih onda sve predati *vice-questoreu*?”

Signorina Elettra počastila ga je oštrim pogledom.

“Ne, *commissario*. Pričekat ću najmanje nekoliko dana prije nego što to učinim.”

“Šalite se?”

“Ne šalim se na račun *vice-questorea*.”

“Ali zašto ćete ga pustiti da čeka?”

“A zašto ne?”

Brunetti se pitao kakva je sitna poniženja Patta bio nagomilao ovoj ženi na glavu tijekom posljednjeg tjedna, da mu ona tako skoro uzvraća na ovaj način. “A što je sa Santomaurom?” upita on.

“Ah, *avvocato* je potpuno drukčiji slučaj. Njegove financije ne mogu biti bolje. Ima portfelj dionica i obveznica koji jamačno vrijedi više od pola milijarda lira. Prijavio je godišnji prihod od dvjesto milijuna lira, što je najmanje dvostruko više nego što bi čovjek njegova položaja obično prijavljivao.”

“A što je s porezom?”

“To je ono što je najčudnije. Izgleda da prijavljuje cjelokupni iznos. Nema dokaza da ikako vara.”

“Zvučite kao da ne vjerujete u to,” reče Brunetti.

“Molim Vas, *commissario*” reče ona, uputivši mu još jedan prijekoran pogled, iako manje oštar od posljednjeg. “Nemojte mi reći da vjerujete da itko pošteno prijavljuje porez. To je ono što je čudno. Ako prijavljuje sve što zaradi, onda jamačno ima neki drugi izvor novca prema kojem je njegov prijavljeni prihod tako beznačajan da uopće ne mora izbjegavati plaćanje poreza.”

Brunetti se jedan trenutak zamisli nad time. Imajući u vidu porezne zakone, drugog objašnjenja nije bilo. “Daje li Vam Vaše računalo ikakvih naznaka o tome odakle dolazi taj novac?”

“Ne, ali kaže da je on predsjednik *Lege della Moralita*. Tako da se čini logičnim krenuti odande.”

“Možete li,” zamoli on, govoreći u množini i kimajući glavom prema predočniku ispred nje, “vidjeti što se da pronaći o *Legi*?”

“Oh, već sam počela s tim, *commissario*. Ali *Lega* je, barem za sad, još neuhvatljivija od *signor* Burrascinih poreznih prijava.”

“Uvjeren sam da ćete biti u stanju ukloniti sve prepreke pred sobom, *signorina*”

Ona lagano kimne glavom, prihvativši njegove riječi tek kao potvrdu svoje dužnosti.

On odlučí upitati je. “Kako to da se tako vješto snalazite u računalnoj mreži?”

“Kojoj?” upita ona, podižući pogled.

“Financijskoj.”

“Oh, radila sam na tome na svom prethodnom radnom mjestu,” reče ona i vrati pogled na zaslon pred sobom.

“A gdje je bilo to radno mjesto, ako smijem pitati?” reče on, zamišljajući osiguravajuća društva, možda kakvo računovodstvo.

“U Banci d’Italia,” reče ona, obraćajući se pri tome istovremeno i zaslonu i Brunettiju.

On podigne obrve. Ona podigne pogled gore prema njemu i, videći izraz na njegovom licu, objasni. “Bila sam pomoćnica predsjednika banke.”

Nije trebalo biti bankar ili matematičar da bi se izračunalo koliko je manju plaću takva promjena značila. Za većinu Talijana posao u banci značio je potpunu sigurnost; ljudi su godinama čekali da ih prime na posao u banku, bilo koju banku, a Banca d’Italia je jamačno bila najpoželjnija. A ona sada radi kao tajnica u policiji? Čak i sa cvijećem koje je dvaput tjedno redovito stizalo od Fantina, to nije imalo nimalo smisla. Imajući u vidu činjenicu da je radila, ne samo za policiju, već i za Pattu, to se činilo kao apsolutno ludilo.

“Shvaćam,” reče on, iako nije shvaćao. “Nadam se da ćete biti zadovoljni ovdje.”

“Sigurno hoću, *commissario*,” odvrati *signorina* Elettra. “Želite li da Vam pronađem još kakve podatke?”

“Ne, trenutno ne, hvala,” reče Brunetti i vrati se u svoj ured. Koristeći se vanjskom linijom, nazvao je hotel u Bolzanu i zamolio da ga spoje sa *signorom* Brunetti.

Signora Brunetti, rekli su mu, otišla je u šetnju i neće se vratiti u hotel prije večere. Nije ostavio nikakvu poruku, tek se predstavio i spustio slušalicu.

Telefon je zazvonio gotovo istoga trenutka. Bio je to Padovani, koji ga je zvao iz Rima, ispričavajući se zbog činjenice da nije uspio saznati ništa novo o Santomauru. Bio je nazivao prijatelje, i u Rimu i u Veneciji, ali izgleda da su svi otišli na godišnji odmor, tako da je samo ostavio čitav niz poruka na telefonskim tajnicama, zamolivši svoje prijatelje da ga nazovu, ali ne objasnivši im zašto je htio razgovarati s njima. Brunetti mu zahvali i zamoli ga da ga nazove ako sazna išta sazna.

Spustivši slušalicu, Brunetti počne razmicati i prevrtati papire na svom stolu, sve dok nije pronašao onaj koji je tražio, razudbeno izvješće o Mascariju, i opet ga pažljivo pročitao. Na četvrtoj stranici pronašao je ono što je tražio. “Nekoliko ogrebotina i posjekotina na nogama, nema tragova epidermalnog krvarenja. Ogrebotine su, bez sumnje, uzrokovane oštrim bridovima,” i ovdje se patolog malo pravio važan napisavši latinski naziv trave u kojoj je Mascarijevo tijelo bilo skriveno.

Mrtvi ljudi ne krvare; nema tlaka koji bi tjerao krv na površinu. Bila je to jedna od temeljnih istina patologije koju je Brunetti bio naučio. Ako su te ogrebotine bile uzrokovane, i on ovdje ponovi naglas patetične slogove latinskoga naziva, onda ne bi krvarile, jer je Mascari bio mrtav kad je njegovo tijelo bačeno pod te vlati. A ako mu je noge obrijao netko drugi, nakon što je već bio mrtav, ni tada ne bi krvarile.

Brunetti nikad nije obrijao nijedan dio svoga tijela osim lica, ali je, godinama, bio svjedokom postupka koji je provodila Paola nastojeći prijeći britvicom preko lista, gležnja ili koljena prilikom brijanja nogu. Prestao je brojati koliko je puta čuo prigušene psovke iz kupaonice, nakon čega bi se pojavila Paola s komadićem toaletnog papira zaljepljenim na neki dio svoje noge. Paola je redovito brijala noge otkad je on poznaje; još uvijek bi se, svaki put kad bi to činila, porezala.

Činilo se nemogućim da pri tome sredovječni muškarac bude spretniji od Paole, i obrije si noge, a da se ne poreže. Bio je sklon povjerovati da je, do izvjesne mjere, većina brakova prilično slična. Tako da, kad bi Brunetti iznenada počeo brijati noge, Paola bi to odmah znala. Brunettiju se činilo nevjerojatnim da bi Mascari mogao obrijati noge, a da njegova žena to ne primijeti, čak i ako joj se nije javljao sa poslovnih putovanja.

Ponovno je preletio pogledom po razudbenom izvješću: “Nema dokaza krvarenja ijedne od posjekotina na nogama žrtve.” Ne, bez obzira na crvenu haljinu i crvene cipele, bez obzira na šminku i donje rublje, *signor* Mascari nije si obrijao noge prije nego što je umro. Što znači da je to netko morao učiniti umjesto njega nakon što je umro.

19

Sjedio je u svome uredu, nadajući se da će se niotkuda pojaviti kasni poslijepodnevni povjetarac koji će sa sobom donijeti olakšanje, ali ta se nada pokazala uzaludnom, baš kao i njegova nada da će početi shvaćati vezu između svih tih slučajnih čimbenika. Bilo mu je jasno da je cijela ta priča s transvestizmom bila razrađena posmrtna parada, smišljena da odvuče pozornost s bilo čega što je već bilo stvaran motiv za Mascarijevu smrt. To znači da Ravanello, jedina osoba koja je čula Mascarijevu “ispovjed”, laže i vjerojatno zna nešto o tom ubojstvu. Ali iako Brunettiju nije bilo teško povjerovati da bankari, zapravo, ubijaju ljude, nije se mogao natjerati da povjeruje da su to u stanju učiniti samo zato da bi ubrzali svoje promaknuće.

Ravanello nije oklijevao priznati da je bio u svom uredu toga vikenda; sam je i iznio taj podatak. A kako su Mascarija upravo identificirali, njegovi su razlozi bili logični - svaki dobar prijatelj jednako bi postupio. Štoviše, svaki odani uposlenik bi tako postupio.

Ipak, zašto se nije predstavio kad se javio na telefon u subotu, zašto je tajio, čak i pred nepoznatim pozivačem, da se nalazi u banci toga poslijepodneva?

Njegov je telefon zazvonio i on, i dalje zamišljen nad time, i dalje omamljen sparinom, izgovori svoje ime u slušalicu. "Brunetti."

"Moram razgovarati s Vama," reče muški glas.
"Osobno."

"Tko je tamo?" Brunetti opušteno upita.

"Radije Vam ne bih rekao," odgovori mu glas.

"Onda ja radije ne bih razgovarao s Vama," reče Brunetti i spusti slušalicu.

Takav bi odgovor obično toliko zbunio pozivače, da su osjećali da im nema druge nego da opet nazovu. Za nekoliko minuta, telefon je opet zazvonio, a Brunetti se javi na isti način.

"Vrlo je važno," reče isti onaj glas.

"I meni je vrlo važno znati s kim razgovaram," reče Brunetti prilično raspoloženo za razgovor.

"Razgovarali smo prošli tjedan."

"Razgovarao sam s mnogo ljudi prošloga tjedna, *signor* Crespo, ali rijetki od njih su me nazvali i rekli da se žele naći sa mnom."

Crespo je dugo šutio, i Brunetti se na trenutak pobojavao da je sada na Crespa red da spusti slušalicu, ali umjesto toga mladić reče: "Želim se susresti s Vama i porazgovarati."

"Upravo razgovaramo, *signor* Crespo."

"Ne, imam neke stvari koje bih Vam želio dati, neke fotografije i neke dokumente."

"Kakve dokumente i kakve fotografije?"

"Znat ćete kad ih vidite."

"O čemu je riječ, *signor* Crespo?"

"O Mascariju. Policija ima potpuno pogrešno mišljenje o njemu."

Brunetti je smatrao da Crespo ima pravo što se toga tiče, ali je to mišljenje pokušavao zadržati za sebe.

“Što smo mi to pogrešno shvatili?”

“Reći ću Vam kad se sretnemo.”

Brunetti je po Crespovom glasu znao da mu ponestaje hrabrosti ili bilo kojeg drugog osjećaja koji ga je naveo da nazove. “Gdje se želite naći sa mnom?”

“Koliko dobro poznajete Mestre?”

“Dovoljno dobro.” Osim toga, uvijek je mogao pitati Galla ili Vianella.

“Znate li gdje se nalazi parkiralište na drugom kraju tunela koji vodi do željezničke postaje?”

Bilo je to jedno od rijetkih mjesta gdje je netko mogao parkirati auto u blizini Venecije. Samo je trebalo parkirati na parkiralištu ili duž drvoreda koji je vodio do tunela, a zatim se spustiti do ulaza, pa gore do perona na kojima su stajali vlakovi za Veneciju. Deset minuta vlakom, bez naplate parkiranja i bez čekanja u redu za slobodno parkirno mjesto ili plaćanje parkirališta na Tronchettu.

“Da, znam.”

“Sastat ćemo se ondje, večeras.”

“U koliko sati?”

“Kasno navečer. Moram najprije nešto obaviti, a ne znam kad ću biti gotov s tim.”

“U koliko sati?”

“Doći ću onamo najkasnije do jedan ujutro.”

“Gdje ćemo se točno naći?”

“Kad izađete iz tunela, idite do prvog križanja i skrenite lijevo. Bit ću parkiran na desnoj strani ulice u svijetloplavom Fiatu Pandi.”

“Zašto ste pitali za parkiralište?”

“Nije bitno. Samo sam htio znati znate li gdje se nalazi. Ne želim da se susretnemo na parkiralištu. Previše je svjetla.”

“U redu, *signor* Crespo, sastat ću se s Vama.”

“Dobro,” reče Crespo i spusti slušalicu prije nego što je Brunetti dospio izgovoriti išta drugo.

Pa, mozgao je Brunetti, što li je nagnalo *signor* Crespa da obavi ovaj telefonski poziv? Ni na trenutak nije povjerovao da ga je Crespo nazvao iz vlastitih pobuda i s vlastitim namjerama - ljudi poput Crespa nikad ne bi opet nazvali - ali to nikako nije umanjivalo njegovu želju da sazna zašto ga je, zapravo, nazvao. Najvjerojatniji zaključak bio je taj da mu je netko htio prenijeti prijetnju, ili možda nešto snažnije, a koji je način bolji nego da ga izvabi na otvoreno, na ulicu u jedan u noći?

Nazvao je *Questuru* u Mestrama i zamolio da ga spoje s narednikom Gallom, a tamo su mu rekli da je narednik poslan u Milano na nekoliko dana, kako bi svjedočio na sudu. Želi li možda razgovarati s narednikom Buffom, koji je preuzeo slučajeve narednika Galla? Brunetti odgovori da neće i spusti slušalicu.

Nazvao je Vianella i zamolio ga da dođe gore u njegov ured. Kad je narednik stigao, Brunetti ga zamoli da sjedne, te mu ispriča o Crespovom pozivu i svom vlastitom pozivu Gallu. “Što mislite?” upita Brunetti.

“Rekao bih da vas netko pokušava izvući iz Venecije na otvoreno, gdje niste zaštićeni. A ako trebate zaštitu, tu će Vam zaštitu morati pružiti naši dečki.”

“Čime bi se mogli poslužiti?”

“Pa, mogao bi Vas netko čekati u automobilu, ali oni bi morali biti svjesni toga da će i naši ljudi biti ondje. Ili bi mogao projuriti kakav automobili ili motocikl, s namjerom da Vas pregazi ili da zapuca po Vama.”

“A bomba?” upita Brunetti, s nelagodnom zadrhtavši, prisjetivši se fotografija krša kojeg su uvijek za sobom ostavljale sve te bombe koje su ubijale političare i suce.

“Ne, mislim da niste toliko važni,” reče Vianello. Nije baš bog-zna-kakva utjeha, ali je ipak utjeha.

“Hvala. Ja bih rekao da će vjerojatno netko projuriti pokraj.”

“Pa, što ćemo učiniti?”

“Želim da se ljudi rasporede u najmanje dvije kuće, jednoj na početku i jednoj na kraju ulice. I, ako možete naći dobrovoljce za to, da netko sjedi na stražnjem sjedalu jednog auta. Bit će pakleno sjediti u zatvorenom automobilu po ovoj sparini. To je već troje ljudi. Mislim da ne mogu odvojiti više od trojicu za taj zadatak.”

“Pa, ja sigurno ne stanem na stražnje sjedalo, a nekako mi se ne bi svidjelo ni da sjedim u kući i gledam kroz prozor, ali mislim da bih se mogao parkirati iza ugla kad bih uspio nagovoriti koju od policajki da mi se pridruži pa da neko vrijeme vodimo ljubav.”

“Možda bi se *signorina* Elettra dragovoljno javila,” reče Brunetti i nasmije se.

Vianellov je glas bio oštar, vrlo oštar kao i uvijek. “Ne šalim se, *commissario*. Poznajem tu ulicu; moja teta iz Trevisa uvijek ostavlja svoj auto ondje kad nam dolazi u posjet i ja je uvijek odvezem natrag do auta. Često ondje vidam ljude u autima, tako da jedan ili dva automobila više neće ništa promijeniti.”

Brunettiju je na vrh jezika bilo da pita što bi Nadia mislila o tome, ali promislio je malo o tome, pa umjesto toga reče: “U redu, ali ona se mora dragovoljno javiti. Ako bude opasno, ne bi mi se svidjela pomisao da je neka žena umiješana u to.” Prije nego što je Vianello dospio prosvjedovati, Brunetti nastavi: “Čak ako i jest policajka.”

Je li, čuvši to, Vianello pogledao prema stropu? Brunettiju se učini da je tako, ali ništa nije pitao. “Još nešto, naredniče?”

“Ondje morate biti u jedan?”

“Da.”

“Nema tako kasnih vlakova. Morat ćete autobusom, a onda od stanice pješice i kroz tunel.”

“A kako ću se vratiti u Veneciju?” upita Brunetti.

“Ovisi o tome što će se dogoditi, valjda.”

“Da, valjda.”

“Pokušat ću pronaći nekoga tko bi želio biti otraga,” reče Vianello.

“Tko je u noćnoj smjeni ovaj tjedan?”

“Riverre i Alvise.”

“Oh,” reče jednostavno Brunetti, ali njegov je ton vrijedio tisuću riječi.

“Tako piše na rasporedu.”

“Mislim da bi bolje bilo da ih stavite u kuće.” Nijedan od njih dvojice nije želio reći da bi, ako ijednoga od njih posjednu na stražnje sjedalo, obojica jednostavno zaspali. Naravno, postojala je jednaka vjerojatnost da će se to dogoditi dok su u kućama, ali možda će vlasnici biti dovoljno znatiželjni da ih održe budnima.

“A što je s ostalima? Mislite da ćete moći pronaći dragovoljce?”

“Neće biti problema,” uvjeravao ga je Vianello. “Rallo će htjeti poći, a pitat ću i Mariju Nardi. Njen je muž otišao na tjedan dana na nekakav trening u Milano, tako da bi joj se možda svidjelo. Osim toga, to se računa kao prekovremeni rad, zar ne?”

Brunetti kimne, a zatim doda: “Vianello, jasno recite svima da postoji izvjesna opasnost.”

“Opasnost? U Mestrama?” upita Vianello, uz osmijeh, odbacujući tu pomisao, pa nastavi: “Želite li ponijeti radio-stanicu?”

“Ne, mislim da ne, ipak će vas četvero biti dosta blizu.”

“Pa, nas dvoje, u svakom slučaju,” ispravi ga Vianello, spašavajući Brunettija od neugode da govori uvredljivo o svojim podređenima.

“Ako ćemo cijele noći biti budni zbog ovoga, onda bismo, valjda, mogli poći kući i odmoriti se malo,” reče Brunetti, pogledavajući na sat.

“Vidimo se ondje gospodine,” reče Vianello i ustane.

Baš kao što je Vianello bio rekao, tako kasno nije bilo vlakova koji bi Brunettija odvezli do stanice u Mestrama, tako da se zadovoljio time da uđe u autobus broj jedan i siđe, kao jedini putnik u to doba noći, nasuprot željezničke postaje u Mestrama.

Stubama se popeo do postaje, a zatim sišao dolje kroz tunel koji je prolazio ispod tračnica i izašao na drugoj strani. Izronio je na tihom drvoredu, a za leđima mu je bilo dobro osvijetljeno parkiralište, koje je sada bilo ispunjeno automobilima koji su se parkirali ondje preko noći. S obje strane ulice pred njim nalazili su se parkirani automobili; prigušena svjetlost nekolicine mutnih uličnih svjetiljaka padala je na njih. Brunetti je stajao na desnoj strani ulice, gdje je bilo manje stabala, pa zato i više svjetla. Odšetao je do prvoga ugla i zastao, osvrćući se. Četiri automobila niže, na suprotnoj strani ulice, ugledao je jedan par u vatrenom zagrljaju, ali muškarčeva je glava bila zaklonjena ženinom, tako da nije mogao raspoznati je li to Vianello ili neki drugi oženjeni muškarac u kvaru.

Pogledao je niz ulicu slijeva, proučavajući kuće s obje strane. Otprilike na pola puta niz blok kuća, prigušeno sivo svjetlo televizije izbijalo je kroz niže prozore na pročelju jedne od njih; ostali su bili mračni. Riverre i Alvisse trebali su

biti na prozorima dviju od tih kuća, ali on nije osjećao želju da gleda u njihovom pravcu; bojao se da to ne shvate kao nekakav znak i da mu ne priteknu žurno u pomoć.

Skrenuo je u dogovorenu ulicu, pogledom tražeći svijetloplavu Pandu na desnoj strani ulice. Došao je do kraja ulice, ne ugledavši auto koji bi odgovarao tom opisu, okrenuo se i vratio natrag. Ništa. Primijetio je da se, gore na uglu, nalazi veliki kontejner za smeće, pa je prešao na drugu stranu ulice, opet razmišljajući o fotografijama na kojima je vidio koliko je malo ostalo od automobila suca Falconea. Jedan je auto skrenuo na tu cestu, sišavši s kružnog toka, i usporio, krećući se prema Brunettiju. On se povukao potraživši zaštitu između dva parkirana automobila, ali je taj auto prošao pokraj njega i skrenuo na parkiralište. Vozač je izašao, zaključao vrata i nestao u tunelu koji je vodio prema stanici.

Nakon deset minuta, Brunetti je opet prošao istom ulicom, ovaj put zagledavši u svako od parkiranih vozila. U jednom od automobila preko stražnjih sjedala nalazila se prebačena deka i, svjestan grozne sparine i tu vani, na otvorenom, Brunetti osjeti navalu sućuti za svakoga tko je bio ispod te deke.

Prošlo je pola sata i napokon je Brunetti zaključio da se Crespo neće pojaviti. Vratio se do raskrižja i skrenuo lijevo, niz ulicu prema onom paru na prednjim sjedalima koji su još uvijek bili zaokupljeni razmjenom intimnosti. Stigavši do automobila, Brunetti lagano lupi člancima prstiju po poklopcu motora, a Vianello se povuče od zarumenjene policajke Marije Nardi i izađe iz automobila.

“Ništa,” reče Brunetti, gledajući na sat. “Gotovo će dva sata.”

“U redu,” reče Vianello, a u glasu mu se osjećalo razočaranje. “Idemo kući.” Sagnuo se, progurao glavu kroz

prozor automobila i rekao policajki: "Nazovi Riverrea i Alvisea i reci im da krenu za nama."

"A što ćemo s čovjekom u autu?" upita Brunetti.

"Riverre i Alvise su došli s njim. Oni će samo izaći iz kuća, sastati se kod auta i odvesti se."

U automobilu, policajka Nardi uspostavila je radio-vezu i govorila drugoj dvojici policajaca kako se nitko nije pojavio i kako se vraćaju u Veneciju. Podigla je pogled prema Vianellu. "U redu, naredniče. Za nekoliko minuta bit će vani." Izgovorivši to, ona izađe iz auta i otvori stražnja vrata.

"Ne, ostanite naprijed," reče Brunetti. "Ja ću sjesti straga."

"U redu je, *Commissario*" reče ona sramežljivo se smiješeći, pa nastavi: "Osim toga, koristim priliku da budem malo podalje od narednika." Ona sjedne na stražnje sjedalo i zatvori vrata za sobom.

Brunetti i Vianello razmijeniše poglede preko krova automobila. Vianello se smeteno nasmiješio. Uđoše u automobil. Vianello se nagne naprijed i okrene ključ. Motor živne i začuje se tiho pištanje.

"Što je sad to?" upita Brunetti. Njemu, kao i većini Venecijanaca, automobili su bili nepoznato područje.

"Upozorenje da nismo vezali pojaseve," reče Vianello, istodobno prevukavši pojas preko prsa i zakopčavši ga pokraj mjenjača.

Brunetti ne učini ništa. Pištanje se nastavilo.

"Zar ne možete isključiti tu stvar, Vianello?"

"Samo će se isključiti ako vežete pojas."

Brunetti promrmlja nešto o tome kako ne voli kad mu strojevi govore što da radi, ali je ipak zakopčao pojas, a zatim je promrmljao nešto o tome kako je to još jedna od Vianellovih ekoloških besmislica. Praveći se da to nije čuo,

Vianello ubaci u brzinu i auto se odlijepi od nogostupa. Na kraju ulice, pričekali su nekoliko minuta da im se priključi drugi automobil. Policajac Riverre sjedio je za volanom, Alvis pokraj njega, a kad se Brunetti okrenuo mahnuti im, vidio je i treći lik na stražnjem sjedalu, glave zabačene unatrag.

Ulice su bile doslovce prazne u ovo doba noći, tako da su se brzo vratili na cestu što je vodila prema Ponte della Liberté.

“Što mislite, što se dogodilo?” upita Vianello.

“Mislio sam da je riječ o tome da me nekako žele uplašiti, ali možda sam bio u krivu i Crespo me doista želio vidjeti.”

“I što ćete sada učiniti?”

“Sutra ću otići do njega da vidim zašto nije došao noćas.”

Popeli su se na most i vidjeli svjetla grada pred sobom. Glatka crna voda pružala sa s obje strane mosta, slijeva istočkana svjetlima s udaljenih otoka Murana i Burana. Vianello ubrza, željan čim prije stići do garaže, a zatim kući. Svi su se osjećali umorno, razočarano. Drugi je auto, koji ih je u stopu slijedio, iznenada skrenuo u središnju traku, i Riverre ubrza i prestigne ih, dok se Alvise nagnuo kroz prozor i veselo im mahao.

Ugledavši ih, policajka Nardi se nagne naprijed spustivši ruku na Vianellovo rame i progovori. “Naredniče,” zausti ona, a zatim naglo umukne dok joj je pogled pao na retrovizor, u kojem se iznenada pojavio par zasljepljujućih svjetala. Prsti su joj se zgrčili na njegovom ramenu i stigla je samo uzviknuti: “Pazi”, prije nego što je vozilo iza njih naglo skrenulo lijevo, sustiglo ih, a zatim ih i prestiglo te, namjerno, udarilo u njihov prednji lijevi branik. Od siline

udarca bili su bačeni udesno, tresnuvši o zaštitnu ogradu koja se protezala cijelom dužinom mosta.

Vianello trgne volan ulijevo, ali učinio je to presporo, tako da je stražnji dio automobila odletio na lijevo, odvlačeći ih na sredinu ceste. Drugi auto koji im se suludom brzinom približavao s leđa presjekao je udesno i provukao se između njih i zaštitne ograde, a zatim je njihov stražnji kraj tresnuo u zaštitnu ogradu s lijeve strane ceste i zavrteo ih u još jednom polukrugu, zaustavivši se nasred ceste, tako da su opet bili okrenuti prema Mestrama.

U šoku, nesvjestan toga je li ozlijeđen ili ne, Brunetti je zurio kroz smrskani vjetrombran i vidio samo raspršenu svjetlost automobilskih farova koji im se približavaju. Jedan par svjetala prohujao je pokraj njih s desne strane, pa još jedan. Okrenuo se na lijevo i ugledao onesviještenog Vianella, vezanog pojasom, kako uspravno sjedi naprijed nad volanom. Brunetti posegne rukom dolje i otkopča pojas, okrene se tijelom prema Vianellu i zgrabi ga za rame. “Lorenzo, jesi li dobro?”

Narednikove se oči otvoriše i on okrene glavu prema Brunettiju. “Mislim da jesam.” Brunetti se nagne i otkopča njegov pojas; Vianello je ostao uspravno sjediti.

“Hajde,” reče Brunetti, otvarajući vrata sa svoje strane. “Izađimo iz auta prije nego što se jedan od ovih manijaka zaleti u nas.” On uperi prst kroz ono što je ostalo od vjetrombrana prema svjetlima koja su se nastavila približavati iz pravca Mestra.

“Nazvat ću Riverrea,” reče Vianello, nagnjući se prema radiju.

“Ne. Već su prošli neki automobili. Oni će to javiti *Carabinieriima* u stanici na Piazzale Roma.” I kao da dokazuju njegove riječi, začuo je prve zvuke sirene s druge

strane mosta i ugledao treptava plava svjetla dok su *Carabinieri* hitali prema njima s pogrešne strane mosta.

Brunetti izađe van iz auta i nagne se da otvori stražnja vrata. Policajka pripravnica Marija Nardi sjedila je na stražnjem sjedalu, a njen je vrat bio iskrenut pod nekim čudnim i potpuno neprirodnim kutem.

20

Posljedice tog incidenta bile su i predvidljive i deprimirajuće. Nijedan od njih dvojice nije bio uočio marku automobila koji ih je udario, čak niti boju ni približnu veličinu, iako je to morao biti velik auto da bi ih tako snažno odbacio na ogradu. Nijedno drugo vozilo nije bilo dovoljno blizu u trenutku kad se to dogodilo, a čak i ako je itko i bio dovoljno blizu, nije se javio na policiju. Bilo je jasno da je taj auto, nakon što ih je udario, jednostavno produžio preko mosta do Piazzale Roma, ondje se okrenuo, i vratio se istim putem natrag do kopna čak i prije nego što su *Carabinieri* uzbunjeni.

Policajka Nardi proglašena je mrtvom na licu mjesta, njeno je tijelo prebačeno u *ospedale civile* radi razudbe koja će tek potvrditi ono što je bilo očito iz kuta pod kojim joj je glava stajala u odnosu na tijelo.

"Imala je samo dvadeset i tri godine," reče Vianello, izbjegavajući Brunettijev pogled. "Bili su šest mjeseci u braku. Njen je suprug izvan grada, na nekakvom računalnom tečaju. Samo o tome je cijelo vrijeme pričala u automobilu, kako ne može dočekati da joj se njen Franco vrati kući, kako joj samo nedostaje. Sjedili smo tako oko jedan sat, licem u

lice, a ona je samo pričala o svojem Francu. Bila je tako mlada.”

Brunetti nije znao što bi rekao.

“Da sam je natjerao da se veže pojasom, sada bi bila živa.”

“Lorenzo, prekini,” reče Brunetti oštrim glasom, ali bez ljutnje. Sada su već bili u *Questuri*, sjedili su u Vianellovom uredu i čekali da izvještaj s uviđaja bude otkucan, tako da ga mogu potpisati i ići kući. “Možemo ovako nastaviti pričati cijelu noć. Nisam se trebao ići naći s Crespom. Trebalo mi je biti jasno da je sve previše jednostavno, trebao sam postati sumnjičav kad se ništa nije dogodilo u Mestrama. Sljedeće što ćemo reći jest to da smo se trebali vraćati oklopnim vozilom.”

Vianello je sjedio pokraj svog pisaćeg stola i gledao u prazno pokraj Brunettija. Na lijevoj strani njegova čela nalazila se poprilična kvrga, a oko nje koža je polako plavila. “Ali učinili smo to što smo učinili, ili nismo učinili ono što nismo učinili, i ona je svejedno mrtva,” reče Vianello ravnim glasom.

Brunetti se nagne naprijed i takne ruku drugog čovjeka. “Lorenzo, nismo je mi ubili. Učinili su to ljudi ili čovjek u tom automobilu. Nas dvojica ne možemo tu ništa učiniti, osim da ih pronađemo.”

“Ali to neće pomoći Mariji, zar ne?” upita Vianello ogorčeno.

“Ništa na ovom svijetu božjem ne može više pomoći Mariji Nardi, Lorenzo. Obojica to dobro znamo. Ali ja želim pronaći ljude iz tog automobila, i želim pronaći onog tko ih je poslao.”

Vianello kimne, i ništa ne reče. “A što ćemo s njenim mužem?” upita Vianello.

“Što s njim?”

“Hoćete li ga Vi nazvati?” U Vianellovu glasu se nije osjećala znatiželja, već nešto drugo. “Ja ne mogu.”

“Gdje je on sada?” upita Brunetti.

“U hotelu Impero u Milanu.”

Brunetti kimne. “Nazvat ću ga ujutro. Nema smisla zvati ga sada i produljivati njegovu patnju.”

Jedan policajac u odori ušao je u ured noseći izvornike njihovih izjava i dvije preslike od svake. Oba muškarca strpljivo su sjedila i pročitala ispile, a zatim su obojica potpisala izvornike i obje preslike i predale ih policajcu. Kad je policajac otišao, Brunetti ustane i umorno reče: “Mislim da je vrijeme da se krene kući, Lorenzo. Već je dobrano prošlo četiri. Jesi li zvao Nadiju?”

Vianello kimne. Bio ju je nazvao iz *Questure* sat ranije. “Bio je to jedini posao koji je mogla dobiti. Otac joj je bio policajac, pa je netko potegao veze za nju, i dobila je posao. Znete li, *commissario*, čime se, zapravo, htjela baviti?”

“Ne želim razgovarati o tome, Lorenzo.”

“Znete li čime se zapravo htjela baviti?”

“Lorenzo,” reče Brunetti tiho, upozoravajući ga.

“Željela je biti učiteljica u osnovnoj školi, ali znala je da nema slobodnih mjesta, pa se zaposlila u policiji.”

Cijelo su to vrijeme silazili stubama prema dvostrukim vratima. Policajci u odorama, stražari, ugledavši Brunettija, pozdraviše ga. Dvojica muškaraca izašli su van, a s druge strane kanala, iz krošnji u Campo San Lorenzo, začuo se gotovo zaglušujući zbor ptica koje su pozdravljale svitanje. Više nije bila mrkla noć, ali svjetlost se tek naslućivala, bila je to ona svjetlost koja svijet guste neprobojnosti pretvara u svijet beskonačnih mogućnosti.

Stajali su na rubu kanala, gledali prijeko, prema krošnjama, očiju privučenih onim što su njihove uši čule.

Obojica su stavili ruke u džepove i obojica su osjećali iznenadnu hladnoću koja se širila zrakom prije svitanja.

"Ovo se nije smjelo dogoditi," reče Vianello. A zatim, okrenuvši se nadesno i u pravcu u kojem se nalazio njegov dom, on reče: "*Arrivederci, commissario,*" i ode.

Brunetti se okrene u suprotnom smjeru i nezadovoljan i razočaran pođe natrag prema Rialtu i ulicama koje će ga odvesti kući. Ubili su je kao muhu, ispružili svoje uprljane ruke da zdrobe njega i, umjesto toga, ubili nju. Tek tako. U jednom trenutku bila je tu mlada žena, koja se naginjala naprijed da kaže nešto svojem prijatelju, spustivši ruku lagano, s povjerenjem, s ljubavlju na njegovo rame, otvorivši usta da mu kaže nešto. Što li mu je htjela reći? Možda nekakvu šalu? Je li možda željela reći Vianellu da se bila šalila ondje, kad je ulazila u auto? Ili je možda željela reći još nešto o Francu, nekakvu završnu riječ o tome kako joj nedostaje? Nikad to nećemo saznati. Ta neizrečena misao zauvijek je umrla zajedno s njom.

Nazvat će Franca, ali ne još. Neka sada mladić spava, prije nego što primi veliku bol. Brunetti je znao da ne može, ne sada, reći tom mladiću kako je Marija provela svoj posljednji sat u automobilu s Vianellom; nije mu to mogao reći. Kasnije, Brunetti će mu to reći, jer kasnije će mladić biti u stanju čuti to, kasnije, tek nakon velike boli.

Stigavši do Rialta, bacio je pogled na lijevo i vidio da se *vaporetto* približava postaji, i ta je slučajnost bila odlučujuća. Pohrlio je prema postaji i ukrcao se na brod, njime otplovio do željezničke stanice i uhvatio prvi jutarnji vlak koji je vozio nasipom. Gallo, znao je, neće biti u *Questuri*, tako da je uzeo taksu na stanici u Mestrama, davši vozaču Crespovu adresu.

Danje je svjetlo bilo došlo kad on nije obraćao pozornost, a s dnevnim svjetlošću došla je i vrućina, možda

još gora u ovom gradu punom nogostupa i betona, kolnika i visokih zgrada. Brunetti je gotovo jedva dočekaao sve jaču nelagodu zbog visoke temperature i vlage; to mu je odvlačilo pozornost od onoga što je vidio te noći i od onoga čega se počinjao pribojavati da će ugledati u Crespovom stanu.

Kao i prošli put, u dizalu je radio klima-uređaj, koji je već i ovako rano bio neophodan. Pritisnuo je dugme te se brzo i tiho uzdigao do sedmog kata. Pozvonio je na Crespovo zvono, ali ovaj put nije bilo odgovora. Opet je pozvonio, pa još jednom, nekoliko dugih sekundi držeći prst na zvonu. Nisu se čuli ni koraci, ni glasovi, niti ikakvi zvuci života.

Izvadio je svoj novčanik i iz njega jedan metalni iverak. Vianello je bio proveo jedno cijelo poslijepodne poučavajući ga kako da to učini i, iako nije bio osobito dobar učenik, trebalo mu je manje od deset sekunda da otvori vrata Crespova stana. Prešao je preko praga, zazivljući: "*Signor Crespo?* Vrata su Vam otvorena. Jeste li kod kuće?" Nije loše ipak biti na oprezu.

Nije bilo nikoga u dnevnoj sobi. Kuhinja je blistala, bila je čista k'o suza. Pronašao je Crespa u spavaćoj sobi, na krevetu, u žutoj svilennoj pidžami. Komad telefonske žice bio mu je čvrsto stegnut oko vrata, a njegovo lice bilo je užasna, podbuhla parodija njegove prijašnje ljepote.

Brunetti se nije trudio pregledati prostoriju; otišao je do susjednog stana i pokucao na vrata sve dok ih nije otvorio pospani, ljutiti muškarac, vičući na njega. Prije nego što je pristigla laboratorijska ekipa iz *Questure* u Mestrama, Brunetti je imao dovoljno vremena nazvati supruga Marije Nardi u Milano i reći mu što se dogodilo. Za razliku od čovjeka iz susjedstva, Franco Nardi nije vikao; Brunetti nije mogao dokučiti je li to bolje ili gore.

Vrativši se u *Questuru* u Mestrama, Brunetti je Gallu, koji je upravo bio stigao, rekao što se bilo dogodilo i predao mu pregled Crespova stana i tijela, objasnivši mu da se mora prije podneva vratiti u Veneciju. Nije rekao Gallu da se mora vratiti kako bi otišao na Mascarijev pogreb; ozračje je već ionako bilo prepuno smrti.

Iako se vratio u grad s mjesta nasilne smrti, vratio se kako bi bio svjedokom onog što je slijedilo nakon jedne druge smrti, nije mogao spriječiti to da mu se srce ne stegne pri pogledu na zvonike i pastelna pročelja koja su mu se ukazala pred očima dok je policijski auto jurio nasipom. Ljepota nije ništa mijenjala, znao je, i možda utjeha koju je ona nudila nije bila ništa više od privida, ali ipak mu je bilo drago zbog tog privida.

Pogreb je bio jadan; prazne riječi izgovarali su ljudi koji su očito bili previše potreseni okolnostima Mascarijeve smrti da bi se pretvarali da doista misle ono što su izgovarali. Udovica je sve to presjedila, ukočena i suhih očiju, i izašla iz crkve odmah iza lijesa, tiha i sama.

Novine, kako se samo i moglo očekivati, podivljale su nanjušivši Crespovu smrt. Prva se priča pojavila u večernjem izdanju *La Notte*, novina koje su se posvetile crvenim naslovima i uporabi sadašnjeg vremena. Francesco Crespo bio je opisan kao 'transvestitska kurtizana'. Bio je tu i njegov životopis, i prilična je pozornost dana činjenici da je bio radio kao plesač u jednoj diskoteci za homoseksualce u Vicenzi, iako je tamo bio zaposlen manje od tjedan dana. Autor tog članka uspostavio je neizbježnu vezu između ubojstva Leonarda Mascarija od prije manje od tjedan dana i sugerirao da sličnost žrtava ukazuje na osobu koja iskazuje smrtonosnu mržnju i osvetoljubivost prema transvestitima. Pisac, izgleda, nije smatrao neophodnim objasniti zašto bi to moralo biti tako.

Jutarnje novine su pokupile njegovu zamisao.

Gazzettino se raspisao o više od deset prostitutki koje su bile ubijene samo na području Pordenonea proteklih godina i pokušao povući crtu koja bi spajala te zločine i umorstva ove dvojice transvestita. *Il Manifesto* posvetio je tom zločinu dva puna stupca na četvrtoj stranici, a novinar je iskoristio priliku opisavši Crespa kao 'još jednog od parazita koji se čvrsto drže natrulog tijela talijanskog buržoaskog društva.'

U svojoj magistarskoj raspravi o tom zločinu, *Il Corriere della Sera* brzo se prebacio s umorstva jedne relativno beznačajne muške prostitutke na umorstvo vrlo poznatog venecijanskog bankara. Članak se zasnivao na 'mjesnim izvorima informacija' koji su dojavili da je Mascarijev 'dvostruki život' bio općepoznata stvar u izvjesnim četvrtima. Stoga je njegova smrt jednostavno bila neizbježan ishod 'spirale poroka' u koju mu je njegova slabost preobrazila život.

Zainteresiran otkrićem 'izvora', Brunetti nazva rimsko uredništvo tih novina i zamoli ih da ga spoje s autorom toga članka. Ta osoba, kad su je spojili s Brunettijem i kad je saznala da je on policijski *commissario* koji želi saznati s kim je gospodin novinar bio razgovarao kad je pisao taj članak, reče kako ne želi otkriti svoje izvore informacija, te da povjerenje koje mora postojati između novinara i onih s kojima razgovara i koji ga čitaju mora biti i prešutno i potpuno. Nadalje, otkrivanje njegovih dojavnika bilo bi suprotno najvišim načelima njegova zvanja. Međutim, Brunettiju su trebale najmanje tri pune minute da shvati da ovaj to misli ozbiljno, da doista vjeruje u ono što govori.

"Koliko dugo radite za te novine?" upadne mu u riječ Brunetti.

Iznenaden prekidom usred rijeke njegovih riječi i iskazivanja načela, ciljeva i uzora, izvjestitelj je na trenutak zastao, a zatim odgovorio: "Četiri mjeseca. Zašto?"

"Možete li me opet spojiti s centralom, ili moram opet nazvati?" upita Brunetti.

"Mogu Vas prespojiti. Ali zašto?"

"Želim razgovarati s Vašim urednikom."

Muškarčev je glas postao nesiguran, zatim sumnjičav, zbog ovoga, prvog pravog znaka licemjerstva i sumnjivih poslova državnih službi i moćnika. "*Commissario*, želim Vas upozoriti da će svaki pokušaj pobijanja ili dovođenja u pitanje činjenica koje sam Vam otkrio u svojoj priči biti brzo otkriven mojim čitateljima. Nisam siguran shvaćate li da je u ovoj zemlji nastupilo novo doba, da potreba naroda da zna više ne može biti..." Brunetti prekine vezu i, kad je dobio slobodnu liniju, opet nazove telefonsku centralu tih novina. Čak ni *Questura* ne treba plaćati da sluša takve besmislice, pogotovo ne po cijeni impulsa na međugradskoj vezi.

Kad je konačno stupio u vezu s urednikom vijesti u tim novinama, ispostavilo se da je to Giulio Testa, čovjek s kojim je Brunetti već imao posla u prošlosti, kad su obojica patili u izgnanstvu u Napulju.

"Giulio, Guido Brunetti ovdje."

"*Ciao*, Guido, čujem da si se vratio u Veneciju."

"Da. Zato te i zovem. Jedan od tvojih novinara,"

Brunetti spusti pogled dolje na rastvorene novine i pročitao ime, "Lino Cavaliere, napisao je članak koji je objavljen jutros o transvestitu umorenom u Mestrama."

"Da. Pročitao sam ga sinoć. Što s njim?"

"On spominje 'mjesne izvore informacija' koji tvrde da su onog drugog čovjeka, Mascarija, koji je ubijen prošloga tjedna, poznavali kao čovjeka koji vodi 'dvostruki

život’.” Brunetti zastane na trenutak, a zatim ponovi riječi “dvostruki život”.

“Krasan izraz, Giulio, ‘dvostruki život’.”

"Oh, Kriste, zar je to napisao?"

“Evo, lijepo piše, Giulio - ‘mjesni izvori informacija.

Dvostruki život’.”

“Jaja ću mu odrezati,” Testa je zaurao u slušalicu, a zatim ponovio to isto za sebe.

“Znači li to da ne postoje ‘mjesni izvori informacija?’”

“Ne, primio je nekakav anonimni telefonski poziv od nekog čovjeka koji je tvrdio da je bio Mascarijeva mušterija. Klijent, kako god hoćeš.”

"Što mu je rekao?"

“Rekao mu je da Mascarija poznaje već godinama, opisao mu je neke od stvari koje je Mascari radio, neke od njegovih klijenata. Rekao mu je da je to ondje javna tajna.”

“Giulio, ubijeni je imao gotovo pedeset godina.”

"Ubit ću ga. Vjeruj mi, Guido, nisam ništa znao o ovome. Rekao sam mu da takve izraze ne koristi. Ubit ću to malo govno.”

“Kako je mogao biti tako glup?” upita Brunetti, iako je dobro znao da za ljudsku glupost postoji najmanje mali milijun razloga.

“On je kreten, beznadni slučaj,” reče Testa, teškim glasom, kao da ga netko svakog dana podsjeća na tu činjenicu.

“Pa koga vraga onda radi kod tebe? Još uvijek ste na glasu kao najbolje novine u zemlji.” Brunettijev izbor riječi bio je majstorski; osjećao se njegov osobni skepticizam, ali nije se isticao.

“Oženjen je kćerkom čovjeka koji je vlasnik salona pokućstva, onog koji svaki tjedan objavljuje svoj oglas na dvije pune stranice. Nismo imali izbora. Bio je u sportskom

uredništvu, ali onda je jednog dana spomenuo kako ga je iznenadilo to da se američki nogomet razlikuje od europskog. Tako je došao k meni.” Testa zastane, i obojica se muškaraca zamisliše na trenutak. Brunetti je shvatio da je neobično zadovoljan time što je saznao da nije jedini čovjek kojeg muče tipovi poput Riverrea i Alvisea. Testa očito u tome nije nalazio utjehe, pa samo rezignirano reče: “Pokušavam ga se nekako riješiti i prebaciti ga u uredništvo politike.”

“Savršen izbor, Giulio. Sretno,” reče Brunetti, zahvali mu na obavijestima i spusti slušalicu.

Iako je bio pretpostavljao da je riječ o nečem poput ovog, ipak ga je iznenadila takva očita nespretnost. Tek pukom srećom mogao je ‘mjesni izvor informacija’ naletjeti na novinara dovoljno lakovjernog da objavi glasine o Mascariju, a da ne provjeri postoje li ikakve činjenice koje to podupiru. A samo netko vrlo brzoplet - ili vrlo uplašen - pokušao bi podmetnuti tu priču, kao da bi to moglo spriječiti razotkrivanje zamršene izmišljenosti Mascarijevog prostituiranja.

Policijska istraga Crespovog ubojstva, za sad, bila je jednako besplodna kao i članci u novinama. Nitko u zgradi nije znao čime se Crespo bavi; neki su mislili da je konobar u nekom kafiću, dok su drugi vjerovali da je noćni vratar u jednom hotelu u Veneciji. Nitko nije primijetio ništa neobično u danima koji su prethodili njegovom umorstvu, i nitko se nije sjećao da se ikad išta neobično dogodilo u zgradi. Da, *signor* Crespo je često imao mnogo posjetitelja, ali bio je otvorena osoba i ljubazan, pa je onda logično da ga ljudi posjećuju, zar ne?

Pregled tijela dao je jasnije rezultate: uzrok smrti je davljenje, ubojica ga je zaskočio straga, vjerojatno potpuno neočekivano. Nema tragova nedavne seksualne aktivnosti,

ništa nije pronađeno ispod noktiju, a u stanu je bilo dovoljno otisaka prstiju da imaju posla danima.

Dvapat je nazvao Bolzano, ali jednom je hotelski telefon bio zauzet, dok drugi put Paola nije bila u svojoj sobi. Ponovno je podigao slušalicu kako bi je nazvao, ali spriječilo ga je kucanje na vratima. Doviknuo je "*Avanti*", i *signorina* Elettra uđe s jednim spisom u rukama, koji položi na njegov stol.

"*Dottore*, mislim da je u prizemlju netko tko želi razgovarati s Vama." Na licu mu je opazila iznenađenje zato što mu ona to uopće govori i, zapravo, što o tome nešto zna, i ona požuri objasniti. "Nosila sam neke papire dolje do Anite, pa sam ga čula kako razgovara s čuvarom."

"Kako je izgledao?"

Ona se nasmiješi. "Mlad čovjek. Vrlo lijepo odjeven." Ovakve riječi, od *signorine* Elette, koja je danas nosila kostim od svijetloljubičaste svile što su ga, čini se, načinile osobito nadareni dudovi svilci, bile su doista izuzetno pohvalne. "I vrlo zgodan," nastavi ona, s osmijehom koji je najavljivalo žaljenje što taj mladić želi razgovarati s Brunettijem, a ne s njom.

"Možda biste mogli otići dolje i dovesti ga," reče Brunetti kako bi ubrzao mogućnost da susretne takvo čudo, kao i da pruži *signorini* Elettri priliku da popriča s njim.

Njen se osmijeh opet pretvorio u onaj koji je, čini se, koristila za obične smrtnike, i ona ode iz ureda. Vratila se za nekoliko minuta, pokucala te ušla unutra govoreći:

"*Commissario*, ovaj gospodin bi želio razgovarati s Vama."

Za njom je u ured ušao mlad muškarac, a *signorina* Elettra stane u stranu kako bi mu omogućila da priđe Brunettijevom radnom stolu. Brunetti ustane i pruži ruku preko stola. Mladić je prihvati i protrese; stisak je bio čvrst, a šaka mesnata i mišićava.

“Molim Vas, sjednite, *signore*” reče Brunetti, a zatim se obrati *signorini* Elettri: “Hvala Vam, *signorina*”

Pogledala je Brunettija i uputila mu neodređen osmijeh, a zatim se zagledala u mladića onako kako se Parsifal jamačno bio zagledao u sveti gral u trenutku kad je nestajao pred njegovim očima. “Da, da,” reče ona. “Ako Vam išta zatreba, gospodine, samo me pozovite.” Uputila je posjetitelju posljednji pogled i napustila ured, tiho za sobom zatvorivši vrata.

Brunetti je sjeo i zagledao se u mladog muškarca s druge strane stola. Kratka kosa mu se kovrčala na čelu i prekrivala tek vrhove ušiju. Nos mu je bio tanak i lijepo oblikovan, smeđe oči široko razmaknute i gotovo crne nasuprot njegovoj blijedoj koži. Bio je odjeven u tamnosivo odijelo i pažljivo vezanu kravatu. Na trenutak je Brunettiju uzvratio pogled, a zatim se nasmiješio, pokazavši savršene zube. “Zar me ne prepoznajete, *dottore*?”

“Ne, bojim se da ne,” reče Brunetti.

“Upoznali smo se prošlog tjedna, *commissario*. Ali pod drukčijim okolnostima.”

Odjednom se Brunetti prisjetio jarkocrvene vlasulje, cipela s visokom petom. “*Signor Canale*. Ne, nisam Vas prepoznao. Oprostite, molim Vas.”

Canale se ponovno nasmiješio. “Zapravo, vrlo me veseli što me niste prepoznali. To znači da je moje profesionalno ja doista drukčija osoba.”

Brunetti nije bio siguran što je to trebalo značiti, pa je zato odlučio ne odgovoriti ništa. Umjesto toga, on upita: “Što mogu učiniti za Vas, *signor Canale*?”

“Sjećate li se, kad ste mi pokazali onu sliku, rekao sam Vam da mi taj čovjek izgleda poznato?”

Brunetti kimne glavom. Zar ovaj mladić ne čita novine? Mascarija su odavno prepoznali.

“Kad sam pročitao priču u novinama i vidio njegovu fotografiju, kako je stvarno izgledao, prisjetio sam se gdje sam ga bio vidio. Crtež koji ste mi pokazali doista nije bio osobito dobar.”

“Ne, nije,” prizna Brunetti, odlučivši ne objašnjavati kakva su oštećenja bila razlogom da je taj crtež bio toliko neprecizan u rekonstrukciji Mascarijeva lica. “A gdje ste ga to bili vidjeli?”

“Prišao mi je prije otprilike dva tjedna.” Ugledavši iznenađenje na Brunettijevom licu, Canale pojasni svoju posljednju izjavu. “Ne, nije ono što mislite, commissario. Zapravo se nije zanimao za moj posao. To jest, nije ga zanimalo ono čime se bavim. Ali sam ga zanimao ja.”

“Kako to mislite?”

“Pa, stajao sam na ulici. Upravo sam bio izašao iz jednog automobila - od klijenta, znate - nisam se još bio pridružio djevojkama, hoću reći, dečkima, i on mi je pristupio i pitao me zovem li se ja Roberto Canale i živim li u Viale Canova na broju trideset i pet.

“Prvo sam pomislio da je policajac. Tako je izgledao.” Brunetti pomisli kako je bolje da ne pita, ali Canale je svejedno objasnio i to. “Znate ono, kravata i odijelo, kao i silna želja da ga tko krivo ne procijeni, da svima bude jasno tko je i čime se bavi. To me upitao i ja sam mu odgovorio da jesam taj. Još uvijek sam mislio da je policajac. Zapravo, nikad mi nije rekao da nije policajac, nego me pustio da vjerujem da jest.”

“Što ga je još zanimalo, *signor* Canale?”

“Pitao me za stan.”

“Za stan?”

“Da, htio je znati tko plaća stanarinu. Rekao sam mu da ja plaćam, a onda me on pitao kako je plaćam. Rekao sam mu da stanarinu uplaćujem na račun otvoren na ime vlasnika

u banci, ali onda mi je on rekao da ne lažem, da on zna što se događa, i da mu zato moram reći istinu.”

“Kako to mislite, ‘zna što se događa’?”

“Kako plaćam stanarinu.”

“A kako je plaćate?”

“Sastajem se s jednim čovjekom u kafiću i ondje mu predajem novac.”

“Koliko?”

“Milijun i pol. U gotovini.”

“Tko je on, taj muškarac?”

“Upravo to me i Mascari pitao. Rekao sam mu da je to samo muškarac s kojim se sastajem svaki mjesec, u kafiću. Tijekom posljednjega tjedna u mjesecu, on me nazove i kaže mi kamo da odem, i ja odem i predam mu milijun i pol, i to je sve.”

“Bez potvrde?” upita Brunetti.

Canale istoga trena prasne u smijeh. “Pa naravno. Sve je to gotovina.” A to je značilo, i obojica su to znala, da se nije prijavljivala kao prihod. I nije bila oporezovana. To je bio uobičajen štos; ogroman broj stanara vjerojatno je činio nešto slično ovom.

“Ali ja plaćam još jednu stanarinu,” nastavi Canale.

“Da?” upitno će Brunetti.

“Sto i deset tisuća lira.”

“A gdje to plaćate?”

“Uplaćujem na bankovni račun, ali potvrda koju dobijem ne navodi ime, tako da ne znam čiji je to račun.”

“A u kojoj banci?” upita Brunetti, iako je mislio da već zna.

“U Veronskoj banci. Ta se banka nalazi u ...”

Brunetti ga presječe. “Znam gdje se nalazi.” A zatim upita: “Koliko je velik Vaš stan?”

“Ima četiri sobe.”

“Milijun i pol lira se čini velikom svotom.”

“I jest velika svota, ali u to su uključene i druge stvari,” reče Canale, te se promeškolji na svom stolcu.

“Kao na primjer?”

“Pa, nitko Vas ne smeta.”

“Ne smeta dok radite?” upita Brunetti.

“Da. A nama je teško pronaći mjesto za život. Kad ljudi jednom saznaju tko smo i čime se bavimo, žele da odemo iz zgrade. Bilo mi je rečeno da se to neće dogoditi dok živim ondje. I nije se dogodilo. Svi u zgradi misle da radim na željeznici; misle da zato radim po noći.”

“A zašto to misle?”

“Ne znam. Jednostavno, kao da su to svi znali kad sam se doselio.”

“A koliko dugo već živite ondje?”

“Dvije godine.”

“I oduvijek ste svoju stanarinu plaćali ovako?”

“Da, otpočetak.”

“Kako ste pronašli taj stan?”

“Jedna od djevojaka na ulici mi je rekla.”

Brunetti si dopusti sićušan osmijeh. “Netko koga biste Vi zvali djevojkom ili netko koga bih ja zvao djevojkom, *signor Canale*?”

“Netko koga bih ja zvao djevojkom.”

“Kako se zove?” upita Brunetti.

“I da Vam kažem, ne bi Vam koristilo. Umro je prije godinu dana. Predozirao se.”

“Imaju li Vaši prijatelji - kolege - slične dogovore?”

“Nekolicina, ali mi smo pravi sretnici.”

Brunetti razmisli o ovoj činjenici i mogućim posljedicama. “Gdje se presvlačite, *signora Canale*?”

“Presvlačim?”

“U svoju,” Brunetti počne pa zastane, pitajući se kako da to nazove, “u svoju radnu odjeću? To jest, ako ljudi misle da radite na željeznici.”

“Oh, u autu ili u grmlju. Nakon nekog vremena naučite to obaviti vrlo brzo; brže od minute.”

“Jeste li sve to ispričali *signor* Mascariju?” upita Brunetti.

“Pa, ponešto. Njega je zanimala stanarina. I htio je saznati adrese nekih drugih.”

“Jeste li mu ih dali?”

“Da, jesam. Rekao sam Vam, mislio sam da je policajac, pa sam mu rekao.”

“Je li se zanimao za išta drugo?”

“Ne, samo za adrese.” Canale zastane na trenutak, a zatim doda: “Da, pitao me još nešto, ali mislim da me to pitao, znate, samo da pokaže kako ga zanimam. Mislim, kao osoba.”

“Što Vas je pitao?”

“Pitao me jesu li mi roditelji živi.”

“I što ste mu odgovorili?”

“Istinu. Oboje su mrtvi. Umrli su prije mnogo godina.”

“Gdje?”

“Na Sardiniji. Odatle dolazim.”

“Je li to bilo sve što Vas je pitao?”

“Da.”

“Kako je reagirao na ono što ste mu rekli?”

“Ne shvaćam na što ciljate,” reče Canale.

“Je li izgledao iznenađen time što ste mu rekli? Je li bio zabrinut? Jesu li to bili odgovori kakve je očekivao?”

Canale trenutak razmisli, a zatim odgovori. “Isprva je izgledao malo iznenađen, ali zatim je nastavio postavljati pitanja kao da čak ne mora ni razmišljati o njima. Kao da već ima od prije spreman cijeli popis pitanja.”

“Je li Vam išta rekao?”

“Ne, zahvalio mi je na obavijestima koje sam mu dao. Bilo je to neobično, znate, jer sam mislio da je policajac, a policajci obično nisu vrlo...” On zastane, tražeći odgovarajući izraz. “Ne odnose se baš ljubazno prema nama.”

“Kad ste se sjetili tko je on?”

“Rekao sam Vam - kad sam vidio njegovu fotografiju u novinama. Bankar. On je bio bankar. Mislite li da su ga zato toliko zanimale stanarine?”

“Pretpostavljam da bi moglo biti tako, *signor* Canale. Svakako, to je mogućnost koju ćemo provjeriti.”

“Dobro. Nadam se da ćete pronaći toga čovjeka koji je to učinio. On nije zaslužio umrijeti. Bio je vrlo dobar čovjek. Odnosio se prema meni ljubazno, pristojno. Onako kako se Vi odnosite prema meni.”

“Hvala Vam, *signor* Canale. Želio bih samo da se i moj kolege ponašaju isto tako.”

“To bi bilo lijepo,” reče Canale, ljupko se nasmiješivši.

“*Signor* Canale, biste li mi mogli dati popis tih istih imena i adresa koje ste dali njemu? I, ako slučajno znate, kada su se ovi Vaši prijatelji uselili u sve te stanove?”

“Svakako,” reče mladić i Brunetti mu pruži list papira i olovku preko stola. Nagnuo se nad papir i počeo pisati i, dok je to činio, Brunetti je gledao njegovu veliku ruku, koja je držala olovku poput nekakvog stranog predmeta. Popis je bio kratak i brzo je bio gotov s njim. Dovršivši popis, Canale odloži olovku na stol i ustane.

I Brunetti ustane i zaobiđe stol. Otpratio je Canalea do vrata i upitao ga: “A što je s Crespom? Što znate o njemu?”

“Ne, s njim nisam radio.”

“Imate li ikakvu zamisao što se s njim dogodilo?”

“Pa, bio bih budala kad ne bih pomislio da to ima veze s ubojstvom onog drugog muškarca, zar ne?”

Bilo je toliko samo po sebi očito da Brunetti čak nije ni kimnuo glavom.

“Zapravo, kad bih morao pogađati, rekao bih da je ubijen jer je razgovarao s Vama.” Ugledavši Brunettijev izraz lica, on objasni. “Ne, ne s Vama, *commissario*, s policijom. Pretpostavio bih da zna nešto o onom drugom umorstvu i da je zato morao biti uklonjen.”

“I ipak ste došli u policiju razgovarati sa mnom?”

“Pa, on je sa mnom razgovarao kao s običnim čovjekom. I Vi, isto tako, zar ne, *commissario*? Razgovarali ste sa mnom kao da sam muškarac, kao i svi drugi muškarci?” Kad je Brunetti kimnuo, Canale reče: “Pa, dakle, morao sam Vam to reći, zar ne?”

Dvojica muškaraca opet se rukovaše i Canale ode niz hodnik. Brunetti je gledao kako njegova tamna glava nestaje niz stube. *Signorina* Elettra bila je u pravu, to je vrlo zgodan muškarac.

21

Brunetti se vrati u ured i okrene broj *signorine* Elette. “Biste li, molim Vas, došli u moj ured, *signorina*?” zamoli je on. “I biste li mogli sa sobom donijeti ono što sam Vas ovaj tjedan zamolio da pronađete o onim ljudima?”

Ona reče kako će joj biti drago doći gore; a on je bio potpuno siguran da je to istina. Brunetti je, međutim, bio pripremljen za njezino razočaranje kad je pokucala, ušla i ogledala se po sobi i vidjela da onog mladića više nema.

“Moj je posjetitelj morao otići,” reče Brunetti, odgovarajući na njezino neizgovoreno pitanje.

Signorina Elettra odmah se pribrala. “Ah, je li?” upita ona, ravnim glasom, nezainteresirano, i preda Brunettiju dva odvojena spisa. “Prvi je o *avvocatu* Santomauru.” On uzme spis iz njene ruke, ali i prije nego što ga je dospio otvoriti, ona reče: “Unutra nema ništa vrijedno osvrta. Diplomirao pravo na Ca’ Foscari; rođen i odrastao u Veneciji. Cijelog života radi ovdje, član je svih strukovnih udruga, oženjen u crkvi San Zaccaria. Pronaći ćete njegove porezne prijave, zahtjeve za izdavanje putovnice, pa čak i za postavljanje novoga krova na njezovoj kući.”

Brunetti preleti pogledom po spisu i uoči upravo ono što je ona opisala, ništa više od toga. On skrene pozornost na sljedeći spis, koji je bio znatno deblji.

“Taj je o *Legi della Moralitet*?” reče ona, na što se Brunetti upita je li svatko tko je izgovarao te riječi činio to s istim teškim sarkazmom ili je ovo možda bila samo naznaka toga s kakvim ljudima on provodi vrijeme. “Taj je spis mnogo zanimljiviji, ali pustit ću Vas da ga sami pregledate i vidite što mislim,” reče ona. “Trebate li još nešto, gospodine?”

“Ne, hvala Vam, *signorina*,” reče on i otvori spis.

Ona ode i on rastvori spis pred sobom na stolu i počne čitati. *Lega della Moralita* bila je osnovna kao dobrotvorna udruga prije devet godina, a njena ju je povelja proglašavala organizacijom koja teži ‘poboljšanju materijalnog stanja manje sretnih ljudi, tako da ih smanjenje njihovih svjetovnih briga navede na lakše okretanje misli i želja prema duhovnosti.’ Te su brige trebale biti smanjene kroz subvencionirane kuće i stanove u vlasništvu raznih crkava u Mestrama, Margheri i Veneciji i koje su prešle pod upravu *Lege*. Lega bi, pak, dodjeljivala te stanove, uz minimalne stanarine, župljanima crkava tih gradova koji su zadovoljavali uvjete što su ih, pak, zajednički osnovale crkve i *Lega*. Među tim zahtjevima bili su i redovito pohađanje mise, krštenice za svu djecu, pismo od župnika kojim se potvrđuje da su to ljudi koji poštuju ‘najviša moralna načela’, kao i dokaz da oskudijevaju u novcu.

Legina povelja stavljala je moć da izabire kandidate za te stanove u ruke upravnog odbora *Lege*, a svi članovi toga odbora, kako bi se uklonila ikakva mogućnost favoriziranja od strane crkvenih vlasti, morali su biti laici. I oni sami morali su biti visoko moralne osobe koje su se nečim istaknule u društvu. Od trenutnih šest članova odbora, dvije

osobe bile su navedene kao ‘počasni članovi’. Od preostalih četvoro, jedan je živio u Rimu, drugi u Parizu, a treći na samostanskom otoku San Francesco del Deserto. Dakle, jedini djelatni član uprave koji je živio u Veneciji bio je *avvocato* Giancarlo Santomauro.

Izvorna povelja govorila je o prijenosu pedeset i dva stana pod upravu *Lege*. Nakon razdoblja od tri godine, procijenjeno je da je taj sustav postao toliko uspješan, a procjena obavljena na temelju pisama i izjava stanara i župnih dužnosnika i svećenika koji su s njima razgovarali, da se priključilo dodatnih šest župa, predavši na upravu *Legi* daljnja četrdeset i tri stana. Gotovo se ista takva stvar dogodila tri godine nakon toga, kad je sljedećih šezdeset i sedam stanova, većina njih u povijesnom središtu Venecije i trgovačkom srcu Mestra, predano *Legi*.

Budući da je povelja prema kojoj je *Lega* djelovala i koja je *Legi* davala nadzor nad stanovima kojima je upravljala, bila podložna produživanju svake tri godine, taj postupak, prema Brunettijevom proračunu, trebalo je ponoviti ove godine. On se vratio na početak spisa i pročitao prva dva izvješća procjenjivačkih komisija. Provjerio je potpise na oba izvješća: *avvocato* Giancarlo Santomauro bio je član obje komisije i potpisao je oba izvješća, ovo drugo kao predsjedavajući komisije. Nedugo nakon toga izvješća, *avvocato* Santomauro postavljen je na mjesto predsjednika - neplaćeni i potpuno počasni položaj - *Lege della Moralita*.

Na stražnjoj strani izvješća bila je pričvršćen popis adresa stotinu šezdeset i dva stana kojima je trenutno raspolagala *Lega*, a na popisu je bila navedena i njihova površina, kao i broj soba. Privukao je bliže k sebi papir koji mu je bio dao Canale i prešao pogledom po adresama na njemu. Sve četiri adrese bile su se na drugom popisu. Brunetti je volio o sebi misliti kao o širokogrudnoj osobi,

relativno oslobođenoj predrasuda, ali ipak nekako nije bio siguran bi li on mogao smatrati pet transvestita-prostitutki ljudima 's visokim moralnim načelima', iako su živjeli u stanovima koji su bili iznajmljeni s posebnom svrhom da pomognu stanarima da 'okrene svoje misli i želje prema duhovnosti'.

Skrenuo je pogled s popisa adresa i nastavio čitati izvješće. Kao što je bio i očekivao, od svih stanara u *Leginim* stanovima očekivalo se da uplaćuju stanarine, koje su bile tek nominalne, na račun u venecijanskoj poslovnici Veronske banke, koja je također poslovala doprinosima koje je *Lega* uplaćivala za 'pomoć udovicama i siročadi', donacijama isplaćivanima iz sredstava prikupljenih iz minimalnih stanarina naplaćenih za stanove. Čak je i Brunetti shvatio da je iznenađen kako su se usudili tako se retorički razbacivati - 'pomoć udovicama i siročadi' - ali onda je opazio da taj određeni oblik dobrotvornog rada nije bio poduziman sve dok *avvocato* Santomauro nije zauzeo mjesto na čelu *Lege*. Vrativši se opet na kraj spisa, Brunetti je vidio da se onih pet muškaraca na Canaleovom popisu uselilo u svoje stanove nakon što je Santomauro postao predsjednik. Bilo je to gotovo kao da se, nakon što se uspeo na taj položaj, Santomauro osjećao slobodnim činiti baš sve što ga je volja.

Brunetti prestane čitati na tom mjestu, ode do prozora ureda i stane ondje. Cigleno pročelje San Lorenza već je nekoliko mjeseci bilo slobodno od skela, ali crkva je još uvijek bila zatvorena. Gledao je crkvu i samom sebi govorio kako čini pogrešku na koju je upozoravao druge policajce: pretpostavljao je da je netko kriv čak i prije nego što je imao i najmanji opipljivi dokaz kojim bi mogao krivca povezati sa zločinom. Ali baš kao što je znao da crkva više nikad neće biti otvorena, barem ne za njegova života, isto tako je znao

da je Santomauro odgovoran za Mascarijevo i Crespovo umorstvo, kao i za smrt Marije Nardi. On, i vjerojatno Ravello. Stotinu šezdeset i dva stana. Koliko je od tih stanova iznajmljeno ljudima poput Canalea ili drugima koji su voljni platiti svoju stanarinu u gotovini i ništa ne pitati? Polovica? Čak i jedna trećina donijela bi više od sedamdeset milijuna lira mjesečno, gotovo milijardu lira godišnje. Razmišljao je o tim udovicama i siročadi, i pitao se je li Santomauro otišao tako daleko da si je dopustio da i njih, također, učini dijelom svoga plana, tako da je i te minimalne stanarine koje su stizale do blagajne *Lege* zavrteo i isplaćivao nepostojećim udovicama i izmišljenoj siročadi.

Vratio se natrag do stola i listao izvješće sve dok nije našao mjesto na kojem se navode isplate za one koje *Leg*a smatra dostojnima svoga čovjekoljublja: da, isplate su obavljane putem Veronske banke. Stajao je tako, oduprijevši se rukama o stol, glave iznad papira, i rekao samome sebi da je ono što je sigurno drukčije od stvarnog dokaza. Ali on je bio siguran.

Ravello mu je bio obećao presliku Mascarijevih računa u banci, bez sumnje, zapise o ulaganjima koje je previdio ili zajmove koje je odobrio. Jasno, ako je Ravello bio voljan dostaviti te dokumente, onda štogod Brunetti bude tražio neće biti među njima. Kako bi dobio pristup svim spisima banke i *Lege*, Brunettiju bi trebao sudski nalog, a takav nalog mogao bi dobiti jedino uz pomoć nekoga tko ima više moći od njega.

* * *

Pattino "*Avanti*" začulo se kroz vrata i Brunetti uđe u ured svog pretpostavljenog. Patta podigne pogled, vidje tko je i ponovno se sagne nad papire pred sobom. Na Brunettijevo iznenađenje, činilo se da ih Patta doista iščitava,

a ne da ih koristi kao rekvizite kojima će dati do znanja da marljivo radi.

“*Buon giorno, Vice-Questore,*” reče Brunetti prilazeći stolu.

Patta ponovno podigne pogled i mahne rukom prema stolcu ispred njega. Kad je Brunetti sjeo, Patta upita, pritisnuvši prstom papire pred sobom: “Imam li Vama zahvaliti na ovome?”

Budući da Brunetti nije imao pojma o čemu je riječ, a nije želio izgubiti taktičnu premoć tako da prizna to, morao je slijediti samo *vice-questoreov* ton kako bi dao pravilan odgovor. Pattin sarkazam obično je bio vrlo prepoznatljiv, ali sada se u njegovom glasu nije nimalo osjećao. Budući da Brunetti nije poznao Pattinu zahvalnost - zaista, mogao je o njoj samo nagađati, upravo onako kako bogoslov razmišlja o anđelima čuvarima - nije mogao biti siguran u osjećaj koji se nalazio ispod Pattinog tona.

“Jesu li to papiri koje Vam je donijela *signorina Elettra*?” pokuša Brunetti, kupujući vrijeme.

“Da,” reče Patta, tapšući ih baš onako kako bi čovjek tapšao glavu omiljena psa.

To je Brunettiju bilo dovoljno. “*Signorina Elettra* je sama obavila taj posao, iako ja jesam predložio nekoliko mjesta na kojima je te obavijesti mogla pronaći,” slaže on, spustivši pogled u lažnoj skromnosti kojom je sugerirao da se ne usuđuje tražiti pohvale za to što je obavio nešto toliko prirodno kao što je, recimo, biti od koristi *Vice-Questoreu* Patti.

“Uhitić će ga noćas,” reče Patta s divljim uživanjem.

“Tko, gospodine?”

“Financijski. Lagao je u svojem zahtjevu za dobivanjem državljanstva u Monacu, tako da nije valjan. Što znači da je još uvijek talijanski državljanin i da sedam

godina nije plaćao porez u Italiji. Razapet će ga. Objesit će ga za pete.”

Pomisao na neke od poreznih muljaža, s kojima su se bivši i sadašnji državni ministri uspjeli izvući, navela je Brunettija da posumnja u to da će se Pattin san ostvariti, ali znao je da nije dobar trenutak da proturječi Patti. Nije znao kako postaviti sljedeće pitanje, pa je pokušao to oprezno obaviti. “Hoće li biti sam kad ga uhite?”

“U tome je problem,” reče Patta, uhvativši njegov brz pogled. “To je tajno uhićenje. Obavit će to u osam navečer. Znam za to samo zato jer me prijatelj iz Financijske policije nazvao da mi to ispriča.” Dok ga je Brunetti promatrao, na Pattinom licu vidjelo se koliko ga to opsjeda i brine. “Ako je nazovem i upozorim, ona će mu to reći, pa će on napustiti Milano i neće ga uhititi. Ali ako joj ne kažem, ona će biti ondje kad ga budu uhićivali.” A zatim, to nije morao ni izgovoriti, nema teorije da njeno ime ne bude spomenuto u novinama. A onda, neizbježno, i Pattino. Brunetti je promatrao Pattino lice, fasciniran osjećajima koji su plesali na njemu dok je bio rastrgan između osвете i taštine.

I baš kako je Brunetti i znao da će biti, taština je pobijedila. “Ne pada mi ništa na pamet kako da je odvučem odatle, a da je ne upozorim.”

“Možda, gospodine, ali jedino ako mislite da je to dobra zamisao, mogli biste reći svom odvjetniku da je nazove i zamoli je da se nađe s njim u Milanu večeras. To bi je moglo izvući iz, ovaj, tog mjesta na kojem se bude nalazila kad dođe policija.”

“Zašto bih ja svog odvjetnika slao da razgovara s njom?”

“Možda bi joj on mogao reći da ste voljni raspraviti uvjete, gospodine? Time biste je mogli odvući dalje od mjesta uhićenja.”

“Ona mrzi mog odvjetnika.”

“Možda bi ona bila voljna razgovarati s Vama, gospodine? Ako joj kažete da dolazite u Milano razgovarati s njom?”

“Ona...” Patta zausti, ali se odgurne od stola i ustane, ne završivši misao. Odšetao je do prozora i počeo u tišini pregledavati pročelje San Lorenza.

Stajao je ondje punu minutu, ne izgovorivši ni riječ, i Brunetti je spoznao kakva opasnost vreba u tom trenutku. Ako se Patta okrene i prizna mu neku vrstu emocionalne slabosti, prizna da voli svoju ženu i da je želi natrag, nikad neće oprostiti Brunettiju što je bio ondje i čuo to. Ili, još gore, ako oda nekakav tjelesni znak slabosti ili potrebe, a Brunetti to vidi, Patta će biti nemilosrdan u iskaljivanju osвете nad svjedokom.

Glasa ravna i ozbiljna, kao da su Patta i njegovi osobni problemi već nestali iz njegovih misli, Brunetti reče:

“Gospodine, pravi razlog zašto sam sišao ovamo dolje jest taj da sam htio porazgovarati o ovom slučaju Mascari. Mislim da postoje neke stvari koje biste trebali znati.”

Pattina su se ramena podigla i spustila dok je duboko uzdahnuo, a zatim se okrenuo i vratio do stola. “Što se događa?”

Brzo, glasa bez strasti i zainteresiran samo za taj slučaj, Brunetti mu je ispričao o spisu o *Legi* i stanovima kojima je *Lega* upravljala, od kojih je jedan bio iznajmljen Crespu, a zatim mu ispričao o svotama koje su svakog mjeseca bile isplaćivane siromašnima koji to zaslužuju.

“Milijun i pol svaki mjesec?” reče Patta kad je Brunetti dovršio priču o Canaleovom posjetu. “Koliko stanarinu bi *Lega* trebala prikupljati?”

“U Canaleovom slučaju, stotinu i deset tisuća lira mjesečno. A nitko na popisu ne plaća više od dvjesto tisuća

lira, gospodine. To jest, u *Leginim* knjigama stoji kako oni ni za jedan stan ne uzimaju više od dvjesto tisuća lira."

"Kakvi su to stanovi?"

"Crespov stan ima četiri sobe, u jednom suvremenom zdanju. To je jedini stan koji sam vidio, ali prema adresama što sam ih vidio na popisu, barem onim adresama ovdje u gradu, i prema broju soba, rekao bih da su to stanovi kakvi se samo mogu poželjeti, mnogi od njih."

"Imate li ikakvu predodžbu o tome koliko ih je nalik na Canaleov stan, i koliko stanara plaća svoju stanarinu u gotovini?"

"Ne, gospodine, nemam. U ovom trenutku, moram razgovarati s ljudima koji žive u tim stanovima i ustanoviti koliko ih je upetljano u ovo. Moram vidjeti *Legine* bankovne račune. I trebam popis imena tih udovica i siročadi koji bi trebali primati novac svakog mjeseca."

"To jest, sudski nalog, je li?" upita Patta, a u tonu mu se prepoznavao urođeni oprez. Ići protiv nekoga poput Canalea ili Crespa bilo je savršeno u redu i nikoga nije bilo briga na koji način. Ali banka, banka, to je već nešto sasvim drugo.

"Pretpostavljam, gospodine, da ovdje postoji nekakva veza sa Santomauirom i da će nas istraga o Mascarijevoj smrti dovesti do njega." Da Patta nije imao nekih nesređenih računa sa Santomauirovom ženom, onda bi se možda zadovoljio samim Santomauirom.

"Pretpostavljam da je to moguće," kolebljivo reče Patta.

Na prvi znak slabosti u iskrenom objašnjenju, Brunetti je, kao i obično, bio spreman poslužiti se laži. "Vjerojatno su bankovni spisi u redu i banka nema ništa s tim, vjerojatno je sam Santomauro upravljao svime. Jednom kad uklonimo

mogućnost nepravilnosti u banci, imat ćemo slobodne ruke krenuti na Santomaura.”

Patti nije trebalo više od ovoga da donese odluku. “U redu, zatražit ću od nadležnog suca da nam izda nalog za zapljenu bankovnih spisa.”

“I *Leginih* dokumenata, također,” izloži se opasnosti Brunetti; pomisli kako bi opet valjalo spomenuti Santomaura, ali odupre se tome.

“U redu,” složi se Patta, ali u glasu se jasno osjećalo da je to sve što će Brunetti dobiti.

“Hvala Vam, gospodine,” reče Brunetti, ustajući.

“Odmah se bacam na posao, poslat ću neke ljude da razgovaraju s ljudima s popisa.”

“Dobro, dobro,” reče Patta, više ne tako zainteresiran. Nagnuo se opet nad papire na svom stolu, dlanom nježno prešao preko njihove površine, a zatim podigao pogled iznenađen što Brunetti još stoji ondje. “Još nešto, *commissario?*”

“Ne, gospodine, ne. To je sve,” reče Brunetti i uputi se prema vratima. U trenutku dok je izlazio, Patta je posezao za telefonom.

Vrativši se u svoj ured, nazvao je Bolzano i zamolio da ga spoje sa *signorom* Brunetti.

Nakon nekoliko škljocaja, Paolin glas začuo se preko žice. “*Ciao, Guido, come stai?* Pokušavala sam te dobiti u ponedjeljak navečer. Zašto me nisi nazvao?”

“Bio sam zaposlen, Paola. Jesi li čitala novine?”

“Guido, znaš da sam na odmoru. Čitam majstora. *The Sacred Fount* je predivan roman. Ništa se ne događa, apsolutno ništa.”

“Paola, nisam raspoložen za razgovore o Henryju Jamesu.”

Te je riječi već ranije čula, ali nikad ovakvim tonom.
“Guido, što nije u redu?”

Istoga trena, on se prisjetio da ona nikad ne čita novine sve dok je na odmoru i požalio što je nije barem pokušao nazvati ranije. “Imamo nekakvih problema ovdje,” reče on, nastojeći da to zvuči kao kakva sitnica.

Odjednom uzburkana, ona upita: “Kakvih problema?”

“Nezgoda.”

Mekšim glasom, ona reče: “Ispričaj mi to, Guido.”

“Vraćao sam se iz Mestra i netko nas je pokušao automobilom izgurati s mosta.”

“Nas?”

“Bio sam s Vianellom,” reče on, pa doda, “i Marijom Nardi.”

“Djevojka iz Canareggija? Ona nova?”

“Da.”

“Što se dogodilo?”

“Udarili su nas i mi smo naletjeli vozilom na zaštitnu ogradu. Nije se bila vezala pojasom, tako da ju je udarac odbacio na vrata. I slomio joj vrat.”

“Ah, jadna djevojka,” prošapta Paola. “Jesi li ti u redu, Guido?”

“To me uzdrimalo, i Vianella, ali sada smo u redu.”

Pokušao je zvučati opuštenije. “Ništa nismo slomili.”

“Ne govorim o slomljenim kostima,” reče ona, glasa još uvijek mekog, ali brzo, ili od nestrpljenja ili zabrinutosti.

“Pitam, jesi li ti u redu.”

“Da, mislim da jesam. Ali Vianello krivi sebe zbog toga. On je vozio.”

“Da, Vianello bi okrivio samog sebe. Pokušaj razgovarati s njim, Guido. Uposli ga nečim.” Ona zastane, pa upita: “Želiš li da se vratim kući?”

“Ne, Paola, pa tek si stigla onamo. Samo sam htio da znaš da sam ja dobro. U slučaju da to saznaš iz novina. Ili ako te itko išta pita o tome.” Čuo je samog sebe kako govori, čuo je samog sebe kako je pokušava optužiti za to što ga nije nazvala, za to što nije čitala novine.

“Da kažem djeci?”

“Mislim da bi bilo bolje, nego da čuju nešto o tome ili pročitaju negdje. Ali ublaži to, ako možeš.”

“Hoću, hoću, Guido. Kad je sahrana?”

Na trenutak nije znao o kome govori - o Mascariju, Crespu ili Mariji Nardi? Ne, sigurno je govorila o njenoj sahrani. “Mislim da je u petak ujutro.”

“Hoćete li svi ići?”

“Svi koji mogu. Bila je vrlo kratko zaposlena kod nas, ali je imala mnogo prijatelja.”

“Tko je to bio?” upita ona, ne morajući objašnjavati svoje pitanje.

“Ne znam. Automobil je nestao i prije nego što smo shvatili što se dogodilo. Ali bili smo se vraćali iz Mestra gdje sam se imao sastati s nekim, jednim od transvestita, tako da, tkogod bio, znao je gdje sam bio. Bilo bi mu jednostavno slijediti nas. Mogli smo se vratiti samo jednim putem.”

“A transvestit?” upita ona. “Jesi li razgovarao s njim?”

“Prekasno. Ubijen je.”

“Ista osoba?” upita ona u onom brzojavnom stilu za koji su imali dva desetljeća da ga razviju.

“Da. Mora biti.”

“A prvi? Onaj u polju?”

“Sve spada u isti koš.”

Čuo je kad je nekome rekla nešto, a zatim se njen glas vratio i ona reče: “Guido, Chiara je ovdje i želi te pozdraviti.”

“*Ciao, Papa, kako si? Je l' ti nedostajem?*”

“Dobro sam, anđele moj, i strašno mi nedostaješ. Svi mi strašno nedostajete.”

“Ali ja ti najviše nedostajem?”

“Svi mi jednako nedostajete.”

“Nemoguće. Raffi ti ne može nedostajati jer njega ionako nikad nema kod kuće. A *Mamma* samo sjedi i čita tu knjigu po cijeli dan, pa kome bi onda ona nedostajala? To znači da ti ja sigurno najviše nedostajem, zar ne?”

“Valjda je tako kako ti kažeš, anđele.”

“Vidiš, znala sam. Samo si morao malo promisliti o tome, zar ne?”

“Da. Drago mi je da si me podsjetila.”

Začuo je nekakvu buku s Chiarinog kraja žice, zatim ona reče: “*Papa*, moram ti opet dati *Mammu*. Reci joj, je li da da hoćeš da se ode malo prošetati sa mnom? Ona samo sjedi ovdje na terasi po cijeli dan i čita. Kakav joj je to odmor?” S tom pritužbom ona zaključila razgovor i ode, a slušalicu prepusti Paoli.

“Guido, ako hoćeš da se vratim, vratit ću se.”

Začuo je kako Chiara huče prosvjedujući protiv takvog prijedloga, te joj odgovori: “Ne, Paola, nije potrebno. Stvarno. Pokušat ću doći do Vas ovog vikenda.”

Slična je obećanja čula već mnogo puta prije toga, tako da nije zatražila njegovo objašnjenje. “Možeš li mi reći nešto više o svemu tome, Guido?”

“Ne, Paola, ispričat ću ti sve kad se vidimo.”

“Ovdje?”

“Nadam se. A ako ne, onda ću te nazvati. Gledaj, u oba slučaja ću te nazvati, bilo da dolazim ili ne. U redu?”

“U redu, Guido. Za ime Božje, molim te, čuvaj se.”

“Hoću, Paola. Čuvat ću se. I ti se čuvaj.”

“Da se čuvam? Da se čuvam od čega, ovdje usred ovog raja?”

“Čuvaj se da ne dovršiš svoju knjigu, onako kako si onda učinila u Cortini.” Oboje se nasmijase prisjetivši se toga. Bila je ponijela sa sobom *The Golden Bowl*, ali ju je pročitala već u prvom tjednu tako da sljedećeg tjedna nije imala što za čitati pa tako nije imala ništa čime bi se bavila, osim šetnje planinama, plivanja, izležavanja na suncu i brbljanja sa suprugom. Bila joj se smučila svaka minuta koju je tako provela.

“Oh, to je u redu. Već sada jedva čekam kad ću je dovršiti kako bih je mogla opet početi čitati.” Na trenutak, Brunetti je u glavi odvagivao mogućnost da bi se njegove bezuspješne napore da bude unaprijeđen u *vice-questore* moglo pripisati činjenici da su i vrapci na grani znali da je oženjen luđakinjom. Ne, vjerojatno nije to.

Međusobno se zaklinjući jedno drugom da će se čuvati, njih se dvoje oprostiše jedno od drugog.

22

Nazvao je dolje *signorinu* Elettru, ali nije bila za svojim stolom, a njen je telefon uzaludno zvonio. Nazvao je Vianellov kućni broj i zamolio ga da dođe gore do njega u ured. Nakon nekoliko minuta, narednik se pojavio na vratima, a izgledao je gotovo jednako onako kako je izgledao prije dva jutra kad se bio rastao s Brunettijem ispred *Questure*.

“*Buon di, dottore*” reče on zauzimajući uobičajeno mjesto na stolcu nasuprot Brunettijevom stolu.

“Dobro jutro, Vianello.” Kako bi izbjegao vraćanje na onaj razgovor koji su vodili neko jutro, Brunetti upita: “Koliko imamo slobodnih ljudi danas?”

Vianello se na trenutak zamisli, pa odgovori: “Četiri, ako računamo i Riverrea i Alvisea.”

Ni Brunettiju se nije dalo razgovarati, tako da reče, pružajući Vianellu popis iz spisa o *Legi*. “Ovo je popis imena ljudi koji unajmljuju stanove od *Lege della Moralitet*. Izdvojite adrese koje se nalaze ovdje u Veneciji i podijelite dobivene adrese toj četvorici ljudi.”

Pogledom preletjevši preko popisa imena i adresa, Vianello upita: “A zašto, gospodine?”

“Želim otkriti kome plaćaju svoju stanarinu i kako.”

Vianello mu uputi pogled prepun znatiželje, a Brunetti mu objasni ono što mu je Canale bio rekao o plaćanju stanarine u gotovini i o svojim prijateljima koji su to isto radili. “Želio bih znati koliko ljudi s ovog popisa plaća stanarinu na isti način i koliko plaćaju. Što je još važnije, želim znati poznaje li itko od njih osobu ili osobe kojima, zapravo, daju novac.”

“Dakle, to je to?” upita Vianello, odmah shvativši.

Prelistao je popis. “Koliko ih je na popisu, gospodine? Puno više od stotinu, rekao bih.”

“Stotinu šezdeset i dva.”

Vianello zazviždi. “I Vi kažete da taj Canale plaća milijun i pol mjesečno.”

“Da.”

Brunetti je gledao kako Vianello ponavlja istu računicu koju je i sam bio obavio kad je prvi put vidio popis. “Čak i ako je riječ samo o jednoj trećini njih, bilo bi to puno više od pola milijarde godišnje, zar ne?” upita Vianello, odmahujući glavom. Brunetti opet nije mogao dokučiti je li njegova reakcija nevjerica ili divljenje prema veličini tog slučaja.

“Prepoznajete li barem ijedno od imena s popisa?”

upita Brunetti.

“Jedno od njih mi zvuči poznato, mislim da se tako zove čovjek koji je vlasnik kafića na uglu u blizini kuće moje majke: ime je isto, ali nisam siguran je li to baš ta adresa.”

“Ako jest, možda biste mogli neslužbeno popričati s njim.”

“Mislite, dok na sebi ne budem imao policijsku odoru?” upita Vianello s osmijehom koji je već više sličio onom starom.

“Ili pošaljite Nadiju,” našali se Brunetti, ali čim je to izgovorio, shvatio je da to možda i nije tako loša zamisao.

Pojava uniformiranog policajca koji dolazi ispitivati ljude koji su, u izvjesnoj mjeri, nezakonito stanovali, jamačno bi utjecala na odgovore koje bi ti ljudi davali. Brunetti je bio siguran da će sve izjave biti u redu, da će postojati dokazi da su stanarine uplaćivane na ispravan bankovni račun svakog mjeseca, i uopće nije sumnjao da će postojati ispravne uplatnice. Ako ništa drugo, Italija je bila mjesto na kojem su uvijek postojali dokumentirani dokazi, a takvih je dokaza bilo na pretek; ono što je često bilo varka, bila je stvarnost koju su ti dokazi trebali odražavati.

Vianello shvati to istodobno kad i on pa reče: “Mislim da možda postoji jednostavniji način da se to obavi.”

“Mislite, da se raspitamo kod susjeda?”

“Da, gospodine. Mislim da bi se ljudi kolebali razgovarati s nama ako bi ih to upetljalo u bilo što slično ovome. To bi moglo značiti da će izgubiti stanove, a svatko bi slagao samo da to izbjegne.” Vianello bi, u to uopće nije sumnjao, lagao da sačuva svoj stan. Nakon trijeznog promišljanja, Brunetti je shvatio da bi i on učinio isto, baš kao što bi učinio svaki Venecijanac.

“Onda je, valjda, bolje raspitati se po susjedstvu. Pošaljite policajke da to obave, Vianello.”

Osmijeh kojim ga je počastio Vianello bio je osmijeh čistog zadovoljstva.

“I ponesite ovo sa sobom. Bit će Vam lakše provjeriti,” reče Brunetti, izvlačeći drugi popis iz spisa i dodajući mu ga. “To su ljudi koji primaju mjesečnu pomoć od *Lege*. Vidite možete li ustanoviti koliko njih živi na adresama navedenima na popisu, a zatim vidite možete li ustanoviti ima li među njima onih što su ih nekad zvali potrebitom sirotinjom.”

“Da sam kockar,” reče Vianello koji jest bio kockar, “sad bih se okladio u deset tisuća lira da većina njih ne živi na adresama navedenima ovdje.” Zastao je na trenutak,

lagano kucnuo vršcima prstiju po popisu i dodao: "I još bih se okladio da mnogi od njih nisu ni potrebiti niti sirotinja."

"Nema oklade, Vianello."

"Nisam ni mislio da će je biti. A što sa Santomauirom?"

"Sudeći po svemu što je *signorina* Elettra uspjela pronaći, on je čist."

"Nitko nije čist," brzo odvrati Vianello.

"Dobro onda, oprezan."

"Tako je već bolje."

"Ima još nešto. Gallo je razgovarao s proizvođačem cipela koje smo pronašli pokraj Mascarija i ovaj mu je dao popis trgovina u području na kojem se prodaju te cipele. Pošaljite nekoga tko će obići te trgovine s popisa i vidjeti može li pronaći ikoga tko se sjeća da ih je prodao. Veličina cipela je četrdeset i jedan, tako da je moguće da se netko tko ih je prodao još uvijek sjeća kome ih je prodao."

"A što s haljinom?" upita Vianello.

Brunetti je bio dobio izvješće prije dva dana, a rezultati su bili upravo onakvi kakvih se i pribojavao. "To je jedna od onih jeftinih krpica kakve se mogu naći na svakoj tržnici. Crvena, od nekakvog jeftinog sintetičnog materijala. Nije mogla stajati više od četrdeset tisuća lira. Markica s nutarnje strane leđa je istrgnuta, ali Gallo joj pokušava ući u trag i otkriti proizvođača."

"Ima li izgleda za uspjeh?"

Brunetti slegne ramenima. "Mnogo su veći izgledi s cipelama. Barem znamo tko ih proizvodi i trgovine u kojima se prodaju."

Vianello kimne. "Još nešto, gospodine?"

"Da. Nazovi Financijsku policiju i reci im da će nam trebati jedan od njihovih najboljih ljudi, ili više njih ako nam ih daju, da baci pogled na papire koje ćemo dobiti iz Veronske banke i od *Lege*"

Iznenadeno, Vianello upita: “Zar ste uspjeli nagovoriti Pattu da zatraži sudski nalog? Da natjera banku da nam da papire?”

“Da,” reče Brunetti, uspjevši suzdržati osmijeh i samodopadljivost.

“Ovaj slučaj vjerojatno ga je uznemirio više nego sam mislio. Sudski nalog,” Vianello je odmahivao glavom u nevjerici.

“I zamolite *signorinu* Elettru da dođe ovamo gore.”

“Naravno,” reče Vianello, ustajući. On podiže listove s popisima ispred sebe. “Podijelit ću imena i potjerati ljude na posao.” Otišao je do vrata, ali prije nego što je izašao, on postavi isto pitanje koje je Brunetti sam sebi postavljao cijeloga jutra: “Kako su samo mogli riskirati ovoliko? Dovoljna je bila samo jedna osoba, jedan izvor, i cijela stvar bi se srušila poput tornja od karata.”

“Nemam pojma, zapravo, ne pada mi nikakvo logično objašnjenje na pamet.” Za sebe, pomislio je kako bi to mogla biti još jedna manifestacija nekakvog skupnog ludila, mahnitost izlaganja opasnosti koja je prelazila sve granice razuma. Posljednjih godina, zemlju su potresala uhićenja i suđenja zbog podmićivanja na svim razinama, od industrijalaca i građevinara do ministara u vladi. Milijarde, deseci milijarda, stotine milijarda lira bile su isplaćivane kao mito, i tako su Talijani počeli vjerovati kako je korupcija normalan posao kojim se vlast bavi. Otuda i takvo ponašanje *Lege della Moralita* i zato su ljude koji su njome upravljali mogli smatrati posve normalnima u zemlji toliko prožetoj potkupljenošću.

Brunetti strese glavom kako bi se riješio ovakvog nagađanja, pogleda prema vratima i vidje da je Vianello otišao.

Ubrzo se umjesto njega pojavila *signorina* Elettra, koja je ušla kroz vrata koja je Vianello bio ostavio otvorenima. “Željeli ste me vidjeti, *commissario*?”

“Da, *signorina*” reče on, mahnuvši rukom prema stolcu pokraj stola. “Vianello je upravo otišao dolje s popisima koje ste mi dali. Čini se da popriličan broj ljudi na jednom od ta dva popisa plaća daleko veće stanarine od onoga što prijavljuje *Lega*, pa želim saznati dobijaju li ljudi s drugog popisa novac za koji *Lega* tvrdi da im ga daje.”

Dok je govorio, *signorina* Elettra je brzo bilježila, glave pognute nad bilježnicu.

“Molim Vas, ako trenutno niste uposleni s nečim drugim - na čemu ovog tjedna radite dolje u pismohrani?”

“Molim?” upita ona i napola ustane. Njena je bilježnica pala na pod i ona se sagne da je podigne. “Oprostite, *commissario*” reče ona kad je opet sjela s bilježnicom u krilu. “U pismohrani? Pokušavala sam pronaći štogod o *avvocatu* Santomauru ili možda o *signoru* Mascariju.”

“I kakve ste bili sreće?”

“Na žalost, nikakve. Nijedan od njih dvojice nije nikad imao nikakvih neprilika s policijom. Baš nikakve.”

“Nitko u ovoj zgradi nema pojma kako su spremeni spisi pohranjeni dolje, *signorina*, ali volio bih da pokušate pronaći štogod o ljudima s tih popisa.”

“S oba popisa, *dottore*?”

Ona ih je ionako pripremila, tako da je znala da se na njima nalazi više od dvije stotine imena. “Možda biste mogli početi s drugim popisom, na kojem se nalaze oni koji primaju novčanu pomoć. Na popisu su imena i adrese, tako da možete provjeriti u gradskoj vijećnici i otkriti tko od njih ima prijavljeno prebivalište u ovom gradu.” Iako je to bio zaostatak iz prošlosti, zakon koji je od svih građana

zahtijevao da se službeno prijave u gradu u kojem žive i da obavijeste vlasti o bilo kakvim promjenama adrese olakšavao je praćenje kretanja i pozadine svakoga tko bi se našao pod službenom istragom.

“Želio bih da provjerite ljude s tog popisa, pronađete ima li itko od njih dosje, bilo ovdje ili u drugim gradovima. Ili u drugim državama, iako nemam pojma što biste mogli pronaći.” *Signorina Elettra* kimala je glavom, zapisujući, kao da daje na znanje da je to za nju obična igrarija. “Također,” nastavi on, “kad Vianello ustanovi tko plaća stanarinu ispod žita, želio bih da od njega uzmete popis i provjerite na isti način.” Ona podigne pogled nekoliko sekunda nakon što je prestao govoriti. “Mislite li da to možete učiniti, *signorina*? Nemam pojma što se dogodilo sa starim spisima otkad smo se prebacili na računala.”

“Većina starih spisa još je uvijek dolje,” reče ona. “Točno da su u neredu, ali ponešto se još može pronaći u njima.”

“Mislite li da to možete?” Bila je ovdje manje od dva tjedna, a već se Brunettiju činilo da je tu već godinama.

“Svakako. Ionako imam mnogo slobodnog vremena,” reče ona, ostavivši Brunettiju da to shvati kako mu drago.

Oslonio se na impuls i upitao: “Što se događa?”

“Danas idu na večeru. U Milanu. Naručio je vozilo da ga odveze u Milano poslijepodne.”

“Što mislite, što će se dogoditi?” upita Brunetti, iako je znao da ne bi trebao.

“Kad Burrasca bude uhićen, ona će hvatati prvi avion. Ili će joj se on možda ponuditi da je odveze natrag u Burrascin stan nakon večere - on bi sigurno uživao u tome da se doveze s njom pred kuću, a da tamo budu parkirana vozila Financijske policije. Vjerojatno će se večeras vratiti s njim kući ako vidi policiju pred kućom.”

“Zašto je toliko želi natrag?” konačno upita Brunetti.

Signorina Elettra ga odmjeri, zapanjena njegovom ograničenošću. “Zato jer je voli, *commissario*. Pa to Vam je valjda jasno.”

23

Obično bi na sparini Brunetti gubio volju za hranom, ali večeras je shvatio da je doista gladan prvi put nakon što je bio večerao s Padovanijem. Stao je kod Rialta pri povratku kući, iznenađen što su neke voćarne još uvijek radile poslije osam sati. Kupio je kilogram malih, duguljastih rajčica, tako zrelih da ga je prodavač upozorio da ih pažljivo nosi i da ništa teško ne stavlja na njih. Kod drugog prodavača je kupio kilogram crnih smokava i dobio isto takvo upozorenje. Srećom, svako je upozorenje bilo praćeno plastičnom vrećicom, tako da je stigao kući s po jednom vrećicom u svakoj ruci.

Ušavši u stan, otvorio je širom sve prozore, presvukao se u lagane pamučne hlače i majicu i otišao u kuhinju. Nasjeckao je luk, ubacio rajčice u proključalu vodu, kako bi ih lakše ogulio, pa otišao na terasu ubrati par listova svježeg bosiljka. Radio je automatski, zapravo ne obraćajući pozornost na to što čini, i pripremio jednostavan umak, a zatim priredio vodu kako bi skuhao tjesteninu. Kad je zasoljena voda počela bućkati ključajući, ubacio je pola vrećice *penna rigata* u vodu i promiješao.

Dok se bavio time, nije prestajao razmišljati o raznim ljudima koji su bili uključeni u događaje proteklih deset

dana, ne nastojeći uspostaviti ikakav red u toj gužvi imena i lica. Kad je tjestenina bila gotova, ocijedio ju je na cjedilu, ubacio u zdjelu za posluživanje pa prelio umak preko nje. Velikom žlicom dobro je promiješao sadržaj zdjele, a zatim izašao na terasu gdje je već ranije iznio vilicu, čašu i bocu Caberneta. Jeo je iz zdjele. Njihova je terasa bila tako visoko da bi jedini ljudi dovoljno blizu da vide što radi morali biti na zvoniku crkve San Paola. Ispraznio je zdjelu, pokupivši ostatak umaka komadićem kruha, a onda odnio zdjelu unutra i vratio se s tanjurom svježe opranih smokava.

Prije nego što se prihvatio njih, vratio se unutra po svoj primjerak Tacitovih *Godišnjaka carskoga Rima*. Brunetti je nastavio čitati ondje gdje je posljednji put prekinuo, usred prepričavanja mirijada užasa vladavine Tiberija, cara prema kojem je Tacit, čini se, imao osobito gnušanje. Ti su Rimljani ubijali, izdavali i činili zlo u ime časti i jedni drugima; kako su samo bili slični nama, pomisli Brunetti. Nastavio je čitati, ne spoznavši ništa zbog čega bi promijenio mišljenje, sve dok ga nisu počeli napadati komarci te je morao pobjeći unutra. Na sofi, sve do iza ponoći, čitao je, a da ga nimalo nije smetala spoznaja da je taj katalog zločina i zlodjela počinjenih prije gotovo dvije tisuće godina služio tome da mu odvрати misli od onih zločina i zlodjela koja su bila činjena oko njega. Spavao je dubokim i besanim snom i probudio se osvježen, kao da je vjerovao da će mu Tacitova vatrena, beskompromisna moralnost nekako pomoći da preživi dan.

Stigavši i *Questuru* toga jutra, bio je iznenađen kad je ustanovio da je Patta bio pronašao vremena, prije nego je otišao u Milano, zatražiti od nadležnoga suca sudski nalog kojim će dobiti spise i od *Lege della Moralita* i od Veronske banke. I ne samo to, nalog je već stigao objema ustanovama toga jutra, gdje su odgovorni dužnosnici bili obećali da će

učiniti kako im je naloženo. Obje su ustanove tvrdile da će im trebati nešto vremena kako bi pripremile neophodne dokumente i obje nisu jasno rekle koliko će im točno vremena trebati.

Do jedanaest sati još nije bilo ni traga ni glasa Patti. Većina ljudi u *Questuri* kupila je novine toga jutra, ali ni u jednim novinama nije bilo ni riječi o Burrascinom uhićenju. Ta činjenica nije bila nikakvo iznenađenje, ni za Brunettija ni za ostale policijske službenike, ali je zato uvelike povećala znatiželju, da ne spominjemo nagađanja, o ishodu *vice-questoreova* puta u Milano dan ranije. Postavivši se iznad svega toga, Brunetti se zadovoljio time da nazove *Guardiu di Finanza* i zamoli ih da mu kažu je li njegova zamolba za posudbom ljudi koji će provjeriti financijska izvješća i banke i *Lege* pozitivno riješena. Na njegovo veliko iznenađenje, saznao je da je nadležni sudac, Luca Benedetti, već bio nazvao i preporučio da te papire pregleda *Finanza* čim oni stignu.

Kad je Vianello stigao u njegov ured neposredno prije ručka, Brunetti je bio siguran da mu je došao javiti kako papiri nisu stigli ili, vjerojatnije, kako je iznenada iskrsnula nekakva birokratska prepreka koju su otkrili i banka i *Lega*, tako da će dostava tih dokumenata biti odgođena, možda i na neodređeno vrijeme.

"*Buon giorno, commissario,*" poviče Vianello, ušavši u ured.

Brunetti podigne pogled s papira rasprostrtih po stolu i upita: "Što se događa, naredniče?"

"Imam ovdje neke ljude koji bi željeli razgovarati s Vama."

"Tko su?" upita Brunetti, položivši olovku na papire pred sobom.

“*Professore* Luigi Ratti i njegova žena,” odgovori Vianello, ne nudeći nikakva daljnja objašnjenja osim sažetog, “iz Milana”.

“A tko su taj *professore* i njegova žena, ako smijem pitati?”

“Oni su stanari jednoga od stanova pod upravom *Lege*, već nešto dulje od dvije godine.”

“Nastavite, Vianello,” reče Brunetti, zainteresiran.

“Profesorov stan je bio na dijelu popisa koji je mene zapao, tako da sam jutros otišao popričati s njim. Kad sam ga pitao kako je došao do tog stana, rekao je da on ne ulazi u to kako *Lega* donosi svoje odluke. Pitao sam ga kako plaća stanarinu, a on mi je objasnio da uplaćuje dvjesto i dvadeset tisuća lira mjesečno na *Legin* račun u Veronskoj banci. Pitao sam bih li mogao vidjeti uplatnice, ali on je izjavio da ih ne čuva.”

“Doista?” upita Brunetti, sada još više zainteresiran. Budući da nikad niste mogli znati hoće li i kada kakva vladina služba odlučiti da joj neki račun ili porez niste platili, ili da niste dobili nekakav dokument ili potvrdu, nitko u Italiji nije bacao u smeće službene obrasce, a ponajmanje dokaze da je nešto plaćeno. Brunetti i Paola su, zapravo, imali dvije pune ladice ispunjene računima za režije unatrag deset godina i još najmanje tri kutije pune raznih dokumenata u potkrovlju. Ako netko kaže da je bacio račune od stanarine, taj je ili potpuno lud ili laže. “Gdje se nalazi profesorov stan?”

“Na Zatteru, odakle puca pogled na Giudeccu,” reče Vianello, spomenuvši jedno od najpoželjnijih mjesta u gradu. A zatim nastavi: “Rekao bih da ima šest soba, taj stan, iako sam vidio samo predvorje.”

“Dvjesto i dvadeset tisuća lira?” upita Brunetti, razmišljajući o tome kako je toliko Raffi bio platio za par timberlenki prošlog mjeseca.

“Da, gospodine,” reče Vianello.

“Zašto onda ne zamolite profesora i njegovu suprugu da uđu, naredniče? Usput, taj profesor je profesor čega?”

“Mislim da je on profesor ničega, gospodine.”

“A-ha,” reče Brunetti i zavrne poklopac olovke.

Vianello ode do vrata i otvori ih, a zatim korakne unatrag kako bi pustio profesora i *signoru* Ratti u ured.

Profesor Ratti mogao je biti u ranim pedesetim godinama, ali se silno trudio suzbiti tu činjenicu. U tom pokušaju pomagalo mu je umijeće brijača koji mu je tako kratko ošišao kosu da bi se njegove sijede vlasi moglo zamijeniti za plave. Versaceovo odijelo od golubinke sive svile pridonosilo je mladenačkom izgledu, kao i tamnocrvena svilena košulja koju je raskopčao pod grlom. Cipele, koje je obuo na bosc noge, bile su iste boje kao i košulja, načinjene od pletene kože, a mogao ih je kupiti samo na jednom mjestu, u *Bottegi Veneta*. Netko ga je, valjda, upozorio na to da mu se koža pod bradom nabire, pa je zato svezao bijelu svilenu kravatu i bradu držao podignutu, kao da ispravlja pogrešku nemarnog optičara koji mu je leće na bifokalnim naočalama postavio na kriva mjesta.

Ako je profesor vodio rovovski rat protiv svojih godina, njegova se žena onda borila prsa o prsa. Njezina je kosa bila strahovito slična boji košulje njezina muža, a zategnutost njenog lica mogla je biti samo posljedica mladenačkog zdravlja ili vještine estetskih kirurga. Tanka poput šibe, bila je odjevena u bijeli laneni kostim s rastvorenim kaputićem ispod kojeg se mogla vidjeti smaragdnozelena svilena košulja. Vidjevši ih, Brunetti se

upitao kako samo uspijevaju hodati vani po ovoj sparini, a opet izgledati svježije i ohlađeno. Međutim, najhladnije na njima bile su njihove oči.

“Željeli ste razgovarati sa mnom, *professore?*” upita Brunetti, ustajući sa stolca, ali ne pružajući ruku.

“Da, jesam,” reče Ratti, rukom pokazujući supruzi neka sjedne na stolac ispred Brunettijeva stola, a zatim odlazeći, a da ga nitko nije pitao, po drugi stolac koji je stajao uza zid. Kad su se oboje udobno smjestili, on nastavi: “Došao sam Vam reći kako mi se nimalo ne sviđa to da policija narušava privatnost mog vlastitog doma. Čak štoviše, želim se potužiti na insinuacije koje su izrečene na moj račun.” Ratti, kao i drugi Milanezi, gutao je sve r-ove u govoru, a taj je zvuk Brunettija neodoljivo podsjećao na razne napuhane glumice.

“A koje su to insinuacije, *professore?*” upita Brunetti, ponovno se spustivši na stolac i dajući znak Vianellu da ostane gdje jest, s ove strane vrata.

“Insinuacije da postoji nekakva nepravilnost glede mogeg stanarskog prava.”

Brunetti baci pogled prema Vianellu i vidje kako narednik oči upire prema stropu. Ne samo milanski naglasak, već i velike riječi uz to.

“A što Vas nagoni na zaključak da je takva insinuacija izrečena, *professore?*” upita Brunetti.

“Pa, zašto bi inače Vaša policija provaljivala u moj stan i zahtijevala od mene da predam svoje uplatnice od stanarine?” Dok je profesor govorio, njegova je supruga pogledom kružila uredom.

“‘Provaljivala’, *professore?*” upita Brunetti razgovornim tonom. “‘Zahtijevala’?” A zatim, Vianellu: “Naredniče, kako ste ušli u prostorije na koje profesor ima,” zastane na trenutak, “stanarsko pravo?”

“Služavka me pustila unutra, gospodine.”

“A što ste Vi rekli služavki koja Vas je pustila unutra, naredniče?”

“Rekao sam joj da želim razgovarati s *professoreom* Rattijem.”

“Tako,” reče Brunetti i svoju pozornost ponovno skrene prema Rattiju. “A kako je taj zahtjev’ iznesen, *professore?*”

“Vaš narednik je zamolio da vidi moje uplatnice od stanarine, kao da ja takve stvari čuvam.”

“Nemate običaj čuvati račune, *professore?*”

Ratti odmahne rukom, a njegova žena Brunettiju uputi pogled izvježbanog iznenađenja, kao da želi dati do znanja kakav bi to neizmjeran gubitak vremena bio kad bi vodili računa o tako malim svotama.

“A što biste učinili kad bi vlasnik stana ustvrdio da niste plaćali stanarinu? Kakav biste mu dokaz predložili?” upita Brunetti.

Ovaj put, Rattijev pokret trebao je značiti odbacivanje mogućnosti da se takvo što ikad dogodi, dok je izraz lica njegove žene trebao pokazati da nikome nikad ne bi palo na pamet da dovodi u sumnju riječ njezinoga supruga.

“Možete li mi reći kolika je Vaša stanarina, *professore?*”

“Ne vidim što bi se to imalo ticati policije,” reče Ratti ratoborno. “Nisam navikao da se netko ovako odnosi prema meni.”

“Kako to: ovako, *professore?*” upita Brunetti iskreno znatiželjan.

“Kao prema osumnjičeniku.”

“Je li se prema Vama itko ikad ponašao kao prema osumnjičeniku, možda neka druga policija, i je li Vas ovo podsjetilo na taj doživljaj?”

Ratti napola ustane sa stolca i baci pogled prema ženi. "Ne moram ovo trpjeti. Jedan moj prijatelj je gradski vijećnik." Njegova supruga načini gotovo neprimjetan pokret rukom i on se polako spusti na stolac.

"Možete li mi reći kako plaćate stanarinu, *professore* Ratti?"

Ratti se zapilji ravno u Brunettija. "Uplaćujem stanarinu u Veronskoj banci."

"U uličici San Bartolomeo?"

"Da."

"A koliki iznos uplaćujete, *professore*!"

"To je sitnica," reče profesor, kao da iznos nije bitan.

"Je li taj iznos dvjesto i dvadeset tisuća lira?"

"Da."

Brunetti kimne. "A stan, koliko četvornih metara ima?"

Signora Ratti ovdje upadne u riječ, kao da više ne može podnijeti toliki kretenizam. "Nemamo pojma. Dovoljan je za naše potrebe."

Brunetti izvuče popis stanova u nadležnosti *Lege*, položi ga pred sobom na stol i okrene jednim pokretom treću stranicu, prstom klizne niz popis sve do Rattijeovog imena. "Tristo i dvanaest četvornih metara, mislim. I šest soba. Da, pretpostavljam da bi to pokrilo većinu potreba."

Signora Ratti istoga se trena okomila na njega. "A što bi to trebalo značiti?"

Brunetti joj uputi ravnodušan pogled. "Upravo ono što sam i rekao, *signora*, i ništa više od toga. To da bi šest soba trebalo biti dovoljno za dvoje - samo vas je dvoje, zar ne?"

"I služavka," odvrati ona.

"Troje, dakle," složi se Brunetti. "Još uvijek dovoljno." On se okrene od nje, nepromijenjena izraza lica, i usmjeri

pozornost prema njenom suprugu. "Kako to da ste Vi dobili jedan od stanova od *Lege, professore?*"

"Vrlo jednostavno," počne Ratti, ali Brunettiju se učinilo kao da se počeo razmetati. "Normalno sam podnio molbu i dobio stan."

"A kome ste podnijeli molbu?"

"*Legi della Moralitet*, naravno."

"A kako ste saznali za to da *Lega* posjeduje stanove koje daje u najam?"

"Pa to svi u gradu znaju, zar ne, *commissario?*"

"Ako do sad nisu znali, uskoro će znati, *professore.*"

Ni gospodin ni gospođa Ratti ne rekoše ni riječ na ovo, ali *signora* Ratti uputi brz pogled mužu, a zatim vrati pogled na Brunettija.

"Sjećate li se osobe koja Vam je rekla za stanove?"

Oboje odgovoriše uglas: "Ne."

Brunetti si dopusti najsumorniji mogući osmijeh.

"Izgledate vrlo sigurni u to." On načrčka nešto besmisleno pokraj njihovih imena na popisu. "A jeste li bili na ikakvom razgovoru kako biste dobili taj stan?"

"Ne," reče Ratti. "Ispunili smo obrazac i poslali ga *Legi*. Zatim su nam javili da su nas izabrali."

"Jeste li dobili pismo, ili Vas je možda netko nazvao?"

"Bilo je to tako davno da se više ne sjećam," reče Ratti. On se okrene prema supruzi kako bi ona to potvrdila, i ona odmahne glavom.

"I u tom ste stanu već dvije godine?"

Ratti kimne.

"I niste sačuvali nijednu od uplatnica za stanarinu koju ste platili?"

Ovaj put njegova žena odmahne glavom.

"Recite mi, *professore*, koliko vremena provodite u tom stanu godišnje?"

Na trenutak se zamislio. “Dolazimo za karneval.”

Njegova žena zaključila je tu rečenicu jednim uvjerenim “Naravno.”

Njen muž nastavi: “Zatim dolazimo u rujnu, i ponekad za Božić.”

Ovdje njegova žena uleti i doda, “Dolazimo i svakog drugog vikenda tijekom godine, naravno.”

“Naravno,” ponovi Brunetti. “A služavka?”

“Dovodimo je sa sobom iz Milana.”

“Naravno,” kimne Brunetti i dopiše još jednu črčku na papir pred sobom.

“Smijem li Vas pitati, *professore*, jeste li upoznati sa svrhom *Lege*? Njezinim ciljevima?”

“Znam da joj je cilj moralni napredak,” profesor odgovori tonom koji je jasno davao do znanja da *toga* nikad nema previše.

“Ah, da,” reče Brunetti, pa upita: “Ali osim toga, koja je svrha iznajmljivanja stanova?”

Ovaj put, Ratti baci pogled prema supruzi. “Mislim da je svrha ta da pokušaju dati stanove na korištenje onima koje smatraju dostojnima tih stanova.”

Brunetti nastavi: “Znajući to, *professore*, nije li Vam izgledalo čudno to da *Lega*, jedna venecijanska udruga, daje jedan od stanova kojima upravlja osobi iz Milana, osobi koja će, štoviše, taj stan koristiti tek nekoliko mjeseci godišnje?” Kako Ratti nije ništa odgovorio, Brunetti ga pokuša potaknuti: “Sigurno znate kako je teško pronaći stan u ovom gradu?”

Signora Ratti odluči odgovoriti na to. “Pretpostavljam da smo vjerovali kako oni žele dati takav jedan stan ljudima koji će to znati cijeliti i brinuti o tom stanu.”

“Želite li reći da Vi možete bolje brinuti o velikom i poželjnom stanu od obitelji nekog tesara iz Cannaregija?”

“Mislim da se to samo po sebi razumije,” odvrati ona.

“A tko, ako smijem pitati, plaća održavanje stana?”

upita Brunetti.

Signora Ratti se nasmiješi i odgovori: “Do sad nije bilo potrebe za bilo kakvim održavanjem.”

“Ali, jamačno postoji odredba u Vašem ugovoru - ako ste dobili ugovor - koja jasno određuje tko je odgovoran za održavanje.”

“Oni su odgovorni,” odgovori Ratti.

“*Lega?*” upita Brunetti.

“Da.”

“Dakle, ljudi koji unajmljuju stan nisu odgovorni za njegovo održavanje?”

“Ne.”

“A Vi ste u tom stanu,” počne Brunetti, pa spusti pogled na papir pred sobom, kao da tamo piše koliko, “otprilike dva mjeseca godišnje?” Ratti ne reče ništa, pa ga Brunetti upita: “Je li to točno, *professore?*”

Pitanje je bilo nagrađeno samo gundavim “Da.”

Svjesno načinivši pokret jednak onom kojim se služi svećenik što poučava djecu vjeronauku, Brunetti ispreplete prste na stolu pred sobom, pri podnožju papira, i reče:

“Mislim da je vrijeme da donesete neke odluke, *professore!*”

“Ne znam na što mislite?”

“Onda Vam to možda mogu objasniti. Imate nekoliko mogućnosti. Prva je ta da ponovimo ovaj razgovor i Vaše odgovore na moja pitanja snimimo ili da pozovemo tajnicu koja će sastaviti zapisnik o ovom razgovoru. U oba slučaja, zamolit ću Vas da potpišete jedan primjerak izjave, zamolit ću vas oboje da potpišete, budući da mi govorite iste stvari.” Brunetti je napravio dovoljno dugu stanku da je oni primijete. “Ili možete, a kažem Vam da je to daleko pametnija odluka, početi govoriti istinu.” Oboje su odglumili

iznenađenje, a *signora* Ratti išla je tako daleko da je tome dodala i uvrijeđenost.

“U oba slučaja,” nastavi smireno Brunetti, “najmanje što Vam se može dogoditi jest to da izgubite stan, iako će proći neko vrijeme prije nego što se to dogodi. Ali izgubit ćete ga; to je sitnica, ali izvjesna.” Bilo mu je zanimljivo to što nijedno od njih dvoje nije zahtijevalo da objasni o čemu on to priča.

“Jasno je da su mnogi od tih stanova protuzakonito iznajmljeni i da netko povezan s *Legom* već godinama protuzakonito prikuplja novac.” Kad je *professore* Ratti zaustio prosvjedovati, Brunetti podigne ruku na trenutak, a zatim brzo opet ispreplete prste pred sobom. “Da je riječ samo o slučaju prijevare, onda bih Vam možda savjetovao da se nastavite držati svoje priče kako ništa ne znate o svemu tome. Ali, na žalost, riječ je o nečem daleko većem od slučaja prijevare.” On ovdje napravi stanku. Izvući će to iz njih, tako mu Boga.

“O čemu je onda riječ?” upita Ratti, mnogo ljubaznije nego otkad je ušao u Brunettijev ured.

“Riječ je o ubojstvu. Tri ubojstva, jedna od žrtava je policijski službenik. Govorim Vam ovo zato da počnete shvaćati da nećemo tek tako odustati od ovog slučaja. Jedan od naših je ubijen i mi ćemo pronaći počinitelje. I kazniti ih.” Zastao je na trenutak kako bi shvatili što im govori.

“Ako ustrajete u svojoj trenutnoj priči o stanu, na kraju ćete biti upetljani u istragu zbog umorstva.”

“Mi ne znamo ništa o umorstvu,” javi se *signora* Ratti.

“Znate, znate, *signora*. Tkogod bio iza ove mučke oko iznajmljivanja stanova, također je odgovoran za ta tri umorstva. Vašim odbijanjem da nam pomognete pronaći odgovorne koji su Vam iznajmili taj stan i kome ste plaćali stanarinu svakog mjeseca, Vi također ometate istragu

ubojstava. Kazna za to, ne trebam vas podsjećati na to, daleko je oštrija od one koju možete zaslužiti okolišanjem u svezi sa slučajem prijevare. A dodao bih, ovako osobno, da ću učiniti sve što je u mojoj moći da vas ta kazna sustigne ako nastavite odbijati pomoći nam u istrazi.”

Ratti ustane. “Dajte mi nekoliko minuta da porazgovaram sa ženom. Nasamo.”

“Ne,” reče Brunetti, prvi put povisivši glas.

“Imam na to pravo,” usprotivi se Ratti.

“Imate pravo razgovarati sa svojim odvjetnikom, *signor* Ratti, i ja ću Vam drage volje to dopustiti. Ali Vi i Vaša supruga odlučit ćete što ćete učiniti sada, tu preda mnom.” Prekoračio je svoje pravne ovlasti, i to je znao; jedino se nadao da to Rattijevi ne znaju.

Toliko su dugo piljili jedno u drugo da je Brunetti izgubio svaku nadu. Ali tada je ona kimnula tamnocrvenom glavom, i oboje su sjeli na stolce.

“U redu,” reče Ratti, “ali želim da bude jasno da ne znamo ništa o tom umorstvu.”

“Umorstvima,” reče Brunetti i vidje da je Rattija uzdrimala njegova ispravka.

“Prije tri godine,” počne Ratti, “jedan naš prijatelj u Milanu rekao nam je da pozna nekog tko bi nam možda mogao pomoći pronaći stan u Veneciji. Stan smo tražili već oko šest mjeseci, ali bilo je vrlo teško išta pronaći, osobito iz Milana.” Brunetti se pitao neće li sada morati slušati cijeli niz žalba. Ratti, možda osjetivši Brunettijevu nestrpljivost, nastavi: “Dao nam je telefonski broj koji smo trebali nazvati, ovdje u Veneciji. Nazvali smo i objasnili što tražimo, a osoba na drugom kraju linije pitala nas je kakav smo stan imali na umu i koliko bismo bili spremni platiti.” Ratti je napravio stanku, ili je stao?

“Da?” potakne ga Brunetti, glasa jednakog onom kojim je govorio svećenik kad bi djeca imala nekakvo pitanje ili im nešto ne bi bilo jasno u katekizmu.

“Rekao sam mu što sam imao na umu, a on je rekao kako će me nazvati za nekoliko dana. I nazvao je, rekavši da ima tri stana koja nam može pokazati, ako bismo mogli doći u Veneciju toga vikenda. Kad smo došli, pokazao nam je ovaj i još dva druga stana.”

“Je li to bio isti čovjek koji Vam se javio na telefon kad ste nazvali?”

“Ne znam. Ali bio je to sigurno isti čovjek koji nas je nazvao kasnije.”

“Znate li tko je bio taj čovjek? Ili tko jest?”

“To je čovjek kojem plaćamo stanarinu, ali ne znam kako se zove.”

“A kako plaćate stanarinu?”

“On nas nazove posljednjeg tjedna u mjesecu i kaže nam gdje da se sastanemo s njim. Obično je to kafić, iako se ponekad, ljeti, sastajemo i na otvorenome.”

“Gdje, ovdje u Veneciji ili u Milanu?”

Njegova supruga upadne u razgovor. “Izgleda da on zna gdje smo mi. Zove nas ovdje kad smo u Veneciji, a u Milano kad smo tamo.”

“I što onda činite?”

Ovaj put odgovorio je Ratti. “Sastanem se s njim i predam mu novac.”

“Koliko?”

“Dva i pol milijuna lira.”

“Mjesečno?”

“Da, iako mu ponekad platim nekoliko mjeseci unaprijed.”

“Znate li tko je taj čovjek?” upita Brunetti.

“Ne, ali vidio sam ga nekoliko puta na ulici ovdje.”

Brunetti shvati da će imati kasnije vremena za dobivanje osobnog opisa i krene dalje. “A što je s *Legom*? Kako su oni uključeni u to?”

“Kad smo tom čovjeku rekli da se zanimamo za stan, on je predložio cijenu, ali cjenkali smo se i spustili je na dva i pol milijuna.” Ratti je ovo izgovorio sa slabo prikrivenim samozadovoljstvom.

“A *Lega*?.” nastavi Brunetti.

“Rekao nam je da ćemo dobiti obrasce za prijavu od *Lege* i da ih ispunimo i pošaljemo natrag, da ćemo se moći useliti u stan dva tjedna nakon toga.”

Signora Ratti opet uleti ovdje. “Također nam je rekao da nikome ne pričamo kako smo došli do stana.”

“Je li Vas itko pitao to?”

“Neki naši prijatelji u Milanu,” odgovori ona, “ali smo im kazali da smo stan našli putem agencije za nekretnine.”

“A osoba koja Vam je dala izvorni telefonski broj?”

Tu uleti Ratti: “I njemu smo rekli isto to, da smo stan našli putem agencije.”

“Znate li kako je on došao do tog broja?”

“Rekao nam je da mu ga je netko bio dao na nekoj zabavi.”

“Sjećate li se mjeseca i godine kad ste prvi put nazvali taj broj?” upita Brunetti.

“Zašto?” upita Ratti, odjednom sumnjičav.

“Želio bih dobiti jasniju sliku o tome kad je to počelo,” slaže Brunetti, misleći kako bi mogao provjeriti njihove telefonske pozive u Veneciju u to doba.

Iako je izgledao i zvučao nepovjerljivo, Ratti odgovori: “Bilo je to u ožujku, prije dvije godine. Potkraj mjeseca. Ovamo smo doselili početkom svibnja.”

“Tako,” reče Brunetti. “A otkad živite u tom stanu, jeste li imali ikakvih veza s *Legom*?”

“Ne, nikakvih,” reče Ratti.

“A što je s uplatnicama?” upita Brunetti.

Ratti se s nelagodom promeškolji na stolcu. “Svaki mjesec dobijemo jednu uplatnicu iz banke.”

“Na koliku svotu?”

“Dvjesto i dvadeset tisuća.”

“Zašto je onda niste htjeli pokazati naredniku Vianellu?”

Rattijeva žena opet uleti u riječ i odgovori umjesto njega. “Nismo se htjeli ni u što upetljati.”

“Mascari?” odjednom upita Brunetti.

Rattijeva živčanost se pojačavala. “Kako to mislite?”

“Kad je direktor banke koja Vam šalje uplatnice za stanarinu ubijen, zar Vam se to nije učinilo čudnim?”

“Ne, zašto?” upita Ratti, a u glasu mu se osjećala ljutnja. “Čitao sam o tome kako je poginuo. Pretpostavio sam da ga je ubio jedan od njegovih, kako ih ono zovete, ‘trasvestita?’” Brunetti je bio prilično siguran u to da svatko, danas, zna kako ih zovu, ali nije odgovorio na to pitanje.

“Je li itko nedavno stupio u dodir s Vama u svezi sa stanom?”

“Ne, nitko.”

“Ako Vas nazove ili možda posjeti čovjek kojem plaćate stanarinu, očekujem od Vas da nas istoga trena nazovete.”

“Da, svakako, *commissario*” reče Ratti, opet se uživjevši u ulogu besprijekorna građanina.

Odjednom osjetivši mučninu od njih, njihova umjetnog držanja, njihove odjeće s potpisom, Brunetti reče: “Možete sići dolje s narednikom Vianellom. Molim Vas da mu date što detaljni opis čovjeka kojem plaćate stanarinu.” Zatim, Vianellu: “Ako izgleda kao itko koga bismo mogli poznavati, daj im neka pogledaju neke slike.”

Vianello kimne glavom i otvori vrata. Rattijevi ustaše, ali se nijedno od njih ni ne pokuša rukovati s Brunettijem. Profesor uzme suprugu pod ruku i otprati je do vrata, zatim stupi u stranu kako bi je propustio ispred sebe. Vianello dobaci pogled Brunettiju, dopusti si gotovo neprimjetan osmijeh, a zatim pođe za njima, zatvorivši vrata ureda za sobom.

24

Njegov razgovor s Paolom te večeri bio je kratak. Pitala ga je ima li ikakvih novosti, ponovila svoj prijedlog da se vrati kući na nekoliko dana; smatrala je da može djecu ostaviti samu u hotelu, ali joj je Brunetti rekao da je prevruće da bi se uopće razmišljalo o povratku u grad.

Proveo je ostatak večeri u društvu cara Nerona, koga je Tacit opisao kao 'iskvarena svim porocima, prirodnim i neprirodnim'. Otišao je spavati tek nakon što je pročitao opis spaljivanja Rima, koje je Tacit, po svemu sudeći, pripisivao Neronu i činjenici da se vjenčao s muškarcem, a tijekom vjenčanog obreda car je zgrnuo čak i pripadnike svog raskalašenog dvora, 'stavivši na glavu nevjestin veo'. Transvestiti posvuda.

Sljedećeg jutra, Brunetti, nesvjestan činjenice da se priča o uhićenju Burrasce pojavila u *Corriereu* toga jutra, priča u kojoj se nije spominjala *signora* Patta, otišao je na sahranu Marije Nardi. *Chiesa dei Gesuiti* bila je prepuna, ispunjena njenim prijateljima i rodbinom i većinom gradskih policajaca. Bio je tu i policajac Scarpa iz Mestra, koji je objasnio da narednik Gallo nije uspio izbjeći suđenje u Milanu i da će najmanje sljedeća tri dana provesti ondje. Čak je i *vice-questore* Patta bio ondje i izgledao vrlo ozbiljno u

tamnoplavom odijelu. Iako je znao da je to sentimentalni i nesumnjivo politički neispravan stav, Brunetti nikako nije mogao ukloniti pomisao kako je gore ako žena pogine na dužnosti kao policajka nego muškarac. Kad je misa bila gotova, pričekao je na crkvenom stubištu dok su njen lijes iznosila šestorica policajaca u odorama. Kad je iz crkve izašao suprug Marije Nardi, sav uplakan i slomljen od boli, Brunetti je skrenuo pogled nalijevo i zagledao se preko vode lagune prema Muranu. Još uvijek je stajao ondje kad mu je prišao Vianello i dotaknuo mu rame.

"Commissario!"

Vratio se u stvarnost. "Da, Vianello?"

"Čini se da je onaj bračni par prepoznao čovjeka."

"Kad se to dogodilo? Zašto mi niste rekli?"

"Nisam znao sve do jutros. Jučer poslijepodne pregledali su gomilu fotografija, ali su izjavili da nisu sigurni. Mislim da su bili sigurni, ali su htjeli popričati sa svojim odvjetnikom. U svakom slučaju, vratili su se jutros, u devet, i prepoznali Pietra Malfattija."

Brunetti tiho zazviždi. Malfatti je već godinama često bio uhićen; u njegovom su se dosjeu nalazila razbojstva, među kojima i silovanje i pokušaj ubojstva, ali činilo se kao da su se optužnice rasipale prije nego što bi Malfatti dospio pred sud; svjedoci bi promijenili mišljenje ili rekli da su pogriješili pri prvotnom prepoznavanju. Dvaput je završio u zatvoru, jednom zbog svodništva, a drugi put zbog iznuđivanja 'reketa' od jednog vlasnika kafića. U međuvremenu, dok je Malfatti izdržavao dvogodišnju zatvorsku kaznu, taj je kafić izgorio.

"Jesu li stopostotno sigurni da je to on?"

"Oboje su bili prilično sigurni u to."

"Imamo li njegovu adresu?"

“Posljednje mjesto na kojem je živio, a za koje smo mi znali, bio je jedan stan na Mestrama, ali već više od godinu dana nije ondje.”

“Prijatelji? Žene?”

“Provjeravamo.”

“Što je s rođacima?”

“Nisu mi pali na pamet. Jamačno su navedeni u njegovom dosjeu.”

“Pogledaj koga ima od rodbine. Ako ima nekog bližeg, recimo majku ili brata, smjesti nekoga u susjedstvo neka čeka na njega. Ne,” reče on, dok mu je u glavi sijevalo ono malo što je znao o Malfattiju, “pošalji dvojicu.”

“Da, gospodine. Još nešto?”

“Što je s papirima iz banke i iz *Lege*?”

“Trebali bi nam predati svoje spise danas.”

“Hoću te papire. Uopće me nije briga hoćete li Vi zbog toga morati otići onamo i osobno ih uzeti. Hoću sve spise koji imaju ikakve veze s novčanim uplatama za te stanove, i hoću da obavite razgovore sa svima zaposlenima u toj banci i saznate je li Mascari ikome išta rekao o *Legi*. Bilo kad. Ako morate zamoliti suca da ide s Vama po te papire, onda idite i zamolite suca.”

“Da, gospodine.”

“Kad dođete u banku, pokušajte otkriti u čijoj su nadležnosti bili *Legini* računi.”

“Ravanello?” upita Vianello.

“Vjerojatno.”

“Vidjet ćemo što možemo saznati. A što ćemo sa Santomaurom?”

“Razgovarat ću s njim danas.”

“Je li...” Vianello se zaustavi prije nego što je upitao je li to baš pametno, i umjesto toga upitao: “je li to moguće, bez najavljenog dolaska?”

“Mislim da će *avvocato* Santomauro biti jako zainteresiran za razgovor sa mnom, naredniče.”

I bio je. *Avvocatovi* su uredi bili na Campu San Luca, na drugom katu zgrade koja se nalazila na dvadeset metara od tri različite banke. Kako li je samo odgovarajuća ta blizina, pomisli Brunetti, dok ga je Santomaurova tajnica uvodila u odvjetnikov ured samo nekoliko minuta nakon njegova dolaska.

Santomauro je sjedio za svojim stolom, a iza leđa mu se nalazio ogroman prozor koji je gledao dolje na *campo*. Prozor je, međutim, bio čvrsto zatvoren, a ured je bio rashlađen do gotovo neugodne temperature, osobito imajući u vidu ono što se moglo vidjeti dolje: gola ramena, noge, leđa, ruke koje su se vrzmale po *campu*, a ovdje je ipak bilo dovoljno svježije za sako i kravatu.

Odvjetnik je podigao pogled kad je tajnica uvela Brunettija unutra, ali nije se ni potrudio nasmiješiti ili ustati. Nosio je staromodno sivo odijelo, tamnu kravatu i blještavo bijelu košulju. Oči su mu bile široko razmaknute i plave i otvoreno je gledao na svijet. Bio je blijed, blijed kao da je sredina zime: nema odmora za one koji rade u vinogradima prava.

“Sjednite, *commissario*” ponudi on. “O čemu biste željeli razgovarati sa mnom?” On se nagne naprijed i malo pomakne fotografiju u srebrnom okviru udesno tako da si omogućí otvoren pogled prema *Brunettiju*, a Brunettiju otvoren pogled na fotografiju. Na slici je bila žena otprilike Santomaurovih godina i dva mladića, oba slična Santomauru.

“O mnogo toga, *avvocato* Santomauro,” odgovori Brunetti, sjedeći nasuprot njemu, “ali započet ću s *La Legom della Moraliteti*’

“Bojim se da ćete morati zamoliti moju tajnicu da Vam da informacije o tome, *commissario*. Moje sudjelovanje u *Legi* gotovo je potpuno obredno.”

“Nisam siguran da razumijem što time želite reći, *avvocato*”

“*Legi* je uvijek potreban čovjek od ugleda, čelnik, netko tko služi kao predsjednik. Ali kako sam siguran da ste to već ustvrdili, mi, članovi upravnog odbora, nemamo nikakvoga utjecaja u svakodnevnom funkcioniranju *Leginih* poslova. Pravi posao obavlja direktor banke koja upravlja računima.”

“U čemu se onda točno sastoji Vaš posao?”

“Kao što rekoh,” reče Santomauro, pri tome se gotovo neprimjetno nasmiješivši, “ja služim kao čelnik. Imam izvjestan... da to nazovem, položaj... unutar zajednice, tako da su me zamolili da postanem predsjednik, što je čisto počasno mjesto.”

“Tko Vas je zamolio?”

“Nadležni u banci koja upravlja *Leginim* računima.”

“Ako se direktor banke brine o *Leginim* poslovima, što su onda Vaše dužnosti, *avvocato*!”

“Ja sam glasnogovornik *Lege* u onim slučajevima kad nas mediji nešto pitaju ili kad se traži mišljenje *Lege* o nekom pitanju.”

“Tako. I što još?”

“Dvaput godišnje sastajem se s bankovnim službenikom zaduženim za *Legin* račun kako bismo raspravili financijski položaj *Lege*”

“A kakav je taj položaj? Ako smijem pitati.”

Santomauro položi oba dlana na plohu stola pred sobom. “Kao što znate, mi smo neprofitna udruga, tako da nam je dovoljno to što uspijevamo, kao što i jest, održavati glavu iznad vode. U financijskom smislu.”

“A što to znači? Hoću reći, u financijskom smislu?”

Santomaurov se glas još više usporio, a njegovo strpljenje postalo je još čujnije. “To znači da uspijevamo prikupiti dovoljno novca da možemo nastaviti dijeliti naše dobrotvorne priloge onima koji su izabrani primiti ih.”

“A tko, smijem li pitati, odlučuje o tome tko će ih primiti?”

“Bankovni službenik, naravno.”

“A stanovi kojima raspolaže *Lega*, tko odlučuje o tome tko će ih dobiti na korištenje?”

“Ista osoba,” reče Santomauro, dopustivši si smiješak, a zatim nastavi: “Odbor rutinski odobrava njegove prijedloge.”

“A da li Vi, kao predsjednik, imate ikakva utjecaja na to, ikakvu moć donošenja odluke?”

“Kad bih odlučio upotrijebiti tu moć, vjerojatno bih je imao. Ali, kao što sam Vam već rekao, *commissario*, naši su položaji isključivo počasni.”

“Što to znači, *avvocato*? ”

Prije nego što je odgovorio, Santomauro je spustio vrh prsta na stol i podignuo trunčicu prašine. Spustio je ruku niz bok i otresao je. “Kao što rekoh, moj je položaj tek počasan. Mislim da ne bi bilo ispravno, znajući toliko ljudi u gradu koliko ih ja znam, kad bih ja pokušavao birati ljude koji bi mogli profitirati, na bilo koji način, na račun *Leginog* dobročinstva. A siguran sam, i ako smijem uzeti tu slobodu da govorim u njihovo ime, to ne bi pokušali ni drugi članovi odbora.”

“Tako,” reče Brunetti, nimalo se ne trudeći prikriti sumnjičavost.

“To Vam je teško povjerovati, *commissario*? ”

“Ne bi bilo mudro od mene kad bih Vam rekao što mi je teško povjerovati, *avvocato*,” reče Brunetti, a zatim upita: “A *signor* Crespo? Upravlja li njegovom imovinom?”

Već godinama Brunetti nije vidio muškarca da pući usne, ali bilo je to upravo ono što je Santomauro učinio prije nego li je odgovorio. “Ja sam odvjetnik *signor* Crespa, dakle, naravno da upravljam njegovom imovinom.”

“Je li ta imovina velika?”

“To je povjerljiv podatak, *commissario*, a budući da ste diplomirali pravo, to biste trebali znati.”

“Ah, da, i pretpostavljam da poslovi koje ste imali sa *signor* Crespom jednako povjerljivi?”

“Vidim, sjećate se prava, *commissario*” reče Santomauro i nasmiješi se.

“Možete li mi reći jesu li *Legini* spisi, financijski spisi, predani policiji?”

“Govorite o njima kao da ne pripadate policiji, *commissario*.

“Spisi, *signor* Santomauro? Gdje su?”

“Pa, u rukama Vaših kolega, *commissario*. Naložio sam svojoj tajnici da napravi preslike jutros.”

“Hoćemo izvornike.”

“Naravno da ste dobili izvornike, *commissario*,” reče Santomauro, znakovito se nasmiješivši. “Bio sam toliko slobodan napraviti preslike za sebe, u slučaju da se nešto izgubi dok su pod Vašom skrbi.”

“Kako ste samo oprezni, *avvocato*,” reče Brunetti, ali nije se nasmiješio. “Ali ne želim Vam više oduzimati vrijeme. Shvaćam kako je vrijeme dragocjeno nekome tko ima Vaš položaj u društvu. Imam još samo jedno pitanje. Možete li mi reći ime bankovnog službenika zaduženoga za *Legine* račune? Volio bih porazgovarati s njim.”

Santomaurov osmijeh se rascvao. “Bojim se da je to sada nemoguće, *commissario*. Vidite, *Legine* je račune uvijek sređivao pokojni Leonardo Mascari.”

25

Vratio se u ured, diveći se vještini kojom ga je Santomauro upućivao na Mascarijevu krivnju. Sve je počivalo na tako krhkim nogama: da je sada izgledalo kao da je Mascari bio zadužen za papire u banci; da ljudi u banci neće znati ili bi mogli biti navedeni na to da se ne sjećaju da je itko drugi ikad sređivao *Legine* račune; da ništa neće biti otkriveno o Mascarijevom ili Crespovom umorstvu.

U *Questuri* je ustanovio da su spisi i iz Veronske banke i iz *Lege* predani policiji, koja ih je došla pokupiti, i trojac iz *Guardije di Finanza* već ih je pregledavao u potrazi za naznakama toga tko je vodio brigu o računima na koje su uplaćivane stanarine i iz kojih su isplaćivani čekovi za *Legina* dobročinstva.

Brunetti je znao da ništa neće postići ako ode dalje i stoji im nad glavama dok budu radili, ali nije mogao suzdržati želju da barem prođe kroz prostoriju u kojoj su bili smješteni. Kako bi spriječio samog sebe u tome, otišao je van na ručak, namjerno izabравši restoran u Ghettu, iako je to značilo dugu šetnju tamo i natrag po najvećoj dnevnoj vrućini. Kad se vratio, poslije tri, sako mu je bio promočen od znoja, a cipele kao da su mu se otopile i zalijepile za stopala.

Vianello je ušao u njegov ured nekoliko minuta nakon što se Brunetti vratio. Bez uvoda, on reče: "Provjerio sam popis ljudi koji primaju čekove pomoći od *Lege*"

Brunetti mu prepozna raspoloženje. "I što ste pronašli?"

"Da se Malfattijeva majka preudala i uzela prezime novoga muža."

"I?"

"I prima čekove i na novo i na bivše prezime. Štoviše, i njen novi muž isto prima čekove, kao i njegova dva rođaka, a svatko od njih ih prima na dva različita imena."

"A koliko je to ukupno novca za obitelj Malfatti?"

"Svaki od čekova je na oko petsto tisuća lira mjesečno, tako da je to otprilike tri milijuna mjesečno." Nevoljko, Vianellu izleti pitanje iz usta: "Zar im nikad nije palo na pamet da bi ih mogli uhvatiti?"

Brunetti pomisli kako je odgovor i više nego očit i zato, umjesto toga, upita: "A što je s cipelama?"

"Nismo imali sreće. Jeste li razgovarali s Gallom?"

"Još je uvijek u Milanu, ali siguran sam da bi me Scarpa bio nazvao da su išta pronašli. Što rade ljudi iz Financijske?"

Vianello slegne ramenima. "Tu su već cijelo jutro."

"Znaju li što bi trebali tražiti?" upita Brunetti, nesposoban sakriti nestrpljenje u glasu.

"Nekakav trag toga tko je sređivao sve to, valjda."

"Biste li otišli dolje i pitali ih jesu li išta pronašli? Ako je Ravanello upetljan, htio bih ga zgrabiti što prije."

"Da, gospodine," reče Vianello i ode iz ureda.

Dok je čekao da se Vianello vrati, zasukao je rukave košulje, više zato da nešto radi rukama nego iz nade da će se osjećati imalo osvježeni.

Vianello se vratio, a na licu mu se vidio odgovor.

“Upravo sam razgovarao sa satnikom. Kaže da sudeći prema onome što su do sada pregledali, Mascari je bio odgovoran.”

“Što bi to trebalo značiti?” oštro upita Brunetti.

“Tako mi je rečeno,” Vianello reče vrlo sporo, ravnim glasom, a zatim, nakon duge stanke, doda: “gospodine.” Zavladao je muk. “Kada biste sami porazgovarali s njima, možda biste stekli jasniju sliku o tome što to znači.”

Brunetti skrene pogled u stranu i spusti rukave košulje. “Pođimo zajedno dolje, Vianello.” To je bilo najbliže isprici, ali činilo se da je Vianello prihvaća. S obzirom na vrućinu u uredu, to je vjerojatno bilo sve što će dobiti.

Dolje, Brunetti je ušao u ured u kojem su radila trojica muškaraca u sivim odorama *Guardije di Finanza*. Muškarci su sjedili za dugačkim stolom zatrpanim spisima i papirima. Dva mala džepna računala i jedno osobno prijenosno računalo stajali su na stolu, po jedan čovjek ispred svakog. Popustivši pred vrućinom, oni su bili svukli vunene sakoe, ali su još uvijek imali vezane kravate.

Čovjek za računalom podigao je pogled kad je Brunetti ušao, zapiljio se na trenutak iznad ruba naočala, a zatim spustio pogled i na tipkovnici otipkao još nekoliko podataka. Zagledao se u zaslon, pogledom preletio preko jednog od papira pokraj tipkovnice, bocnuo prstom još nekoliko tipki, a zatim se opet zagledao u zaslon. Podigao je list papira s hrpe s njegove desne strane i licem nadolje ga spustio s lijeve strane, pa počeo iščitavati nove brojke sa sljedećega lista.

“Koji od vas je glavni?” upita Brunetti.

Nizak, crvenokos čovjek podigne pogled s jednog od računala i reče: “Ja sam. Jeste li Vi *commissario* Brunetti?”

“Da, jesam,” odgovori Brunetti, prilazeći mu i pružajući ruku.

“Ja sam satnik de Luca.” A zatim, neslužbenije, rukujući se s Brunettijem, on doda: “Beniamino.” Mahnuo je rukom iznad papira. “Željeli ste znati tko je bio zadužen za sve ovo u banci?”

“Da.”

“Sada se čini da je sve sređivala izvjesna osoba po imenu Mascari. Njegova je lozinka upisana u svim transakcijama, a čini se da su i njegovi inicijali na mnogim dokumentima koje smo dobili.”

“Je li moguće da su to krivotvorine?”

“Kako to mislite, *commissario*?”

“Je li itko mogao promijeniti te dokumente tako da izgledaju kao da ih je sve bio sređivao Mascari?”

De Luca se duboko zamislio, pa odgovorio:

“Pretpostavljam da je to moguće. Mislim da bi se to dalo srediti za dan-dva posla na spisima.” Još je neko vrijeme razmišljao o tome, kao da razrađuje matematičku formulu u glavi. “Da, mogao je to učiniti bilo tko, tko je znao njegovu lozinku.”

“Koliko su privatne te pristupne lozinke u bankama?”

“Mislim da uopće nisu privatne. Ljudi uvijek provjeravaju međusobne račune, i moraju znati lozinke kako bi mogli doći do računa. Rekao bih da bi to bilo vrlo lako.”

“A što je s inicijalima na uplatnicama?”

“Još ih je lakše krivotvoriti od potpisa,” reče de Luca.

“Može li se ikako dokazati da je to napravio netko drugi?”

Ponovno se de Luca duboko zamislio prije nego što je odgovorio. “Što se tiče računalnih ispisa, nikako. Možda bismo mogli dokazati da su inicijali krivotvoreni, ali većina ljudi ionako ih slično nažvrlja na ovakvim uplatnicama; često ih je teško razlikovati ili, što se toga tiče, prepoznati svoje vlastite.”

“Može li se dokazati da su spisi bili promijenjeni?”

De Lucin pogled bio je rječit i jasan poput njegova odgovora. “*Commissario*, Vi biste možda to htjeli dokazati, ali ne biste to voljeli učiniti u sudnici.”

“Dakle, Mascari je bio glavni?”

De Luca je ovaj put oklijevao. “Ne, ne bih to rekao. Tako izgleda, ali savršeno je moguće da su spisi promijenjeni tako da izgleda kao da je on bio glavni.”

“A što je s ostatkom, s postupkom izbora mogućih stanara tih stanova?”

“Oh, jasno je da kriterij prema kojem su birani ljudi koji su dobili stanove nije bila nužda i, u slučaju onih koji su primali novac, da siromaštvo nije imalo mnogo veze s izborom.”

“Kako to znate?”

“U prvom slučaju, sve molbe za stan su ovdje, podijeljene u dvije skupine - u jednoj su oni koji su dobili stanove, a u drugoj oni koje su odbili.” De Luca zastane na tren. “Ne, pretjerujem. Izvjestan broj stanova, velik broj stanova, dobili su ljudi koji su ih, čini se, doista trebali, ali molbe za gotovo četvrtinu stanova stigle su od ljudi koji čak i nisu iz Venecije.”

“Oni koje su prihvatili?” upita Brunetti.

“Da. A Vaši momci čak nisu ni okončali provjeru svih stanara s popisa.”

Brunetti baci pogled prema Vianellu, koji objasni: “Prošli su otprilike pola popisa, i čini se da su mnogi stanovi iznajmljeni mladim ljudima koji žive sami. I koji rade noću.”

Brunetti kimne. “Vianello, kad napravite izvješće o svim ljudima na oba popisa, donesite mi ga.”

“Trebat će mi još najmanje dva dana, gospodine,” reče Vianello.

“Bojim se da više nema potrebe za žurbom.” Brunetti zahvali de Luci na pomoći i vrati se natrag gore u svoj ured.

Bilo je savršeno, razmišljao je on, gotovo onoliko savršeno koliko je netko mogao očekivati. Ravello je bio proveo vikend radno, tako da su sada spisi ukazivali na to da je Mascari bio zadužen za *Legine* račune. Postoji li bolji način za objašnjenje svih tih silnih milijuna ukradenih od *Lege*, nego da se sve to podmetne Mascariju i njegovim transvestitima? Tko zna u što se sve upetljao dok je bio na poslovnim putovanjima za banku, u kakvim se sve orgijama našao, kakva blaga je prokockao, taj čovjek koji je bio toliko štedljiv da ni svoju vlastitu ženu nije htio zvati iz drugoga grada? Malfatti, Brunetti je bio siguran, bio je daleko od Venecije i neće se uskoro pojaviti, i nimalo nije sumnjao da će Malfattija prepoznati kao čovjeka koji je ubirao stanarinu i koji je sredio da mu se izvjestan postotak čekova novčane pomoći vrati kao preduvjet da taj ček uopće i dobijete. A Ravello? On će se otkriti kao intimni prijatelj koji, iz krivo shvaćene odanosti, nije izdao Mascarijevu grješnu tajnu, ni ne pomislivši kakva je fiskalna zlodjela njegov prijatelj počinio kao bi platio za svoje neprirodne žudnje.

Santomauro? Bez sumnje, zapljusnut će ga prvi val podrugivanja jer će se predstaviti kao naivno sredstvo u rukama njegovoga prijatelja bankara, Mascarija, ali, prije ili kasnije, javnost će ga, htjela-ne htjela, početi gledati kao nesebičnoga građanina čiji je nagon za povjerenjem bio izigran prijetvornošću na koju je Mascarija nagnala njegova neprirodna žudnja. Savršeno, apsolutno savršeno, i nigdje nijedne napukline u koju bi Brunetti mogao zabiti istinu.

26

Te noći, Tacitove visoke moralne pobude nisu mogle utješiti Brunettija, niti su nasilne smrti Messaline i Agrippine poslužile kao pravedna osveta. Čitao je sumornu priču o njihovim i te kako zaslužnim pogibijama, ali nikako se nije mogao otresti misli kako je zlo koje su posijale te zloćudne žene potrajalo još dugo nakon njihovih smrti. Konačno, tek nakon dva ujutro, prisilio se da prestane čitati i provede ostatak noći u nemirnome snu, opsjednut sjećanjem na Mascarija, tog poštenog čovjeka, poslanog na onaj svijet prije vremena, a njegova je smrt bila teža od one koja je dočekala Messalinu i Agrippinu. I ovdje će zlo potrajati još dugo nakon njegove smrti.

Jutro je bilo zagušljivo, kao da je kletva pala na grad, osuđujući ga na ustajali zrak i omamljujuću sparinu, dok su ga svi povjetarci ostavili u nemilosti i otišli se igrati negdje drugdje. Dok je prolazio kroz tržnicu kod Rialta na putu do posla, Brunetti primijeti koliko je štandova prazno, uobičajena mjesta u poredanim redovima štandova zijevala su prazna poput zuba koji nedostaju u pijančevom osmijehu. Nema smisla pokušavati prodavati povrće tijekom *ferragosta*, stanovnici su bježali iz grada, a turisti su kupovali samo *panine* i *acqua minerale*.

U *Questuru* je stigao rano, jer nije želio hodati gradom poslije devet, kad se sparina pogoršavala i ulice bile još napučenije turistima. Skrenuo je misli s turista. Ne danas.

Ništa ga nije zadovoljavalo, ni pomisao da će protuzakonite radnje *Lege* sada biti spriječene, niti nada da će de Luca i njegovi ljudi ipak možda pronaći nekakav mali dokaz koji će ih dovesti do Santomaura i Ravanella. A nije se nadao ni da će pronaći proizvođača haljine i cipela koje je Mascari imao na sebi; već je bilo prošlo previše vremena.

Usred takvih mračnih razmišljanja, Vianello uleti poput furije u njegov ured, bez kucanja, i poviče: “Našli smo Malfattija!”

“Gdje?” upita Brunetti, ustajući i krećući prema njemu, odjednom ispunjen snagom.

“Kod prijateljice, Luciane Vespa, gore kod San Barnabe.”

“Kako?”

“Njezin rođak nas je nazvao. On je na popisu, zadnjih godinu dana je na popisu onih koji dobivaju čekove od *Lege*”

“Jeste li se dogovorili s njim?” upita Brunetti, nimalo uznemiren protuzakonitošću toga što govori.

“Ne, nije se čak ni usudio pitati. Samo je rekao da nam želi pomoći.” Vianellov frktaj govorio je koliko je vjerovao u to.

“Što Vam je rekao?” upita Brunetti.

“Malfatti je ondje već tri dana.”

“Spominje li se njezino ime u njegovom dosjeu?”

Vianello zatrese glavom. “Samo supruga. Imali smo nekog u stanu odmah do njezinog dva dana, ali mu nije bilo ni traga ni glasa.” Razgovarali su silazeći stubama prema uredu u kojem su radili policajci u odorama.

“Jeste li pozvali barkasu?” upita Brunetti.

“Vani je. Koliko ljudi da uzmemo?”

Brunetti nikad prije nije izravno sudjelovao u mnogobrojnim Malfattijevim uhićenjima, ali bio je pročitao izvješća. “Trojicu. Naoružanih. S pancirkama.”

Deset minuta kasnije, on i Vianello i tri policajca, koji su onako naizgled napuhnuti već dahtali i znojili se pod debelim neprobojnim prslucima što su ih navukli preko svojih odora, ukrcali su se na palubu plavo-bijele policijske barkase koja je plutala, s upaljenim motorom, ispred *Questure*. Tri policajca spustila su se jedan za drugim dolje u kabinu, ostavivši Brunettija i Vianella na palubi kako bi pokušali uhvatiti ono malo povjetarca koji je stvaralo kretanje. Kormilar ih je odvezao prema *bacinu* San Marco, zatim su skrenuli desno i prema ulazu u Grand Canal. Voda se pjenila s obje strane broda dok su Brunetti i Vianello stajali, glave uz glavu, razgovarajući i nadvikujući se s bukom motora i boreći se s vjetrom. Odlučili su da će Brunetti otići do stana i pokušati uspostaviti kontakt s Malfattijem. Budući da nisu znali ništa o ženi, nisu imali pojma u kakvoj je vezi s Malfattijem, tako da im je njena sigurnost bila glavna briga.

Pri pomisli na to, Brunetti počne žaliti što je sa sobom poveo policajce u odorama. Kad neki prolaznik ugleda četiri policajca, od kojih trojica s teškim naoružanjem stoje u blizini stana, jamačno će se skupiti gomila promatrača, a to će, pak, jamačno privući pozornost ljudi u zgradi.

Barkasa se zaustavi na postaji *vaporetta* Ca' Rezzonico, i pet muškaraca jedan za drugim se iskrcaše, što je izazvalo veliko iznenađenje i znatiželju ljudi koji su čekali brod broj 1. U koloni jedan po jedan spustili su se uskom *callom* koja je vodila do Campa San Barnaba, a zatim na otvoreni trg. Iako sunce još nije bilo doseglo zenit, vrućina se dizala i iz kamenih ploča na tlu i pržila ih odozgo.

Zgrada koju su tražili bila je u krajnjem desnom kutu *campa*, a ulaz u zgradu upravo ispred dva ogromna čamca koji su prodavali voće i povrće na obali kanala što se protezao uzduž *campa*. Desno od ulaza bio je restoran, koji danas još nije bio otvoren, a još dalje knjižara. "Svi vi," reče Brunetti, svjestan pogleda i komentara koje su policija i strojnice izazivale među ljudima oko njih, "uđite u knjižaru. Vianello, Vi čekajte vani."

Nespretno, kao da su preveliki za to, policajci zatrupkaše kroz vrata knjižare. Vlasnica je provirila van, ugledala Vianella i Brunettija, i povukla se natrag u trgovinu, ne rekavši ni riječi.

Prezime "Vespa" bilo je ispisano na komadiću papira zaljepljenom ljepljivom vrpcom desno od jednog od zvona. Brunetti zanemari to i pozvoni na zvono iznad. Trenutak kasnije, začuje se ženski glas preko portafona. "Si?"

"*Posta, signora*. Imam preporučeno pismo za Vas. Morate potpisati prijam."

Kad su vrata škljocnula i otvorila se, Brunetti se ponovno okrene Vianellu. "Vidjet ću što mogu saznati o njemu. Ostanite ovdje dolje i ne izvodite ih na ulicu." Vidjevši tri starice koje su sada stajale oko njega i Vianella, sa torbama na kotačićima uz nogu, požalio je još više što je sa sobom poveo druge policajce.

Otvorio je vrata i ušao u stubište, gdje ga je dočekaio težak, bubnjajući zvuk rock glazbe koji je dopirao iz jednog od stanova na višim katovima. Ako su zvona na ulazu odgovarala položaju stanova, *signorina* Vespa stanuje na prvom katu, a žena koja ga je pustila unutra na drugom. Brunetti se brzo uspne stubama i prođe pokraj vrata Vespina stana kroz koja je bučala glazba.

Na vrhu sljedećega niza stuba, stajala je na vratima jednog stana mlada žena s djetetom koje je držala na

rukama, oslonjena na bok. Kad ga je ugledala, ustuknula je i rukom posegnula da zatvori vrata. "Trenutak, *signora*" reče Brunetti, zaustavivši se na stubama tako da je ne preplaši. "Ja sam iz policije."

Ženin pogled, iza njega i niz stube, do izvora glazbe koja je grmila i uspinjala se stubama iza njega, davao je Brunettiju do znanja da ona možda i nije iznenađena njegovom pojavom. "To je zbog njega?" upita ona, bradom pokazavši prema izvoru teškoga basa koji se nastavio penjati stubama.

"Prijatelj *signorine* Vespa?" upita on.

"*Si*. On je," reče ona, cijedeći slogove s takvom silinom da se Brunetti upitao što li je još Malfatti bio učinio otkad je u toj zgradi.

"Koliko je već ovdje?" upita Brunetti.

"Ne znam," reče ona, povlačeći se još jedan korak u stan. "Glazba trešti cijeli dan, od rana jutra. Ne mogu sići dolje i požaliti se."

"Zašto ne?"

Ona svoje dijete čvršće zagrlji, kao da time želi podsjetiti muškarca pred sobom kako je ona majka. "Kad sam to posljednji put učinila, rekao mi je grozne stvari."

"A *signorina* Vespa, ne biste li mogli nju zamoliti?"

Njeno slijeganje ramenima dalo mu je do znanja da od *signorine* Vespe nema nikakve koristi.

"Pa zar ona nije unutra s njim?"

"Ne znam tko je s njim i nije me briga. Jedino što želim jest da ta glazba prestane, tako da se moje dijete može naspavati." Izgovorivši to, dijete, koje je dotad spavalo dubokim snom na njenim rukama, otvorilo je oči, zaslinilo i istog trena opet zaspalo.

Glazba je Brunettiju dala zamisao, glazba i činjenica da se žena već ranije bila požalila Malfattiju zbog toga.

“*Signora*, idite unutra,” reče on. “Zalupit ću Vašim vratima, a zatim otići dolje i razgovarati s njim. Želim da ostanete unutra. Idite na drugi kraj stana i ne izlazite sve dok jedan od mojih ljudi ne dođe ovamo gore i kaže Vam da možete slobodno van.”

Ona kimne i zakorakne dublje u stan. Brunetti se nagne naprijed, posegne rukom u stan i primi kvaku od vrata. Povukao je snažno vrata prema sebi, tresnuvši njima tako bučno da je odjeknulo po stubištu poput pucnja.

Okrenuo se i zatoptao niz stube, udarajući što je bučnije mogao petama, stvarajući silnu galamu kojom je trenutno nadglasao glazbu. “*Basta con quella musica*” zagalamio je divljačkim glasom, poput čovjeka koji je posve izgubio strpljenje. “Dosta s tom glazbom,” opet je zavikao. Kad se spustio na niže odmorište, zabubnjao je šakom po vratima iza kojih se dolazila glazba, derući se što je glasnije mogao. “Stišaj tu prokletu glazbu. Moje dijete pokušava spavati. Stišaj to ili ću zvati policiju.” Na kraju svake rečenice, lupao je šakama, pa nogama, po vratima.

Sigurno je tako mlatio punu minutu prije nego što se glazba iznenada stišala, iako se još uvijek dovoljno jasno čula kroz vrata. Prisilio je glas da zvuči još više, vičući kao da je sada doista izgubio nadzor nad sobom. “Isključi tu prokletu glazbu. Isključi to ili ću ti ja ući unutra i isključiti je umjesto tebe.”

Čuo je brze korake kako se približavaju vratima i pribrao se. Vrata su se iznenada otvorila i jedan krupan muškarac, s kratkom, metalnom šipkom u ruci, ispunio je dovrat. Brunetti je imao samo sekundu, ali i ta sekunda bila mu je dovoljna da prepozna Malfattija s policijskih fotografija.

Držeći šipku u ruci opuštenoj niz bok, Malfatti napravi korak naprijed, napola izašavši van iz stana. “Koga vraga

ti...” zaustio je, ali je stao kad je Brunetti skočio naprijed i zgrabio ga, spustivši jednu ruku na njegovu podlakticu, a drugom ga zgrabivši za košulju. Brunetti se zavrti oko svoje osi i povuče ga svom snagom za sobom. Potpuno nespreman, Malfatti je bio povučen naprijed, tako da je izgubio ravnotežu. Na trenutak, njihao se na vrhu stuba, uzaludno pokušavajući prebaciti težinu i povući se unatrag, ali zatim je izgubio ravnotežu i skotrljao se niz stube. Padajući, ispustio je metalnu šipku i objema rukama zaštitio glavu, pretvorivši se u akrobatsku loptu koja se kotrlja niz stube.

Brunetti pohita niz stube za njim, dozivajući na sav glas Vianella. Na pola puta niz stube, Brunetti nagazi na metalnu šipku i oklizne se tako da je tresnuo o zid stubišta. Kad je podigao pogled, vidio je kako Vianello otvara teška vrata na dnu stuba. Ali dotad je Malfatti već stajao iza vrata. Prije nego što je Brunetti dospio doviknuti upozorenje, Malfatti je nogom snažno gurnuo vrata tako da su tresnula Vianella u lice, izbivši mu pištolj iz ruke, a njega samog odbacivši na usku *callu*. Malfatti je povukao vrata i nestao u sunčevoj svjetlosti iza tih vrata.

Brunetti se uspravio i sjurio niz stube, potežući pištolj, ali kad je istrčao na ulicu, Malfatti je već bio nestao, a Vianello je ležao uz niski zidić kanala. Krv iz nosa curila je na bijelu košulju njegove odore. Upravo kad se Brunetti nagnuo nad njim, trojica ostalih policajaca nahrupila su iz knjižare sa strojnicama spremnima za paljbu, ali nisu ih imali na koga uperiti.

Vianellov nos nije bio slomljen, ali je bio teško uzdrman. Uz Brunettijevu pomoć, ustao je i na trenutak nesigurno zanjihao, brišući nos rukom.

Gomila se skupila oko njih, starije žene zahtijevale su da im se kaže što se događa, prodavači voća već su svojim najnovijim kupcima prepričavali što su vidjeli. Brunetti se okrene od Vianella i gotovo se spotakne o željezna kolica do vrha prepuna povrća. Ljutito ih ritne u stranu i okrene se dvojici muškaraca koji su radili na najbližem čamcu. Oni su imali najbolji pogled na ulaz u zgradu i jamačno su sve vidjeli.

“Kamo je otišao?”

Obojica su pokazala rukom niz campo, ali onda je jedan od njih dvojice pokazao nadesno, u pravcu mosta Accademia, dok je drugi pokazao nalijevo prema Rialtu.

Brunetti da znak jednom od policajaca da mu pomogne odvesti Vianella do policijskog broda. Ljutito, narednik odgurne njihove ruke, želeći pokazati kako je u stanju sam hodati. S palube broda, Brunetti je radio-vezom javio *Questuri* Malfattijev opis, i zatražio da se preslike njegove fotografije podijele svim policajcima u gradu i da se opis javi svima koji su u ophodnji.

Kad su se svi policajci ukrcali, kormilar je usmjerio brod prema Grand Canalu, a zatim zaokrenuo i usmjerio ga prema *Questuri*. Vianello je sišao dolje u kabinu i sjeo, zabacivši glavu unatrag kako bi zaustavio krvarenje. Brunetti dođe za njim. "Hoćeš li da te odvezemo u bolnicu?"

"Ma to je samo okrvavljeni nos," reče Vianello. "Prestat će za tren oka." On obriše nos rupčićem. "Što se dogodilo?"

"Zalupao sam mu po vratima, žaleći se na bučnu glazbu, i on je otvorio. Izvukao sam ga van iz stana i bacio niz stube." Vianello je izgledao iznenađeno. "Jedino to mi je palo na pamet," objasni Brunetti. "Ali nisam očekivao da će se tako brzo oporaviti od pada."

"I što sad?" upita Vianello. "Što mislite, što će učiniti?"

"Pokušat će stupiti u vezu s Ravanellom i Santomaurom, rekao bih."

"Želite li ih upozoriti?"

"Ne," odmah odvrati Brunetti. "Ali želim znati gdje su, i želim vidjeti što rade. Želim ih pod prismotrom." Barkasa je skrenula u kanal koji je vodio do *Questure*, i Brunetti izađe na palubu. Doplovivši do malog doka, on skoči na obalu i pričekava Vianella koji ga je slijedio. Dok su prolazili kroz glavna vrata, policajci na straži zapiljili su se u narednikovu zakrvavljenu košulju, ali ne rekoše ništa. Kad su se preostali policajci iskricali s broda, stražari su se skupili oko njih moleći ih da im ispričaju što se dogodilo.

Na drugom odmorištu stubišta, Vianello se odvojio i otišao u kupaonicu na kraju hodnika, a Brunetti je produžio gore do ureda. Nazvao je Veronsku banku i, lažno se predstavivši, zamolio da ga spoje sa *signor* Ravanellom. Kad ga je čovjek s kojim je razgovarao upitao što ga zanima, Brunetti mu objasni da je riječ o predračunu za novo

računalo, koji je bankar bio zamolio. Saznao je da *signor* Ravello nije u banci jutros, ali da ga može dobiti kod kuće. Brunetti je zamolio broj, i čovjek s kojim je razgovarao dao mu je bankarov broj kod kuće. Brunetti ga je odmah nazvao, no broj je bio zauzet.

Pronašao je broj Santomaurovog ureda, nazvao ga i, opet se lažno predstavivši, zamoli da ga spoje s *avvatom* Santomaurom. Gospodin odvjetnik, objasnila je tajnica, trenutno ima drugog klijenta, pa ga se ne smije prekidati. Brunetti reče kako će nazvati kasnije i spusti slušalicu.

Ponovno je nazvao Ravellov broj, ali još uvijek je bio zauzet. Izvukao je telefonski imenik iz najniže ladice u radnom stolu i potražio Ravellovo ime, željan pronaći njegovu adresu. Prema adresi, zaključio je da je sigurno u blizini Campa San Stefano, nedaleko od Santomaurova ureda. Razmislio je o tome kako je Malfatti mogao doći onamo; očit je odgovor bio *traghetto*, javna gondola koja je sijekla vode amo-tamo između Ca' Rezzonica i Campa San Samuele s druge strane Grand Canala. Odatle, pa do Campa San Stefano trebalo je svega nekoliko minuta.

Opet je nazvao isti broj, ali još uvijek je bio zauzet. Nazvao je centralu i zamolio je da provjeri liniju i, nakon manje od minute čekanja, rečeno mu je da je linija otvorena, ali da nije u vezi ni s jednim drugim brojem, što je značilo da je telefon ili pokvaren ili je slušalica namjerno dignuta. I prije nego što je spustio slušalicu, Brunetti je već zamislio najbrži put do tamo; najbolje je bilo ići barkasom. Spustio se stubama i ušao u Vianellov ured. Narednik, u čistoj košulji, podigao je pogled kad je Brunetti ušao.

“Ravellova telefonska linija je otvorena, ali ne razgovara ni s kim.”

Vianello je skočio na noge i prema vratima prije nego što je Brunetti dospio reći išta drugo.

Zajedno, sišli su stubištem dolje i izašli na tešku sparinu. Kormilar je šmrkom prao palubu barkase ali, ugledavši dvojicu muškaraca kako istrčavaju kroz glavna vrata, on baci šmrk na nogostup i skoči za kormilo.

“Campo San Stefano,” vikne Brunetti. “Uključite sirenu.”

Sirena je počela zavijati svoje dvije note, brod se odvojio od doka i opet se našao u *bacinu*. Čamci i *vaporetti* usporavali su kako bi ga propustili, jedino skladne crne gondole nisu uopće obraćale pažnju; prema zakonu, sva plovila moraju se prilagoditi sporom prolasku gondola.

Obojica su šutjela. Brunetti je sišao u kabinu i proučavao mapu grada kako bi vidio gdje se točno nalazi ta adresa. Bio je u pravu: stan se nalazio upravo nasuprot ulaza u crkvu prema kojoj je *campo* i dobio ime.

Kako se brod približavao mostu Accademia, Brunetti se vratio na palubu i rekao kormilaru da isključi sirenu. Nije imao pojma što će naći u San Stefanu, ali želio je da njihov dolazak bude nenajavljen. Kormilar je ugasio sirenu i skrenuo brodom u Rio del Orso i do pristaništa na lijevoj strani. Brunetti i Vianello iskrcaše se na obalu i brzim se korakom uputiše preko otvorenog *campo*. Letargični parovi sjedili su za stolovima ispred kafića, pogrbljeni iznad pastelnih pića; svi koji su hodali preko *campo* izgledali su kao da tu vrućinu nose na ramenima poput opipljivog jarma.

Brzo su pronašli vrata, između restorana i trgovina u kojem se prodavao venecijanski papir s uzorcima. Od dva niza imena, Ravellovo je zvono bilo na vrhu desno. Brunetti pozvoni na zvono ispod, zatim, ne dobivši odgovor, još jedno niže. Začuvši glas, koji je pitao tko je, on izjavi, “*Polizia*” i vrata odmah škljocnuše i otvoriše se.

On i Vianello uđoše u zgradu, a odozgo se začuje visok, svadljiv glas: “Kako ste samo uspjeli stići ovamo ovako brzo?”

Brunetti se počne uspinjati stubama, Vianello u stopu za njim. Na prvom katu, sjedokosa žena nešto viša od stubišne ograde na koju se naslonila, opet im dovikne: “Kako ste samo uspjeli stići ovako brzo?”

Ne obazrijevši se na njeno pitanje, Brunetti upita: “U čemu je problem, *signora*?”

Ona se odmakne od ograde i uperi prst uvis. “Gore. Začula sam *signor* Ravanella kako viče, a zatim sam vidjela nekoga kako se strčao niz stube. Bilo me strah otići gore.”

Brunetti i Vianello projuriše pokraj nje, sada preskačući po dvije stube, obojica isukavši pištolje. Na vrhu stuba, kroz otvorena vrata stana na široki hodnik padalo je svjetlo. Brunetti se nisko pogne i pretrči na drugu stranu vrata, ali prebrzo se kretao da bi opazio išta unutra. Osvrnuo se prema Vianellu, a ovaj kimne. Istodobno su nahrupili u stan, obojica sagnuti. Čim su grunuli preko praga, razdvojili su se, svatko na svoju stranu sobe, tako da budu dvije odvojene mete.

Ali Ravanello nije kanio pucati na njih: bio je dovoljan jedan pogled da se to zaključi. Njegovo je tijelo ležalo preko niskog stolca prevrnutog na bok tijekom borbe koja se jamačno odigrala u ovoj prostoriji. Ležao je na boku, licem prema vratima, zurio je u njih slijepim očima, u kojima je zauvijek nestalo radoznalosti da sazna tko su ta dvojica muškaraca koji su tako iznenada uletjela, nezvana, u njegov dom.

Ni na trenutak nije Brunetti pomislio da bi Ravanello još uvijek mogao biti živ; mramorna težina njegova tijela jasno je davala do znanja da je to nemoguće. Bilo je malo krvi; to je bila prva stvar koju je Brunetti uočio. Činilo se da

je Ravanello dvaput uboden, jer su se na njegovom sakou nalazile dvije masne crvene mrlje, a nešto je krvi iscurilo i na pod ispod njegove ruke, ali nedovoljno do bi ukazivalo na to da je umro od iskrvarenja.

“*Oh, Dio,*” čuo je kako se stara gospođa zagrcnula iza njega, okrenuo se i ugledao je na vratima, s jednom šakom na ustima, kako zuri u Ravanella. Brunetti kroči dva koraka udesno i presiječe joj vidik. Ona podigne leden pogled prema njemu. Zar je moguće da se ljuti na njega što joj je prepriječio pogled na leš?

“Kako je izgledao, *signora?*.” upita on.

Ona skrene pogled njemu s lijeve strane, ali pogledom ga nije mogla zaobići.

“Kako je izgledao, *signora?*.”

Iza njega, čuo je Vianellovo gibanje, kako prelazi u drugu prostoriju stana, zatim je čuo biranje brojeva na telefonu i Vianellov glas, tih i smiren, kako javlja u *Questuru* što se dogodilo, i traži da pošalju potrebne ljude.

Brunetti pođe pravo prema ženi i, kao što se i bio nadao, ona se povukla pred njim van, na hodnik. “Možete li mi reći što ste točno vidjeli, *signora?*”

“Muškarca, ne baš visokog, kako trči niz stube. Imao je na sebi bijelu košulju. S kratkim rukavima.”

“Biste li ga prepoznali kad biste ga ponovno vidjeli, *signora?*”

“Bih.” I Brunetti bi.

Iza njega, Vianello je izronio iz stana, ostavivši vrata otvorenima. “Uskoro će biti ovdje.”

“Ostanite ovdje,” reče Brunetti, idući prema stubama.

“Santomauro?” upita Vianello.

Brunetti potvrdi mahnuvši rukom i strči se niz stube. Vani, on skrene lijevo i požuri prema Campu San Angelo i, iza njega, Campu San Luca i odvjetnikovom uredu.

Bilo je to kao da gaca kroz žitku vodu, probija se kroz kasnojutarnju gužvu, između ljudi koji su zijevali ispred izloga trgovina, zastajkiivali kako bi popričali jedni s drugima, ili stajali i uživali u dašku svježega zraka koji je pobjegao iz klimatizirane trgovine. Dolje kroz uske zidine Calle della Mandorla hitro je protrčao, čisteći put pred sobom laktovima i glasom, ne obazirući se na ljutite poglede i sarkastične primjedbe koje je njegov prolazak izazivao.

Na čistini Campa Manina, usporio je i išao kasom, iako se pri svakom koraku sve više znojio. Presijekao je oko banke i na Campo San Luca, koji je sad bio prenapučen ljudima koji su se prije ručka nalazili na piću.

Vrata u prizemlju koja su vodila prema Santomaurovom uredu bita su pritrvorena; Brunetti ih gurne, prođe kroz njih i krene se penjati preskačući po dvije stube. Vrata ureda bita su zatvorena, ali se svjetlo iznutra probijalo ispod donjeg ruba vrata u zamračen hodnik. On izvadi pištolj i naglo otvori vrata, brzo skočivši u pognutom položaju u stranu, baš onako kako je učinio pri ulasku u Ravanellov ured.

Tajnica je vrisnula. Poput lika iz stripa, prekrila je usta objema rukama i ispustila glasan vrisak, a zatim se odgurnula od stola i srušila sa stolca.

Nekoliko sekunda kasnije otvorila su se vrata Santomaurova ureda i odvjjetnik je istrčao iz njega. Jednim pogledom obuhvatio je sve - i tajnicu koja se šćućurila iza stola, i udarala ramenom o radnu plohu pokušavajući se, uzalud, podvući pod stol, i Brunettija, koji se uspravljao i spremao pištolj u korice.

“U redu je, Louisa,” reče Santomauro, prišavši tajnici i kleknuvši pokraj nje. “U redu je, nije to ništa.”

Žena je doslovce zanijemjela, nije mogla ni misliti ni razumjeti. Jecala je, okrenuta prema poslodavcu, i pružila

ruke prema njemu. On ju je jednom rukom zagrlio oko ramena, i ona zagnjuri lice njemu na prsa. Grcala je i hvatala zrak. Santomauro se nadvio nad njom, tapšući je po leđima i tiho joj govoreći nešto. Postupno, žena se smirila i trenutak kasnije se odvojila od njega. “*Scusi, Avvocato,*” bilo je prvo što je izgovorila, a njena je formalnost vratila potpuni mir u prostoriju.

Sada kada se smirila i utišala, Santomauro joj je pomogao da ustane i poveo je prema vratima u stražnjem kraju ureda. Kad je zatvorio vrata za njom, Santomauro se okrene prema Brunettiju. “Dakle?” reče on mirnim glasom, ali zato ništa manje prijetećim.

“Ravanello je ubijen,” reče Brunetti. “Pa sam pomislio da ćete Vi biti sljedeći. I zato sam došao ovamo da pokušam to spriječiti.”

Ako je Santomauro i bio iznenađen tom viješću, nije to ničim odavao. “Zašto?” upita on. Kad mu Brunetti nije odgovorio, on ponovi pitanje. “Zašto bih ja bio sljedeći?”

Brunetti mu ne odgovori.

“Nešto sam Vas pitao, *commissario*. Zašto bih ja bio sljedeći? Zašto bih, zapravo, bio u bilo kakvoj opasnosti?” Suočen s Brunettijevom trajnom šutnjom, Santomauro nastavi. “Zar mislite da sam na neki način upetljan u sve ovo? Jeste li zato ovdje, igrate se kauboja i Indijanaca i strašite mi tajnicu?”

“Imao sam razloga vjerovati da će doći ovamo,” konačno objasni Brunetti.

“Tko?” zahtijevao je odvjetnik.

“Ne mogu Vam to otkriti.”

Santomauro se sagne i uspravi tajničin stolac. Ispravio ga je i gurnuo natrag na mjesto iza njenog stola. Kad je vratio pogled na Brunettija, on reče: “Gubite se odavde. Gubite se iz ovog ureda. Poslat ću pismenu žalbu ministru

unutarnjih poslova. A preslik te žalbe poslat ću i Vašem nadređenom. Ne dopuštam da se prema meni odnose kao prema zločincu, i ne dopuštam da se moju tajnicu plaši Vašim gestapovskim metodama.”

Brunetti je vidio dovoljno srdžbe u svom životu i karijeri da je znao da je ovo ono pravo. Ne rekavši ni riječ, napustio je ured i sišao dolje na Campo San Luca. Ljudi su se nagurali prolazeći pokraj njega, žureći kući na ručak.

Brunettijeva odluka da se vrati u *Questuru* bila je vježba snage volje nad tijelom. Bio je bliže kući nego *Questuri*, i jedino što je želio bilo je da ode kući, istušira se i razmišlja o nečem drugom, a ne o neizbježnim posljedicama onoga što se upravo dogodilo. Nepozvan, nasilno je nahrupio u ured jednog od najmoćnijih ljudi u gradu, isprepadao mu tajnicu i jasno pokazao, objašnjavajući svoje ponašanje, da pretpostavlja Santomaurovu krivnju i povezanost s Malfattijem i nepravilnosti u upravljanju *Leginim* računima. Sva dobra volja koju je uspio, bez obzira na to koliko ona bila prividna, nakupiti kod Patte proteklih tjedana neće ništa vrijediti kad ovaj primi prosvjedno pismo od čovjeka Santomaurovog značaja.

A sada, kad je Ravello bio mrtav, nestala je svaka nada u dokazivanje Santomaurove krivice, jer je jedina osoba koja je mogla optužiti Santomaura bio Malfatti; njegovo sudjelovanje u Ravellovom ubojstvu učinit će bezvrijednom bilo kakvu optužbu na Santomaurov račun. Doći će, shvatio je Brunetti, do izbora između Malfattijeve i Santomaurove priče; nije trebao biti ni genijalac ni prorok da zna čija je riječ jača.

Kad je Brunetti stigao u *Questuru*, ondje je vladala gužva. Tri uniformirana policajca nešto su tiho međusobno razgovarala u predvorju, a ljudi u dugom redu pred *Ufficiom Stranieri* brbljali su na različitim jezicima. "Priveli su ga, gospodine," jedan od stražara reče opazivši Brunettija.

"Koga?" upita on, ne usuđujući se nadati.

"Malfattija."

"Kako?"

"Ljudi koji su čekali kod njegove majke. Pojavio se na vratima otprilike prije pola sata, a oni su ga zgrabili i prije nego što mu je dospjela otvoriti vrata."

"Je li bilo problema?"

"Jedan od ljudi koji su bili tamo rekao je da je pokušao pobjeći kad ih je ugledao, ali čim je shvatio da ih je četvorica, samo se predao i mirno pošao s njima."

"Četvorica?"

"Da, gospodine. Vianello je nazvao i rekao nam da pošaljemo pojačanje. Upravo su dolazili kad se Malfatti pojavio. Nisu čak imali ni vremena ući unutra, tek su bili stigli onamo i ugledali ga na vratima."

"Gdje je?"

"Vianello ga je strpao u ćeliju."

"Idem ga vidjeti."

Kad je Brunetti ušao u ćeliju, Malfatti je odmah u njemu prepoznao čovjeka koji ga je bio bacio niz stube, ali ga je pozdravio bez osobitog neprijateljstva.

Brunetti privuče stolac koji je stajao do zida i sjedne nasuprot Malfattiju, koji je ležao na jednostavnom ležaju, leđima naslonjen na zid. Bio je to nizak, zdepast muškarac, guste, smeđe kose, toliko pravilnih crta lica da ste zbog toga mogli gotovo odmah zaboraviti kako izgleda. Izgledao je kao računovođa, a ne kao ubojica.

"Dakle?" izgovori Brunetti.

“Što, dakle?” Malfattijev glas izražavao je ništa drugo osim činjenica.

“Dakle, hoćeš li da to obavimo na lakši ili na teži način?” Brunetti je to izgovorio smireno, baš onako kako su to činili murjaci na telki.

“Koji je teži način?”

“Onaj kad ti kažeš da ne znaš ništa o svemu ovom.”

“O čemu?” upita Malfatti.

Brunetti stisne usne i baci pogled kroz prozor, pa ponovno na Malfattija.

“Koji je lakši način?” upita Malfatti nakon jednog dugog trenutka.

“Ispričaj mi sve što se dogodilo.” Prije nego što je Malfatti dospio izgovoriti riječ, Brunetti objasni. “Ne ono o stanarinama. To sada nije važno i sve će se samo od sebe objasniti. Ali zanimaju me ubojstva. Sva četiri.”

Malfatti se gotovo neprimjetno promeškolji na madracu, a Brunettiju se učini da će se ovaj pobuniti zbog broja, ali nije to učinio.

“On je poštovan čovjek,” produži Brunetti, ni ne trudeći se pojasniti o kome govori. “Sve će se na kraju svesti na tvoju riječ protiv njegove, osim ako nam ne kažeš nešto što će ga povezati s tobom i s ubojstvima.” On ovdje zastane, ali Malfatti ne reče ni riječ. “Imaš podebeo policijski dosje,” nastavi Brunetti. “Pokušaj ubojstva, a sada i ubojstvo.” Prije nego što je Malfatti izgovorio išta, Brunetti nastavi potpuno opuštenim glasom: “Neće nam biti teško dokazati da si ti ubio Ravanella.” Kako bi odgovorio na Malfattijev zapanjen pogled, Brunetti objasni: “Vidjela te jedna starica.” Malfatti skrene pogled u stranu.

“A suci mrze ljude koji ubijaju policajce, osobito policajke. Dakle, ne vidim nikakav drugi izlaz za tebe osim osude. Suci će me pitati što ja mislim o tome,” reče on,

zastavši na tren kako bi se uvjerio da ga Malfatti pažljivo sluša. "A kad me budu pitali, ja ću im preporučiti Porto Azzurro."

Svi zločinci su znali ime ovog zatvora, najgorog u Italiji i jednog iz kojih nitko nikad nije pobjegao; čak i čovjek toliko okorjeo poput Malfattija nije mogao sakriti zaprepaštenje. Brunetti pričekao trenutak, ali kako Malfatti nije rekao ništa, on nastavi: "Kažu da se ne zna što je veće: mačke ili štakori." Opet, on zastane.

"A ako ti kažem što znam?" konačno Malfatti upita.

"Onda ću sucima reći neka to uzmu u obzir."

"I to je sve?"

"To je sve." Brunetti je također mrzio ljude koji su ubijali policajce.

Malfattiju je trebao samo trenutak da donese odluku. "*Va bene*" reče on, "ali želim da se zapiše to da sam surađivao. Želim napismeno da sam, čim ste me uhitili, bio spreman reći Vam sve."

Brunetti ustane. "Idem po tajnicu," reče on i krene prema vratima ćelije. Dao je znak mladiću koji je stajao za stolom na kraju hodnika; ovaj je ušao u ured s kazetofonom i bilježnicom.

Kad su bili spremni, Brunetti reče: "Molim Vas, recite svoje ime i prezime, datum rođenja i sadašnje prebivalište."

"Pietro Malfatti. Dvadeset i osmi rujna 1962. Castelo 2316."

I tako se nastavilo sljedeći sat vremena. U Malfattijevom se glasu nije osjećala nikakva jača angažiranost nego kad je odgovarao na izvorno pitanje, iako je priča koja je izašla na vidjelo bila priča strave.

Izvorna je zamisao mogla biti Ravanellova ili Santomaurova; Malfattija nikad nije zanimalo da pita. Za njega su saznali od ljudi s Via Cappuccine i stupili s njim u

vezu kako bi ga pitali je li voljan prikupljati novac u njihovo ime svakog mjeseca, a zauzvrat dobivati postotak zarade. Nikad nije bio u dvojbi pristati na tu ponudu ili ne, jedino je dvojio oko postotka koji će dobiti. Dogovorili su dvanaest posto, iako je Malfattiju trebalo gotovo pun sat napornog cjenkanja da ih natjera da pristanu na tako visok postotak.

Malfatti se nadao da će povećati dobit, pa je tako predložio da dio *Legina* zakonito zarađena novca isplaćuju u čekovima ljudima čija će imena on dati. Brunetti prekine Malfattijev groteskni ponos u ovoj prijevari, pitajući: “Kad je Mascari doznao za to?”

“Prije tri tjedna. Otišao je do Ravanella i rekao mu da nešto ne valja s računima. Nije imao pojma da je Ravello znao za to, mislio je da je riječ o Santomauru. Glupan,” Malfatti prezirno pljune. “Da je samo htio, mogao je dobiti trećinu od njih, lako zarađenu trećinu.” Pogledom je šarao od Brunettija do zapisničara, kao da očekuje da i oni s njim podijele njegovo gnušanje.

“A zatim?” upita Brunetti, zadržavajući vlastito gnušanje za sebe.

“Santomauro i Ravello došli su do mene otprilike tjedan dana prije nego što se to dogodilo. Željeli su da ga likvidiram, ali ja sam znao kakvi su, pa sam im rekao da to neću učiniti ako mi oni ne pomognu. Nisam ja idiot.” I opet, pogledao je drugu dvojicu muškaraca, očekujući odobravanje. “Znate i sami kakvi su to ljudi. Obavite posao umjesto njih, i nikad ih se više ne možete osloboditi. Jedini način da se osigurate jest taj da ih prisilite da i oni uprljaju ruke.”

“Jeste li im to rekli?” upita Brunetti.

“Na neki način. Rekao sam im da ću to učiniti, ali da mi moraju pomoći u pripremi.”

“Kako su to učinili?”

“Rekli su Crespu neka ga nazove i kaže mu da je čuo da traži obavijesti o stanovima koje je iznajmljivala *Lega* i da on živi u jednom od njih. Mascari je imao popis, pa je mogao to provjeriti. Kad mu je Mascari rekao da te večeri ide na Siciliju - to smo znali - Crespo mu je rekao da ima za njega još neke obavijesti pa može svratiti do njega na putu do zračne luke.”

“I?”

“I on se složio.”

“Je li Crespo bio ondje?”

“Oh, ne,” reče Malfatti, zafrktavši prijezirno. “Bio je on osjetljivo kopile. Nije htio imati ništa s tim. Tako da je zbrisao - vjerojatno je ranije otišao uličariti. A mi smo pričekali Mascarija. Pojavio se oko sedam.”

“Što se dogodilo?”

“Ja sam mu otvorio vrata. Mislio je da sam ja Crespo, nije imao razloga ne misliti tako. Rekao sam mu da sjedne i ponudio ga pićem, ali on je rekao da mora hvatati avion i da mu se žuri. Opet sam ga pitao želi li popiti nešto, i kad je rekao da neće, ja sam rekao da ja hoću i otišao iza njegovih leđa gdje je bio bar s pićima. I onda sam učinio to.”

“Što ste učinili?”

“Udarilo sam ga.”

“Čime?”

“Metalnom šipkom. Istom onom koju sam imao danas. Jako je dobra.”

“Koliko ste ga puta udarili?”

“Samo jednom. Nisam htio zakrvaviti Crespovo pukućstvo. I nisam ga htio ubiti. Htio sam da oni to učine.”

“I, jesu li?”

“Ne znam. Hoću reći, ne znam koji je od njih dvojice to učinio. Bili su u spavaćoj sobi. Pozvao sam ih i zajedno

smo ga odnijeli u kupaonicu. Tada je još uvijek bio živ; čuo sam ga kako stenje.”

“Zašto u kupaonicu?”

Malfattijev pogled pokazivao je da je bio počeo sumnjati u to da je precijenio Brunettijevu inteligenciju. “Zbog krvi.” Zavládala je duga stanka, a kako Brunetti nije ništa rekao, Malfatti nastavi: “Položili smo ga na pod, a onda sam ja otišao po šipku. Santomauro je govorio kako mu moramo uništiti lice - sve smo isplanirali, sve smo složili poput mozaika, dogovorili se da mora biti neprepoznatljiv tako da bude dovoljno vremena za promjenu podataka u banci. Svejedno, on je nastavio govoriti kako mu moramo uništiti lice pa sam mu ja gurnuo šipku u ruku i rekao neka on to sam učini. Zatim sam se vratio u dnevnu sobu i zapalio cigaretu. Kad sam se vratio, sve je bilo gotovo.”

“Je li bio mrtav?”

Malfatti slegne ramenima.

“Ravanello i Santomauro su ga ubili?”

“Ja sam svoj dio posla već bio obavio.”

“A što ste onda?”

“Svukli ga i obrijali mu noge. Isuse, koja je to bila tlaka.”

“Da, mogu si misliti,” dopusti si Brunetti. “A što je onda bilo?”

“Onda smo ga našminkali.” Malfatti zastane na trenutak i zamisli se. “Ne, krivo. To su napravili prije nego što su mu izudarali lice. Jedan od njih dvojice je rekao kako će tako biti jednostavnije. Onda smo mu ponovno navukli odjeću i iznijeli ga van, kao da je pijan. Ali nismo se morali brinuti; nitko nas nije vidio. Ravanello i ja smo ga odnijeli dolje do Santomaurova auta i odvezli se s njim u polje. Znao sam što se zbiva tamo u poljima, pa sam mislio kako bi to bilo dobro mjesto da ga tamo izbacimo.”

“A što je s odjećom? Gdje ste ga presvukli?”

“Presvukli smo ga na Margheri. Izvukli smo ga sa stražnjeg sjedala i svukli ga. Onda smo na njega navukli tu odjeću, tu crvenu haljinu i sve, i ja sam ga odnio do nekog mjesta na drugom kraju polja i ostavio ga ondje. Zgurao sam ga pod nekakvo grmlje tako da ga odmah ne pronađu.” Malfatti zastane na trenutak, prebivajući po sjećanju. “Jedna mu je cipela spala s noge i Ravello ju je strpao meni u džep. Ispustio sam je kraj tijela. Mislim da su te cipele bile Ravellova zamisao.”

“Što ste učinili s njegovom odjećom?”

“Pri povratku do Crespova stana stao sam usput i ubacio je u kantu za smeće. Odjeća je bila u redu; nije bilo krvi po njoj. Bili smo vrlo pažljivi. Stavili smo mu plastičnu vrećicu na glavu.”

Mladi se policajac nakašljao, ali je okrenuo glavu u stranu kako se ta buka ne bi čula na snimci.

“A kasnije?” upita Brunetti.

“Vratili smo se u stan. Santomauro je sve bio oprao. Tada sam se posljednji put čuo s njima, sve do one one noći kad ste Vi došli u Mestre.”

“Čija je to bila zamisao?”

“Nije bila moja. Ravello me nazvao i objasnio mi kako stoje stvari. Mislim da su se nadali da će istraga stati ako se Vas riješimo.” Tu Malfatti uzdahne. “Pokušao sam im objasniti da to tako ne ide, da se ništa neće promijeniti ako Vas ubijemo, ali nisu me htjeli slušati. Bili su uporni u tome da im pomognem.”

“I Vi ste se složili?”

Malfatti kimne glavom.

“Morate odgovoriti, *signor* Malfatti, inače to neće biti zabilježeno na vrpci,” objasni hladno Brunetti.

“Da, složio sam se.”

“Što Vas je nagnalo da promijenite mišljenje i složite se?”

“Dobro su platili.”

Budući da je mladi policajac bio ondje, Brunetti nije upitao Malfattija koliko vrijedi njegov život. Kasnije će to samo izaći na vidjelo.

“Jeste li Vi upravljali vozilom koje nas je pokušalo izgurati s ceste?”

“Da.” Malfatti je dugo šutio, a zatim dodao: “Znate, mislim da to ne bih bio učinio da sam znao da je žena s Vama u autu. Ubiti ženu donosi nesreću. To mi je prva žena koju sam ubio.” Istoga trena shvatio je što je rekao, i on podigne pogled. “Vidite, donosi nesreću, zar ne?”

“Vjerojatno više nesreće toj ženi nego Vama, *signor* Malfatti,” odvrati Brunetti, i prije nego je Malfatti stigao reagirati, Brunetti upita: “A što je s Crespom? Jeste li ga Vi ubili?”

“Ne, s tim nisam htio imati nikakve veze. Bio sam u autu s Ravanellom. Ostavili smo Santomaura s Crespom. Kad smo se vratili u stan, sve je bilo gotovo.”

“Što Vam je Santomauro rekao?”

“Ništa. Ništa o tome. Samo nam je rekao da je to obavljeno, a zatim mi je rekao da se sakrijem, ako je moguće i da odem iz Venecije. Kanio sam to učiniti, ali sada, valjda, neću imati prilike za to.”

“A Ravanello?”

“Jutros sam otišao do njega, nakon što ste Vi došli do mene.” Malfatti tu stane, a Brunetti se upita kakvu li sad laž priprema.

“Što se dogodilo?” potakne ga Brunetti.

“Rekao sam mu da mi je policija za petama. Kazao sam kako mi treba novca da odem iz grada i sakrijem se

negdje. Ali on se uspaničio. Počeo je vikati da sam ja sve upropastio. I onda je potegao nož.”

Brunetti je bio vidio taj nož. “Skakavac” je pomalo neobično oružje za jednog bankara, ali on ne reče ništa.

“Krenuo je na mene nožem. Potpuno je bio podivljao. Pohrvali smo se, i onda je on, mislim, pao na nož.” I jest, primijeti Brunetti u sebi. Dvaput. U prsa.

“A onda?”

“Onda sam otišao do svoje majke. Ondje su me Vaši ljudi pronašli.” Malfatti prestane govoriti, i jedini zvuk u sobi bio je tiho zujanje diktafona.

“Što se dogodilo s novcem?” upita Brunetti.

“Što?” reče Malfatti, iznenađen tom iznenadnom promjenom ritma.

“Novac. Novac zarađen od stanarina.”

“Ja sam svoj dio trošio, svakog mjeseca. Ali to je bila sitnica u usporedbi s onim što su oni dobili.”

“Koliko ste zaradili?”

“Između devet i deset milijuna.”

“Znate li što su oni učinili sa svojim novcem?”

Malfatti se zamisli na trenutak, kao da nikad nije razmišljao o tome. “Pretpostavljam da je Santomauro potrošio veći dio svog novca na dječake. Ravello, za njega ne znam. Izgledao mi je kao jedan od onih ljudi koji ulažu svoj novac.” Zahvaljujući Malfattijevu tonu, to je zvučalo poput prostote.

“Imate li što još reći o ovome ili o Vašoj vezi s tim ljudima?”

“Samo to da je zamisao da ubiju Mascarija bila njihova, a ne moja. Složio sam se s njima, ali to je bila njihova zamisao. Nisam imao mnogo toga izgubiti ako bi itko otkrio prijevaru sa stanarinama, tako da nisam vidio nikakva razloga da ga se ubije.” Bilo je jasno da ne bi nimalo

oklijevao ubiti Mascarija, samo da je kojim slučajem pomislio da može išta izgubiti, ali Brunetti ne reče ništa.

“To je sve,” reče Malfatti.

Brunetti ustane i dade znak mladom policajcu da pođe s njim. “Dat ću da se ovo otipka, pa ćete to potpisati.”

“Ne morate se žuriti,” Malfatti reče i nasmije se. “Ne idem nikamo.”

29

Sat kasnije Brunetti je odnio tri primjerka izjave dolje Malfattiju, koji ih je potpisao, ni ne pročitavši izjavu. "Zar ne želite znati što potpisujete?" upita ga Brunetti.

"Nije bitno," odvrati mu Malfatti, i dalje ne trudeći se ustati s ležaja. Mahne olovkom koju mu je Brunetti bio dao prema papiru. "Osim toga, nema razloga vjerovati da će itko povjerovati u tu priču."

Budući da je isto i Brunettiju palo na pamet, nije se usprotivio.

"A što sad?" upita Malfatti.

"Uskoro će biti saslušanje i istražni sudac će odlučiti možete li platiti jamčevinu i braniti se sa slobode."

"Hoće li pitati Vas za mišljenje?"

"Vjerojatno."

"I?"

"Usprotivit ću se tome."

Malfatti je olovku u ruci držao kao nož, a zatim je uhvati za vrh i pruži je Brunettiju.

"Hoćete li obavijestiti moju majku?" upita Malfatti.

"Pobrinut ću se da je netko nazove."

Malfatti slegne ramenima kao da time iskazuje zahvalnost, spusti se niže na jastuk i sklopi oči.

Brunetti napusti ćeliju i popne se kat više do sobička *signorine* Elette. Danas je bila odjevena u nijansu crvene rijetko viđene izvan zidina Vatikana, a Brunettiju se učini kričavom i nikako u skladu s njegovim raspoloženjem. Ona se nasmiješi, a njegovo se raspoloženje malčice popravi.

“Je li tu?” upita Brunetti.

“Stigao je prije otprilike pola sata, ali sada telefonira i rekao mi je da ga nipošto ne prekidam.”

Brunetti je tako bilo draže, nije htio biti s Pattom u trenutku kad bude čitao Malfattijevo priznanje. Spustio ga je na njezin stol i rekao: “Hoćete li mu ovo predati čim završi razgovor?”

“Malfatti?” upita ona, gledajući papir s otvorenom znatiželjom.

“Da.”

“Gdje ćete Vi biti?”

Kad je to upitala, Brunetti je odjednom shvatio da je potpuno izgubljen, da pojma nema koje je doba dana. Bacio je pogled na sat i vidio da je pet sati, ali to mu vrijeme nije ništa značilo. Nije bio gladan, jedino je žedao i osjećao se strahovito umorno. Počeo je razmišljati o tome kako će Patta reagirati; to mu pojača žeđ.

“Idem popiti nešto, a zatim ću biti u uredu.”

On se okrene i ode; nije brinuo hoće li ona pročitati priznanje ili ne, shvatio je da ne brine ni za što osim za vlastitu žeđ i vrućinu i blago zrnatu teksturu vlastite kože, gdje je sol bila isparavala čitavog dana. Podigao je nadlanicu do usta i liznuo je, i gotovo mu je bilo drago što je gorka.

Sat kasnije, bio je pozvan pa je otišao u Pattin ured, a za stolom je Brunetti pronašao onog starog Pattu: izgledao je kao da je ostario pet godina i dobio pet kilograma preko noći.

“Sjednite, Brunetti,” reče Patta. Patta uzme priznanje i poravna donji rub tih šest listova kuckajući njima o površinu stola.

“Upravo sam pročitao ovo,” reče Patta. On poprijeko pogleda Brunettija i stavi papire na stol. “Ja mu vjerujem.”

Brunetti se usredotočio na to da ne pokaže nikakve osjećaje. Pattina žena je nekako bila povezana s *Legom*. Santomauro je bio lik od nekakve političke važnosti u gradu u kojem se Patta nadao doseći moć. Brunetti shvati da pravda i zakon neće igrati nikakvu ulogu u razgovoru kakav će upravo imati s Pattom. On ne reče ništa.

“Ali sumnjam da će mu itko drugi povjerovati,” nastavi Patta, počinjući voditi Brunettija ka prosvjetljenju. Kad je postalo jasno da Brunetti neće reći ništa, Patta produži: “Primio sam mnogo telefonskih poziva danas poslijepodne.”

Bio bi prejeftino pitati je li jedan od tih poziva stigao od Santomaura, tako da Brunetti to nije pitao.

“Ne samo da me zvao *avvocato* Santomauro, već sam također imao dva duga razgovora s dva gradska vijećnika, a obojica su njegovi prijatelji i politički istomišljenici.” Patta se zavalio natrag na stolcu i prekriži noge. Brunetti je mogao vidjeti vršak jedne blistave cipele i uski pojas tanke plave čarape. Pogledao je Pattu u lice. “Kao što rekoh, nitko neće povjerovati ovom čovjeku.”

“Čak i ako govori istinu?” konačno upita Brunetti.

“Osobito ako govori istinu. Nitko u ovom gradu neće povjerovati da je Santomauro mogao učiniti ono za što ga ovaj čovjek optužuje.”

“Čini se da Vama nije teško povjerovati mu, *vice-questore*”

“Mene se teško može smatrati objektivnim promatračem kad je u pitanju *signor* Santomauro,” reče

Patta, izbacivši pred Brunettija, lako kao što je bio spustio papire na stol, prvi komadić samospoznaje koji je ikad ikome prikazao.

“Što Vam je rekao Santomauro?” upita Brunetti, iako je već bio zamislio što li je to moralo biti.

“Siguran sam da Vam je jasno što je rekao,” reče Patta, ponovno iznenadivši Brunettija. “Da je to Malfattijev pokušaj da podijeli krivnju i umanji svoju odgovornost u svemu tome. Da će pregled spisa u banci jamačno pokazati da je sve to Ravanellovo djelo. Da nema nikakvih dokaza da je on, Santomauro, upetljan u ovo, bilo da je riječ o dvostrukim stanarinama ili o Mascarijevoj smrti.”

“Je li išta rekao o drugim pogibijama?”

“O Crespu?”

“Da, i o Mariji Nardi?”

“Ne, ni riječi. A ne postoji ništa što bi ga povezivalo s Ravanellom.”

“Imamo ženu koja je vidjela Malfattija kako trči niz stube u Ravanellovoj zgradi.”

“Tako,” reče Patta, spustivši obje noge na pod i nagnuvši se naprijed. On spusti desnicu na Malfattijevo priznanje. “Ovo je bezvrijedno,” na posljetku reče on, baš kao što je Brunetti znao da će reći.

“Može to pokušati upotrijebiti na svojem suđenju, ali sumnjam da će mu suci povjerovati. Bolje bi mu bilo da se pokuša prikazati kao nesvjesno oruđe u Ravanellovim rukama.” Da, to je vjerojatno istina. Nije postojao sudac koji bi u Malfattiju vidio osobu sposobnu smisliti ovo. A nije se mogao zamisliti ni sudac koji bi u Santomauru vidio sudionika u ovome.

“Znači li to da nećete ništa učiniti u svezi s tim?” upita Brunetti, bradom pokazavši prema papirima koji su ležali na Pattinom stolu.

“Ne, osim ako Vi nešto ne smislite,” reče Patta, a Brunetti je uzalud u njegovom glasu tražio sarkazam.

“Ne, ne mogu,” reče Brunetti.

“Ništa mu ne možemo,” reče Patta. “Poznajem tog čovjeka. Dovoljno je pažljiv da si ne dopusti da ga itko ikad vidi s ikim od ljudi upetljanim u ovo.”

“Čak ni s dječacima s Via Cappuccine?”

Pattine se usne stisnuše od gnušanja. “Njegov odnos s tim stvorenjima je potpuno nevažan. Nijedan sudac ne bi slušao dokaze o tome. Kakvo god njegovo ponašanje bilo, to je njegova osobna stvar.”

Brunetti počne razmatrati mogućnosti: kad bi barem pronašao dovoljan broj muških prostitutki, onih koji su unajmljivali stanove od *Lege*, da svjedoče kako je Santomauro bio koristio njihove usluge. Kad bi barem mogao pronaći čovjeka koji je bio u Crespovom stanu kad ga je došao vidjeti. Kad bi barem mogao pronaći dokaze da je Santomauro bio razgovarao s ijednim od ljudi koji su plaćali dvostruku stanarinu.

Patta ga presiječe. “Nema dokaza, Brunetti. Sve počiva na riječi ubojice koji je priznao.” Patta potapša rukom papire. “On govori o tim ubojstvima kao da ide po cigarete. Nitko neće povjerovati u optužbe protiv Santomaura, nitko.”

Brunetti iznenada osjeti kako ga obuzima iscrpljenost.

Oči su mu se zasuzile i morao se boriti da ih održi otvorenima. Prinio je ruku desnom oku i načinio kretnju kao da uklanja trunku prašine, na par sekundi zatvorio oba oka, a zatim ih protrljao jednom rukom. Kad ih je ponovno otvorio, vidio je da ga Patta čudno gleda. “Mislim da biste trebali poći kući, Brunetti. Ništa se više ne može učiniti u svezi s ovim.”

Brunetti ustane, kimne Patti i izađe iz ureda. Odatle je krenuo ravno kući, zaobišavši ured. Stigavši kući, izvukao je

telefonski utikač iz zida, dugo se tuširao vrućom vodom,
pojeo kilogram breskvi i otišao u krevet.

30

Brunetti je spavao dvanaest sati, dubokim i besanim snom, iz kojeg se digao osvježen i pun snage. Plahte su bile mokre, iako nije bio svjestan da se znojio kroz noć. U kuhinji, dok je punio lonac za kavu, primijetio je da su tri breskve koje je sinoć bio ostavio u zdjeli prekrivene mekom zelenom plijesni. Bacio ih je u kantu za smeće ispod sudopera, oprao ruke i stavio lonac na štednjak.

Kad god bi ustanovio da mu se misli okreću ka Santomauru ili Malfattijevom priznanju, odvratio bi ih na drugu stranu i razmišljao o nadolazećem vikendu, zaklinjući se da će otići u planine kako bi se pridružio Paoli. Pitao se zašto ga nije bila nazvala sinoć, i ta je misao udarila u rezonantnu žicu samosažaljenja; on se kuhao u ovoj sparini dok se ona vrtila po planinskim pašnjacima poput one kretenuške iz *Mojih pjesama, mojih snova*. Ali zatim se sjetio da je iskopčao telefon i to ga je posramilo. Nedostajala mu je. Svi su mu nedostajali. Otići će onamo čim bude uzmogao.

Takva odluka poboljšala mu je raspoloženje i takav je otišao u *Questuru*, gdje je prelistao novinske članke o Malfattijevom uhićenju, a autori svih tih članaka spominjali su *vice-questorea* Giuseppea Pattu kao glavni izvor informacija. Na raznim se mjestima spominjalo kako je *vice-*

questore “nadzirao uhićenje” i “izvukao priznanje od Malfattija”. Novine su za skandal u Veronskoj banci okrivljavale najnovijeg direktora, Ravanella, i čitateljima nisu ostavljale nimalo sumnje da je upravo on bio odgovoran za ubojstvo svog prethodnika, prije nego što je i sam pao žrtvom svog opakog suučesnika, Malfattija. Santomaura su spomenuli jedino u *Corriere della Sera*, gdje je navedeno njegovo zgražanje i žaljenje zbog zlouporabe uzvišenih ciljeva i visokih načela organizacije kojoj mu je bila čast služiti.

Brunetti je nazvao Paolu i, iako je znao da će odgovor biti ne, upitao je je li čitala današnje novine. Kad ga je upitala što ima u njima, on joj reče samo to da je slučaj riješen i da će joj sve ispričati kad dođe u planine. I baš kao što je znao da će to učiniti, ona ga zamoli da joj kaže više, ali on joj uzvraća da to može pričekati. Kad se nije usprotivila tome, Brunetti osjeti navalu ljutnje zbog njenog nedostatka upornosti; pa zar ga taj slučaj zamalo nije došao glave?

Brunetti je proveo ostatak prijedpodneva sastavljajući izjavu na pet stranica, u kojoj je iznio uvjerenje da je Malfatti rekao istinu u svojem priznanju; nakon toga je iznio vlastitu iznimno detaljnu i vrlo logičnu priču o svemu što se bilo dogodilo od trenutka kad je Mascarijevo tijelo pronađeno sve do Malfattijeva uhićenja. Nakon ručka, pročitao je tu izjavu dvaput i bio prisiljen uočiti da se sve to temelji na ničem drugom osim na njegovim vlastitim sumnjama: nije postojao ni najmanji dokaz koji je Santomaura povezivao i s jednim od ovih zločina, niti se moglo očekivati da će itko drugi povjerovati da bi čovjek kakav je Santomauro, koji je svijet motrio sa svojih nebeskih moralnih visova *Lege*, mogao biti upetljan u išta tako nisko kao što je pohlepa, blud ili nasilje. No, ipak, otkucao je to na običnom Olivettijevom pisačem stroju koji je stajao na

stoliću u kutu njegove sobe. Gledajući zgotovljene stranice, bijelim korekturnim lakom premazane ispravke, pitao se bi li trebao podnijeti zahtjev da mu se postavi računalo u uredu. Uhvatio je samog sebe kako razmišlja o tome, kako planira kamo bi ga mogao postaviti, pitajući se bi li mogao dobiti i vlastiti pisač ili bi sve što otipka bilo ispisano dolje u tajničkom uredu, a ta mu se pomisao nimalo nije svidjela.

Još uvijek je razmišljao o ovome kad je Vianello zakucao na vrata njegova ureda i ušao unutra praćen niskim, na suncu vrlo pocrnjelim muškarcem u izgužvanom pamučnom odijelu. “*Commissario*,” zausti narednik službenim tonom koji je koristio kad bi oslovljavao Brunettija pred civilima. “Želio bih Vas upoznati s Lucianom Gravijem.”

Brunetti priđe Graviju i pruži mu ruku. “Drago mi je što smo se upoznali, *signor* Gravi. Na koji Vam način mogu pomoći?” On povede čovjeka do svog stola i ponudi mu stolac ispred stola. Gravi se osvrne po uredu pa tek onda sjedne. Vianello sjedne na stolac pokraj njega, pričekava trenutak da vidi hoće li Gravi progovoriti, pa kad ovaj ne progovori, on počne objašnjavati.

“*Commissario*, *signor* Gravi je vlasnik prodavaonice obuće u Chioggi.”

Brunetti promotri muškarca s novim zanimanjem. Prodavaonica obuće.

Vianello se okrene prema Graviju i mahne rukom, pozivajući ga da progovori. “Upravo sam se vratio s ljetovanja,” započne Gravi, govoreći Vianellu, a zatim, kad se Vianello okrenuo licem prema Brunettiju, on obrati pozornost njemu. “Dva tjedna sam bio u Pugliji. Nema smisla držati trgovinu otvorenom za vrijeme *ferragosta*. Nitko ne kupuje cipele. Prevruće je. Tako da svake godine

zatvaramo prodavaonicu na tri tjedna, i moja žena i ja idemo na odmor.”

“I upravo ste se vratili?”

“Pa, vratio sam se prije dva dana, ali sam u prodavaonicu otišao tek jučer. I onda sam tamo pronašao razglednicu.”

“Razglednicu, *signor* Gravi?” upita Brunetti.

“Od djevojke koja radi u mojoj trgovini. Ona je na ljetovanju u Norveškoj sa svojim zaručnikom. Mislim da on radi za Vas, Giorgio Miotti.” Brunetti kimne glavom; poznao je Miottija. “Pa, kao što rekoh, oni su u Norveškoj i ona mi je poslala razglednicu kako bi me obavijestila da se policija zanimala za jedan par crvenih cipela.” On se opet okrene prema Vianellu. “Nemam pojma o čemu su razgovarali glede tih cipela, ali napisala mi je na dnu razglednice da joj je Giorgio rekao kako tražite nekoga tko je kupio par ženskih cipela od crvenog satena, veliki broj.”

Brunetti shvati da zadržava dah i prisili se da se opusti i izdahne. “I jeste li Vi prodali takve cipele, *signor* Gravi?”

“Da, jesam, prodao sam jedan takav par, prije otprilike mjesec dana. Jednom muškarcu.” On ovdje zastane, čekajući da policajci primijete kako je čudno to što jedan muškarac kupuje takve cipele.

“Muškarac?” upita Brunetti ljubazno.

“Da, rekao je da ih treba za karneval. Ali karneval je tek sljedeće godine. Tada mi se to učinilo neobičnim, ali htio sam prodati te cipele jer je saten na peti jedne od cipela bio poderan. Mislim na lijevoj. Svejedno, bile su na rasprodaji i on ih je kupio. Pedeset i devet tisuća lira, sniženo sa stotinu i dvadeset. Doista jeftino.”

“Siguran sam da je tako, *signor* Gravi,” složi se Brunetti. “Što mislite, biste li prepoznali te cipele kad biste ih ponovno vidjeli?”

“Mislim da bih. Na potplatu jedne od njih napisao sam prodajnu cijenu. Možda još uvijek stoji tamo.”

Okrećući se prema Vianellu, Brunetti reče:

“Naredniče, budite ljubazni i donesite mi te cipele iz laboratorija. Želio bih da *signor* Gravi baci pogled na njih.”

Vianello kimne i napusti prostoriju. Dok ga nije bilo, Gravi je pričao o odmoru, opisujući kako je samo Jadransko more čisto, naravno, ako odete dovoljno daleko na jug. Brunetti ga je slušao, smiješio se kad bi smatrao da je to potrebno, samog sebe zadržavajući da ne zamoli Gravija da mu opiše muškarca koji je kupio cipele, sve dok ih Gravi ne prepozna.

Nekoliko minuta kasnije Vianello se vratio, donoseći cipele u prozirnoj plastičnoj vrećici za dokaze. Predao je vrećicu Graviju koji je nije ni pokušao otvoriti. Prevrtao je cipele u vrećici, okrenuvši prvo jednu, a zatim i drugu, i zapiljivši se u potplate. Prinio ih je bliže očima, nasmiješio se, i pružio vrećicu Brunettiju. “Evo, tu je. Prodajna cijena. Ispisao sam je običnom olovkom, tako da je onaj tko ih kupi može izbrisati, ako želi. Ali još uvijek se može vidjeti, evo, baš tu.” Prstom je pokazao na slabo vidljive tragove olovke na potplatu.

Napokon si Brunetti dopusti pitanje. “Biste li mogli prepoznati čovjeka koji je kupio te cipele, *signor* Gravi?”

Gravi pričekao tek jedan trenutak, a zatim upita, glasom punim poštovanja pred autoritetom: “*Commissario*, biste li mi mogli reći zašto Vas taj čovjek zanima?”

“Vjerujemo da nam može dati važne obavijesti o tekućoj istrazi,” odgovori mu Brunetti, ne rekavši mu, zapravo, ništa.

“Da, shvaćam,” odvrati Gravi. Kao i svi Talijani, bio je navikao na to da ne razumije ono što mu vlasti govore. “Mlađi od Vas, rekao bih, ali ne puno mlađi. Tamnocos.

Nema brkova.” Možda je upravo to što je slušao samog sebe nagnalo Gravija da shvati koliko je njegov opis maglovit. “Rekao bih da je izgledao nekako obično, kao i svi drugi, čovjek u odijelu. Ne previše visok, a opet ne ni prenizak.”

“Biste li bili tako ljubazni i pogledali nekoliko fotografija, *signor* Gravi?” upita Brunetti. “Možda Vam to pomogne da prepoznate tog muškarca.”

Gravi se široko nasmiješi, s olakšanjem shvativši da sve to skupa izgleda kao na telki. “Naravno.”

Brunetti kimne Vianellu, koji siđe dolje i brzo se vrati s dva albuma policijskih fotografija, među kojima je, Brunetti je to znao, bila i Malfattijeva.

Gravi prihvati prvi album od Vianella i spusti ga na Brunettijev stol. U ruke je uzimao jednu po jednu fotografiju, promotrio ih, a zatim polagao licem nadolje na drugu hrpu. Dok su Vianello i Brunetti pratili pogledom, ovaj spusti Malfattijevu fotografiju licem nadolje s ostalima i nastavi sve do posljednje fotografije. On podigne pogled. “Nema ga ovdje, čak nema nikoga tko bi naoko sličio njemu.”

“Možda biste nam mogli dati jasniju sliku o tome kako je izgledao, *signore*?”

“Rekao sam Vam, *commissario*, čovjek u odijelu. Svi ovi ljudi,” reče on, pokazujući hrpu fotografija pred sobom, “pa, svi oni izgledaju kao zločinci.” Vianello kradomice pogleda Brunettija. S ostalima su bile umiješane i tri fotografije policijskih službenika, među kojima i policajac Alvisi. “Rekao sam Vam, nosio je odijelo,” ponovi Gravi. “Izgledao je kao jedan od nas. Znate, kao netko tko ide na posao svakog dana. U ured. A osim toga, govorio je kao obrazovan čovjek, ne kao zločinac.”

Politička naivnost te primjedbe nagnala je Brunettija da se na trenutak upita je li *signor* Gravi doista pravi Talijan.

On kimne Vianellu, koji je sa stola gdje ga je ostavio uzeo drugi album i dodao ga Graviju.

Dok su ga dvojica policajaca promatrala, Gravi je pregledavao manju hrpicu fotografija. Došavši do Ravellove fotografije, on zastane i podigne pogled prema Brunettiju. "To je onaj bankar kojeg su ubili jučer, zar ne?" upita on, prstom pokazujući fotografiju.

"To nije muškarac koji je kupio cipele, *signor* Gravi?" upita Brunetti.

"Ne, naravno da nije," odgovori Gravi. "Da je to bio on, rekao bih Vam to odmah na dolasku." On se opet zagleda u fotografiju, bio je to portret u radnoj sobi koji je bio tiskan u brošuri u kojoj su bile objavljene fotografije svih zaposlenika banke. "To nije on, ali to je taj tip."

"Taj tip, *signor* Gravi?"

"Znate, odijelo i kravata i sjajne cipele. Čista bijela košulja, uredno pošišan. Pravi bankar."

Na trenutak, Brunetti se osjetio kao sedmogodišnjak koji kleči pokraj majke ispred glavnog oltara Svete Marije Formoske, njihove župne crkve. Njegova majka uzdigla je oči prema oltaru, prekrižila se i rekla, glasom treperavim i punim molbe i vjere: "Marijo, majko Božja, u ime ljubavi prema tvome Sinu koji je dao svoj život za sve nas nevrijedne grijешnike, ispuni mi ovu moju molbu, i više te nikad neću moliti ništa do kraja života." Bilo je to obećanje kakvo je čuo bezbroj puta u djetinjstvu jer, kao i svi Venecijanci, *signora* Brunetti se oduvijek više uzdala u utjecaj prijatelja na visokim položajima. Ne prvi put u životu, Brunetti je zažalio što sam ne posjeduje takvu vjeru, ali to ga nije sprječavalo u tome da se u sebi moli da Gravi prepozna čovjeka koji je kupio cipele ako ugleda njegovu fotografiju.

Opet je obratio pozornost Graviju. “Na žalost, nemam fotografiju drugog čovjeka koji je možda kupio te cipele od Vas, ali ako biste pošli sa mnom, možda biste nam mogli pomoći tako da bacite pogled na njega na njegovom radnom mjestu.”

“Hoćete reći, da doslovce sudjelujem u istrazi?” Gravi je bio oduševljen poput djeteta.

“Da, ako biste bili toliko ljubazni.”

“Svakako, *commissario*. Bit će mi zadovoljstvo pomoći Vam kako god mogu.”

Brunetti ustane, a Gravi skoči na noge. Dok su hodali prema središtu grada, Brunetti je objasnio Graviju što želi da on učini. Gravi nije postavljao nikakva pitanja, zadovoljen samim tim što će učiniti to što se traži od njega, kao dobar građanin koji pomaže policiji u istrazi jednog ozbiljnog zločina.

Kad su stigli do Campa San Luca, Brunetti mu pokaže vrata koja su vodila gore do Santomaurova ureda i predloži *signor* Graviju da ode popiti piće u Rosu Salvu i dopusti Brunettiju pet minuta prije nego što se popne gore.

Brunetti pohita sada već poznatim stubištem i zakuca na vrata ureda. “*Avanti*,” vikne tajnica i on uđe.

Kad je podigla pogled s predočnika računala i vidjela tko je na vratima, nagonski je reagirala i napola se pridigla sa stolca. “Oprostite, *signorina*,” reče Brunetti, podižući uvis obje ruke, za što se nadao da će biti protumačeno kao bezopasna kretnja. “Želio bih razgovarati s *avvocatom* Santomaurom. Riječ je o službenom policijskom poslu.”

Ona kao da ga nije čula, gledala je u njega usta razjapljenih u obliku sve većeg slova O, a Brunetti nikako nije mogao shvatiti je li to izraz iznenađenja ili straha. Vrlo polako, ona je posegnula rukom naprijed i pritisnula dugme na stolu, ne odvajajući prst od njega i ustajući, ali i dalje ne

izlazeći iz zaklona pisaćega stola. Stajala je ondje, s prstom na dugmetu, zureći u Brunettija u tišini.

Nekoliko sekunda kasnije, vrata su se otvorila s unutarnje strane i Santomauro je stupio u ured svoje tajnice. Ugledao je tajnicu, nijemu i okamenjenu poput Lotove žene, a zatim i Brunettija pokraj vrata.

Njegov je bijes bio trenutačan i gromovit. "Što radite ovdje? Nazvao sam *vice-questorea* i rekao mu da Vas drži podalje od mene. Van, van iz moga ureda." Začuvši njegov ton, tajnica se povukla od stola i pripila se uza zid. "Van," ponovi Santomauro, sada već gotovo vičući. "Ne dopuštam da me se ovako proganja. Vas ću..." zaustio je, ali je zanimio kad je jedan drugi muškarac kročio u ured iza Brunettija, muškarac kojeg nije prepoznao, nizak muškarac u jeftinom pamučnom odijelu.

"Vas dvojica, gubite se natrag u *Questuru* odakle ste i došli," vikao je Santomauro.

"Prepoznajete li ovog čovjeka, *signor Gravi*?" upita Brunetti.

"Da, prepoznajem ga."

Čuvši to, Santomauro prestane vikati, iako još uvijek nije prepoznavao čovječuljka u jeftinom odijelu.

"Možete li mi reći tko je to, *signor Gravi*?"

"To je čovjek koji je kupio cipele u mojoj trgovini."

Brunetti se okrene od Gravija i zagleda se u Santomaura na drugom kraju ureda, koji je sada, čini se, prepoznao čovječuljka u jeftinom odijelu. "A koje su to cipele bile, *signor Gravi*?"

"Par crvenih ženskih cipela. Broj četrdeset i jedan."

31

Santomauro se raspao. Brunetti je tu pojavu dovoljno često viđao da je mogao spoznati što se događa. Gravijev dolazak u trenutku kad je Santomauro bio uvjeren u vlastiti trijumf nad svim opasnostima, kad policija nije reagirala na optužbe iznesene u Malfattijevom priznanju, udario je tako iznenada, poput groma iz vedra neba, da Santomauro nije imao vremena ni sposobnosti smisliti nekakvu priču kako bi objasnio kupnju tih cipela.

Prvo je bio počeo vikati na Gravija, govoreći mu neka se gubi iz njegova ureda, ali kad je čovječuljak ustvrdio da bi Santomaura uvijek i svugdje prepoznao, da on zna da je Santomauro taj koji je bio kupio te cipele, Santomauro se srušio nauznak pokraj pisaćeg stola svoje tajnice, rukama obgrlivši prsa, kao da se tako može zaštititi od Brunettijevoga nijemog pogleda i zbunjenih pogleda drugo dvoje ljudi.

“To je taj čovjek, *commissario*. Siguran sam u to, uvijek bih ga prepoznao.”

“Dakle, *avvocato* Santomauro?” upita Brunetti i da znak rukom Graviju da ne govori ništa.

“Ravanello je kriv za sve,” reče Santomauro, visokim i napetim, gotovo plačnim glasom. “Bila je to njegova

zamisao, sve je to bila njegova zamisao. I stanovi i stanarine. Došao je k meni s tom zamisli. Nisam to htio učiniti, ali mi je prijetio. Znao je za dječake. Rekao je da će to ispričati mojoj ženi i djeci. A onda je Mascari otkrio dvostruke stanarine.”

“Kako?”

“Ne znam. U spisima banke. Negdje u računalu. Ravello mi je rekao. Bila je to njegova zamisao da ga se riješimo.” Ništa od toga nije imalo smisla ovoj dvojici u prostoriji, ali ni jedan ni drugi nisu rekli ni riječ, prikovani na svoja mjesta Santomaurovim užasom.

“Nisam htio ništa učiniti. Ali Ravello je rekao da nemamo izbora. Morali smo to učiniti.” Njegov je glas omekšao dok je govorio, a zatim je stao i podigao pogled prema Brunettiju.

“Što ste to morali učiniti, *signor* Santomauro?”

Santomauro se zapilji u Brunettija, a zatim strese glavom, kao da želi razbistriti misli nakon teškog udarca. Onda je još jednom zatresao glavom, ali ovaj put poričući. Brunetti je također poznavao te znakove. “*Signor* Santomauro, uhićujem Vas zbog ubojstva Leonarda Mascarija.”

Pri spomenu tog imena, i Gravi i tajnica zapiljiše se u Santomaura kao da ga vide prvi put u životu. Brunetti se nagne nad tajničin stol i, posluživši se njenim telefonom, nazvao je *Questuru* i zamolio da pošalju tri policajca na Campo San Luca da pokupe osumnjičenog i odvedu ga u *Questuru* na ispitivanje.

Brunetti i Vianello ispitivali su Santomaura dva sata, i priča je postupno izronila na vidjelo. Vjerojatno je Santomauro govorio istinu o potankostima plana da zarade na *Leginim* stanovima; nije baš bilo toliko vjerojatno da je govorio istinu o tome čija je to zamisao bila. I dalje je tvrdio

da je to bila Ravellova zamisao, da mu je bankar bio prišao s cijelim razrađenim planom, da je Ravello bio taj koji je Malfattija upoznao s planom. Sve zamisli, zapravo, bile su Ravellove: izvorni plan, nužnost likvidacije časnoga Mascarija, pokušaj odgurivanja Brunettijevog automobila s ceste u lagunu. Sve je to izašlo iz Ravellove glave, sve je to bila posljedica uništavajuće pohlepe.

A Santomauro? Sebe je predstavio kao slaba čovjeka, čovjeka koji je postao taoc zlih nakana drugog čovjeka zbog bankarove moći da uništi njegov ugled, njegovu obitelj, njegov život. Ustrajao je u tome da nije sudjelovao u Mascarijevom ubojstvu, da nije znao što će se dogoditi te sudbonosne noći u Crespovom stanu. Kad su mu osvježili sjećanje na cipele, rekao je prvo da ih je kupio kako bi ih nosio tijekom karnevala, ali kad su mu rekli kako su te cipele prepoznate kao one pronađene pokraj Mascarijevog tijela, rekao je da ih je kupio jer mu je Ravello bio rekao da to učini i da nikad nije znao za što će biti upotrijebljene.

Da, uzimao je dio novca od stanarina ubranih za *Legine* stanove, ali on nije želio taj novac; samo je želio zaštititi svoj ugled. Da, bio je u Crespovom stanu one noći kada je ubijen Mascari, ali Malfatti je bio taj koji ga je ubio; on i Ravello nisu tada imali drugog izbora nego da mu pomognu riješiti se tijela. Čiji je bio plan? Ravellov. Malfattijev. Što se Crespova ubojstva tiče, nije znao ništa o tome i ustrajao je u tome da je ubojica jamačno neki opasni klijent kojeg je Crespo bio doveo sa sobom u stan.

Bez pogreške je dočaravao sliku čovjeka vrlo sličnog mnogim drugim ljudima, koga su prvo na krivi put odvele strasti, a kojim je zatim zavladao strah. Ta tko ne bi osjetio sućut ili sažaljenje prema takvom čovjeku?

I tako je to išlo dva sata, Santomauro je tvrdio kako je on nevini sudionik u tim zlodjelima, ustrajavši u tome da je

njegova jedina briga bila njegova obitelj i želja da ih poštedi sramote i skandala koji bi izazvalo razotkrivanje njegova skrivenog života. Slušajući ga, Brunetti je čuo kako Santomauro postaje sve uvjereniji u istinitost onoga što govori. I u tom trenutku Brunetti je prekinuo ispitivanje, zgađen nad tim čovjekom i njegovim glumatanjem.

Do večeri, pojavio se i Santomaurov odvjetnik, a sljedećeg je jutra određena jamčevina i Santomauro je pušten, iako je Malfatti, koji je priznao ubojstvo, ostao u zatvoru. Santomauro je dao ostavku na položaj predsjednika *Lege della Moralita* istoga dana, a preostali članovi upravnog odbora odlučili su detaljno istražiti njegovo loše upravljanje i vladanje. Tako je to na određenim razinama društva, razmišljao je Brunetti: sodomija se naziva lošim vladanjem, ubojstvo lošim upravljanjem.

Toga poslijepodneva Brunetti je odšetao do Via Garibaldi i pozvonio na vrata Mascarijeva stana. Njegova udovica upitala je tko je, a on joj se predstavio.

U stanu se ništa nije promijenilo. Prozorski kapci i dalje nisu dopuštali suncu da uđe, ali isto tako se činilo ni vrućini nisu dali van. *Signora* Mascari bila je mršavija i rastresenija.

“Vrlo ljubazno od Vas što ste pristali primiti me, *signora*,” zausti Brunetti nakon što su sjeli jedno nasuprot drugome. “Došao sam Vam reći da su sve sumnje skinute s Vašeg supruga. Nije bio umiješan ni u kakve krivične radnje; bio je nevina žrtva jednog podmuklog zločina.”

“Znala sam to, *commissario*. Znala sam to od samog početka.”

“Žao mi je što je i u jednom trenutku postojala i trunka sumnje u Vašega supruga.”

“Niste Vi za to krivi, *commissario*. Ja nisam sumnjala.”

“Ipak, žao mi je. Ali ljudi odgovorni za njegovu smrt su pronađeni.”

“Da, znam. Pročitala sam u novinama,” reče ona, zastane na tren, pa nastavi, “Mislim da to ništa ne mijenja na stvari.”

“Bit će kažnjeni, *signora*. To Vam obećajem.”

“Bojim se da od toga neće biti koristi. Ni meni ni Leonardu.” Kad se Brunetti htio usprotiviti tome, ona ga presiječe u pol riječi i reče: “*Commissario*, novine mogu pisati o tome što se stvarno dogodilo koliko god žele, ali jedino čega će se ljudi uvijek sjećati o Leonardu jest priča koja se pojavila kad je njegovo tijelo pronađeno, to da je pronađen u ženskoj haljini i da se vjeruje da je bio transvestit. I kurva.”

“Ali postat će jasno da to nije bila istina, *signora*”

“Kad Vas jednom ocrne, *commissario*, više se nikad ne možete potpuno oprati. Ljudi vole o drugim ljudima imati loše mišljenje; što je mišljenje gore, to su oni sretniji. Proći će mnogo godina, i kad ljudi čuju Leonardovo ime, sjetit će se haljine i imat će na umu svakakve prljave misli.”

Brunetti je znao da je ona u pravu. “Žao mi je, *signora*” Nije postojalo ništa drugo što bi mogao reći.

Ona se nagne naprijed i dotakne mu ruku. “Nitko se ne može ispričati zbog ljudske ćudi, *commissario*. Ali zahvaljujem Vam na Vašoj sućuti.” Ona povuče ruku k sebi. “Trebate li još nešto?”

Shvativši da ga otpušta, Brunetti reče da ne treba ništa više i oprostio se od nje, ostavivši je u njenoj zamračenoj kući.

* * *

Te noći strahovita oluja spustila se na grad, otkidajući crepove s krovova, bacajući tegle s cvijećem na tlo, čupajući drveće u javnim parkovima. Divljački je pljuštalo tri puna

sata, ispunivši kanalizacijske otvore i odnoseći vreće za smeće u kanale. Kad je kiša prestala, za njom je došla iznenadna hladnoća, koja se zavlačila u spavaće sobe i prisiljavala spavače da se pripiju jedni uz druge kako bi im bilo toplije. Brunetti, koji je bio sam, bio je prisiljen ustati oko četiri i iz ormara uzeti pokrivač. Spavao je gotovo do devet sati, a tada je odlučio da u *Questuru* neće ići prije ručka, te se ponovno vratio u krevet. Ustao je, već je davno bilo prošlo deset sati, pripremio si je kavu i dugo bio ispod tuša; vruća mu je voda, prvi put nakon nekoliko mjeseci, prijala. Stajao je na terasi, odjeven, s još uvijek vlažnom kosom, s drugom šalicom kave u ruci kad je iza sebe čuo nekakav zvuk koji je dolazio iz stana. Okrenuo se, sa šalicom na usnama i ugledao Paolu. A zatim i Chiaru, i Raffaelea.

“*Ciao, Papa,*” poviče Chiara s nespутanim veseljem i baci se na njega.

“Što se dogodilo?” upita on, grleći je jednom rukom, ali videći samo njezinu majku.

Chiara se povuče korak unatrag i široko mu se nasmiješi. “Pogledaj moje lice, *Papa*”

I pogledao ju je, i u životu nije vidio ljupkijega lica. Primijetio je da je bila na suncu.

“Oh, *Papa*, zar ne vidiš?”

“Zar ne vidim što, zlato moje?”

“Imam ospice i izbacili su nas iz hotela.”

Iako se svježina rane jeseni zadržala u gradu, te noći Brunettiju nije trebao pokrivač.

Kraj

DONNA LEON
ODJEVEN
ZA SMRT

Crvena cipelica, ležala je bačena u blato tik uz ogradu. Takve jedne ima njegova žena, vrijede više od stotinu tisuća lira, pomislio je Bettino Colla dok se pušeći odmarao u smradnom dvorištu još smrdljivije klaonice venecijanskog predgrađa. A onda mu je pogled našao i drugu. Samo je komadić virio iz obližnjeg grma. Pošao je po nju, ali ona kao da je bila pričvršćena za nešto u grmu. A onda je vidio i za što.

Policija je brzo stigla. Iz grma su izvukli truplo odjeveno u žensku odjeću. Muškarca. Transvestit koji je pao žrtvom perverznog društva u kojem se kretao? Bilo je to tako očito, ali policijski istražitelj Guido Brunetti ima o tome drukčije mišljenje. Mišljenje iz kojeg slijedi otkriće rafinirane mreže poroka i korupcije u visokom talijanskom društvu.

ISBN 953-203-219-3

9 789532 032192